

ROMÂNIA
MINISTERUL APĂRĂRII

BULETINUL
UNIVERSITĂȚII NAȚIONALE DE APĂRARE
"CAROL I"

PUBLICAȚIE FONDATĂ ÎN ANUL 1937

Nr. 4

Anul 2008

**PUBLICAȚIE ȘTIINȚIFICĂ DE IMPORTANȚĂ NAȚIONALĂ DE CATEGORIA "B+"
RECUNOSCUTĂ DE CONSILIUL NAȚIONAL AL CERCETĂRII ȘTIINȚIFICE
DIN ÎNVĂȚĂMÂNTUL SUPERIOR (CNCSIS)**

EDITURA UNIVERSITĂȚII NAȚIONALE DE APĂRARE "CAROL I"
BUCUREȘTI – 2008

COLEGIUL DE REDACȚIE

Gl.fl.aer.prof.univ.dr. Florian Râpan – președinte
Cpt. conf. univ. dr. Dorel Bușe – secretar
Col.prof.mil.dr. Laurențiu Duțescu
Gl.bg.(r) prof.univ.dr. Viorel Buța
Cam.fl.(r) prof.univ.dr. Marius Hanganu
Col. (r) prof. univ. dr. Gheorghe Boaru
Lt.col.prof.univ.dr. Daniel Dumitru
Col.(r) cercetător științific gr.I dr. Constantin Moștofle

REFERENȚI

Gl.bg.(r) prof.univ.dr. Costică Țenu – probleme de securitate și geopolitică
Cdor.prof.univ.dr. Vasile Bucinschi – probleme forțe aeriene și navale
Col.prof.univ.dr. Gelu Alexandrescu – sisteme informaționale
Col.prof.univ.dr. Dănuț Manta – probleme de management al crizelor
Col.prof.univ.dr. Gheorghe Minculete – probleme de logistică
Lt.col.prof.univ.dr. Ion Roceanu – probleme de E-learning
Conf.univ.dr. Ana-Maria Negrilă – pentru limba engleză
Lect.univ.dr. Consuela Drăgan – pentru limba franceză

COPYRIGHT: sunt autorizate orice reproduceri fără perceperea
taxelor aferente cu condiția precizării sursei.

• *Responsabilitatea privind conținutul articolelor
revine în totalitate autorilor.*

ISSN 1584 – 1928

BULETINUL UNIVERSITĂȚII NAȚIONALE DE APĂRARE "CAROL I"

C U P R I N S

Drepturile omului în tradițiile constituționale comune ale statelor europene.....	7
<i>Col.(r) prof.univ.cons.dr. ION DRAGOMAN</i> <i>Av. VIOLETA ELIZA BULETE</i>	
Instituții naționale cu vocație în protecția și garantarea drepturilor omului	22
<i>Lt.col.lect.univ.drd. ALIN BODESCU</i> <i>Av. VIOLETA ELIZA BULETE</i>	
Teorii privind integrarea regională.....	35
<i>Prof.univ.dr. LEONIDA MOISE</i>	
Postmodernismul – abordare critică în cadrul teoriei relațiilor internaționale	47
<i>Prof.univ.dr. LEONIDA MOISE</i>	
Protecția forței în operațiile întrunite	53
<i>Col.prof.univ.dr. ION MITULEȚU</i>	
Decizia – element fundamental în managementul serviciilor.....	61
<i>Prof.univ.dr. CONSTANTIN POSEA</i>	

Serviciile și sistemul informațional.....	73
<i>Prof.univ.dr. CONSTANTIN POSEA</i>	
Aspecte ale proceselor decizionale în organizația economică.....	82
<i>Prof.univ.dr. GELU ALEXANDRESCU</i>	
Forțe și tendințe în mediul de securitate internațional.....	90
<i>Gl.bg. GABRIEL GABOR</i>	
Uniunea Europeană și Politica Externă și de Securitate Comună – actor emergent în Regiunea Extinsă a Mării Negre.....	99
<i>Lt.col.dr. MIHAI ȘOMORDOLEA</i>	
Instituțiile politice – componentă de bază a sistemului politic românesc	116
<i>Lt.col.drd. FILOFTEIA MÎNICAN</i>	
Globalizare, securitate și calitate.....	131
<i>Col.(r) prof.univ.dr.ing. EUGEN SITEANU</i>	
<i>Col.(r) prof.univ.dr. BENONE ANDRONIC</i>	
Securitatea și politica economico-financiară.....	136
<i>Col.(r) prof.univ.dr. BENONE ANDRONIC</i>	
<i>Col.(r) prof.univ.dr.ing. EUGEN SITEANU</i>	
Nicolae Titulescu, 20 de ani de activitate diplomatică pentru salvagardarea securității globale și naționale.....	148
<i>Prof.univ.dr. CONSTANTIN IORDACHE</i>	
<i>Av.lect.univ.drd. VALENTINA-SIMONA MALEȘCU</i>	
Procesul RSOI – factor de amplificare a puterii de luptă a contingentelor participante la operațiunile multinaționale	153
<i>Mr.conf.univ.dr. BIXI-POMPILIU MOCANU</i>	
<i>Col.(r) dr. SERGHEI IONIȚĂ</i>	
Aspecte specifice ale sprijinului logistic în noile acțiuni militare	160
<i>Mr.conf.univ.dr. BIXI-POMPILIU MOCANU</i>	
Considerații privind procesul de transformare a structurilor logistice.....	169
<i>Mr.conf.univ.dr. BIXI-POMPILIU MOCANU</i>	

Aspecte ale planificării operațiilor întrunite pe teritoriul național în contextul apărării colective	174
<i>Col.drd. VASILE HERMENEANU</i>	
Analiza geopoliticii în cadrul UE	185
<i>Lt.col.drd. CORNELIU DINCO</i>	
<i>Mr.drd. FELICIA DEDIU</i>	
De la controlul financiar de gestiune la auditul public intern.....	191
<i>Cms. șef drd. ADRIAN BĂNCUȚĂ</i>	
<i>Col. (r) prof.univ.dr. BENONE ANDRONIC</i>	
Particularități ale întrebuințării sistemelor informaționale în acțiunile militare moderne.....	201
<i>Lt.col.drd. DAN IONESCU</i>	
Aspecte evoluționiste privind rolul și locul informațiilor destinate acțiunilor militare	209
<i>Lt.col.drd. DAN IONESCU</i>	
Modalități de gestionare a crizelor determinate de noul concept de securitate internațională.....	218
<i>Cms.drd. IONEL TUCMURUZ</i>	
Războiul economic există sau este doar o iluzie?	228
<i>MIHAELA GHEORGHE</i>	
Războiul economic – concept, forme și evoluții	234
<i>MIHAELA GHEORGHE</i>	
Criza financiară actuală – opera „băieților deștepți” din domeniul finanțelor	239
<i>MARILENA IVAȘCU</i>	

**DREPTURILE OMULUI
ÎN TRADIȚIILE CONSTITUȚIONALE COMUNE
ALE STATELOR EUROPENE**

***THE HUMAN RIGHTS
IN THE COMMON CONSTITUTIONAL TRADITIONS
OF THE EUROPEAN STATES***

Col.(r) prof.univ.cons.dr. Ion DRAGOMAN*

Universitatea Națională de Apărare "Carol I"

Av. Violeta Eliza BULETE**

Baroul București

Tradiția europeană în materie de guvernare limitează puterile statale, prin idealul statului de drept, al democrației și prin principiul supremației legii în raporturile dintre autorități și indivizi. Pentru a evita apariția regimurilor politice nedemocratice și tendințele către autoritarism, dictatură sau totalitarism, cu consecințe funeste pentru drepturile cetățenești, Europa și statele europene pun astăzi prețul cuvenit pe respectarea tradițiilor constituționale comune bazate pe valorile statului de drept, democratic și social astfel încât în viitor să nu mai fie posibile derapaje ale guvernării spre violarea libertăților fundamentale ale omului.

The European tradition on governance limits the state powers, through the ideals of democracy and the rule of law in the relations between authorities and individuals. Nowadays, Europe and the member states alike emphasize the respect of common constitutional traditions based on the values embedded in the democratic and social state in order to avoid the emergence of authoritarian political regimes and their inherent tendencies towards dictatorship and totalitarianism, with consequences to the citizens rights. The ultimate aim is for the governance to stay the democratic course, not skidding to the violations of the human fundamental freedoms.

Cuvinte cheie: drepturile omului, libertăți fundamentale, guvernare europeană, guvernare națională.

Keywords: *human rights, fundamental freedoms, European governance, national governance.*

* e-mail: iondragoman@yahoo.com

** e-mail: violeta_bulete@yahoo.com

Pe cale convențională, jurisprudențială și doctrinară s-a învederat faptul că dreptul supranațional european al drepturilor omului are ca sursă tradițiile constituționale comune ale statelor europene. Ele au influențat atât drepturile proclamate, cât și mecanismele de control al respectării libertăților proclamate, iar prin instituțiile naționale de protecție au contribuit la perfecționarea instituțională a dreptului european al drepturilor omului (DEDO). Așa se face că abordarea instituțională a DEDO include sistemele naționale europene cu atribuții în respectarea drepturilor inerente ființei umane, analizându-se succesiv: guvernarea națională și drepturile omului; originea și evoluția drepturilor omului în Europa; principiile generale comune ale sistemelor juridice actuale ale statelor europene; drepturile omului în constituțiile și legile naționale; instituții necontencioase ale statelor europene, cu atribuții în protecția drepturilor omului, în special avocatul poporului; instituții contencioase de garantare a exercitării drepturilor fundamentale; influențe instituționale ale participării statelor la organizațiile regionale de protecție a libertăților umane fundamentale.

Guvernarea națională și drepturile omului

Fundamentându-și filozofia pe tradițiile politice europene, Kant considera că „libertatea, în măsura în care poate coexista cu libertatea celorlalți conform unei legi universale, este un drept unic, originar al fiecărui om, în virtutea umanității sale, iar egalitatea înăscută, adică independența față de constrângerea altora, prin reciprocitate, este calitatea omului de a fi propriul său stăpân, în același timp, calitatea de om integru și, de asemenea, împuternicirea de a acționa împotriva celorlalți”; numai în acest fel, credea el, membrii uniți ai unei societăți statale se numesc cetățeni, iar atributele lor juridice, inseparabile de natura lor sunt libertatea legală de a nu se supune nici unei alte legi decât aceleia la care au aderat, egalitatea civilă prin care nu se recunoaște în rândul poporului niciun superior decât unul care e înzestrat cu facultatea morală de a constrânge din punct de vedere juridic după cum și ceilalți îl pot constrânge pe el și, în al treilea rând, atributul independenței civile care își datorează existența nu liberului arbitru al altuia ci propriilor sale drepturi și forțe, ca membru al existenței sociale¹. Marele filosof german a reușit astfel să concretizeze tradiția europeană prin care, dincolo de diversitatea de organizare politică a diferitelor națiuni, Constituția civilă a fiecărui stat se întemeiază pe principiile libertății membrilor societății (ca oameni), pe principiile dependenței tuturor de o singură legislație comună (ca supuși) și pe legea egalității acestora (ca cetățeni). Indiferent că s-au constituit la începuturile erei moderne europene (majoritatea statelor), în a doua

¹ Immanuel Kant, *Scrieri moral politice*, Editura Științifică, București, 1991, pp. 94, 164.

jumătate a secolului XIX (Germania, Italia, România), la sfârșitul Primului Război Mondial (Cehoslovacia, Iugoslavia) sau în anii mai din urmă, guvernațiile naționale europene s-au fundamentat pe această tradiție constituțională comună care este în același timp iluministă, rațională și umanistă.

Dintre toate tipurile de comunitate umană în care sunt incluși oamenii doar națiunea a fost aceea care a reușit să impună peste timp guvernarea organizată; chiar dacă există și „guvernarea locală” (numită și autonomie sau descentralizare a guvernării naționale) ori „guvernare supranațională”, esențială în stabilirea unor raporturi politice, juridice și sociale viabile în cadrul societăților organizate a fost națiunea și interesele sale, fără de care nu s-ar fi putut constitui statele ca izvor de drept, ordine, bunăstare și justiție. Iată de ce statul european este prin excelență acela în raport cu care sunt proclamate libertățile indivizilor, dar și cel care are sarcina de a garanta aceste drepturi, îmbogățite mereu de-a lungul timpului. În forma sa cea mai generală, statul este definit ca un teritoriu delimitat prin frontiere, ocupat de o populație stabilă, condus de o organizare politică cu rol de constrângere, fiind adesea caracterizat ca „națiune organizată”; iar ceea ce diferențiază națiunile nu este, se pare, nici limba și nici rasa, ci, mai degrabă, sentimentul populației organizate sub aceeași guvernare în teritoriul său ancestral că face parte din același popor, că există o comunitate de idei, de interese, de simpatii, de amintiri și de speranțe căci o națiune presupune un trecut, dar se caracterizează în prezent prin consimțământul, dorința clar exprimată de a continua viața în comun². Doar așa explicăm creșterea și descreșterea națiunilor în istorie sau apariția, construcția și dispariția aproape permanentă de state naționale.

Guvernarea statală a fost definită ca fiind exercițiul de influență și control prin lege și constrângere asupra cetățenilor unui stat, tradiția europeană limitând puterile statale prin constituție, prin idealul statului de drept și al democrației și prin principiul supremației legii în raporturile dintre autorități și indivizi. Este, însă, adevărat că și în cazul guvernării tradiționale constituționale s-au putut ivi regimuri politice nedemocratice care, inclusiv în Europa, au evoluat către autoritarism, dictatură și totalitarism, cu consecințe funeste pentru drepturile cetățenești; chiar acesta este motivul pentru care Europa și statele europene pun astăzi prețul convenit pe respectarea tradițiilor constituționale comune bazate pe valorile statului de drept, democratic și social astfel încât în viitor să nu mai fie posibile derapaje ale guvernării spre violarea libertăților fundamentale ale omului. Teoriile buneii guvernări deosebesc între guvernarea ca un mijloc de a ajunge la un scop și cea care este un scop în sine. Fiind însă evident că există scopuri individuale și sociale

² Alain Monchablon, *Cartea cetățeanului*, Editura Humanitas, București, 1991, pp. 16-17.

pentru care este necesară guvernarea, trebuie să admitem că ea trebuie considerată întotdeauna un mijloc de atingere a acestor scopuri prin statuarea raporturilor sociale optime între conducători și supuși³. Lichidarea sistemelor politice totalitare în Europa (pentru totdeauna, se speră) a condus la consolidarea ideii că dacă guvernarea este necesară asigurării păcii, desfășurării producției și vieții sociale, atunci ea trebuie concepută ca un mijloc de obținere a acestor bunuri de bază. Prin acțiunea practică internă și externă a statelor europene, în Europa, dar și în întreaga lume, s-a recunoscut că guvernarea este atât un mijloc de asigurare a ordinii, cât și o finalitate a existenței sociale și că ea are o dublă valoare care decurge din compromisul dintre acestea prin care drepturile și libertățile fundamentale ale omului sunt proclamate, garantate și apărute.

Originea și evoluția drepturilor omului în statele europene

Recunoașterea drepturilor individuale în cadrul guvernării naționale europene a parcurs în istorie un drum lung și dificil. Cu toate că civilizația greco-romană a influențat profund modalitatea de guvernare, constituind unul dintre fundamentele Uniunii Europene de astăzi, lumea antică era organizată pe dreptul nelimitat al statului care dispunea de puteri discreționare față de supuși; indiferent că forma de guvernământ era republicană sau monarhică, individul nu dispunea de un drept propriu al lui pe care să-l opună statului. Acest principiu de organizare socială, admis în circumstanțele sociale de atunci, va deveni confuz și se va pierde în Evul Mediu sub influența ideilor aduse de popoarele migratoare prin care se va constitui anarhia feudală; chiar noțiunea de stat și de interes public se vor eclipsa după căderea Imperiului Roman de Apus în cadrul senioriei ca rămășiță a puterii publice de altădată, în care drepturile puteau fi limitate prin cutumă, dând astfel naștere ideii de drepturi individuale, recunoscute, evident, nobililor și cavalerilor⁴. Pentru ei nu mai exista o autoritate suverană pe pământ, nerecunoscând alte obligații publice decât cele acceptate voluntar prin contractul de suzeranitate față de senior, având dreptul de a impune impozite, de a împărți dreptatea și de a duce războaie „private” pentru apărarea pretențiilor lor nobiliare. Dar și acest sentiment atât de puternic al dreptului seniorial individual va fi eclipsat și se va pierde cu timpul, pe măsura decăderii și dispariției feudalității politice, cu excepția anglo-saxonilor, între toate țările civilizate occidentale, care l-au conservat în caracterul lor național, disciplinându-l totodată la exigențele unui stat centralizat⁵.

³ Mihaela Miroiu, Adrian Miroiu, *Ghid de idei politice*, Editura Pan-Terra, București, 1991, p. 53.

⁴ A. Esmein, *Eléments de droit constitutionnel françois et comparé*, Recueil Sirey, 1927, Tome premier., p. 577 și urm.

⁵ Așa este cazul cu *Magna Charta Libertatum* elaborată în Anglia la începutul veacului al XII-lea.

Aceasta a fost tradiția istorică ce a modelat marile monarhii europene instituite în Europa pe concepția dreptului absolut al statului, reconstituit în regatul și imperiul de drept divin: suveranul era statul însuși și puterea lui nu avea alte limite decât cele rezultate din religie, el neputând ordona decât ceea ce apăra Dumnezeu. Totuși, această teză a puterii absolute a suveranului, care transforma guvernarea în despotism, n-a fost recunoscută de juriști, în special aceia ai secolului XVI care ne-au transmis noțiunea de suveranitate, adăugând la limitările puterii suverane și pe acelea rezultate din dreptul natural: guvernarea regală nu putea viola prin ordinele sale nu numai dreptul divin, ci și pe cel natural care era stabilit tot de Dumnezeu⁶. Juriștii timpului adăugau la aceste două limitări ale puterii suverane și „legile fundamentale ale regatului”, dar această noțiune nu era bine determinată (așa cum sunt astăzi constituțiile naționale). Aceste limitări ale puterii regale ori imperiale nu aduceau însă niciun beneficiu ori drept în persoana guvernaților care aveau doar obligația de a-l respecta și apăra pe suveran⁷. Teoria drepturilor individuale s-a născut din această stare a guvernării statelor europene, mizând pe starea de natură a omului transformată prin contract social în guvernare, elemente centrale ale teoriei tradițiilor constituționale comune ale suveranităților din Europa. Starea de natură invoca independența absolută a individului, reglementată numai în responsabilitatea sa morală prin dreptul natural, considerându-se că ea era anterioară oricărei societăți civile și punctul de plecare necesar al acesteia; renunțând la această libertate absolută pentru a crea statul și suveranitatea publică printr-un contract unanim, oamenii nu renunțau decât la o parte din independența lor nativă care rămânea incompatibilă cu noțiunea de stat, consimțind doar la sacrificiile indispensabile pentru asigurarea bunăstării prin viața social-politică. Ceea ce păstrau încă după contractul social, acest rest al libertății lor naturale, reprezenta chiar drepturile fundamentale ale omului, care erau superioare drepturilor statului deoarece îi erau anterioare, fapt pentru care statul trebuia să le respecte riguros.

Deși teoria contractului social a introdus principiul drepturilor individuale, ea a fost abandonată atunci când s-a interpretat juridic că aceste drepturi sunt absolute, contractul trebuind să fie interpretat în favoarea celor obligați ceea ce era în contradicție cu necesitățile sociale, astfel încât s-a

⁶ Concepția pe care o va dezvolta Jean Bodin în *Les six livres de la République*.

⁷ Magistrat ilustrată de John Locke în *Al doilea tratat despre cârmuire*, Editura Nemira, București, 1999, care distinge între „drepturile omului” și „drepturile cetățeanului” în care primele sunt cele provenind din starea naturală (ca dreptul de proprietate) care nu s-au pierdut prin trecerea la starea de societate civilă, iar celelalte sunt cele create prin contractul social sau prin suveranitatea rezultată din acesta. Idei asemănătoare are și Jean Jaques Rousseau în *Contractul social* ca și alți exponenți ai teoriilor respective.

căutat un alt fundament al drepturilor. El a fost găsit nu în contract, considerat o ficțiune, ci chiar în individ, care reprezintă sursa oricărui drept, deoarece numai el este o ființă reală, liberă și responsabilă; e adevărat că societățile umane și politice sunt formațiuni naturale și organizații necesare evoluând în virtutea unor legi parțial implacabile, dar în măsura în care există această fatalitate și în care inteligența umană o poate recunoaște, procesul proclamării drepturilor individuale, direcția lui, libertatea și voința oamenilor trebuie să i se supună, armonizând interesele particulare cu cele publice. Așa a apărut în veacul al XIX-lea teoria suveranității naționale, o altă componentă a tradițiilor constituționale comune statelor europene, în care societățile politice sunt considerate persoane juridice reale dispunând de drepturi proprii în timp ce indivizii care le compun sunt persoane fizice cu sentimentul responsabilității morale care-și pot conduce în mod liber actele fără constrângerea unei forțe naturale, fiind în interesul lor (de fapt și de drept) ca societatea politică să funcționeze bine. Așa s-a „descoperit” că primul interes și primul drept al individului este de a-și putea dezvolta în mod liber personalitatea⁸ și că cel mai bun mijloc pentru a asigura această dezvoltare este de a-i permite individului să aleagă singur calea fericirii (pe riscul său) fără ca prin aceasta să pună în pericol dreptul egal al celorlalți.

Puse la adăpost de eventualele atingeri ale statului, drepturile individuale capătă o valoare particulară în democrațiile moderne europene deoarece prin suveranitatea poporului majoritatea poate trece la dominarea și asupra minorității, astfel încât s-au căutat modalitățile de garantare a drepturilor minorității fie prin referendum fie prin includerea lor specială în adunările reprezentative. Tradiția constituțională comună în Europa este de a nu se acorda drepturi colective minorităților deoarece în acest fel s-ar încălca principiul egalității cetățenilor în fața legii, așa că veritabila garanție împotriva dictaturii majorității se găsește în drepturile individuale, între care figurează nu numai libertățile care protejează persoana și proprietatea ei, dar și cele care protejează credințele umane, permițând expresia publică a gândurilor, schimbul și difuzarea ideilor. Într-adevăr, drepturile individuale garantează astăzi pretutindeni în Europa securitatea și libertatea cetățenilor aparținând minorităților, permițându-le în același timp să acționeze în spirit public și să se transforme la rândul lor într-o majoritate politică în regiunile locuite de ele.

⁸ Așa se face că atât declarațiile politice de drepturi ale omului, cât și Constituțiile europene sunt unanime în aprecierea faptului că guvernarea se întemeiază pe statutul de drept, democratic și social, în care demnitatea omului, drepturile și libertățile cetățenilor, libera dezvoltare a personalității umane, dreptatea și pluralismul politic reprezintă valori supreme, în spiritul tradițiilor democratice ale popoarelor europene și idealurilor naționale, și sunt garantate. Această asigurare a liberei dezvoltări a personalității umane este constituită chiar din drepturile individuale, scopul organizării politice fiind libertatea individuală.

Prezentarea tradițiilor constituționale comune ale statelor referitoare la garantarea drepturilor omului ar fi incompletă fără precizarea listei drepturilor individuale completată progresiv de-a lungul timpului. Chiar dacă unele drepturi sunt nuanțate de la un stat european la altul și chiar dacă ele nu pot fi prezentate exhaustiv, merită să evidențiem măcar teoria drepturilor individuale care le clasifică în „egalitatea civilă” și „libertatea individuală”⁹. *Egalitatea civilă*, așa cum a intrat ea în constituțiile europene mai vechi sau mai noi, reprezintă un rezultat necesar al teoriei contractului social pentru că era logic ca egalitatea politică să fie aceeași pentru toți contractanții, în pofida inegalităților materiale, fizice și morale ale oamenilor și tocmai pentru a diminua consecințele acestora în relațiile sociale. Din ea decurg două considerații principale și anume, aceea că fiecare om e obligat să recunoască în semenul său aceeași natură cu a lui însuși, adică natura umană distinctă de cea animală, și aceea că fiecare om trebuie să respecte față de semenii săi regulile legilor naturale dacă vrea ca ceilalți să le respecte față de el însuși. Avem deci de a face nu cu o egalitate de fapt ci cu una de drept, concretizată în egalitatea șanselor protejată prin consacrarea drepturilor individuale sau, după cum a prevăzut art. 1 al Declarației drepturilor omului și cetățeanului din 1789, „oamenii se nasc liberi și rămân liberi și egali în drepturi, diferențele sociale neputând fi fondate decât pe utilitatea publică”. De fapt, egalitatea civilă a oamenilor nu-și are sursa doar în starea naturală a umanității, în contractul social ori în dreptul natural, ci se justifică prin dreptul individului la libera dezvoltare a personalității, menționat anterior, fiind expresia oricăror drepturi care nu sunt politice în mod particular, adică este o egalitate în fața legii¹⁰, în fața justiției¹¹, în admisibilitatea la funcții publice¹² și în obligația de impozitare pentru cheltuielile publice¹³.

Și *libertatea individuală* face parte din tradițiile constituționale comune ale statelor europene, teoria drepturilor individuale evidențiind revoluția produsă în acest domeniu de art. 4 al Declarației drepturilor omului și cetățeanului din 1789 care proclamă că „libertatea constă în a face tot ceea ce nu atinge pe alții, astfel încât exercitarea drepturilor naturale de către fiecare om nu are alte limite decât cele prin care se asigură că ceilalți *membri*

⁹ A. Esmein, *op. cit.*, p. 582.

¹⁰ Egalitatea în fața legii constă în aceea că toți cetățenii aparțin aceleiași clase unice de subiecte pentru care legea statuează uniform.

¹¹ Egalitatea în fața justiției presupune excluderea jurisdicțiilor privilegiate (pentru nobili, de exemplu) sau de excepție (pentru miniștri).

¹² Permisiunea egală la funcții publice a cetățenilor înseamnă stabilirea prin lege a condițiilor de ocupare a funcțiilor respective.

¹³ Egalitatea de impozitare se stabilește tot prin lege, care dispune că fiecare cetățean contribuie la cheltuielile publice pe măsura veniturilor proprii.

ai societății se pot bucura de aceleași drepturi, aceste limite fiind determinate doar prin lege”. Doctrinile politico-juridice ca și jurisprudența statelor europene au stabilit ca legile constituționale să includă în acest domeniu, care se raportează la interesele materiale (primele patru) și morale (celelalte) ale individului, următoarele categorii: libertatea individuală în sensul restrâns al cuvântului, adică nu numai dreptul de a pleca, a intra și a rămâne pe teritoriul național ci și siguranța sa ca garanție contra arestărilor, deținerilor și penalităților arbitrare; proprietatea individuală, care trebuie garantată de stat; inviolabilitatea domiciliului privat, ca prelungire a siguranței cetățeanului; libertatea comerțului, muncii și producției, dezvoltată mai ales de economiștii secolului XVIII; libertatea de conștiință și libertatea cultului religios, ca drepturi absolute și inviolabile proclamate încă la terminarea Războiului de 30 de ani prin Pacea Westphalică din 1648; libertatea de reuniune pașnică, pentru a da posibilitate oamenilor să-și comunice ideile în scopul binelui comun; libertatea presei, dezvoltată odată cu apariția tiparului și a jurnalismului; libertatea de asociere, care implică acțiuni colective și permanente, fiind esența societății civile; libertatea de instruire, considerată a fi strâns legată de autoritatea publică și de necesitatea supravegherii statului, constând în dreptul de a alege felul educației, profesorii și disciplinele de învățat. Toate aceste libertăți individuale au evoluat în tradițiile constituționale comune ale statelor europene ca drepturi esențiale ale liberei dezvoltări a personalității umane, exercitarea lor plecând de la manifestarea lor ca o facultate individuală către o structură colectivă și organică, dând naștere unei legislații fundamentale bazată pe principiile generale comune ale sistemelor juridice ale statelor din întreaga Europă.

Principii generale comune ale sistemelor juridice actuale ale statelor europene

Intenția marilor doctrine politico-juridice ale limitării, separării și echilibrării puterilor statale a fost de a formula principiile asigurării egalității civile și libertății politice pentru ca exercitarea autorității publice să reflecte drepturile celor guvernați și nu voința deținătorilor temporari ai puterii. Pentru a avea eficacitate socială, aceste principii trebuiau consacrate juridic, iar dreptul pozitiv era limbajul comun prin care statul, grupurile și persoanele fizice respectă și fac să fie respectate principiile drepturilor individuale. Dreptului îi revine sarcina de a reglementa în detaliu organizarea egalității civile și libertăților individuale, iar statul creator de drept, sub presiunea societății trezită la viață de concepțiile noi asupra drepturilor a trebuit să-și autolimiteze puterile pentru a garanta indivizilor dezvoltarea personalității umane. Adevărul este că, deși acest lucru nu putea fi realizat decât prin lege,

aceasta din urmă nu este imuabilă și absolută, ea „statuând doar asupra binelui” după cum aprecia Montesquieu, iar binele, „poate să aibă de fiecare dată alt scop, deoarece există mai multe feluri de bine”; în acest sens, declarațiile europene de drepturi individuale proclamă și ele că legea nu are dreptul să interzică decât acțiunile dăunătoare societății, stabilind pedepsele doar în mod strict, evident necesare și doar pentru viitor¹⁴.

Toate statele europene dispun astăzi de sisteme juridice fundamentate pe suveranitate, independență, unitate și indivizibilitate, în care dincolo de forma de guvernământ monarhică sau republicană avem de a face cu regimuri ale statului de drept (expresia engleză „rule of law” semnificând supremația dreptului în organizarea socială), democratic (guvernarea poporului, de către popor, pentru popor) și social (combinat cu economia de piață bazată pe libera inițiativă și concurență) în care demnitatea omului, drepturile și libertățile cetățenești, libera dezvoltare a personalității umane, dreptatea și pluralismul politic reprezintă valori supreme, în spiritul tradițiilor democratice și idealurilor proclamate social; la aceste principii generale de organizare a comunităților naționale europene trebuie adăugate cele conform cărora statul se organizează potrivit mecanismului separației și echilibrului puterilor (legislativă, executivă și judecătorească) în cadrul *democrației constituționale*. Această din urmă reprezintă modalitatea de a limita guvernarea, prin constituție și legi, autorități și agenți publici, asigurând ratificarea și restricționarea oricărei exercitări a puterii, astfel încât devine imposibil pentru orice funcționar al statului să încalce Constituția fără a-și atrage propria responsabilitate juridică, mergând până la îndepărtarea din organele de stat a celor care dețin puterea ilegală și încalcă drepturile și libertățile cetățenești. Trebuie subliniat că guvernarea constituțională dispărește îndată ce acțiunea unei persoane sau a unui partid încalcă actele normative statale sau când interesele particulare intrate în conflict cu prevederile constituționale nu pot fi subordonate acestora din urmă¹⁵.

Din aceste principii generale rezultă și câteva principii specifice comune ale sistemelor juridice actuale ale statelor europene precum certitudinea juridică, așteptarea legitimă și proporționalitatea¹⁶. Certitudinea juridică se definește ca obligație a autorităților publice de a asigura faptul că legea este rapid adusă la cunoștința celor cărora li se adresează, iar aceștia sunt capabili să prevadă consecințele legii ca și maniera în care trebuie aplicată și respectată; acest principiu juridic comun al statelor europene a fost

¹⁴ Citat după A. Monchablon, *op. cit.*, p. 24.

¹⁵ M. Miroiu, A. Miroiu, *op. cit.*, p. 54.

¹⁶ Walter Cairns, *Introducere în legislația Uniunii Europene*, Editura Universal Dalsi, 2001, pp. 91-94.

evocat și în jurisprudența CEJ, unde a luat forma principiului neretroactivității legii (autoritățile nu vor lua nici o măsură de aplicare a legislației înainte ca cei vizați să aibă cunoștință de existența sa¹⁷) și al drepturilor garantate (drepturi individuale legale care nu pot fi diminuate sau retrase prin legislația emisă după luarea acestei măsuri¹⁸, dar și în cea a CEDO, unde se vorbește de accesibilitatea și previzibilitatea legii (în sensul că aceasta trebuie să fie publicată în documente oficiale nesecrete, pentru a fi disponibilă celor interesați¹⁹). Așteptarea legitimă este o consecință a principiului certitudinii și s-a răspândit din dreptul administrativ german în sistemele juridice ale celorlalte state europene, îndeosebi prin intermediul jurisprudenței instanțelor supranaționale ale continentului, referindu-se la garantarea așteptărilor individului acolo unde un sistem juridic induce credința că acționând conform regulilor se vor atinge anumite rezultate; pentru a se folosi acest concept este nevoie ca așteptările individului să fie rezonabile deoarece legea protejează numai așteptările legitime ale persoanelor precaute și rezonabile. În sfârșit, principiul proporționalității, cu o largă utilizare în sistemele juridice și inspirat tot de legislația germană, cere autorităților publice să aibă în vedere echilibrul dintre obiectivele care trebuie atinse și modalitățile de a le realiza, ceea ce depinde de circumstanțele fiecărui caz, fiind la fel de dificil de a evalua „proporționalul” cât și „rezonabilul”.

Toate sistemele juridice naționale europene sunt bazate și pe principiul respectării drepturilor fundamentale făcându-se distincție între drepturile individuale (sau publice) și drepturile politice, între care se află și dreptul de petiție prin care se pot face plângeri, observații și reclamații când sunt încălcate ambele categorii de drepturi, fie autorităților executive fie celor legislative, iar când e vorba de cele judiciare avem de a face, de fapt, cu sesizări și cereri de judecată. Iată de ce dreptul de petiție a căpătat o valoare *principală*, iar în sistemul libertății moderne a inclus toate categoriile de autorități în responsabilitatea statului de a primi sesizări ale încălcării drepturilor atât din partea cetățenilor (toate categoriile de drepturi) cât și a celorlalți rezidenți ai teritoriului național (numai drepturile individuale nu și cele politice). Merită precizat că, de fapt, dreptul de petiție are față de puterea legiuitoare două aplicații distincte, fiind utilizat în primul rând într-un interes particular și privat, când se semnalează puterii legislative un act injust al unei autorități, iar victima solicită îndreptarea situației și, în al doilea rând, într-un

¹⁷ Măsurile retroactive sunt permise în mod excepțional și numai dacă acest lucru este legat de atingerea scopului legii demonstrându-se că așteptările legitime ale celor afectați au fost respectate.

¹⁸ Drepturile garantate sunt, de fapt, o extensie a principiului neretroactivității.

¹⁹ Cazul Streletz, Kessler și Krentz c. Germaniei, în V. Berger, *op. cit.*, p. 392.

interes general, spre exemplu când petiționarul cere modificarea unei legi sau votarea uneia noi, situație în care individul devine astfel un consilier sau măcar un auxiliar al legislatorului, exercitând un veritabil drept politic²⁰. Ceea ce este însă esențial în proclamarea și exercitarea drepturilor fundamentale ale omului este consacrarea lor juridică în constituție și în legi.

Drepturile omului în constituțiile și legile naționale europene

Apărarea drepturilor inerente ale ființei umane de eventualele încălcări ale semenilor săi și de abuzurile autorităților s-a implementat în toate statele europene prin includerea lor în legile fundamentale, organice și ordinare ale organizării sociale, în care sunt prevăzute instituțiile cu atribuții în acest domeniu precum și mecanismele de reparare a violării lor. De fapt, în constituțiile moderne, drepturile individului au fost recunoscute atât prin declarații ale drepturilor cât și prin garanții ale acestora. *Declarațiile drepturilor omului și cetățeanului* sunt un produs direct al filozofiei secolului XVIII și al mișcării spirituale generate de aceasta, fiind principalele axiome degajate de filozofi și teoreticieni ca fundamente ale organizării politice juste și raționale; ele sunt emanații ale adunărilor constituante, autorități legale și suverane, fără a fi totuși legi în sensul strict al tehnicii judiciare, ci doar declarații de principii de neînchipuit în Antichitate ori în Evul Mediu²¹. Documentul cel mai cunoscut în acest sens este Declarația Revoluției Franceze din 1789 asupra drepturilor omului și cetățeanului, ai cărei autori erau conștienți că nu legiferează ci elaborează un text principal, dar extrem de util și de convingător pentru impunerea libertăților fundamentale în conștiința publică. Specifice proceselor revoluționare, declarațiile de drepturi au fost cunoscute de Anglia (1642), de Franța (1789, 1793 și 1795) și chiar de țările române în timpul revoluției din 1821 (Proclamația de la Padeș) și din 1848 (Dorința Partidei Naționale din Moldova, Proclamația de la Islaz și cea de la Blaj); prin ele se recunosc atașamentul poporului față de drepturile omului și de principiile suveranității naționale, drepturi individuale declarate „superioare și anterioare” legilor pozitive, dar și unele drepturi politice. Uneori, cum e cazul Franței, Constituția poate dispune, „așa cum au fost

²⁰ De aceea petițiile străinilor asupra unei măsuri legislative vizând numai ordinea politică internă a unui stat național pot rămâne nesoluționate fără un examen de fond.

²¹ Doar Anglia a avut, totuși, parte de asemenea documente scrise, cum ar fi Magna Charta Libertatum, Petition of right, Bill of rights, Act of habeas corpus, Act of Settlement, care au constituit elemente ale constituției. Totuși, aceste documente erau concesiile solemne făcute de rege poporului englez sau acte ale Parlamentului pentru limitarea puterii regale și astfel puteau fi invocate de cetățeni în fața instanțelor judiciare.

definite de către Declarația din 1789, confirmată și completată de către Preambulul constituției din 1946”, fără a avea un capitol distinct asupra drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor²².

Spre deosebire de Anglia și Franța, individul este asigurat în alte țări europene contra abuzurilor prin inserarea în Constituție a *garanțiilor drepturilor fundamentale*, capitolul constituțional respectiv (ca și întreaga Constituție, de altfel) având o forță juridică superioară legilor pozitive care suportă controlul de constituționalitate în sensul concordanței cu drepturile individuale proclamate, cum este cazul capitolului IV din Constituția Spaniei sau V din Constituția Republicii Italiene; de asemenea, multe constituții europene, între care și cea a României²³ limitează prerogativele legislativului în sensul că nici o revizuire a Constituției nu poate fi făcută dacă are ca rezultat suprimarea drepturilor și a libertăților fundamentale ale cetățenilor sau a garanțiilor acestora. Menționăm și faptul că dacă în Constituție există și o declarație de drepturi, acestea pot fi garantate prin dispozițiile constituționale, cum ar fi art. 34 (legea votată de Parlament stabilește garanțiile fundamentale pentru exercitarea libertăților publice), art. 53-1 (autoritățile Republicii au dreptul de a acorda azil oricărui străin persecutat pentru activitatea sa în favoarea libertății) și art. 66 (autoritatea judecătorească, apărătoare a libertății individuale asigură respectarea principiului că nimeni nu poate fi închis în mod arbitrar) din Constituția franceză. Avem de a face cu garanții ale drepturilor individuale și atunci când se folosesc expresii echivalente²⁴ precum „respectare și ocrotire”, „inviolabilitate”, interzicerea „îngrădirii” și „constrângerii”, „asigurare”, „protecție” și „recunoaștere”, expresii des întâlnite în articolele constituționale referitoare la drepturile și libertățile fundamentale.

Realitatea este că drepturile individuale garantate de Constituție nu sunt nelimitate ci au două restricții principale: respectarea dreptului egal al celorlalți și menținerea ordinii publice. Aceasta înseamnă că exercitarea drepturilor presupune o reglementare legală și dacă legislatorul n-a realizat-o, dreptul garantat constituțional poate rămâne o simplă promisiune. De aceea,

²² Preambulul Constituției Republicii Franceze, Editura All, București, 1998, p. 3.

²³ Art. 152 (2) din *Constituția României*.

²⁴ Legea fundamentală pentru Republica Federală Germania, Editura All, București, 1998, folosește expresii precum: Demnitatea omului este intangibilă (art. 1); libertatea de credință este inviolabilă (art.4); căsătoria și familia se află sub ocrotirea statului etc. De asemenea, Constituția Spaniei, Editura All, 1998, garantează unele drepturi și prin următoarele cuvinte: sunt recunoscute și ocrotite următoarele drepturi ... (art. 20); sunt interzise tribunalele de onoare (art. 26); puterile publice asigură protecția (art.39); puterile publice vor promova (art. 40); statul va veghea ... (art.42) ș.a.m.d.

toate constituțiile europene conțin dispoziții privind condițiile în care drepturile pot fi limitate din motive obiective (spre exemplu, art. 19, 35 și 37 din Constituția Germaniei sau art. 55 și 116 din cea a Spaniei) și au elaborat legi speciale asupra stării de asediu (OUG nr.1/1999 în România). De asemenea, o lege care ar suprima sau amâna un drept garantat constituțional nu este anulată din oficiu, ci trebuie să parcurgă procedurile contenciosului constituțional chiar dacă este evident că legislatorul s-a situat în afara principiului supremației Constituției. Toate acestea ne arată că deși constituantul este singura sursă a drepturilor fundamentale și garanțiilor lor, legislatorul are un rol important în precizarea condițiilor în care cetățenii își exercită drepturile și libertățile. De aceea, legile organice și ordinare²⁵ conțin dispoziții importante de detaliere a drepturilor și libertăților individuale, cum ar fi și cele elaborate în România și enumerate exemplificativ în continuare: Codul civil din 1864 cu modificările ulterioare; Legea nr. 319/1944 pentru dreptul de moștenire al soțului supraviețuitor, M. Of. nr. 133/1944; Codul penal din 1968, cu modificările ulterioare; Legea nr.60/1991 privind organizarea și desfășurarea adunărilor publice, M. Of. nr.888/2004; O.G. nr.21/1992 privind protecția consumatorului, M. Of. nr.75/1994; Legea nr.84/1995 a învățământului, M. Of. nr.606/1999; Legea nr.8/1996 privind drepturile de autor și drepturile conexe, M. Of. nr.60/1996; O.U.G. nr.26/1997 privind protecția copilului aflat în dificultate, M. Of. nr.276/1998; O.G. nr.137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare, M. f. nr.99/2007; Legea 554/2001 privind liberul acces la informații de interes public, M. Of. nr. 633/2001; Legea nr. 202/2002 privind egalitatea de șanse între bărbați și femei, Mon.Of.nr.150/2007; O.U.G. nr.194/2002 privind regimul străinilor în România, M. Of. nr.421/2008; Legea nr. 53/2003, Codul muncii, M. Of. nr.72/2003; Legea nr.481/2004 privind protecția civilă, M. Of. nr. 554/2008; Legea nr.272/2004 privind protecția și promovarea drepturilor copiilor; O.U.G. nr.195/2005 privind protecția mediului, M. Of.nr.1196/2005; Legea nr. 448/2006 pentru protecția și promovarea drepturilor persoanelor cu handicap, M. Of. nr. 1006/2006; Legea nr. 489/2006 privind libertatea religioasă și regimul general al cultelor, M. Of. nr. 11/2007; Legea nr.299/2007 cu privire la sprijinul acordat românilor de pretutindeni; Legea nr. 106/2008 privind exproprierea pentru cauză de utilitate publică a terenurilor pentru minerit, M. Of. nr. 369/2008.

²⁵ Spre exemplu, *Constituția Italiei*, Editura All, 1998, trimite la reglementări legale în cazul libertății personale (art.13), inviolabilității domiciliului (art. 14) secretul corespondenței (art.15), libertatea de circulație (art.16), libertatea de asociere (art.18) etc.

O mențiune specială trebuie făcută asupra legilor adoptate după anul 1990 pentru repararea prejudiciilor morale și materiale suferite de cetățeni în timpul regimului totalitar, pentru reconstituirea drepturilor individuale și colective de proprietate, pentru recunoașterea sacrificiilor făcute de luptătorii din rezistență pentru drepturi civile și politice și pentru condamnarea explicită și categorică a practicilor totalitare de violare a drepturilor omului²⁶. Pentru ca astfel de încălcări să nu se mai poată produce, în statutele demnitarilor și ale funcționarilor publici militari și civili s-au introdus obligații speciale privind respectarea drepturilor individuale. Spre exemplu, art. 1 din Legea Jandarmeriei Române (M. Of. nr.1175 din 2004) prevede că această instituție este specializată în apărarea ordinii și liniștii publice, a drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor, a proprietății publice și private, în prevenirea și descoperirea infracțiunilor și protecția instituțiilor statului și combaterea actelor de terorism.

De asemenea, merită subliniat că aplicarea prevederilor constituționale și legale de promovare și protejare a libertăților fundamentale se realizează prin intermediul unor acte normative inferioare legii, cum sunt hotărârile de guvern, ordinele și instrucțiunile miniștrilor și ale conducătorilor de agenții cu responsabilități în domeniu, exemplificative în acest sens fiind: H.G. nr. 1206/2001 pentru aprobarea Normelor de aplicare a dispozițiilor privitoare la dreptul cetățenilor aparținând unei minorități naționale de a folosi limba maternă în administrația publică locală (M. Of. nr. 781/2001); Ordinul Președintelui CNCD privind procedura internă de soluționare a petițiilor (M. Of. nr. 348/2008); Ordinul Ministrului Mediului și Dezvoltării Durabile pentru aprobarea Regulamentului Comisiei pentru Securitate Biologică (M. Of. nr.100/2008); Decizia Președintelui Agenției Naționale pentru Combaterea Traficului de Persoane privind aprobarea Programului Național de Asistență a Victimelor Traficului de Persoane (M. Of. nr.132/2008); Ordinul Ministrului Justiției de aprobare a Regulamentului Administrației Naționale a Penitenciarelor (M. Of. nr. 602/2008) sau a Procedurii supravegherii executării obligației condamnaților de a munci (M. Of. nr. 668/2008); Decizia CNA nr.248/2004 privind protecția demnității umane și a dreptului la propria imagine (M. Of. nr. 668/2004). Toate acestea demonstrează complexitatea sistemelor naționale de protecție a drepturilor omului, un rol important în organizarea și funcționarea acestora avându-l instituțiile contencioase și necontencioase cu atribuții specifice în acest domeniu, cărora trebuie să li se acorde atenția cuvenită.

²⁶ Ion Dragoman, Cerasela Panduru, *Îngrădirea drepturilor omului în regimul totalitar comunist*, Editura U.N.Ap. „Carol I”, București, 2007, pp. 41-61.

Evoluțiile sistemelor de protecție juridică a drepturilor omului ne atenționează cu privire la dinamismul acestor instituții ale dreptului internațional, care nu sunt date o dată pentru totdeauna. Implicând mecanisme conjugate de valorificare jurisdicțională și nejurisdicțională la toate nivelurile comunităților umane, drepturile fundamentale ale omului nu sunt abstracte și absolute, ci într-o relație armonioasă cu alte valori ale bunei guvernări mondiale, regionale și naționale, în funcție de interesele concrete ale oamenilor reali, ca pacea, securitatea, dreptatea și dezvoltarea.

BIBLIOGRAFIE:

- Cairns Walter, *Introducere în legislația Uniunii Europene*, Editura Universal Dalsi, 2001.
- Dragoman Ion, Cerasela Panduru, *Îngrădirea drepturilor omului în regimul totalitar comunist*, Editura U.N.Ap. „Carol I”, București, 2007.
- Esmein Adhémar, *Eléments de droit constitutionnel françois et comparé*, Recueil Sirey, 1927, Tome premier
- Kant Immanuel, *Scrieri moral politice*, Editura Științifică, București, 1991.
- Monchablon Alain, *Cartea cetățeanului*, Editura Humanitas, București, 1991.
- Miroiu Mihaela, Adrian Miroiu, *Ghid de idei politice*, Editura Pan-Terra, București, 1991.

INSTITUȚII NAȚIONALE CU VOCAȚIE ÎN PROTECȚIA ȘI GARANTAREA DREPTURILOR OMULUI

NATIONAL INSTITUTIONS FOR THE PROMOTION AND PROTECTION OF HUMAN RIGHTS

Lt.col.lect.univ.drd. Alin BODESCU*

Universitatea Națională de Apărare "Carol I"

Av. Violeta Eliza BULETE**

Baroul București

Fără instituții profesioniste și competente să organizeze și să monitorizeze aplicarea drepturilor fundamentale, libertățile umane nu și-ar vedea realizarea practică în viața de zi cu zi a membrilor societății. Organe structurale ale guvernării naționale ori europene, instituțiile sunt esențiale atât în procesul proclamării drepturilor omului, cât și în controlul protecției corespunzătoare a acestora la nivel local, statal și continental.

To better regulate the individuals' lives, the human freedoms are highly dependable on professional and competent institutions able to organize and monitor the application of fundamental human rights. Structural agencies of the national or European governance, the aforementioned institutions are essential both to the promotion of human rights and to controlling their appropriate protection, at local, state or regional level.

Cuvinte cheie: drepturile omului, libertăți fundamentale, guvernare europeană, avocatul poporului.

Keywords: *human rights, fundamental freedoms, European governance, Ombudsman.*

Instituții necontencioase ale statelor europene cu atribuții în protecția drepturilor omului

Apărător al drepturilor și libertăților fundamentale ale indivizilor, statul și-a creat instituții speciale care să vegheze ca legea fundamentală și cele obișnuite să fie în concordanță cu aspirațiile societății¹. Este și cazul prin

* e-mail: alinbodescu@yahoo.com

** e-mail: violeta_bulete@yahoo.com

¹ Jakub Karpinski, *A.B.C.-ul democrației*, Editura Humanitas, București, 1993, p.36.

exelență al statelor europene care, profitând de experiențele dureroase ale istoriei regimurilor totalitare, și-au perfecționat activitatea instituțiilor tradiționale statale de promovare a drepturilor individuale, au creat instituții moderne de combatere a încălcărilor libertăților cetățenești și au permis organizarea societății civile în același scop. Dintre instituțiile tradiționale care promovează prin proceduri necontencioase drepturile omului amintim: Parlamentul, Șeful Statului, Guvernul, ministerele și celelalte autorități publice centrale, instituțiile administrației locale, iar dintre cele moderne evidențiem Avocatul poporului, Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării și pentru Promovarea Egalității de Șanse, diferitele agenții naționale cu atribuții într-un anume drept (libertate) al omului; participarea societății civile la promovarea respectării drepturilor individuale se realizează în statele europene în special prin intermediul presei libere, dar și al asociațiilor și fundațiilor cu caracter umanitar, care se dovedesc adesea instrumente importante în perfecționarea guvernării naționale în domeniul echilibrului dintre interesele publice și cele private.

În toate statele europene *Parlamentul* național este un apărător al drepturilor omului prin elaborarea legilor, prin aprobarea programelor de guvernare, prin ascultarea rapoartelor unor autorități publice, prin dezbaterea celor mai importante probleme de politică internă și externă, prin întrebări și interpelări la adresa miniștrilor, prin anchetarea cazurilor de violare a libertăților, ca și prin activitatea Comisiilor permanente de petiții și de drepturi ale omului. Astfel, după ce se arată că Parlamentul reprezintă poporul spaniol (art. 66) și că pot alege și pot fi aleși toți spaniolii care se bucură pe deplin de drepturile politice (art.68), Constituția Spaniolă din 1978 prevede următoarele atribuții ale puterii legislative în domeniul drepturilor omului²: exercitarea puterii legislative a statului și controlarea activității Guvernului (art. 66); numirea comisiilor de anchetare a oricărei probleme de interes public, concluziile acestora nefiind obligatorii pentru tribunale și neafectând hotărârile judecătorești (art.76); primirea petițiilor individuale și colective care pot fi trimise Guvernului care e obligat să dea explicații (art. 77); constituirea de comitete permanente parlamentare care prezintă rapoarte în fața Camerelor despre problemele rezolvate și deciziile luate (art.78); adoptarea legilor organice referitoare la exercitarea drepturilor fundamentale și a libertăților publice cu majoritatea absolută a Congresului Deputaților (art.81); supunerea imediată spre dezbaterea și votarea Congresului Deputaților a decretelor – lege emise de guvern în caz de necesitate extraordinară și urgență și care nu vor putea afecta drepturile, libertățile și

² Merită menționat și faptul că legea fundamentală a Spaniei stabilește garanția statului pentru realizarea efectivă a principiului solidarității națiunii spaniole (art. 138), toți spaniolii având aceleași drepturi și obligații în orice parte a teritoriului Spaniei (art. 139).

îndatoririle cetățenilor (art.86); supunerea hotărârilor politice de importanță deosebită tuturor cetățenilor, printr-un referendum consultativ (art. 92); autorizarea prealabilă a acordului statului de a se angaja prin tratate în cazul convențiilor internaționale care afectează drepturile și îndatoririle fundamentale (art.94); răspunderea solidară a guvernului în gestiunea sa politică în fața Parlamentului (art.108) și obligația miniștrilor de a răspunde la interpelările și întrebările formulate de cele două Camere (art.111), inclusiv posibilitatea acordării încrederii asupra unei declarații de politică generală (art.112) sau retragerea încrederii acordate Guvernului prin adoptarea unei moțiuni de cenzură (art.113).

Tradițiile instituționale comune ale statelor europene acordă *Șefului statului* și prerogative asupra protecției drepturilor omului după cum rezultă și din următoarele dispoziții ale Constituției Republicii Franceze: Președintele Republicii veghează la respectarea Constituției asigurând prin arbitrajul său funcționarea normală a puterilor publice, fiind garantul respectării tratatelor (art.5); el poate să solicite Parlamentului o nouă deliberare asupra legilor sau asupra anumitor articole, înainte de promulgare (art.10); la cererea Guvernului sau la propunerea conjugată a celor două camere, el poate supune referendumului orice proiect de lege sau vizând autoritatea ratificării unui tratat (art.11); el semnează ordonanțele și decretele hotărâte în Consiliul de Miniștri și face numirile în funcțiile militare și civile ale Statului (art.13); atunci când instituțiile Republicii sunt amenințate în mod grav și iminent și când funcționarea normală a puterilor publice constituționale este întreruptă, Președintele ia măsurile cerute de aceste împrejurări³, după consultarea oficială a Primului ministru a președinților Camerelor ca și a Consiliului constituțional, informând națiunea cu privire la aceasta printr-un mesaj (art.16); dreptul de a grația al Președintelui (art.17). Și *puterea executivă* a Guvernului conține atribuții referitoare la apărarea drepturilor omului, după cum rezultă, spre exemplu, din Legea fundamentală a Republicii Federale a Germaniei⁴: aplicarea de către landuri a legilor federale ca pe propriile atribuții (art.83); posibilitatea emiterii de către Guvernul federal, cu încuviințarea Bundesrat-ului, a instrucțiunilor administrative generale (art.84); delimitarea sferei administrației federale proprii de cea a landurilor (art.87); posibilitatea cooperării Federației la aducerea la îndeplinire a sarcinilor landurilor, dacă acestea sunt importante pentru comunitate și dacă această cooperare este necesară pentru ameliorarea condițiilor de viață prin

³ Aceste măsuri trebuie să fie inspirate de voința de a asigura imediat mijloacele de îndeplinire a puterilor publice constituționale.

⁴ Precizăm că Germania este o federație de state astfel încât puterea executivă se realizează la nivel federal și la cel al landurilor.

sarcini comune (art.91a); împuternicirea extraordinară a Guvernului federal în starea de apărare în cazul unui atac armat de a da instrucțiuni, pe lângă administrația federală, și guvernelor și administrației landurilor (art.115); informarea Bundestag-ului și Bundesrat-ului de către Guvernul federal asupra problemelor juridice ale Uniunii Europene care garantează o apărare a drepturilor fundamentale în mod substanțial comparabilă cu Legea Fundamentală a RFG (art.23).

Și competențele specifice ale instituțiilor *administrației publice locale* au un fundament constituțional tradițional comun statelor europene, așa cum se poate observa, de exemplu, în Constituția Republicii Italiene⁵: împărțirea administrativ-teritorială a statului în regiuni, provincii și comune (art.114), în care regiunile sunt constituite ca instituții autonome cu puteri și funcții proprii conform principiilor constituționale (art.115), iar provinciile și comunele sunt instituții autonome în cadrul principiilor stabilite de legile Republicii care le stabilesc funcțiile (art.128) fiind totodată circumscriptii de descentralizare statală și regională (art.129); stabilirea domeniilor în care Regiunea poate legifera în limitele principiilor fundamentale stabilite de legile statului, cu condiția ca normele respective să nu contravină interesului național sau interesului altor regiuni (art.117) și precizarea că regiunilor le revin funcțiile administrative legate de domeniile în care pot legifera, cu excepția celor de interes exclusiv local, care pot fi atribuite de către legile Republicii, provinciilor, comunelor sau altor puteri locale (art.118); interzicerea limitării dreptului cetățenilor de a-și exercita profesia, funcția sau munca în orice parte a teritoriului național ca și a liberei circulații a persoanelor între regiuni prin decizii ale puterilor locale (art.120); reglementarea de către Stat a exercitării dreptului de inițiativă și de referendum în legătură cu legile și cu măsurile administrative ale regiunii (art.123); conducerea funcțiilor administrative exercitate de stat și coordonarea cu cele exercitate de regiune de către un delegat al guvernului (art.124); controlul legalității actelor administrative ale regiunilor de către un organ de stat (art.125).

Avocatul poporului este o instituție specializată pentru apărarea drepturilor și libertăților persoanelor fizice, care a devenit și ea constantă a

⁵ Merită menționată Lecția despre Constituție a lui Oscar Luigi Scalfaro, inclusă ca o introducere la publicarea în limba română a Constituției Italiene, în care se precizează: „Omul se află înaintea Statului. Omul este acela care formează Statul. De la om derivă Statul, care are o singură îndatorire și anume aceea de a-i sluji omului.... Iar Statul, în momentul în care se naște din om, se înclină în fața drepturilor sale inviolabile, care existau înainte ca Statul să existe ... Aceste drepturi fac parte din demnitatea umană în așa măsură încât, dacă unul singur din ele este nerespectat sau încălcat, omul nu mai este el însuși”. Pentru amănunte referitoare la administrația publică vezi și Claudia Elena Marinică, Promovarea și protecția dreptului omului în administrația publică, în Revista Drepturile Omului nr.2/2008, p.7.

constituțiilor europene⁶. De aceeași tradiție constituțională comună se leagă și posibilitatea acordată unor instituții de a adopta strategii și planuri de acțiune pentru planificarea activității de management al ocrotirii drepturilor fundamentale individuale în diverse domenii⁷ și crearea unor agenții specializate în acest domeniu, cum ar fi: Consiliul Național de Combatere a Discriminării; Comisia Națională de Drept Internațional Umanitar; Consiliul Național al Minorităților Naționale; Consiliul Național de Recunoaștere și Echivalare a Diplomelor; Autoritatea Națională Sanitar-veterinară și pentru Siguranța Alimentelor; Autoritatea Națională pentru Persoanele cu Handicap; Autoritatea Națională pentru Protecția Drepturilor Copilului; Autoritatea Națională pentru Tineret; Autoritatea Națională pentru Protecția Consumatorului; Autoritatea Națională de Supraveghere a Prelucrării Datelor cu Caracter Personal; Agenția Națională pentru Egalitatea de Șanse între Femei și Bărbați; Agenția Națională pentru Rromi⁸. La implementarea drepturilor omului își aduce un aport deosebit presa, considerată ca fiind nu numai „a patra putere în stat”, ci și „câinele de pază al democrației” prin modul în care influențează opinia publică în sensul respectării atribuțiilor instituțiilor statale de respectare a drepturilor omului⁹, domeniu în care acționează numeroase organizații neguvernamentale, precum Organizația pentru Apărarea Drepturilor Omului; Asociația pentru Apărarea Drepturilor Omului în România – Comitetul Helsinki, Centrul de Resurse pentru Diversitate Etnoculturală; Centrul de Parteneriat pentru Egalitate; Asociația Femeilor din România; Asociația Accept; Centrul de Resurse Juridice; Asociația Pro-democrația; Blocul Național Sindical; Asociația Salvați Copiii¹⁰.

⁶ Dintre studiile recente consacrate acestei instituții amintim: Gheorghe Iancu, *Eficacitatea activității Avocatului Poporului*, în RDP nr.1/2003, p.36. Ioan Muraru, Simona Popescu, *Avocatul poporului, autoritate publică, autonomă și independentă*, în RDP nr.2/2006, p.38 și *Aspecte teoretice și practice privind activitatea instituției Avocatului Poporului*, în RDP nr.4/2007, p.92; Liviu Coman – Kund, *Avocatul poporului din România și Mediatorul European în lumina Tratatului instituind o Constituție pentru Europa* în RDP nr.3/2006, pp.27.

⁷ Cum ar fi strategia de îmbunătățire a situației romilor (M. Of. nr. 252/2001), Programul de acțiune pentru combaterea discriminării (M. Of. nr.942/2002), Strategia Națională pentru egalitatea de șanse între femei și bărbați, cu Plan general de acțiune (M. Of. nr.270/2006), Planul Național de acțiune pentru prevenirea și combaterea exploatării sexuale a copiilor (M. Of. nr. 873/2004), Strategia de implementare a măsurilor de prevenire și combatere a discriminării (M. Of. nr.674/2007).

⁸ Amănunte în Mihaela Vrabie, *Cetățenie și drepturi europene*, Editura Tritonic, București, 2007, pp.91-98.

⁹ Vezi, în acest sens, A. Monchablon, *Cartea cetățeanului*, Editura Humanitas, București, 1991, pp.168-175.

¹⁰ Amănunte în Mihaela Vrabie, *op.cit.*, pp.99-107 și A. Monchablon, *op.cit.*, p.221.

În ceea ce le privește, *partidele politice* trebuie să militeze și ele pentru apărarea drepturilor individuale, tradițiile constituționale comune ale statelor europene vizând neconstituționalitatea acelor partide care prin scopul sau comportarea aderenților lor tind să prejudicieze sau să înlăture ordinea fundamentală democratică (art.21 din Constituția Germaniei).

Instituții contencioase de garantare a exercitării drepturilor fundamentale

Studiile europene de drept comparat indică existența tradițiilor constituționale comune ale statelor europene în cazul încălcării drepturilor fundamentale consfințite prin legile fundamentale. Indiferent de familia de drept¹¹ de care aparține, avem de a face cu aceleași mecanisme de acțiune în cazul încălcării drepturilor proclamate: apelul, prin petiție, la instituțiile necontencioase, în special recursul grațios și cel ierarhic din dreptul administrativ sau atacarea contencioasă în instanțele judiciare, care pot avea forma contenciosului constituțional, administrativ ori de altă natură (civilă, penală, fiscală etc.). *Instituțiile contencioase constituționale* reprezintă garanții ale drepturilor individuale proclamate prin legile fundamentale ale statelor europene, a căror organizare și funcționare de principiu este reglementată chiar de Constituție, indiferent că poartă numele de Consiliu Constituțional (Franța), Tribunalul Constituțional Federal (Germania), Curtea Constituțională (Italia și România) ori Tribunalul Constituțional (Spania). Spre exemplu, în Constituția spaniolă, posibilitatea recurgerii la contenciosul constituțional este prevăzută încă din Preambul (prin proclamarea voinței națiunii de a-i ocroti pe toți spaniolii în exercitarea drepturilor lor), dar și în art.9 care stabilește că cetățenii și puterile publice sunt supuse Constituției și legilor (puterilor publice revenindu-le sarcina de promovare a condițiilor pentru ca libertatea individului să fie reală și efectivă, înlăturând obstacolele care împiedică dezvoltarea sa plenară în art.53 referitor la garanțiile drepturilor și libertăților fundamentale (care dispune că drepturile respective sunt obligatorii pentru toate puterile publice, că orice cetățean poate cere ocrotirea libertăților recunoscute înaintea instanțelor ordinare printr-o acțiune care se trimite în fața Tribunalului Constituțional și că ocrotirea principiilor directe ale politicii sociale și economice va influența legislația pozitivă, practica judiciară și acțiunea puterilor publice) precum și în art. 153 (dând în

¹¹ Conform teoriei dreptului comparat, în funcție de comunitatea limbajului, a izvoarelor juridice ori a principiilor filozofice promovate, sistemul european juridic se divide în familia romano-germanică sau continentală (Franța, Germania, Spania ș.a.) și cea de Common law sau anglo-saxonă (Anglia și alte țări ce au urmat exemplul englez), după Ion Craiovan, *Teoria generală a dreptului*, Editura Militară, București, 1997, p.23.

sarcina Tribunalului constituțional sarcina de a controla constituționalitatea dispozițiilor normative cu putere de lege ale organelor comunităților autonome); competența, organizarea și funcționarea Tribunalului constituțional spaniol sunt reglementate printr-un Titlu special al Constituției (Titlul IX conținând art. 159-165) în care este util pentru ceea ce ne interesează recursul individual de protecție pentru încălcarea drepturilor și libertăților la care se referă art. 53 (art.161).

Contenciosul administrativ, spre deosebire de cel constituțional care aplică principiul supremației Constituției prin verificarea constituționalității legilor elaborate de Parlament și astfel aparține dreptului constituțional¹², are ca obiect aplicarea principiului supremației legilor față de actele normative cu putere juridică inferioară, adică a actelor administrative sau nesoluționarea în termenul legal a unei cereri adresate autorităților publice, aparținând astfel dreptului administrativ. El este organizat în mod asemănător în statele europene, cu toate diferențele care există între diferitele familii de drept existente în Europa, diferențe provocate de evoluția istorică specifică a instituțiilor juridico-administrative de protecție a persoanelor față de violările drepturilor și a intereselor legitime individuale¹³. Ca să nu dăm decât un exemplu, elocvent și pentru celelalte state europene, art. 103 din Titlul IV - Magistratura – al Constituției italiene prevede textual: „Consiliul de Stat și celelalte jurisdicții administrative judecă litigii care implică administrația publică și care au ca obiect drepturile guvernaților precum și libertățile fundamentale în domeniile stabilite de lege”. În România, pe baza art. 52 din Constituție care se referă la dreptul persoanei vătămate de o autoritate publică, contenciosul administrativ este organizat pe baza Legii nr. 554/2004 (M. Of.nr.1154/2004), fiind definit ca „activitatea de soluționare, de către instanțele de contencios administrativ competente potrivit legii, a litigiilor în care cel puțin una din părți este o autoritate publică, iar conflictul s-a născut fie din emiterea sau încheierea, după caz, a unui act administrativ, în sensul prezentei legi, fie din refuzul nejustificat de a rezolva o cerere referitoare la un drept sau la un interes legitim”¹⁴. Între caracteristicile principale ale contenciosului administrativ român menționăm: sesizarea poate aparține și persoanei vătămate printr-un act administrativ individual adresat altui subiect de drept, ca și Avocatului Poporului, Ministerului public, prefectului,

¹² Vezi rezolvarea excepțiilor de constituționalitate în culegerile de decizii ale Curții Constituționale.

¹³ Amănunte în Ioan Alexandru, *Drept administrativ comparat*, Editura Lumina Lex, București, 2003.

¹⁴ Antonie Iorgovan, *Noua lege a contenciosului administrativ. Geneză și explicații*, Editura Roata, București, 2004.

Agenciei Naționale a Funcționarilor Publici și chiar autorității publice emitente a unui act administrativ ilegal (art.1); legalitatea unui act administrativ unilateral poate fi cercetată oricând în cadrul unui proces, pe cale de excepție, din oficiu sau la cererea părților interesate, caz în care fondul se suspendă până la soluționarea contenciosului administrativ (art.4); imposibilitatea atacării în contenciosul administrativ a unor acte cum ar fi cele de comandament cu caracter militar, cele privind raporturile autorităților publice cu Parlamentul sau cele pentru aplicarea regimului stărilor excepționale (art.5); obligația persoanei vătămate de a sesiza instanța numai după epuizarea procedurii necontencioase (art.7); cererea vizează anularea actului și repararea pagubei (art.8).

Contenciosul civil, penal ori de altă natură rezultă din atribuțiile constituționale conferite magistraturii ca putere judecătorească, instanțele și Ministerul public având obligația legală de a proteja prin mijloace procesuale drepturile și libertățile cetățenilor. Spre exemplu, art.66 din Constituția Republicii Franceze stabilește că autoritatea judecătorească asigură respectarea principiului libertății individuale în condițiile prevăzute de lege. În această ordine de idei, art. 2 din Legea nr. 92/1992 pentru organizarea judecătorească în România (M. Of. nr. 191/1992) precizează că judecând toate procesele privind raporturile juridice, civile, comerciale, de muncă, de familie, penale precum și orice alte cauze pentru care legea nu stabilește o altă competență, instanțele judecătorești înfăptuiesc justiția în scopul apărării și realizării drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor precum și a celorlalte drepturi și interese legitime deduse judecății, iar Ministerul Public reprezintă, în activitatea judiciară, interesele generale ale societății și apără ordinea de drept precum și drepturile și libertățile cetățenilor. În același sens se pronunță și art. 1 din Codul penal în vigoare, care prevede că legea penală apără, împotriva infracțiunilor, România, suveranitatea, independența și unitatea statului, proprietatea, persoana și drepturile acesteia precum și întreaga ordine de drept, iar art. 1 al Codului de procedură penală dispune că „procesul penal trebuie să contribuie la apărarea ordinii de drept, la apărarea persoanei, a drepturilor și libertăților acesteia, la prevenirea infracțiunilor precum și la educarea cetățenilor în spiritul respectării legilor”. Încheiem considerațiile asupra instituțiilor naționale europene de apărare a drepturilor omului prin evidențierea faptului că acestea au în vedere cu precădere drepturile și libertățile civile, pentru cele economice și sociale existând organisme speciale de favorizare a aplicării lor: Consiliul Economic și Social (Franța și România), Consiliul Național al Economiei și al Muncii (Italia) sau Puterile publice care aplică principiile directoare ale politicii sociale și economice (Spania).

Influențe instituționale ale participării statelor europene la organizațiile regionale de protecție a libertăților umane fundamentale

Atât dreptul internațional clasic cât și cel al integrării europene au influențat tradițiile constituționale comune ale statelor europene în ceea ce privește atribuțiile instituțiilor naționale de apărare a drepturilor fundamentale. Referitor la raporturile dintre dreptul național și cel internațional al drepturilor omului se consideră că statele europene pot face parte din trei sisteme diferite¹⁵. În prima grupă, în care s-ar putea integra Belgia, Spania, Franța, Portugalia, Luxemburg, Elveția, întâlnim aplicarea teoriei moniste care consideră că avem de a face cu aceeași ordine juridică a dreptului național și internațional, ceea ce înseamnă, de fapt, recunoașterea tacită a primatului dreptului internațional prin încorporarea automată a tratatelor internaționale în ordinea constituțională națională fără modificarea dispozițiilor convențiilor internaționale de drepturi ale omului¹⁶. În a doua grupă, al cărei prototip este Italia, avem de a face cu transformarea automată globală a sistemului dreptului intern confruntat cu dreptul internațional general, astfel încât, pentru a fi aplicată direct, norma internațională suferă un proces de transformare, marcat de adoptarea unor norme interne identice în conținut; în cadrul acestui proces există o prezumție de acord permanent între cele două sisteme, în sensul că sistemul dreptului intern este deschis la o transformare continuă pentru a fi pus de acord cu evoluția dreptului internațional general care conține și DICO. În sfârșit, Olanda, oferă exemplul unei țări din a treia grupare, în care avem de a face cu o transformare punctuală (ad-hoc) a dreptului intern prin acte normative interne ca decrete, ordonanțe și decizii judiciare care condiționează aplicarea internă a dreptului internațional mai ales în sentințele judecătorești. Sub influența tratatelor internaționale ratificate, instituțiile statelor europene au inclus în sistemul lor ministere și departamente ale unor ministere privind afacerile internaționale europene, reprezentante parlamentare ori executive în organismele CE, UE, OSCE și a altor asociații regionale de state; de asemenea, statele membre au furnizat funcționarii europeni proprii ai organizațiilor respective, independenți față de ordinele autorităților naționale și au numit judecători la CEDO și Agenți Guvernamentali pentru reprezentarea intereselor naționale în cadrul proceselor cu caracter supranațional.

Deși guvernarea europeană prin intermediul UE stabilește principiul aplicării directe, imediate și prioritare a legislației comunitare în ordinea

¹⁵ C. Valentin, *Drept internațional public*, Timișoara, 2004, pp.90-94.

¹⁶ Vezi amănunte în Hans Kelsen, *Doctrina pură a dreptului*, Editura Humanitas, București, 2000, pp. 375-401.

juridică internă a statelor membre, există puncte de vedere care clasifică statele UE tot în trei grupe:¹⁷ cele în care dreptul comunitar se bucură de o prevalență absolută asupra dreptului intern, inclusiv la nivel constituțional (Olanda, Austria); cele în care dreptul comunitar dispune doar de o prevalență limitată asupra celui național constituțional (Italia, Spania, Danemarca, Belgia, Marea Britanie, Suedia, Irlanda); și cele în care dreptul constituțional primează asupra dreptului comunitar (Franța, Grecia). În ceea ce o privește, în Constituția din 1991 a României, respectarea drepturilor și libertăților cetățenești reprezintă un principiu general de organizare constituțională prin art. 1 par. 3 astfel încât prin dispozițiile din art. 11 (tratatele ratificate fac parte din dreptul intern dar ratificarea lor poate avea loc numai după revizuirea Constituției dacă are dispoziții contrare legii fundamentale) s-ar părea că se consacră o ordine juridică dualistă¹⁸; cu toate acestea, prin art. 20 (interpretarea și aplicarea dispozițiilor constituționale conform DIDO și prioritatea acestuia față de legile interne) și art. 148 par 2 (interdicția revizuirii Constituției dacă ar avea ca rezultat suprimarea drepturilor fundamentale sau a garanțiilor acestora), Constituția din 1991 a statuat un sistem monist cu prioritatea dreptului internațional. În absența unei clauze referitoare la UE, Constituția din 1991 ar fi pus probleme în ceea ce privește transferul de competențe la nivel supranațional în materia drepturilor omului, ceea ce a impus modificarea constituțională din 2003 prin stabilirea unui raport special între dreptul intern și dreptul comunitar, avându-se în vedere că prin art. 137 (în condițiile aderării la UE se poate recunoaște prin lege organică circulația și înlocuirea monedei naționale cu aceea a UE), art. 146 (atribuția Curții Constituționale de a se pronunța asupra constituționalității tratatelor), art. 147 (constatarea constituționalității tratatului interzice ca aceasta să facă obiectul unei excepții de neconstituționalitate, iar acordul internațional neconstituțional nu poate fi ratificat) și art. 148 (integrarea în UE) dreptul comunitar prevalează asupra celui intern, inclusiv asupra dreptului constituțional, soluție concordantă cu jurisprudența CEJ care apreciază că legiuitorul național nu are nici o marjă de apreciere în acest sens.

Pe de altă parte, s-a apreciat că aderarea României la ordinea juridică comunitară a obligat constituantul din 2003 să introducă în textul legii fundamentale dispoziții speciale în materia drepturilor fundamentale (interdicția discriminării și principiul egalității din art. 4 și 16, dreptul cetățenilor statelor membre ale UE de a fi aleși în autoritățile administrației publice locale și dreptul cetățenilor români de a alege și de a fi aleși în PE), în

¹⁷ Raluca Bercea, *op. cit.*, p.278.

¹⁸ Opinia contrară, că prin Constituția din 1991 s-a impus teoria monistă, în Corneliu Liviu Popescu, *Controlul constituționalității tratatelor internaționale*, p.10.

materia drepturilor recunoscute minorităților naționale (dreptul de a-și folosi limba maternă în administrație și justiție prin art. 120 și 128) ca și în materia dreptului de proprietate (prin art. 44 care dispune că și cetățenii străini și apatrizii pot dobândi terenuri în România)¹⁹. Și constituțiile altor state europene au trebuit să fie modificate pentru ca guvernarea națională să fie pusă de acord cu obligațiile reieșite din tratatele internaționale ori participarea la organizații internaționale, cu efecte evidente asupra drepturilor fundamentale. Astfel, art. 5 al Constituției Republicii Franceze referitor la atribuția Președintelui de a veghea la respectarea Constituției a fost completat în 1995 cu un nou alineat în care se arată că „el este garantul independenței naționale, al integrității teritoriului și al respectării tratatelor”, iar în 1993 s-a introdus un nou articol (53-1) prin care Republica era abilitată să încheie cu statele europene, care sunt legate prin angajamente identice cu cele ale sale în materie de azil și de protecție a drepturilor omului, acorduri care stabilesc competențele fiecăruia pentru examinarea cererilor de azil care-i sunt adresate²⁰; spre deosebire de art. 55 care prevede că tratatele ratificate au o autoritate superioară celei a legilor cu rezerva aplicării lor de către cealaltă parte, care a rămas nemodificat, art. 54 s-a modificat printr-o revizuire constituțională din 1992 în sensul că, la sesizarea Președintelui, Primului ministru, președinților Camerelor ori a 60 de deputați (senatori), Consiliul constituțional poate declara că un aranjament internațional conține o cauză contrară Constituției, caz în care autorizarea ratificării (aprobării) nu poate avea loc decât după revizuirea Constituției.

La fel, Constituția Republicii Italiene proclamă în art. 10 că ordinea juridică italiană respectă normele de drept internațional general recunoscute, condiția juridică a străinilor fiind reglementată de lege în conformitate cu uzanțele și cu tratatele internaționale²¹, iar art. 11, repudiind războiul ca instrument de lezare a libertății celorlalte popoare și ca mijloc de soluționare a controverselor internaționale, conține consimțământul Italiei de a accepta, în condiții de egalitate cu celelalte state, limitările de suveranitate necesare unui sistem care să asigure pace și dreptate între națiuni, Italia sprijinind și favorizând organizațiile internaționale care vizează acest scop, deci și pe cele din domeniul protecției internaționale a drepturilor omului. Influențe instituționale din tratatele internaționale ori participarea la organizațiile internaționale găsim și în următoarele articole ale Constituției Germaniei:

¹⁹ Virginia Vedinaș, *Principiile dreptului comunitar în Constituția României revizuită și republicată*, pp. 59-67.

²⁰ Cu toate acestea, același articol constituțional precizează că autoritățile Republicii au totuși dreptul de a acorda azil oricărui străin persecutat pentru activitatea sa în favoarea libertății sau care solicită protecția Franței.

²¹ Acesta a fost motivul pentru care au fost criticate la nivel european măsurile luate de Guvernul Italiei în anul 2008 pentru expulzarea străinilor indezirabili.

art. 16 (a) referitor la dreptul de azil al celor persecutați politic, făcându-se distincție între statele din afara UE (prin lege determinându-se statele de origine sigure ai căror cetățeni sunt prezumați a nu fi persecutați) și statele membre ale UE sau statele terțe în care este asigurată aplicarea Convenției asupra statutului refugiaților și a CEADOLF, pentru cetățenii asupra cărora pot fi luate măsuri de încetare a șederii independent de mijloacele legale la care recurge o persoană împotriva acestora; art. 24 conținând posibilitatea transiterii prin lege a unor drepturi de suveranitate de la Federație către organizațiile internaționale (chiar și landurile au acest drept în ceea ce privește amenajările de frontieră vecine, cu încuviințarea Federației), în special pentru apărarea păcii prin sisteme de securitate colectivă care să aducă o ordine pașnică și durabilă în Europa și între popoarele lumii ori pentru reglementarea diferendelor internaționale prin intermediul acordurilor de arbitraj interstatal general, cuprinzător și obligatoriu; art. 25 care dispune că regulile generale ale dreptului internațional sunt parte integrantă a dreptului federal, având prioritate față de legi și creând în mod nemijlocit drepturi și obligații pentru locuitorii teritoriului german; în sfârșit, art. 26 prin care sunt declarate neconstituționale și se sancționează acțiunile capabile și desfășurate în scopul de a tulbura conviețuirea publică a popoarelor, îndeosebi pregătirea purtării unui război de agresiune, permițând însă ca în caz de război să se producă, să se transporte și să se pună în circulație anumite arme, cu încuviințarea Guvernului Federal și printr-o lege federală.

Aceleași influențe asupra atribuțiilor instituțiilor naționale din domeniul drepturilor omului prin intermediul tratatelor internaționale găsim și în Constituția Spaniei care precizează în art. 10 că „normele referitoare la drepturile fundamentale și libertățile pe care constituția le consacră se interpretează în conformitate cu DEDO și cu tratatele și acordurile internaționale în materie ratificate de Spania”. Materiei tratatelor îi este rezervat întregul capitol 3 al Titlului III referitor la Parlament, în care se precizează că: printr-o lege organică se poate autoriza încheierea tratatului, atribuind unei organizații sau instituții internaționale exercitarea competențelor ce decurg din Constituție, Parlamentul sau Guvernul fiind organele care garantează realizarea acestor tratate și a rezoluțiilor care emană de la organizațiile internaționale sau supranaționale care au aceste competențe (art.93); acordul statului de a se angaja prin tratate va avea autorizația Parlamentului în cazul tratatelor politice, militare, cele care afectează integritatea teritorială sau drepturile fundamentale, cele cu obligații financiare sau cele care presupun modificări sau derogări de la o lege ori necesită adoptarea de dispoziții legislative de aplicare (art.94); încheierea tratatului cu prevederi contrare Constituției trebuie precedată de revizuirea constituțională, Tribunalul Constituțional pronunțându-se dacă există sau nu această contradicție (art.95); tratatele ratificate fac parte din dreptul intern, dispozițiile lor putând fi

modificate, suspendate sau abrogate numai conform dreptului internațional, denunțarea făcându-se după procedura urmată la ratificare (art.96).

Deși se apreciază²² că buna guvernare, ca ideal social, reprezintă un nivel care nu va fi atins integral niciodată și față de care unele state se vor afla mai departe și altele mai aproape, România demonstrează că și-a însușit buna guvernare ca o valoare politică juridică și umană ea fiind deja introdusă în Constituție și în cele mai importante legi, urmând ca în anii următori aceasta atitudine să se substanțializeze, inclusiv în domeniul drepturilor omului.

BIBLIOGRAFIE

- Alexandru Ioan, *Drept administrativ comparat*, Editura Lumina Lex, București, 2003.
- Coman – Kund Liviu, *Avocatul poporului din România și mediatorul Europei în lumina Tratatului instituind o Constituție pentru Europa*, în RDP nr.3/2006.
- Constantin Valentin, *Drept internațional public*, Editura Universității de Vest, Timișoara, 2004.
- Craiovan Ion, *Teoria generală a dreptului*, Editura Militară, București, 1997.
- Dragoman Ion, *Protecția juridică a drepturilor omului*, Editura Fundației România de Măine, București, 2008.
- Iancu Gheorghe, *Eficacitatea activității Avocatului Poporului*, în RDP nr.1/2003.
- Iorgovan Antonie, *Noua lege a contenciosului administrativ. Geneză și explicații*, Editura Roata, București, 2004.
- Karpinski Jakub, *A.B.C.-ul democrației*, Editura Humanitas, București, 1993.
- Kelsen Hans, *Doctrina pură a dreptului*, Editura Humanitas, București, 2000.
- Marinică Claudia Elena, *Promovarea și protecția dreptului omului în administrația publică*, în Revista Drepturile Omului nr.2/2008.
- Monchablon Alain, *Cartea cetățeanului*, Editura Humanitas, București, 1991.
- Muraru Ioan, Simona Popescu, *Aspecte teoretice și practice privind activitatea instituției Avocatului Poporului*, în RDP nr.4/2007.
- Muraru Ioan, Simona Popescu, *Avocatul poporului, autoritate publică, autonomă și independentă*, în RDP nr.2/2006.
- Popescu Corneliu Liviu, *Controlul constituționalității tratatelor internaționale*, în *Dreptul*, Uniunea Juriștilor din România, seria a III-a, anul XVI, 2005.
- Vrabie Mihaela, *Cetățenie și Drepturi europene*, Editura Tritonic, București, 2007.

²² Ion Dragoman, *Protecția juridică a drepturilor omului*, Editura fundației România de Măine, București, 2008, p. 73.

TEORII PRIVIND INTEGRAREA REGIONALĂ

THEORIES ON REGIONAL INTEGRATION

Prof.univ.dr. Leonida MOISE*

Universitatea "Hyperion", București

Este o realitate incontestabilă a zilelor noastre tendința de apropiere între state, mai ales în domeniul economic, unde avantajele cooperării au creat disponibilități și structuri comune funcționale ce demonstrează în mod evident că lumea se află într-o nouă etapă, a identificării modalităților de dezvoltare a unor relații de colaborare ce vizează în diferite forme integrarea. Exemplul Uniunii Europene este edificator în susținerea acestei afirmații.

Ceea ce era greu de imaginat la începutul secolului al XX-lea, s-a produs după cel de-al doilea război mondial, când marile puteri europene, contrar unor tradiții seculare de contradicții și războaie, au găsit drumul comun de înțelegere și cooperare, realizând un edificiu ce poartă astăzi numele de Uniunea Europeană.

Din această perspectivă, cunoașterea principalelor teorii referitoare la integrarea regională devine o cerință fundamentală a demersului științific contemporan, cu implicații nemijlocite asupra proceselor și fenomenelor ce definesc actualul sistem internațional.

A growing contemporary trend has seen countries get closer to one another as the ensuing benefits (most notably of an economical nature) have in turn created common frameworks and have proven that the world has entered a new stage, that of forging new ways to cooperate in order to achieve various degrees of integration and the way the European Union has come into being certainly adds substance to this claim.

Though an unlikely possibility at the turn of the 20th century, post-World War II European powers have found their way past centuries of war and antagonism to a structure based on cooperation and mutual agreement we now refer to as the EU.

The study of the main theories regarding regional integration has subsequently become a core prerequisite of the contemporary scientific process having a profound impact on the defining components and phenomena of the current international system.

Cuvinte cheie: integrare regională, funcționalism, neofuncționalism, multilateralism, comunitate de securitate, comunitate economică, cooperare, supranațional.

Keywords: regional integration, functional, neofunctional, multilateralism.

* e-mail: moise.leonida@yahoo.com

Primele comunități economice înființate au demonstrat utilitatea cooperării în domeniile de interes comun și au pregătit terenul pentru o integrare progresivă a statelor europene în structuri, care în timp au devenit eficiente. Dovedind abilitate, diplomatie, dar și înțelepciune, liderii europeni au plecat în construcția europeană de la avantajele nemijlocite pe care le oferea cooperarea în domenii de importanță strategică, cum erau industria cărbunelui și oțelului sau energia atomică, instituțiile comunitare create preluând o serie de prerogative ale statelor naționale, care nu au adus atingeri deosebite independenței și suveranității statelor membre.

Mergând pe acest raționament, realizarea proiectului politic a fost lăsat la urmă, tocmai pentru a menaja sensibilitățile unor state puternice din Europa, cândva mari puteri ale lumii, care în circumstanțele actuale au realizat că numai în această formulă pot rezista presiunii politice și economice venită din alte centre de putere mondială. Era normal ca un asemenea proces să nu scape analizei cercetătorilor din zona relațiilor internaționale.

O nouă paradigmă, *funcționalismul*, a căpătat contur imediat după cel de-al doilea război mondial și și-a găsit concretizarea în Europa. Ideea de bază de la care pleacă funcționalismul, este identificarea acelor forme de cooperare care să genereze organisme interstatale în măsură să gestioneze problemele cetățenilor din sectoarele în care aceștia sunt direct interesați, cum ar fi: domeniul economic și social, al sănătății, al pieței muncii etc. Promovarea unor proiecte comune, în care cetățenii comunitari se regăsesc, reprezintă rațiunea pentru care un astfel de model regional de organizare ar putea avea succes.

De asemenea, un avantaj al integrării regionale îl constituie faptul că statele care fac parte dintr-un astfel de sistem beneficiază de o securitate sporită, în primul rând, datorită rezolvării disensiunilor dintre ele și, în al doilea rând, deoarece politica de apărare și securitate comună oferă garanțiile necesare pentru toți membrii.

Unul dintre reprezentanții de frunte ai acestei abordări este *David Mitrany*, cercetător englez de origine română. Încă de la începutul activității sale acesta încearcă să-și definească poziția, precizând: „Pare să fie soarta tuturor perioadelor de tranziție ca reformatorii să fie mai dispuși să lupte împotriva unei teorii decât să se coalizeze pentru a rezolva o problemă ... Eu nu reprezint o teorie. Eu reprezint o neliniște”.¹

Dificultățile întâmpinate de organizațiile internaționale în derularea unor proiecte inițiate, cum au fost cele ale Ligii Națiunilor, l-au determinat pe Mitrany să gândească un alt mod de a concepe cooperarea internațională, în

¹ David Mitrany, „The Functional Approach to World Organization”, în *International Affairs*, nr. 24, 1948, p. 350.

care să prevaleze abordarea funcțional-sociologică, în locul celei politico-constituționale. Plecând de la constatarea că factorul politic a avut o influență limitatoare din cauza legislației greoaie care, de multe ori, în loc să stimuleze anumite activități le îngreuna desfășurarea, Mitrany a considerat că în cooperarea internațională important este să se rezolve unele probleme transnaționale specifice comunităților umane. În acest fel, realizând că bunăstarea generală nu poate fi realizată doar prin eforturile proprii, statele vor accepta ca o parte dintre responsabilitățile funcționale să fie transferate unor instituții internaționale, care se bucură de consens și au capacitatea de a rezolva problemele specifice comunităților respective.

Deși exclude posibilitatea apariției unui stat mondial, Mitrany aprecia că sistemul internațional putea evolua spre un sistem de pace operațional: „noi trebuie să credem nu într-o pace protejată (cum ar fi, securitatea colectivă), ci într-o pace care se elaborează: nu va fi nimic mai mult sau mai puțin decât ideea și aspirația către o securitate socială luată în înțelesul său cel mai larg”.²

Având în vedere că toate lucrările lui Mitrany au fost publicate în perioada interbelică, trebuie remarcat caracterul anticipativ al ideilor sale, întrucât multe dintre ele au stat la baza construcției europene. Trebuie, de asemenea, precizat că o sursă importantă de inspirație pentru Mitrany a constituit-o strategia *New Deal* a președintelui american Roosevelt care, în opinia lui Mitrany, putea fi aplicată și la nivel internațional.

Semnificativă pentru abordarea funcționalistă a lui Mitrany este aprecierea unui fost student de-al său: „Loialitatea individului față de statul-națiune poate fi diminuată prin experiența cooperării internaționale pozitive; organizarea internațională structurată în conformitate cu necesitățile poate crește bunăstarea individuală peste nivelul obținut în cadrul statului. Indivizii și grupurile pot începe să învețe beneficiile cooperării ... creând interdependențe și subminând cele mai importante baze ale statului-națiune”.³

Caracteristic operei lui Mitrany este tendința acestuia de a prezenta cooperarea internațională de pe cu totul alte poziții decât a celorlalți cercetători, care au insistat pe abordarea politico-constituțională, situație ce dă o perspectivă utilitaristă intervenției lui Mitrany. Acest aspect a generat numeroase atitudini critice din partea cercetătorilor în domeniu. Spre exemplu, ample discuții s-au declanșat asupra ipotezei reparabilității-priorității susținută de Mitrany.⁴

Posibilitatea separării problemelor tehnice de cele politice, precum și subordonarea ultimelor față de primele, pare o chestiune greu de acceptat în lumea academică.

² David Mitrany, *A Working Peace Sistem*, University of Chicago Press, Chicago, 1966, p. 92.

³ Paul Taylor, „Introduction to David Mitrany”, în *The Functional Theory of Politics*, St. Martin's Press, New York, 1975, p. 15.

⁴ Inis Claude, *Swords Into Ploughshares*, New York, 1964, pp. 348-350.

Un neajuns important al demersului lui Mitrany este, în opinia multor specialiști, posibilitatea redusă ca principiile funcționalismului să fie aplicate la scară universală, numai prin simpla enunțare a pretinselor avantaje.

Analiza procesului integrării europene dezvăluie o serie de aspecte interesante din perspectivă funcționalistă. Realizarea proiectului european, susțin anumiți cercetători, a fost posibilă datorită sprijinului substanțial acordat de SUA, care datorită garanțiilor de securitate oferite de acestea, au asigurat cadrul necesar ca în jurul pivotului central format din Franța și Germania, să se constituie Uniunea Europeană. Hotărârea Uniunii Europene de a-și construi propria forță de apărare și securitate este apreciată de unii analiști ca o încercare a acesteia de a-și consolida poziția internațională în raport cu SUA, demers care depinde în ultimă instanță de modul cum funcționează integrarea europeană. Deși s-a precizat de multe ori că inițiativele europene în problemele de apărare și securitate sunt complementare NATO, nu trebuie omis faptul că pentru a-și menține structurile militare europenii apelează în continuare la capacitățile militare ale NATO, respectiv americane.

Pornind de la aspirațiile supranaționale ale funcționalismului, o nouă paradigmă denumită sugestiv *neofuncționalism*, a apărut în teoria relațiilor internaționale al cărei obiectiv declarat este să prefigureze mijloacele funcționale de promovare a cooperării internaționale, ținând cont de faptul că o parte dintre activitățile internaționale, cum ar fi: comerțul, cooperarea în domeniul tehnologic, problematica socială, nu intrau neapărat în zona politică.

Reprezentantul cel mai autorizat al acestui curent, *Ernst Haas*, a fost interesat de evidențierea mijloacelor instituționale prin care statele din Europa de Vest pot depăși naționalismul și pot construi forme noi de organizare regională.

Pornind de la neajunsurile funcționalismului promovat de Mitrany, Haas a definit integrarea ca fiind „procesul prin care actorii politici din câteva zone naționale distincte sunt convinși să-și transfere convingerile, așteptările și activitățile politice către un centru nou mai larg, ale cărui instituții posedă sau cer jurisdicție asupra statelor naționale existente”.⁵ Un asemenea proces, susține Haas, se poate aplica în Europa de Vest, deoarece valorile democratice comune și condițiile după cel de-al doilea război mondial permiteau acest lucru. În opoziție cu Mitrany, Haas a considerat neproductivă ideea separării chestiunilor economice de cele politice, deoarece instituții adecvate puteau să susțină tratatele încheiate între statele europene. Pentru a fi eficiente astfel de instituții, trebuie să dispună de autonomie în raport cu statele naționale, ceea ce confirma o anumită diminuare a suveranității naționale, dar impunea ca

⁵ Ernst Haas, „International Integration: the European and the Universal Process”, în *International Organization*, nr. 15, 1991, p. 366.

practică politică luarea deciziilor prin votul majorității. În felul acesta, Haas spera ca amplificarea cooperării în diferite domenii să se răspândească și asupra altora, iar în final să se cristalizeze formele supranaționale de conducere. Reușita unui astfel de proiect depindea de gradul de socializare al elitelor, care ar fi determinat o diminuare a loialității lor față de statul-națiune în favoarea obiectivelor și intereselor de ansamblu ale regiunii. Acțiunea politică era strâns legată de succesul proiectelor economice și sociale, care ar fi demonstrat oportunitatea și consecințele benefice ale unei astfel de organizații regionale. Haas recunoaște că neofuncționalismul, cunoscut și ca *federalism în rate*, depindea în mod hotărâtor de capacitatea decidenților politici de a aplica cunoașterea consensuală în rezolvarea problemelor specifice comunității.

Studiul integrării regionale a atins apogeul la începutul anilor '70, după care a urmat o perioadă de declin, însuși Haas fiind sceptic față de estimările inițiale. Această situație a fost provocată de două tendințe, una sesizabilă pe plan european și cealaltă evidențiată în SUA. Concret, în perioada la care ne referim construcția europeană nu a avut o evoluție concludentă, iar pe de altă parte, în mediul academic american se insista pe argumentarea științifică a ipotezelor avansate. Cu alte cuvinte, dacă în zona cercetată, respectiv integrarea europeană, existau neclarități și ambiguități, era limpede că acest concept avea mari dificultăți în aplicarea sa în alte regiuni. Demersul științific al lui Haas era în mod prioritar angajat într-un proces de investigare care trebuia să conducă la justificarea unor forme suprastatale avansate din punct de vedere organizatoric, fără să ia în calcul și eventuale încetiniri ale acestui proces, care aveau cauze obiective. De pildă, reducerea barierelor vamale în Comunitatea Europeană a afectat firmele țărilor membre din cauza presiunii exercitate de regimul comun de taxe. A fost cazul Franței, când la sfârșitul anilor '60, din cauza creșterii dramatice a inflației, guvernul francez incapabil să mărească taxele, a fost nevoit să ajusteze comerțul, pentru a se evita o criză a balanței de plăți. Acest aspect ne arată relativitatea unor măsuri parțiale, care pot avea efecte neintenționate ce pot genera crize majore, dacă nu se fac calcule anticipative corespunzătoare.

În altă ordine de idei, foarte importantă este problema deficitului democratic. Pentru ca integrarea să reușească este absolut necesar să se realizeze o armonie între organisme comunitare și cetățenii statelor membre, altfel existând riscul ca eventuale neconcordanțe sau disensiuni să fie exploatare de partidele politice, care se raportează la statul național. Dacă admitem că toate aceste probleme sunt rezolvate și că paradigma neofuncțională își confirmă valoarea științifică, aspectul cel mai important care rămâne în discuție este dacă o astfel de viziune asupra integrării regionale se poate aplica și în alte zone ale lumii, în afara Europei.

În cele din urmă, Haas a renunțat la continuarea studiului în domeniul integrării regionale și a abordat o nouă tematică, legată de existența și evoluția organizațiilor internaționale, în special a ONU, și în acest context, a participat la dezbaterile despre reformele pe care această organizație trebuie să le adopte pentru implicarea în rezolvarea problemelor complexe ale contemporaneității, dintre care se detașează cele referitoare la dezvoltarea economică și asigurarea păcii și securității internaționale.

În lucrarea *When Knowledge is Power*, apărută în 1990, Haas arată că majoritatea organizațiilor internaționale ar trebui restructurate pentru a fi capabile să răspundă provocărilor societății contemporane. Haas sugerează că organizațiile internaționale, inclusiv ONU, ar trebui gândite ca scopuri în sine și mai puțin ca mijloace de atingere a unui scop. Este important ca acestea să-și proiecteze scopuri dezirabile, deoarece numai așa se pot evita insuccesele, care nu sunt puține.

În acest sens, Haas identifică progresul „ca o căutare continuă în direcția autoperfecționării, fără un scop final, fără un crez transcendent, dar cu frecvente reveniri și autointerogație sporadică despre traiectoria schimbării ... progresul e ca un copil orbecăind după Dumnezeu, nu un stăpân hotărât al universului. Progresul este un zeu secular care tolerează lucrurile pe care oamenii, națiunile și alte colectivități umane mari și le fac lor însele și unul altuia”.⁶

Sfârșitul perioadei Războiului Rece a amplificat speranțele că ONU ar putea rezolva gravele probleme ale contemporaneității și, în mod deosebit, discrepanțele dintre țările dezvoltate și țările slab dezvoltate, sau problemele legate de încălzirea globală și deteriorarea tot mai accentuată a mediului înconjurător, ca urmare a dezvoltării economice.

Pentru schimbarea situației actuale, Haas propune două soluții. Prima soluție este legată de schimbarea internă de la nivelul statului, care din momentul producerii la un număr cât mai mare de state se creează condițiile pentru implicarea acestora în derularea unor obiective comune. A doua soluție se referă la experiența acumulată de organizațiile internaționale, în baza căreia acestea își propun obiective, care pot sau nu să fie îndeplinite. În concluzie, putem afirma că abordarea științifică a lui Haas este o încercare de a folosi metodologia empirică în scopul relevării importanței cooperării în relațiile internaționale, ca un prim pas în direcția unei ordini mondiale corespunzătoare începutului secolului al XXI-lea.

Preocupări asemănătoare pentru clarificarea provocărilor și oportunităților ce le presupune ordinea mondială actuală are indiscutabil și profesorul american *John Gerard Ruggie*. Capacitatea sa de a trece cu

⁶ Ernst Haas, *When Knowledge is Power: Three Models of Change in International Organizations*, University of California Press, Berkeley, 1990, p. 212.

ușurință peste liniile de demarcație din interiorul disciplinei relațiilor internaționale, l-a determinat pe Ole Waever să evidențieze că „Ruggie este cazul paradigmatic al unui autor nonparadigmatic și de aceea potențial „insensibil” în teoria internațională”.⁷

La intersecția deceniilor șapte și opt ai secolului al XX-lea, Ruggie a avut intervenții consistente la dezbaterile referitoare la măsura în care sistemul internațional se transformă ca urmare a creșterii interdependenței între state. Această dezbatere a fost provocată de pozițiile diferite a două abordări importante din cadrul teoriei relațiilor internaționale, respectiv a neorealismului, care susținea că sistemul internațional nu este caracterizat de o schimbare sistemică majoră și a neoliberalismului, care proclama faptul că sistemul internațional contemporan este definit prin schimbări esențiale, ca urmare a acțiunii forțelor economice transnaționale. Motivul imediat care a generat această amplă dezbatere a fost apariția lucrării lui Kenneth Waltz, *Teoria politicii internaționale*, în anul 1979. Waltz susținea că interdependența economică depinde de modul cum este distribuită puterea în sistemul internațional, iar semnificația politică a forțelor transnaționale nu este o funcție a dimensiunii lor. Într-un sistem internațional în care principiul organizator este anarhic, vulnerabilitatea trebuie acceptată, după cum și faptul că statele vor acorda prioritate securității și nu căutării prosperității.

Neoliberalii, în mod deosebit Robert Keohane, susțin că puterea este irelevantă în contextul ofensivei forțelor economice transnaționale, deoarece avantajul cooperării reduce considerabil utilizarea forței în relațiile dintre state. În această interesantă confruntare, Ruggie afirmă că separația rigidă între nivelurile de analiză, în mod deosebit între nivelurile intern, transnațional și structural, constituie o piedică în înțelegerea schimbărilor complexe din sistemul internațional. În acest sens, acesta susține că deși sistemele, medieval și modern sunt caracterizate de anarhie, în realitate nu se poate spune că există o continuitate între ele, deoarece schimbarea de la o perioadă la alta se poate explica doar prin modul cum se aplică principiile diferențierii unităților politice: „sistemul modern se diferențiază de cel medieval nu prin asemănarea sau deosebirea unităților, ci prin principiile pe baza cărora unitățile constituente sunt separate unele de celelalte. Dacă anarhia ne spune că sistemul politic este un domeniu segmentat, diferențierea ne spune pe ce bază este determinată segmentarea”.⁸

⁷ Ole Waever, „John G. Ruggie: Transformation and Institutionalization”, în *The Future of International Relations: Master in Making*, Routledge, London, 1997, p. 170.

⁸ John Ruggie, „Continuity and Transformation in the World Polity: Toward a Neorealist Synthesis”, în *World Politics*, nr. 35, 1983, p. 273.

În consecință, neorealismul este o abordare statică, deoarece prin separarea structurii sistemului internațional de procesele dintre și din interiorul unităților, nu se poate da o explicație plauzibilă transformării sistemului. Este important pentru a sesiza schimbarea să dispunem de capacitatea de a înțelege când anume și cum un sistem dominat de state poate fi înlocuit cu o altă entitate: „se manifestă acum o gândire deosebit de simplistă, una care este capabilă să vizualizeze provocări pe termen lung la adresa sistemului statelor doar în termeni de entități care sunt instituțional substituibile statului. Din moment ce piețele globale și structurile corporatiste transnaționale nu sunt în postura de a înlocui statele, se presupune că nu au potențial pentru o schimbare internațională fundamentală. Garanția teoretică sau istorică pentru această premisă nu a fost niciodată pusă la îndoială, cu atât mai puțin apărată”.⁹

Preocupat pentru menținerea echilibrului sistemului internațional, Ruggie analizează condițiile în care are loc schimbarea, fără ca aceasta să genereze dezordine. În acest sens, acesta consideră că existența schimbării este condiționată de puterea noastră de a ne desprinde de teritorialitate: „în politica modernă internațională negarea instituțională a teritorialității exclusive este folosită ca mijloc al situării și raportării la acele dimensiuni ale existenței colective pe care conducătorii teritoriali le recunosc a fi în mod ireductibil transteritoriale în caracter. Spațiul funcțional nonteritorial este locul unde este ancorată societatea internațională”.¹⁰

Ruggie introduce termenul de *multilateralism*, pe care îl definește nu ca o simplă relație între trei sau mai multe părți, ci ca „o formă instituțională generică a vieții moderne internaționale care apare când statele se conduc în relațiile unuia cu celălalt conform anumitor principii sau standarde”.¹¹ Multilateralismul a fost o formă instituțională de colaborare care a fost inaugurat de acordurile de la Bretton Woods și a permis extinderea cooperării între statele europene, SUA, Japonia și o parte din țările din sud-estul Asiei, fenomen ce a însemnat o creștere economică semnificativă a acestor zone. Prin urmare, importanța hotărârilor luate la Bretton Woods se reflectă și în faptul că au determinat o ordine economică liberală stabilă, ce a funcționat eficient până la începutul anilor '70. Esența sistemului fundamentat la Bretton Woods consta în realizarea unei ordini monetare internaționale în care schimburile financiare să aibă la bază o rată de schimb standard dolar/aur în

⁹ John Ruggie, „Territoriality and Beyond: Problematizing Modernity in International Relations”, în *International Organization*, nr. 47, 1993, p. 143.

¹⁰ *Ibidem*, p. 165.

¹¹ John Ruggie, *Multilateralism Matters: The Theory and Praxis of Institutional Form*, Columbia University Press, New York, 1993, p. 11.

scopul evitării dereglărilor monetare majore, ce ar fi putut duce la crize devastatoare, cum a fost cea din anii '30. Pentru gestionarea deficiențelor de cont curent, Fondului Monetar Internațional i-a revenit sarcina să supervizeze toate operațiunile din sistemul monetar și să acorde împrumuturi pe termen mediu pentru statele care se confruntau cu probleme în balanța de plăți.

Totuși, atunci când apărea un dezechilibru important, sistemul permitea statului aflat într-o asemenea situație să intervină în cursul ratei de schimb, evident cu aprobarea de rigoare din partea forurilor internaționale. În opinia lui Ruggie, sistemul Bretton Woods a constituit un compromis între autonomia statelor și normele internaționale, denumit „compromis al liberalismului încorporat” (*embedded liberalism*), prin care s-a asigurat creșterea economică din interior, fără a afecta stabilitatea monetară internațională: „spre deosebire de naționalismul economic al anilor '30, acesta va avea un caracter multilateral; spre deosebire de liberalismul etalonului de aur și al comerțului liber, multilateralismul său va fi aplicat asupra intervenționismului intern ... esența liberalismului încorporat era să creeze o formă de multilateralism compatibilă cu cerințele stabilității interne”.¹²

În lucrarea, *Winning the Peace: America and World Order in the New Era*, publicată în 1996, Ruggie întreprinde o excelentă analiză a compromisului liberalismului încorporat și susține că acesta trebuie reevaluat datorită schimbărilor majore din activitatea economică internațională. Dispariția sistemului Bretton Woods și noile provocări la care trebuie să răspundă SUA după încheierea perioadei Războiului Rece, nu trebuie să determine unica superputere mondială să revină la izolaționism, deoarece acest lucru nu este recomandat și nici posibil în circumstanțele actuale: „o viziune asupra ordinii mondiale multilaterale este singura compatibilă cu propriul concept colectiv al Americii. Este adevărat, această viziune se potrivește cu adevărat ideii Americii despre sine ... agenda multilateralistă a Americii reflectă ideea ... formării inexorabile a unei comunități internaționale deschise în principiu pentru toată lumea”.¹³

În același timp, Ruggie critică multilateralismul american în virtutea căruia SUA trebuie să acționeze unilateral în activitatea internațională pentru a-și susține interesele politice, economice și militare. În susținerea acestei afirmații, Ruggie aduce trei argumente importante. În primul rând, situația internă ar putea contribui la apariția unei presiuni a opiniei publice împotriva altor centre de putere economică, care ar influența economia americană,

¹² John Ruggie, „International Regimes, Transoceanic and Change: Embedded Liberalism in the Postwar Economic Order”, în *International Organization*, nr. 36, 1982, p. 399.

¹³ John Ruggie, „Third Try at World Order!? America and Multilateralism after the Cold War”, în *Political Science Quarterly*, nr. 109, 1994, pp. 564-565.

aspect ce s-ar putea materializa în stagnarea activităților economice și mărirea discrepanței între bogați și săraci. În al doilea rând, sfârșitul perioadei Războiului Rece poate orienta cheltuielile bugetare federale în favoarea bunăstării generale și mai puțin spre sectorul cheltuielilor militare, și în al treilea rând, modificările și percepțiile diferite în strategiile partidelor politice pot crea o bază redusă pentru o politică internațională *multilateralistă* militară. În pofida acestor previziuni sumbre, Ruggie își exprimă fără echivoc speranța că SUA, datorită supremației evidente pe care o au în relațiile internaționale actuale, vor găsi forța necesară pentru a gândi și a proiecta o strategie corespunzătoare pentru dezvoltarea unui multilateralism modern în strictă concordanță cu cerințele și obiectivele lumii contemporane, mai ales, că nu se întrevide, pe termen scurt și mediu, un substitut viabil la hegemonia americană.

Karl Deutsch, pe lângă studiile interesante în dezvoltarea a două paradigme importante din cadrul teoriei relațiilor internaționale, behaviorismul și constructivismul, are demersuri științifice importante și în domeniul integrării regionale. Astfel, acesta face distincția între amalgamare și *integrare*.

Amalgamarea presupune existența unui grup de state suverane, care sunt în măsură să creeze comunități de securitate pluraliste, unde folosirea forței în rezolvarea diferendelor este extrem de scăzută. Altfel spus, aceste state sunt suficient de integrate pentru a realiza o „comunitate de securitate amalgamată”, fără a fi necesară transferarea suveranității statului la nivel supranațional. În acest fel, distincția anarhie/ierarhie nu trebuie percepută ca o dihotomie, ci mai repede ca un spectru: „integrarea și amalgamarea se suprapun, dar nu complet ... poate exista amalgamare fără integrare (de exemplu, Războiul Rece), și ... integrare fără amalgamare (de exemplu pacea internațională)”.¹⁴

În continuarea aprofundării acestei idei, Deutsch analizează termenul „echilibrul tranzacție-integrare”. Conform modului de a gândi al lui Deutsch, creșterea numărului de tranzacții dintre oameni nu determină neapărat o integrare mai mare, deoarece: „volumul tranzacțiilor politice, culturale sau economice însărcinează instituțiile cu responsabilitatea adoptărilor sau schimburilor pașnice în rândul populațiilor participante”. Deși amplificarea tranzacțiilor mutuale înseamnă accentuarea înclinației comunităților spre violență, totuși, pentru realizarea păcii se impune corelarea ratei crescătoare a tranzacțiilor dintre populații în anumite zone cu dezvoltarea instituțiilor integratoare și a practicilor dintre ele. Suveranitatea statului presupune capacități integratoare, dar și dezintegratoare. Așadar, amalgamarea poate incomoda integrarea, după cum, controlul amalgamat poate fi un impediment în calea păcii și o sursă de conflict.¹⁵

¹⁴ Karl Deutsch, *Political Community and the North Atlantic Area: International Organization in the Light of Historical Experience*, Princeton University Press, Princeton, 1957, p. 7.

¹⁵ *Idem*, pp. 39-40.

Deutsch subliniază faptul că în context regional, termenul de *comunitate de securitate* are dublă semnificație. Pe de o parte, capacitatea statelor membre ale comunității de a interveni prin proceduri diplomatice pentru prevenirea conflictelor, iar pe de altă parte, capacitatea comunității de a crea o alianță militară credibilă împotriva unui agresor extern. În continuare, Deutsch arată că o comunitate de securitate se poate afirma numai dacă există o maturitate instituțională, susceptibilă să genereze tehnici diplomatice capabile să rezolve momentele de tensiune apărute. Pentru ca eficiența să fie garantată, maturitatea instituțională trebuie să fie coroborată cu voința statelor membre de a-și rezolva neînțelegerile pe cale pașnică. Numai prin armonizarea intereselor tuturor statelor membre ale comunității de securitate și printr-o percepție comună asupra amenințărilor se poate vorbi cu adevărat de o comunitate de securitate.¹⁶

Referindu-se la contribuția științifică a lui Deutsch, Arendt Lijphart încearcă să evidențieze rolul decisiv al acestuia la revigorarea disciplinei relațiilor internaționale, prin susținerea, de pildă, a ideii că anarhia nu trebuie privită ca o variabilă independentă, ci ca o realitate dependentă de foarte mulți factori, care deschide în acest fel o multitudine de posibilități în ceea ce privește războiul și cauzele sale.¹⁷

Concluzii

Integrarea regională reprezintă un obiectiv major în abordările din domeniul relațiilor internaționale. Funcționalismul se deosebește însă față de demersurile anterioare prin faptul că propune o cu totul altă soluție pentru realizarea unor structuri suprastatale.

Reprezentantul cel mai important al acestei paradigme, David Mitrany, în analiza pe care o întreprinde pornește de la ineficiența integrărilor prin proiecte politice și consideră că o perspectivă funcțional – sociologică ar răspunde mai bine scopurilor fundamentale ale societății umane. Obiectivele comune ale tuturor cetățenilor, indiferent de țara unde se găsesc, ar trebui să conștientizeze guvernele și să transfere o serie de responsabilități funcționale organizațiilor internaționale, diminuând în timp suveranitatea națională a statelor. În felul acesta, Mitrany anticipează unul dintre principiile de bază ale integrării, cel al subsidiarității, devenit operativ în Uniunea Europeană.

La o analiză atentă se poate constata că punctul de vedere al lui Mitrany, și funcționalismul în general, are numeroase accente subiective, care îl apropie de

¹⁶ Lynn Miller, „The Prospect of Order Through Regional Security”, în *Regional Politics and World Order*, San Francisco, 1973.

¹⁷ Arendt Lijphart, „Karl Deutsch and the New Paradigm in International Relations”, în *From National Development to Global Community*, Alien and Urwin, London, pp. 233-251.

utilitarism. Este greu de acceptat că se pot realiza proiecte de cooperare care să ducă la integrare în absența factorului politic, după cum la fel de adevărat este, că nu se poate ajunge la realizarea unei bunăstări generale a omenirii, în condițiile în care proiectele propuse de funcționaliști au o arie restrânsă de aplicabilitate.

Limitele funcționalismului au fost depășite de abordarea neofuncțională, care recunoaște importanța implicării actorilor politici pentru a înființa instituții internaționale formale, care să susțină tratatele încheiate între state și să dispună de o anumită autonomie. Totodată, viziunea neofuncțională pune accent pe importanța cooperării între state, care amplificată în sectoarele de interes comun, cum ar fi economia și cultura, ar determina în final și cooperarea politică.

În circumstanțele actuale când fenomenul globalizării este o realitate de necontestat, cunoașterea proceselor de integrare reprezintă un demers necesar. Din această perspectivă, ideile promovate de reprezentanții funcționalismului și neofuncționalismului reprezintă contribuții importante la dezvoltarea teoriei relațiilor internaționale, aspect demonstrat și de interesul acordat de mulți cercetători celor două paradigme.

POSTMODERNISMUL – ABORDARE CRITICĂ ÎN CADRUL TEORIEI RELAȚIILOR INTERNAȚIONALE

POSTMODERNISM – A CRITICAL APPROACH WITHIN THE THEORY OF INTERNATIONAL RELATIONS

Prof.univ.dr. Leonida MOISE*

Universitatea "Hyperion", București

În ultima parte a secolului al XX-lea o nouă abordare din cadrul teoriei relațiilor internaționale încerca să demonstreze că paradigmele dominante, neorealismul și neoliberalismul nu reprezintă cu adevărat creații științifice datorită limitelor conceptuale și predominării elementelor subiective. Neutralitatea axiologică este relativă, deoarece orice aserțiune științifică are la bază o realitate politică, economică, ideologică și spirituală care încearcă să impună un anumit discurs, pentru a justifica o teorie anume și a susține proceduri în consonanță cu interesul grupării sau comunității respective. Cunoașterea umană este caracterizată de subiectivismul cercetătorului și prin urmare orice achiziție științifică poartă amprenta acestuia, motiv pentru care nu există construcții științifice obiective.

As the 20th century drew closer to an end a new approach within the theory of international relations set out to prove that the prevailing paradigms, the neoliberalism and the neorealism had failed to achieve a proper scientific status because of their limited, subjective concepts. Axiological neutrality only comes in relative terms as all scientific inferences are based upon certain political, economical, ideological and spiritual facts in an attempt to validate a specific discourse or theory and to influence the course of events in accordance with a given group's best interest. Human knowledge is to some extent forged by the researchers' subjectivity such that there are may not be any objective scientific constructs

Cuvinte cheie: postmodernism, logică instrumentalistă, raționalitate tehnică, suveranitate, realism, anarhie.

Keywords: *postmodernism, instrumental logic, technical rationality, sovereignty, realism, anarchy.*

* e-mail: moise.leonida@yahoo.com

Redefinită ca postmodernism această paradigmă contestă că există cunoaștere științifică în adevăratul sens al cuvântului, iar reprezentanții acesteia susțin că „distincția modernă dintre teorie și practică este înlocuită cu termenul discurs, care estompează dihotomia dintre realitate și reprezentarea ei textuală”.¹

O serie de afirmații ale realiștilor, precum anarhia și lupta pentru putere sunt considerate ca fiind rezultatul percepției cercetătorului, care este pus în slujba justificării poziției hegemonice a unui stat din sistemul relațiilor internaționale. Postmoderniștii nu-și propun să-și probeze științific ipotezele, ei fiind angajați în mod explicit într-un proces de deconstrucție a disciplinei.

Dintre reprezentanții postmodernismului, *Richard Ashley* și *Robert Walker*, se detașează prin avansarea unor idei care dau substanță felului diferit la moderniștilor de cunoaștere a domeniului relațiilor internaționale.

Ashley și-a clădit reputația prin susținerea într-o serie de articole și capitole de lucrări a unor idei care îi departajează activitatea de cercetare în două etape. În prima etapă, Ashley își încadrează demersul științific în limitele abordării epistemologice și pe baza acumulărilor în plan demografic, tehnologic și economic, analizează echilibrul de putere între SUA, China și URSS de-a lungul timpului. În intervențiile sale din această perioadă, Ashley susține importanța *logicii instrumentaliste* în domeniul relațiilor internaționale, care presupune o distincție ontologică între subiect și obiect, în sensul că realitatea nu trebuie influențată de elementele subiective, de limbaj sau interpretare, deoarece aceasta există independent de cel care o observă și o analizează. Teoria se explică prin interpretări plauzibile ale unor ipoteze testabile care se concretizează sub forma unor afirmații. Privită din această perspectivă teoria este nu numai un instrument al descoperirii, ci ea ne poate fi utilă și „în situația în care vrem să intervenim și să aducem modificări modelelor de comportament, mai degrabă decât să le putem prevedea în cadrul unor anumiți parametrii specifici”. Acest cadru de elaborare și dezvoltare a teoriei reprezintă, în opinia lui Ashley, o formă de *raționalitate tehnică* care percepe viața „ca expresia unor situații mai mult sau mai puțin distincte definite în termenii anumitor scopuri sau necesități date, ai anumitor obstacole sau limite de realizare sau satisfacere a acestora și a anumitor mijloace prin care obstacolele și limitele ar putea fi depășite”.² În felul acesta, rațiunea tehnică eliberează teoria de rolul critic al evaluatorului și devine

¹ Martin Griffiths, *Relații internaționale, școli, curente, gânditori*, Editura Ziua, București, 2003, p. 333.

² Richard L. Higgatt, James Richardson, „The State of the Discipline: Realism Under Challenge”, în *International Relations: Global and Australian Perspectives on an Evolving Discipline*, The Australian University Press, Canberra, 1991, p. 67.

astfel un potențial instrument de emancipare. Rezultă că importanța cercetătorului din domeniul științelor sociale este mai mare decât a unuia din sectorul tehnic, care își aduce contribuția la rezolvarea unor probleme punctuale într-o zonă bine delimitată, dar care nu este în măsură să identifice condițiile care au generat problemele respective. Ashley a manifestat preocupare și pentru găsirea unei soluții alternative la constrângerile structurale susținute de neorealiști, care să asigure o mai largă autonomie în cadrul disciplinei și o libertate de orientare din partea cercetătorului. În articolul „Political Realism and Human Interests”, Ashley susține punctul său de vedere în dezbateră cu realiștii și încearcă să acrediteze noțiunea de interese de cunoaștere constitutive. Acesta apreciază că dincolo de interesul tehnic pentru a controla mediul înconjurător și de interesul de a menține comunicarea și înțelegerea mutuală, există un interes transcendent de „a apăra libertatea de constrângerile nerecunoscute de relații de dominare și de condiții de înțelegere și comunicare distorsionată, care neagă oamenilor capacitatea de a-și construi viitorul prin acțiune conștientă și voință deplină”.³

Deși este sceptic în capacitatea instituțiilor actuale de a promova moștenirea spirituală a modernității, Ashley este totuși în măsură să evidențieze premisele metafizice și epistemologice ale teoriei relațiilor internaționale. În acest sens, acesta relevă determinismul neorealismului susținut de Kenneth Waltz și multe aspecte ale metodologiei micro-economice în studiul politicilor mondiale.

În etapa a doua, Ashley, puternic influențat de conceptul lui Foucault despre interdependența dintre putere și cunoaștere, se angajează într-un demers de deconstrucție a teoriei relațiilor internaționale.

Tratarea puterii ca pe o realitate fungibilă, care poate fi păstrată, transferată sau pierdută, Ashley îi opune ideea că puterea este o rețea de practici ordonatoare și disciplinare care ne ajută să ne realizăm identitatea. Criticând faptul că lupta în numele unei anumite clase ne-ar putea emancipa în raport cu puterea, acesta îndeamnă la reconsiderarea discursurilor hegemonice în relațiilor internaționale, fără însă a preciza cu ce anume acestea să fie înlocuite: „practicile să poată fi respinse sau invalidate; granițele să poată fi puse la îndoială sau încălcate; reprezentările să poată fi răsturnate sau lipsite de prezumția de a avea valoare axiomatică și politizate și istoricizate; noi legături între diverse elemente culturale să poată deveni posibile; să poată fi deschise noi căi de a gândi și a face politică globală”.⁴ Pentru a înțelege afirmația lui Ashley, că puterea este prezentă în micrețele

³ Richard Ashley, „Political and Human Interests”, în *International Studies Quarterly*, nr. 25, 1981, p. 227.

⁴ Richard Ashley, „Unting the Sovereign Slate: Double Reading of the Anarchy Problematique”, în *Millenium: Journal of International Studies*, nr. 17, 1988, p. 254.

ce se exercită de jos în sus este necesar să detaliem sursa sa de inspirație, respectiv Michel Foucault. În viziunea lui Foucault „lumea socială este un spațiu în care se manifestă diferite tipuri ale puterii, dintre care, în mod cert, puterea politică este cea mai importantă. Ea se extinde asupra întregii existențe umane, încât putem afirma că, în cadrul social, puterea apare ca fiind ramificată. Această putere ramificată impune pe scena socială funcționarea unor microstrategii, sub forma unor tipuri de dominație multiformă Departe de a fi circumscrită sau definită ca o proprietate deținută de un anumit actor social, ... puterea în general, și cea politică în special, apare din această perspectivă ca fiind un proces și un schimb specificitatea acestor relații de putere constă în faptul că nu sunt simple relații între partenerii individuali sau colectivi și cu atât mai mult ele nu presupun în mod necesar un raport de dominație”.⁵

Încercarea de a-l situa pe Ashley la una dintre orientările paradigmatică ale teoriei relațiilor internaționale este dificilă, întrucât, deși este un teoretician critic al principalelor tendințe din relațiile internaționale, radicalismul său nu este justificat de apartenența la vreun proiect de cercetare cunoscut.

Mai mult, el însuși se consideră un înstrăinat atât față de disciplină, cât și față de comunitățile științifice: „un străin de orice așezare și de orice credință, care știe că nu va putea fi niciodată acasă printre oamenii de acolo ... cu o înclinație naturală de a se purta într-un mod virtual, adică potrivit unui etos general sau unei arte de a trăi, conform căruia, de fapt, cineva luptă fără încetare în mijlocul evenimentelor și al întâmplării ca să facă posibil într-un fel trăirea reală a unui ideal virtuos în mod inerent”.⁶ Majoritatea criticilor la adresa lui Ashley și ai adepților săi se referă la relativismul antifundamental promovat de acesta în contextul dispariției granițelor dintre teoria politică și studiul relațiilor internaționale.

Robert Walker a scris numeroase articole, ca unic autor sau în colaborare, în care a analizat principalele ipoteze din studiul relațiilor internaționale, preocuparea sa constând nu în a demonstra dacă acestea sunt adevărate sau false, ci în ce măsură ipotezele cercetate sunt posibile. Calitatea sa de cercetător al relațiilor internaționale nu implică în mod necesar pretenția că va determina o mai bună cunoaștere și interpretare a acestui domeniu, mai degrabă Walker consideră că demersul său științific se datorează unei curiozități științifice: „Ce ne spun relațiile internaționale nu este chiar ceea ce se pretinde deseori că ne spun. Nu ne spun foarte mult despre cum este lumea, deși ne spun destule despre condițiile în care putem să pretindem că știm ce este lumea și care sunt posibilitățile ei viitoare. Chiar privite ca un fenomen care cere explicații, ele sunt cu siguranță un ghid bun despre unde și cine

⁵ Leonida Moise, *Etica Politică*, Editura Paideia, București, 2006, pp. 88-90.

⁶ Stere Smith, Ken Booth and Marysie Zalewski, „The Achievements of Poststructuralism”, în *International Theory: Positivism and Beyond*, Cambridge, Cambridge University Press, 1996, pp. 251-253.

credem că suntem”.⁷ Deși recunoaște că cele mai multe abordări din domeniu susțin că teoria relațiilor internaționale este formată din generalizări explicative sau normative referitoare la comportamentul actorilor din lumea reală și că în ultimă instanță teoriile, în general, reprezintă cadrul intelectual care face lumea inteligibilă, totuși Walker, respinge dihotomia convențională a lui Popper, dintre teorie și practică potrivit căreia problema epistemologică este privilegiată față de problema ontologică. Domeniul relațiilor internaționale este, în opinia lui Walker, un domeniu al sensurilor, în care „acțiunea este filtrată și posibilă datorită proceselor instituționalizate de interpretare pe baza cărora sunt inițiate acțiuni în lumea reală. Nu avem acces în lumea reală decât prin construirea ei discursivă în egală măsură de către participanți și observatori”. Spre deosebire de percepția modernă asupra conduitei sociale, care propune o anumită intervenție explicativă, vulnerabilă prin manipulare și control, postmoderniștii susțin că orice tip de ordine devine credibil numai grație practicilor care îl validează. În acest sens, „etica nu este un depozit de principii teoretice care așteaptă să fie aplicate; este o practică istorică continuă. Departe de a fi lipsită de principii etice, teoria relațiilor internaționale este deja constituită prin expresii reale ale posibilităților etice”.⁸ La o analiză atentă a studiilor lui Walker, se poate aprecia că metoda folosită de acesta este una discursivă, limbajul fiind considerat o modalitate adecvată de a crea subiecte și obiecte ale realității.⁹

Construcția lingvistică relevă dimensiunea reală a indivizilor și a grupurilor, deoarece nu există un alt instrument care să scoată în evidență în mod semnificativ prezența acestora într-un sistem, fie el intern sau internațional.

Interpretarea realității cu ajutorul discursului sau limbajului dă o nouă perspectivă concepției despre putere și automat agenții capătă anumite caracteristici în funcție de tipul de discurs utilizat. Observațiile Roxannei Doty în acest sens sunt semnificative: „Practica discursivă nu este detectabilă după un centru fix și stabil, cum ar fi, conștiința individuală sau un colectiv social. Practicile discursive care constituie subiecte și tipuri de subiectivitate sunt dispersate, răspândite în diverse locuri. Iată de ce este importantă noțiunea de intertextualitate. Textele se referă mereu la altele, care la rândul lor se referă la altele. Puterea proprie limbajului nu este deci ceva care este centralizat, emanând dintr-un subiect dat ca anticipație”.¹⁰ Faptul că teoria relațiilor internaționale se întemeiază pe o serie de dihotomii conceptuale și

⁷ R. B. J. Walker, „Pedagogies an the Edge: World Politics Without International Relations”, în *Teaching World Politics: Contending. Pedagogies for a New World Order*, Colorado, Westview Press, 1992, p. 173.

⁸ R. B. J. Walker, „Ethics, Modernity and the Theory of International Relations”, în *International Relations: Global and Australian Perspectives on an Evolving Discipline*, The Australian University Press, Canberra, 1991, p. 129.

⁹ Metoda practicilor discursive este detaliată în lucrarea Roxannei Lynn Doty, intitulată „Foreign Policy as Social Construction” publicată în *Interntional Studies Quarterly*, nr. 27, 1992, pp. 297-320.

¹⁰ Roxanne Lynn Doty, *op.cit.*, p. 302.

lingvistice, cum ar fi: realism contra idealism, behaviorism contra realism, anarhie contra ordine, îi permite lui Walker să construiască pledoaria pentru deconstrucția disciplinei. Analizând teoria politică ca discurs al progresului și relațiilor internaționale, ca discurs al supraviețuirii, Walker își orientează cercetările în direcția identificării interdependențelor dintre cele două domenii și a modului lor de exprimare.

O atenție deosebită acordă Walker analizării conceptului de suveranitate, care în opinia sa nu este demodat, cum încearcă mulți specialiști să susțină, dimpotrivă, în circumstanțele internaționale actuale suveranitatea rămâne un element definitoriu al statului, deoarece: „Principiul suveranității statului este mai puțin o cerință legală abstractă și mai mult o practică politică excepțional de densă. Ca răspuns la problema proliferării autonomiilor într-o lume în care ierarhiile dispar, acest principiu articulează o interpretare specific modernă a spațiului politic și o face prin rezolvarea a trei contradicții fundamentale. El rezolvă, pe scurt, raportul dintre unitate și diversitate, dintre intern și extern și dintre spațiu și timp. Realizează acest lucru apelând la practicile filosofice, teologice și culturale ale unei anumite civilizații istorice, conduse de nevoia de a înțelege și a controla acele momente de autonomie care s-au dezvoltat în tranzițiile complexe ale Europei premoderne”.¹¹ Suveranitatea este, în viziunea lui Walker, rezultatul unui îndelungat proces istoric și nu poate fi îndepărtată prin simple asumții ale teoriei relațiilor internaționale.

Orice stat care recunoaște și respectă drepturile fundamentale ale cetățeanului este obligat să-și armonizeze legislația națională cu cea internațională și în acest cadru să rezolve pe cât posibil și problemele celor din afara granițelor. Într-o lume în care se vorbește foarte mult de globalizare este foarte important, explică Walker, să se recunoască că suveranitatea este încă necesară în condițiile, în care, nu s-a găsit un substitut serios care să rezolve provocările la care statul este supus în această perioadă.

În concluzie, intervențiile lui Walker ne-au permis să sesizăm limitele dezbaterilor privind compatibilitatea realismului cu studiul relațiilor internaționale și au scos în evidență aspecte interesante ale abordărilor mai puțin convenționale, din dorința de a găsi explicații, acolo unde paradigmele consacrate nu au reușit să ofere o înțelegere plauzibilă a fenomenelor și proceselor ce au loc în relațiile internaționale contemporane. Așa cum remarcă și Mark Neufeld, postmoderniștii au determinat cercetătorii din zona relațiilor internaționale să-și concentreze atenția pe „dimensiunile politico-normative inerente ale paradigmatelor și pe tradițiile științifice derivate pe care le susțin”.¹²

¹¹ R. B. J. Walker, *Inside/Outside: International Relations as Political Theory*, Cambridge University Press, Cambridge, 1993, p. 154.

¹² Mark Neufeld, „Reflexivity and International Relations Theory”, în *Millennium: Journal of International Studies*, nr. 22, 1993, p. 55.

PROTECȚIA FORȚEI ÎN OPERAȚIILE ÎNTRUNITE

FORCE PROTECTION IN JOINT OPERATIONS

Col.prof.univ.dr. Ion MITULEȚU*
Universitatea Națională de Apărare "Carol I"

Protecția forței are drept scop să conserve potențialul de luptă al forțelor desfășurate prin contracararea întregului spectru al amenințărilor elementelor adversarului, naturale, riscurilor umane și fratricidului. Principiile protecției forței stabilesc un ghid pentru apărarea CBRN.

Force Protection aims to conserve the fighting potential of the deployed force by countering the wider threat to its elements from adversaries, natural and human hazards, and fratricide. Force Protection principles provide a guide for CBRN defence.

Cuvinte cheie: protecția forței, operații întrunite, zona de operații întrunite, planificare operațională, apărare CBRN.

Keywords: *force protection, joint operations, joint operation area, planning operational, CBRN defence.*

Mediul de securitate actual este în continuă schimbare, fiind dinamic și cu evoluții imprevizibile, ca urmare a reconfigurării relațiilor de putere și a spectrului riscurilor și amenințărilor convenționale și neconvenționale.

În acest context, operațiile întrunite sunt planificate și desfășurate în condițiile existenței unei game diversificate a riscurilor și amenințărilor, ce generează vulnerabilități asupra capacității operaționale a forței, populației civile, mediului ambiant și elementelor de infrastructură din zona de acțiune.

În categoria riscurilor și amenințărilor neconvenționale sunt incluse A.D.M.C.B.R.N. și evenimentele de tip E.A.D.A. care au capacitatea de a produce efecte pe termen scurt, mediu și lung în zona de operații, cu implicații deosebite asupra acțiunilor forței.

* Tel. 021.319.48.80/0224

Aceste aspecte impun realizarea protecției forței în toate etapele operației întrunite care presupun:

- pregătirea pentru dislocare;
- dislocarea și desfășurarea forței în teatrul de operații;
- angajarea forței;
- redislocarea forței.

Protecția forței reprezintă ansamblul activităților și măsurilor luate la nivelul sistemului de conducere și în plan acțional pentru reducerea la minim a vulnerabilităților personalului, echipamentelor, mediului și infrastructurii față de riscurile și amenințările generate de adversarul potențial, în scopul îndeplinirii cu succes a misiunilor prin menținerea libertății de acțiune și a eficienței operaționale proprii.

Problematica *protecției forței* nu este abordată unitar în lucrările de specialitate, locul, rolul și componentele funcționale ale acesteia fiind prezentate diferit, fapt ce induce unele ambiguități în materializarea conceptului în pregătirea și executarea operației întrunite.

În continuare, voi aborda problematica protecției forței în patru cazuri distincte, iar în final voi exprima unele opinii cu privire la modul corect de manifestare a conceptului în operația întrunită.

În primul caz, *protecția forței* constituie o componentă a conceptului de apărare împotriva utilizării A.D.M.C.B.R.N. de către adversarul potențial, alături de alte două elemente care cuprind *reducerea amenințării* și *reducerea vulnerabilității*.

Reducerea amenințării presupune acțiunile care vizează diminuarea capabilităților adversarului potențial de utilizare a armelor C.B.R.N. împotriva forței întrunite, prin atacurile proprii asupra instalațiilor de producție, depozitelor de stocare, sistemului de aprovizionare și vectorilor de transport la țintă a muniției C.B.R.N.

Reducerea vulnerabilității constituie ansamblul măsurilor luate pentru a micșora/ameliora vulnerabilitatea forței întrunită față de efectele armelor C.B.R.N./evenimentelor E.A.D.A., prin utilizarea adecvată a echipamentelor și facilităților care să reziste la acțiunile agenților R.B.C. și a sistemelor de mascare cu aerosoli.

Protecția forței împotriva pericolului/atacului C.B.R.N./evenimentelor E.A.D.A. presupune îndeplinirea misiunilor specifice amenințării prin avertizarea și intervenția oportună în sprijinul structurilor afectate.

Protecția forței include cinci componente:

- detecție și identificare;
- avertizare și raportare;
- protecție fizică;

- gestionarea efectelor armelor C.B.R.N./evenimentelor E.A.D.A.;
- asistența și sprijinul medical C.B.R.N.

În această situație, constatăm faptul că protecția forței presupune adoptarea măsurilor specifice pentru contracararea/reducerea efectelor armelor C.B.R.N./ evenimentelor E.A.D.A., fără a viza acțiunile necesare pentru alte tipuri de riscuri și amenințări existente în zona de operații.

În al doilea caz, *protecția forței* este inclusă în cadrul protecției C.B.R.N., ca parte componentă a apărării C.B.R.N.

În această situație, protecția C.B.R.N. cuprinde:

- protecția forței;
- protecția fizică C.B.R.N.;
- igiena personală și colectivă/contramăsurile medicale.

Protecția forței constă în ansamblul măsurilor luate în cadrul sistemului de conducere pentru reducerea vulnerabilității personalului, resurselor și facilităților față de efectele atacurilor cu A.D.M.C.B.R.N. sau producerii evenimentelor E.A.D.A.

Protecția forței în cazul analizat cuprinde *măsuri pasive și active*.

Măsurile pasive se referă la activitățile și acțiunile cu caracter general referitoare la instrucția pentru apărare C.B.R.N., evitarea descoperirii dispunerii forței, amenajarea genistică și dispersarea.

Măsurile active vizează acțiunile structurilor specializate pentru controlul contaminării, ocolirea zonelor contaminate R.B.C., containerizarea/acoperirea echipamentelor și materialelor etc.

Rezultă faptul că, în acest caz, protecția forței are un obiect de studiu redus, fiind o componentă a protecției C.B.R.N.

În al treilea caz, *protecția forței* presupune măsurile necesare pentru conservarea potențialului de luptă al structurilor prin identificarea amenințărilor îndreptate asupra tuturor elementelor de forță cauzate de adversarul potențial, incidente umane, dezastre naturale sau situații de fratricid.

Astfel, protecția forței diminuează sau anulează efectele amenințărilor produse de sistemele de atac aerian, armele de distrugere în masă sau dezastrele naturale, reduce impactul asupra civililor și amenințarea atacurilor extremiste.

Rezultă faptul că protecția forței trebuie să cuprindă toate componentele forței (terestre, aeriene, navale, speciale, informaționale, logistice), incluzând și sprijinul civil din interiorul zonei de operații întrunită, în funcție de tipurile de risc/amenințare.

Forța întrunită trebuie să dețină structuri de apărare C.B.R.N. sustenabile și sisteme de avertizare și raportare despre eventualele incidente C.B.R.N.

Structurile de apărare C.B.R.N., dotate cu sisteme de detecție, capabilități de cercetare, evaluare și decontaminare aflate la dispoziția

comandantului forței întrunite și a comandanților subordonați, asigură toată gama misiunilor de specialitate pentru acțiunea componentelor forței în condiții/medii C.B.R.N.

Unitățile, subunitățile și personalul din subordine trebuie să dispună de echipamentele de detecție, protecție și decontaminare proprii pentru a acționa cu eficiență în situații C.B.R.N., determinate de atacul cu arme de distrugere în masă sau de producerea evenimentelor E.A.D.A.

Protecția personalului presupune adoptarea măsurilor medicale C.B.R.N. care trebuie extinse și asupra civilor ce sprijină operația sau populației neutre din zona de acțiune.

În al patrulea caz, *protecția forței* se realizează prin interrelaționarea următoarelor componente:

- securitate;
- protecția genistică;
- protecția antiaeriană;
- protecția sănătății personalului;
- planuri de contingență;
- apărarea C.B.R.N.

Pentru realizarea protecției forței în operația întrunită se folosesc următoarele etape:

- a. identificarea sarcinilor ordonate și implicate în procesul de *analiză a misiunii*;
- b. identificarea și *evaluarea elementelor vitale* pentru îndeplinirea misiunii;
- c. stabilirea și *evaluarea amenințărilor* asupra acțiunilor forței;
- d. identificarea și *evaluarea vulnerabilităților* proprii.

Aceste elemente identificate și evaluate se cuantifică în activitatea de *evaluare a riscului* pentru situația analizată cu impact asupra personalului și elementelor vitale ale forței întrunite.

După evaluarea riscului se planifică activitățile, măsurile și acțiunile de protecție a forței și de control corespunzătoare, pentru a reduce pericolul până la un nivel acceptabil, astfel încât acesta să poată fi controlat, calculat și monitorizat în vederea îndeplinirii misiunii.

În situația în care în zona de operații s-a produs un atac/incident C.B.R.N. se pune în aplicare *planul pentru reacție și recuperare în cazuri de urgență*.

În situația în care în zona de operații nu s-a produs un atac/incident C.B.R.N. se menține *supravegherea și revizuirea* prin reevaluarea și ajustarea măsurilor de protecție a forței și de control a îndeplinirii acestora pe parcursul întregii misiuni.

Analiza acestui caz are în vedere ansamblul riscurilor și amenințărilor ce se pot manifesta în zona de operații și nu numai cele de natură C.B.R.N.,

iar protecția forței presupune totalitatea măsurilor luate pentru reducerea la un nivel acceptabil a vulnerabilităților proprii.

Din analiza acestor cazuri se desprind următoarele concluzii privind protecția forței:

- utilizarea conceptului nu poate fi redusă numai la o categorie de riscuri/amenințări, ci trebuie avut în vedere ansamblul acestora și modul lor de manifestare în operației întrunită;

- planificarea protecției forței este un proces prin care se evaluează misiunea, amenințările, vulnerabilitățile și riscurile și se stabilesc măsurile corespunzătoare pentru reducerea sau atenuarea vulnerabilităților și riscurilor identificate;

- responsabilitatea de ansamblu pentru organizarea protecției forței revine comandantului, iar coordonarea acesteia se execută de către compartimentul operației în colaborare cu celelalte structuri din cadrul comandamentului;

- măsurile privind protecția forței se reflectă în planurile de operații, planurile pentru situații de criză, în ordine de operații, instrucțiuni și proceduri operaționale;

- componentele protecției forței trebuie să asigure identificarea, evaluarea și gestionarea tuturor riscurilor de natură convențională și neconvențională ce se pot manifesta în zona de operații, acțiunea coordonată a acestora constituind un „multiplicator al forței”;

- apărarea C.B.R.N. este o componentă a protecției forței care asigură gestionarea riscurilor/amenințărilor generate de atacul cu A.D.M.C.B.R.N. sau de producerea evenimentelor de tipul E.A.D.A.;

- protecția C.B.R.N. este parte a apărării C.B.R.N. și vizează protecția individuală și colectivă a personalului, echipamentelor și materialelor.

Din cele prezentate putem aprecia faptul că protecția forței constituie ansamblul măsurilor destinate acestui scop, apărarea C.B.R.N. este una din componentele acesteia, iar protecția C.B.R.N. este parte a apărării C.B.R.N.

Dacă protecția forței este coordonată de compartimentul operației, responsabilitatea pentru planificarea și organizarea apărării C.B.R.N. revine specialiștilor în domeniu, iar măsurile specifice sunt cuprinse în anexa pe linie de armă la planul/ordinul de operații.

Considerăm faptul că această analiză identifică și stabilește corect locul și rolul componentelor protecției forței, responsabilitățile, relațiile funcționale dintre acestea și măsurile necesare pentru reducerea la minim a vulnerabilităților față de riscurile/amenințările existente în zona de operații.

În planificarea și executarea operației întrunită trebuie avută în vedere corelarea permanentă a nivelului de risc/amenințare cu nivelul protecției forței.

În aceste condiții, apreciem faptul că nivelul de risc/amenințare în zona de operații poate fi *redus, mediu, mare, iminent și efectiv*, fiind determinat de tehnicile, capacitățile și intențiile adversarului potențial, precum și de posibilitățile acestuia de a exploata vulnerabilitățile proprii.

Acestor niveluri de risc/amenințare le corespund cinci niveluri de protecție a forței, care cuprind măsurile adecvate pentru reducerea vulnerabilității proprii.

Nivelul 5 corespunde nivelului de risc/amenințare redus și presupune aplicarea unor măsuri normale de securitate a personalului și operațiilor.

Nivelul 4 corespunde nivelului de risc/amenințare mediu și presupune aplicarea unor măsuri specifice în funcție de situația creată și care vizează vigilență sporită și pregătirea structurilor destinate protecției forței pentru acțiuni de durată.

Nivelul 3 corespunde nivelului de risc/amenințare mare și presupune aplicarea unor măsuri specifice care includ capacitățile de protecție antiaeriană, protecție genetică și apărare C.B.R.N.

Nivelul 2 corespunde nivelului de risc/amenințare iminent și presupune activarea capacităților destinate protecției forței pentru intervenția imediată în zonele precizate prin misiune.

Nivelul 1 corespunde nivelului de risc/amenințare efectiv, în care s-a produs atacul, evenimentul sau incidentul și presupune angajarea structurilor pentru gestionarea situației create și reducerea vulnerabilității forței.

În abordarea acestei probleme se observă pregătirea și aplicarea graduală și selectivă a măsurilor corespunzătoare fiecărui nivel de protecție a forței, în funcție de gradul și natura riscului/amenințării în zona de operații.

Aceste măsuri se stabilesc de compartimentul operații, în procesul de planificare a operației, pe baza evaluării informațiilor privind nivelul și natura riscului/amenințării și stabilirii gradului de vulnerabilitate propriu.

Identificarea și evaluarea riscurilor se execută în cadrul compartimentului operații în procesul de pregătire informativă a câmpului de luptă, iar concluziile se materializează în elaborarea cursurilor de acțiune.

Stabilirea capacităților destinate protecției forței este atributul specialiștilor din cadrul compartimentului operații care colaborează cu personalul din celelalte compartimente implicate (logistică, CIMIC, comunicații și informatică etc), iar măsurile necesare sunt analizate în procesul de luare a deciziei.

După luarea deciziei și elaborarea concepției operației structurile și măsurile stabilite pentru protecția forței se materializează în planul/ordinul de operații și în anexele la acesta, fiind puse în aplicare gradual și selectiv în funcție de situația creată.

Pentru a fi asigurată viabilitatea măsurilor de protecție a forței, în condițiile diversificării structurilor acționale, se impune coordonarea acestora în următoarele domenii funcționale: informații; operații; geniu; poliție militară; logistică; sprijin medical; planuri; CIMIC; relații publice.

Fiecare dintre domeniile funcționale care contribuie la protecția forței trebuie să fie sincronizate în procesul de coordonare a operației de către șefii structurilor cu responsabilități.

Structurile de informații asigură culegerea, centralizarea, evaluarea și diseminarea informațiilor necesare identificării riscurilor și amenințărilor în zona de operații întrunită.

Pentru obținerea la timp a informațiilor necesare realizării obiectivelor protecției forței, la nivelul comandamentului funcționează Sistemul de comunicații și informatic, cu subsistemele specifice fiecărui domeniu funcțional.

În domeniul apărării C.B.R.N. funcționează la nivelul forței întrunite, Subsistemul de Avertizare și Raportare C.B.R.N. care asigură controlul și monitorizarea riscurilor/amenințărilor C.B.R.N.

Structurile de operații constituie centrul de greutate prin care comandantul asigură coerența acțiunilor și utilizarea eficientă a resurselor la dispoziție pentru protecția forței.

Specialiștii C.B.R.N. asigură consilierea comandanților privind modul de realizare a apărării C.B.R.N. în funcție de natura riscurilor/amenințărilor neconvenționale prin diseminarea rapidă a previziunilor despre pericol și angajarea structurilor de apărare C.B.R.N. în zona de operații întrunită.

Structurile de logistică asigură coordonarea activităților specifice privind ansamblul resurselor desemnate pentru protecția forței, în funcție de nivelul amenințării.

O problemă foarte importantă care vizează protecția forței în zona de operații întrunită o constituie *interfața cu națiunea gazdă*.

În acest scop, comandanții trebuie să stabilească și să mențină relații de cooperare cu autoritățile locale militare și civile care pot fi angajate în acțiuni de protecție a forței.

Pentru exemplificare, putem presupune faptul că în zona de operații întrunită există facilități care dețin materiale toxice industriale, iar protecția forței presupune cooperarea specialiștilor cu autoritățile locale pentru cunoașterea situației și stabilirea unui mod comun de acțiune.

Misiunile privind protecția executate în comun de către structurile specializate proprii și autoritățile locale militare și civile se materializează în planurile/ordinele de operații ale forței întrunită.

Complexitatea măsurilor de protecție a forței are în vedere ansamblul acțiunilor planificate și desfășurate în zona de operații întrunite și care includ operații specifice luptei armate, operații de stabilitate și sprijin și operații intermediare.

Procesul de planificare a operației presupune și activitatea compartimentelor comandamentului pentru realizarea protecției forței, indiferent de natura și amploarea acțiunii.

În acest context, se disting măsurile specifice protecției forței, în funcție de tipologia operației.

În situația operațiilor specifice luptei armate, când se planifică acțiuni ofensive sau de apărare, protecția forței vizează ansamblul riscurilor și amenințărilor convenționale și neconvenționale ce se pot manifesta în zona de operații întrunită.

În situația operațiilor de stabilitate și sprijin, protecția forței se realizează în funcție de natura riscurilor și amenințărilor relevante zonei de acțiune.

Operațiile intermediare presupun realizarea măsurilor de protecție a forței în toate etapele acțiunii, situațiile neprevăzute fiind frecvente.

Din analiza modului de planificare și desfășurare a operațiilor actuale și viitoare rezultă faptul că acestea cuprind o diversitate de acțiuni specifice luptei armate, de stabilitate, sprijin și intermediare care se pot executa concomitent sau succesiv în spațiul de luptă modern.

Diversitatea operațiilor ce se pot desfășura într-un anumit interval de timp în zona de operații întrinite, cu tipologii și modalități de manifestare diferite, presupune planificarea și realizarea protecției forței astfel încât aceasta să asigure conservarea potențialului acțional al forțelor prin contracararea întregului spectru al amenințărilor adversarului, naturale, riscurilor umane și fratricidului.

În concluzie, planificarea protecției forței în operațiile întrinite constituie atributul principal al comandantului și se realizează prin compartimentele statului major în scopul reducerii la minim a vulnerabilităților proprii față de ansamblul riscurilor și amenințărilor convenționale și neconvenționale existente în aria de acțiune.

BIBLIOGRAFIE

Concepția apărării nucleare, biologice și chimice în Armata României, Statul Major General, 2002.

Doctrina pentru operații întrinite ale forțelor armate, Statul Major General, București, 2008.

Doctrina protecției forței în Armata României, Statul Major General, București, 2008.

F.T./CBRN-1, Manualul acțiunilor de apărare CBRN, Câmpulung Muscel, 2006.

F.T./CBRN-6, Manualul protecției CBRN, Câmpulung Muscel, 2007.

DECIZIA – ELEMENT FUNDAMENTAL ÎN MANAGEMENTUL SERVICIILOR

DECISION – FUNDAMENTAL ELEMENT IN THE MANAGEMENT OF SERVICES

Prof.univ.dr. Constantin POSEA*
Universitatea "Spiru Haret"

Decizia este mijlocul prin care se asigură managementul serviciilor și integrarea eforturilor întregului colectiv în realizarea obiectivelor acesteia. Orice decizie este considerată drept o linie de acțiune aleasă din mai multe variante (alternative, soluții), în urma unui proces complex de informare și de prelucrare a informațiilor, în vederea îndeplinirii unui scop determinat.

Decision is the mean through which is assured the management of services and the integration of all collective efforts in its realisation. Any decision is considered as a chosen action line from several variants (alternatives, solutions), as a result of an informativ and remaking complex process of information, for the accomplishment of a determined scope.

Cuvinte cheie: decizie, managementul serviciilor, proces decizional, risc, incertitudine, certitudine.

Keywords: *decision, services management, decizional process, risk, uncertainty, certainty.*

Decizia intervine atunci când o persoană sau un colectiv sunt puse în situația de a alege, a opta între mai multe alternative a căror posibilitate de realizare este cunoscută în diferite grade de înfăptuire; ea este forma de omologare a unei acțiuni și în multe situații creează o deschidere în practică prin constituirea unui nou context de activitate, de acțiune, ca instrument de formare a viitorului.

Un rol important în cadrul deciziei din managementul serviciilor îl reprezintă cerințele acesteia și criteriile în baza cărora se poate efectua o clasificare a lor.

În managementul serviciilor decizia va trebui să întrunească o serie de cerințe specifice, astfel:

* e-mail: constantinmposa@yahoo.com

a. Să fie fundamentată științific - cerința are în vedere că decizia se ia în corelație directă cu specificul situațiilor. Acest fapt presupune temeinice cunoștințe de specialitate, economice, financiare, matematice, juridice și de altă natură îmbinate cu solide cunoștințe din domeniul managementului și să aibă la bază informații corecte cu privire la datele de intrare în fundamentarea deciziei respective.

b. Să fie legală juridic - decizia se ia doar de către persoane abilitate juridic și care au drepturi legale și atribuții în acest sens. Transferul deciziilor este o practică pe care o apreciem ca negativă, care conduce la diluarea răspunderii, încărcarea nejustificată cu sarcini, centralizare excesivă. Transferul deciziei nu are legătură cu delegarea de atribuții și responsabilități în procesul decizional; delegarea va fi tot mai mult folosită în procesul decizional în managementul serviciilor și nu numai aici.

c. Oportunitatea deciziilor are în atenție faptul că deciziile elaborate și luate la timp, în mod oportun, au menirea de a pune în valoare posibilitățile serviciilor. Efectul maxim se poate obține numai în condițiile în care deciziile se concep și se implementează în perioada optimă; orice întârziere în luarea deciziilor poate să conducă la efecte negative ce se pot răsfrânge asupra îndeplinirii obiectivelor stabilite, ori la adoptarea unor măsuri care au fost depășite spațial și temporal.

d. Precizia formulării deciziei are în vedere faptul că aceasta nu trebuie să fie interpretată, ci să se aplice exact așa cum a fost ea adoptată. Decizia se corelează cu deciziile anterioare și nu se contrazice cu acestea. Coordonarea deciziilor și integrarea lor în ansamblul deciziilor adoptate se va efectua atât pe verticală, cât și pe orizontală. Corelarea pe verticală se realizează prin alăturarea deciziei structurii respective la decizia structurii superior ierarhice. Corelarea pe orizontală se face cu deciziile luate de structuri similare, de niveluri ierarhice egale, în concordanță cu obiectivele stabilite.

e. Enunțul și formularea clară a deciziei. Cerința rezultă din faptul că deciziile se adresează diferitelor categorii socio-profesionale (ingineri, economiști, juriști, medici, finanțisti, muncitori calificați și necalificați etc.), iar pentru ca aceasta să nu fie interpretată, să nu dea naștere la confuzii, neînțelegeri ea trebuie să fie clară, pe înțelesul tuturor, să se caracterizeze prin conciziune, să conțină obiectivul urmărit, modalitatea de acțiune preconizată, termenele la care trebuie realizată, cu eșalonări pe etape intermediare și responsabilități.

Numărul și frecvența deciziilor din domeniul serviciilor opinăm că sunt foarte mari și, în consecință, optăm pentru o clasificare a acestora în raport de anumite criterii, acest fapt facilitând o mai bună cunoaștere a lor și oferind mai multe informații utile managementului serviciilor. Deciziile din domeniul serviciilor se pot clasifica în funcție de: gradul de cunoaștere a probabilității rezultatelor; importanța obiectivelor urmărite; periodicitatea elaborării lor; nivelul ierarhic la care se iau; sfera de cuprindere.

- a. În funcție de gradul de cunoștere a probabilității rezultatelor putem avea:
- decizii în condiții de certitudine, în cadrul cărora toate evenimentele ce formează rețeaua procesuală au probabilitatea maximă de realizare. Pentru aceasta decidentul va proceda la alegerea soluției optime dintre mai multe posibilități și transpunerea ei în practică;
 - decizii în condiții de risc, situație în care toate evenimentele ce compun procesul decizional au o probabilitate de realizare mică, existând elemente ce pot scăpa controlului și a căror evoluție este greu de anticipat. Cu toate acestea se poate calcula cu o probabilitate realizarea obiectivului final;
 - decizii în condiții de incertitudine; volumul și structura datelor aflate la dispoziție nu permit calcularea posibilității realizării certe a deciziei. Se manifestă confuzii în identificarea soluțiilor, în finalizarea acestora și, ca urmare, va fi necesară revederea deciziei inițiale pe măsură ce se derulează procesul logisitic.
- b. În funcție de importanța obiectivelor urmărite deciziile pot fi:
- strategice; acestea vizează activitatea de ansamblu a serviciilor și probleme majore care se întind pe o durată mai mare de timp; deciziile strategice se referă la aspecte ce se petrec pe parcursul a 3-5 ani și mai mult;
 - tactice; sunt deciziile care se iau în legătură cu activități parțiale și cuprind probleme simple și mai concrete derivate din obiectivul general și care se întind, de regulă, pe un an, pe un semestru, pe un trimestru sau lunare;
 - curente; sunt deciziile care se referă la problemele zilnice și care se soluționează în mod operativ; frecvența lor este mai mare la nivelele structurilor medii și inferioare.
- c. În raport cu periodicitatea elaborării lor deciziile pot fi de tipul:
- periodice; acele decizii care se iau la anumite intervale de timp (la începutul perioadei de gestiune, la început de semestru, trimestru, lună, decadă, săptămână);
 - neperiodice; sunt decizii caracterizate de faptul că au o mare fluctuație și nu pot fi pregătite din timp, iar metodele folosite nu sunt dintre cele mai moderne;
 - unice; sunt decizii caracterizate de faptul că se iau în situații excepționale și care nu se mai repetă.
- d. În funcție de nivelul ierarhic la care se iau deciziile acestea pot fi:
- de nivel inferior; sunt deciziile care se iau la nivelul sectoarelor (compartimentelor) ce compun sistemul serviciilor;
 - de nivel mediu; deciziile se iau la nivelurile de conducere intermediare;

- de nivel superior; deciziile se iau de către structurile superioare ale serviciilor și cărora acestea li se subordonează.
- e. Având în vedere sfera de cuprindere deciziile se materializează în:
- decizii individuale; se adoptă de către managerii pe diferite trepte ierarhice pentru rezolvarea unor situații și probleme curente, au un caracter operativ și repetitiv;
 - decizii colective; sunt deciziile ce se elaborează de către organele de conducere colectivă (Adunarea generală a acționarilor, Consiliul de administrație etc.) și care privesc sfera serviciilor. Deciziile colective sunt o caracteristică datorate complexității mereu crescânde a fenomenelor și proceselor economico-financiare, rapidității schimbărilor în planul serviciilor, multiplicării factorilor ce influențează managementul serviciilor ș.a. Deciziile colective contribuie la creșterea încrederii în oameni, stimularea inițiativei, aprecierea corectă a capacității creative a personalului cu care se colaborează, activizarea comunicării pe orizontală și verticală, îmbunătățirea relațiilor interumane și a climatului de muncă. Deciziile colective asigură creșterea calității deciziilor, realizarea consensului, formarea unei judecăți colective, dezvoltarea spiritului de echipă, creșterea responsabilității etc.

Decizia reprezintă una dintre îndatoririle de bază ale managementului serviciilor, instrumentul prin care se asigură îmbinarea în condiții optime a cerințelor rezultate din obiectivul de îndeplinit și posibilitățile reale de realizare.

„Luarea deciziilor pătrunde în toate funcțiile manageriale: planificarea, organizarea, recrutarea de personal, conducerea și controlul. Deși se solicită diferite tipuri de decizii în cadrul acestor funcții, toate implică decizii. De aceea, pentru a fi un bun organizator, conducător, pentru a desfășura corespunzător recrutarea de personal, planificarea și controlul, un manager trebuie să știe să ia decizii”¹. Prin urmare luarea deciziei în domeniul serviciilor reprezintă un proces de dezvoltare a unui pachet de alternative posibile în vederea rezolvării unei probleme formulate. Cercetările în domeniul luării deciziei au condus la apariția unor teorii științifice care încearcă să descrie procesul și metodologia elaborării lor. Din acest punct de vedere se pot evidenția:

- cercetarea operațională care descrie procesul decizional din punct de vedere al criteriilor științifice și tehnice; aici este vorba despre modelul științific și ingineria de sistem;
- modelul sistemic în cadrul căruia are loc analiza sistemelor aplicate și metodologia diagnozei;

¹ Leslie Rue, Lloyd Byars, *Management Skills and Application*, p. 52.

- modelul metasistemic ce creează standarde față de care se pot compara sistemele aflate la un nivel inferior.

Ca atare deciziile în managementul serviciilor pot fi descrise ca o progresie logică de la o abordare practică până la o încheiere practică. Trebuie remarcat faptul că deciziile în managementul serviciilor implică adeseori și hotărâri de grup. „Alegerea celei mai bune soluții este limitată uneori deoarece oamenii nu sunt neapărat raționali și nu au neapărat toate informațiile. Uneori nu înțelegem toate soluțiile posibile, sau nu memorăm toate informațiile necesare sau unde se află acestea. Câteodată simplificăm prea mult o problemă reducând-o la un model mai simplu, mai ușor de înțeles”². De aceea este necesară parcurgerea unor etape după cum urmează:

a. Identificarea și definirea problemei de soluționat ori a oportunității. Problema în domeniul serviciilor o poate reprezenta discordanța dintre condițiile actuale, reale existente și cele dorite a fi prezente. Dacă această problemă este considerată a fi pozitivă, atunci aceasta poate reprezenta o oportunitate. Este necesar a se identifica în mod corect problema în scopul de a se putea opta pentru o soluție corectă. Se au în vedere unele atitudini care nu pot conduce la o identificare reală a problemei precum: desconsiderarea unei probleme și a efectului acesteia, concentrarea asupra unui simptom și nu asupra cauzei, definirea problemei în termenii unei soluții preconceptuate, apărarea unor precepte ș.a. În aceste condiții este necesar a se clarifica situațiile, a se examina cauzele, a se lua în considerare variabilele, a analiza cu simț de răspundere fiecare situație în parte. Elementele componente ale acestei etape și evidențiate în context se rezumă la a cunoaște foarte bine care este situația actuală, care este situația dorită și care sunt cauzele responsabile de diferența dintre cele două situații.

b. Indicarea sau generarea soluțiilor alternative la problemă. Cum este și firesc, după ce s-a stabilit care este problema și s-a definit, se trece la indicarea sau generarea soluțiilor alternative la aceasta. Pentru a se rezolva oportun această etapă se apelează la o serie de metode precum *Blast! Then Refine* dezvoltată de U.S.Navy. Prin această metodă creativă se reia problema, ștergând orice referire anterioară la aceasta, după care se reevaluează obiectivele originale, modificându-le dacă este cazul și se imaginează noi soluții la problema respectivă; se poate apela și la specialiști individuali sau alte organizații, ori la studii bibliografice care stimulează apariția de idei noi³.

² Bogdan Merfea-coordonator, *Aproape totul despre managementul întreprinderilor mici și mijlocii*, Editura Transilvania Expres, Brașov, 1998, p. 19.

³ Corelian Cernat, Emanoil Muscalu, *Managementul serviciilor în transporturi*, Editura Universității Lucian Blaga, Sibiu, 2000, p. 267.

c. Evaluarea și alegerea unei variante (alternative) este influențată de o serie de constrângeri de tipul celor financiare, resurselor umane și informaționale, timp, elemente de natură politică și socială; se iau în considerare elementele de certitudine, incertitudine și risc atunci când se selectează cea mai bună alternativă; în acest cadru se realizează și dezvoltarea alternativelor prin luarea în considerare a ceea ce s-a realizat în trecut, înnoirea soluțiilor sau urmărirea a ce fac alte firme.

d. Implementarea și evaluarea alternativei (soluției). Etapa respectivă necesită timp, planificare și o pregătire corespunzătoare a resurselor umane pentru schimbările ce se vor produce. Dacă soluția aleasă schimbă în bine situația de la care s-a pornit, ea se consideră ca fiind eficientă, dacă nu, este necesară reiterarea întregului proces parcurs. Implementarea poate fi evidentă în majoritatea situațiilor, depinde de momentul aplicării ei și condițiile create pentru această implementare. Evaluarea și controlul sunt necesare deoarece nu se poate presupune că se va acționa în consecință sau că se va rezolva problema care a fost propusă spre rezolvare.

Schimbările rapide ce au loc în cadrul mediului intern și extern al firmelor conduc la regândirea strategiilor de acțiune tradiționale ale acestora. În acest context au fost înlocuite tendințele de expansiune a piețelor, câștigurile semnificative imediate ale firmelor cu alte modalități specifice. Acest fapt a fost posibil ca urmare a schimbărilor petrecute în cadrul tehnologiilor, liberalizării prețurilor și produselor, scurtării ciclului de viață al produselor, proliferării produselor și modificării relațiilor dintre producător și detailist.

În acest context se constată două tendințe ale acțiunii firmelor: una ce vizează reorganizarea monotonă considerându-se că schimbarea vine din interior și alta proactivă având ca scop satisfacerea nevoilor clientului.

Se recunoaște tot mai mult că serviciile ocupă o poziție unică în cadrul firmelor, poziție care îi permite să coordoneze relațiile dintre factorii ce influențează fluxul de informații și de bunuri. În consecință se consideră că pentru o reușită în afaceri trebuie să se adopte o abordare disciplinată și sistematică a pieței, să se stabilească priorități, să se aloce resursele necesare, să se facă, dacă este cazul, unele compromisuri.

Întregul proces de conducere a activității serviciilor este influențat de o serie de factori aflați într-o dinamică recunoscută – piața, deciziile guvernamentale, furnizorii de resurse, resursele umane, aspectele financiare. La aceștia apreciem că trebuie adăugați și modul de funcționare a economiei, comunitatea, baza de resurse a națiunii și mediul global. În figura 1 se prezintă etapele conducerii activității serviciilor.

Firmele ce operează pe piață se limitează, de regulă, la propriul mediu de afaceri, adică la mediul intern. Pentru a fi o societate comercială cu

orientare strategică, dinamică și a putea ține pasul cu schimbările ce intervin este necesar a se adopta o nouă atitudine prin promovarea unor direcții de acțiune care facilitează structurarea activităților astfel:

- stabilirea unui cadru logic pentru inițierea procesului de planificare;
- realizarea unui studiu eficient al pieței;
- măsuri menite să transforme planurile în acțiuni concrete pe piață.

Este de reținut că firmele optează pentru o orientare strategică adecvată obiectului lor de activitate, iar serviciile se orientează către analiza forțelor și tendințelor sociale existente în mediul extern. Înțelegerea corectă a manifestărilor mediului extern, din ce în ce mai dinamic, conduce la o luptă pentru supraviețuire; se au în vedere aici: schimbările în ritmul, structura, volumul și dispersia produselor și serviciilor; condițiile de risc și incertitudine; instabilitatea mediului etc. Perceperea schimbărilor efectuate în cadrul mediului ajută firmele să anticipeze, să aprecieze, să soluționeze problemele cu care se confruntă într-un moment sau altul, fapt ce va conduce la stabilirea momentului în care vor acționa, impactul probabil al acțiunii realizate și efectele sale secundare. De aceea este recomandat a se verifica periodic performanța serviciilor prin evaluarea percepției beneficiarilor, acțiune ce va conduce la evidențierea domeniilor de activitate ce necesită îmbunătățiri. Rezultatul evaluării, raportat la planul strategic adoptat va permite stabilirea cauzelor și acțiunilor ce se vor iniția pentru a duce la îndeplinire obiectivul general central.

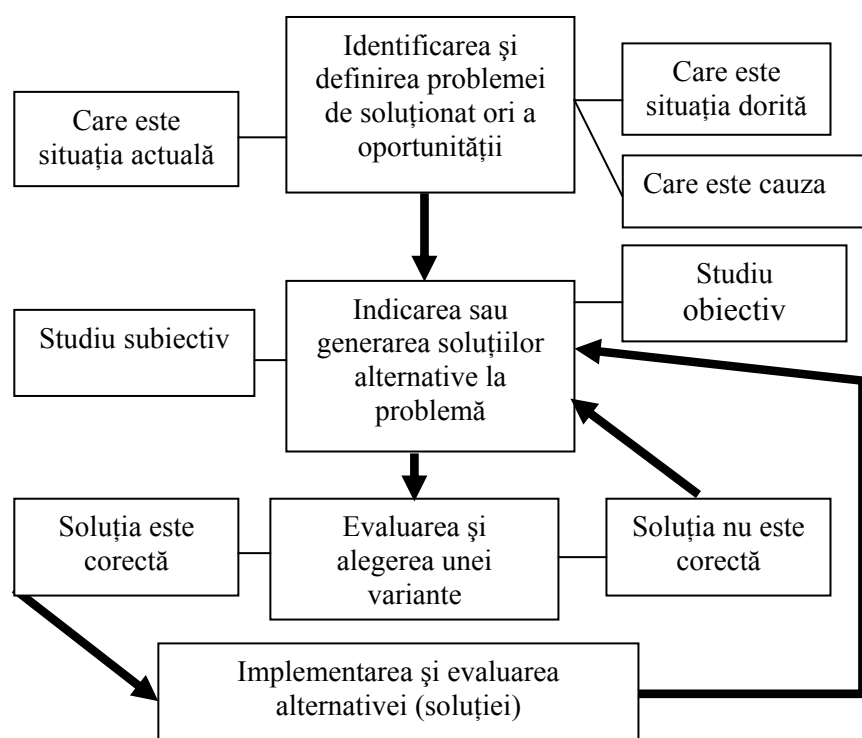

Fig. 1 Etapele conducerii activității serviciilor

Realizarea de către firmă a planurilor strategice nu o împiedică pe aceasta să reacționeze imediat la schimbările mediului intern sau extern, ori la problemele specifice care apar involuntar. În aceste momente apare capacitatea managementului de a face față situațiilor critice, neprevăzute, de a gestiona cu bună știință problema respectivă, de a-i găsi o soluție de rezolvare. Pentru firme problemele se manifestă ca fiind o condiție, o presiune externă sau internă ce poate afecta performanța, obiectivele sau viitorul acestora. Gestionarea problemelor respective începe prin a cunoaște oportun problema cu care se confruntă firma, numai astfel se pot lua decizii competente. Este de așteptat ca problemele să apară brusc, cu foarte puține avertismente sau chiar fără nici un avertisment. Gestionarea și rezolvarea propriu-zisă a problemei trebuie făcută, însă, în conformitate cu planurile firmei, întrucât în caz contrar ele pot recidiva sau deveni reactive. Deciziile în legătură cu modul de soluționare a problemelor se iau în raport cu gradul lor de urgență și impactul general al acestora asupra firmei.

Pentru o gestionare adecvată a problemelor firmei este nevoie de un sistem intern, o structură organizatorică, ce poate și trebuie să răspundă la presiunea problemelor ivite, precum și de acțiuni corespunzătoare scopului propus. În aceste condiții firma va avea avantajul că nu va fi o victimă a schimbărilor de mediu, anticipând și gestionând impactul acestor schimbări și firma nu va resimți lipsa de apărare și contraatac.

Modele ale deciziei în managementul serviciilor

Procesul decizional în managementul serviciilor are loc în condiții de incertitudine și risc fapt ce necesită apelul la modele logico-matematice. Din cadrul modelelor logico-matematice fac parte modelele bazate pe teoria jocurilor strategice, modele bazate pe teoria bayesiană, tehnici specializate.

Modelele decizionale bazate pe teoria jocurilor strategice se folosesc de către decidenți în procesul de elaborare a deciziei în etapa sa finală, atunci când este necesară alegerea variantei decizionale optime din mai multe posibilități.

Din cadrul acestor modele bazate pe teoria jocurilor strategice se evidențiază cele care au în vedere următoarele criterii de departajare a deciziilor:

a. Criteriul lui Wald sau al pesimistului⁴ presupune ca decidentul să aleagă din deciziile posibile pe acelea care, potrivit analizei cele însoțite, au efectele finale cele mai mici (este vorba de profitul cel mai mic, costurile cele mai mari), dar cu rezultatele cele mai mari.

⁴ Criteriul a fost introdus pentru prima oară de către A. Wald în lucrarea *Statistical Decision Function*, N.Y., John Wiley&Sons, Inc., 1950.

b. *Criteriul lui Savage sau al regretului*⁵ are în vedere alegerea deciziei ce se manifestă ca efect nefavorabil, deci cu regretul că a fost adoptată; se aleg variantele decizionale ce reprezintă cel mai mare regret, apoi din cadrul acestora se alege cea care corespunde celui mai mic regret.

c. *Criteriul lui Laplace sau al raționamentului*⁶ are în vedere că fiecare variantă decizională se realizează cu o anumită probabilitate, premisă absolut corectă, dar care nu este cunoscută astfel că anulează corectitudinea deciziei; datorită faptului că se iau în calcul pentru fiecare decizie posibilă probabilități de realizare egale, criteriul analizează un mediu distorsionat față de condițiile reale în care managerul își desfășoară activitatea, în care se iau deciziile.

d. *Criteriul lui Hurwitz*⁷ se bazează pe faptul că decidentul atașează fiecărei alternative decizionale un coeficient de optimism situat între 0 și 1, respectiv o probabilitate de realizare a acestora, care ulterior sunt luate în calcul pentru stabilirea deciziei finale.

e. *Criteriul optimistului*⁸ este utilizat de către decidenții care au viziune optimistă asupra efectelor deciziilor lor, asupra viitorului; se aleg deciziile favorabile, iar dintre acestea se selectează cea care conduce la varianta cu cele mai bune rezultate.

Teoria bayesiană are în atenție luarea deciziilor în condiții de incertitudine și risc fiind bazată pe luarea în calcul a probabilității subiective de realizare a variantelor de decizie.

Procesul luării deciziei presupune parcurgerea următoarelor etape⁹:

- *definirea problemei*; aici sunt incluse o serie de activități printre care se numără stabilirea: obiectivelor deciziei, restricțiilor, alternativelor decizionale, criteriilor de comparare;

- *analiza apriorică a posibilităților*; are în vedere posibilitățile de realizare a variantelor decizionale elaborate, ținând seama de contextul care a impus luarea deciziei respective și în baza cunoștințelor și a experienței managerului;

- *analiza preposterioară*; se face când există dubii asupra corectitudinii alegerii făcute; etapa are rolul de a da posibilitatea decidentului să aprecieze ce informații i-ar fi necesare pentru a reduce gradul de incertitudine și dacă valoarea informațiilor suplimentare ce ar trebui colectate

⁵ Criteriul a fost introdus de L.J.Savage în lucrarea *The Foundations of Statistics*, N.Y., John Willey&Sons, Inc., 1950

⁶ C. Florescu - coordonator, *Marketing*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1981, p. 371.

⁷ *Idem*, p. 372.

⁸ Radu Emilian - coordonator, *Inițiere în managementul serviciilor*, Editura Expert, București, 2001, p. 94.

⁹ C. Florescu-coordonator, *Marketing*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1981, pp. 372-373.

pentru a crește certitudinea cu privire la rezultatele finale ale variantei alese drept decizie finală este mai mare decât costurile pe care le presupune obținerea lor;

- *recoltarea unor informații suplimentare*; aceste informații sunt folosite în procesul decizional urmându-se etapele cunoscute și parcurse anterior, ciclul repetându-se;

- *alegerea soluției finale*; decidentul este convins că soluția aleasă este cea care corespunde așteptărilor și trece la implementarea acesteia.

Tehnicile specializate de luare a deciziei au un rol important în managementul serviciilor întrucât pot fi utilizate în toate firmele prestatoare de servicii. Acestea se pot materializa în arborele de decizie, tabelul decizional, experimentul, simularea decizională.

*a. Arborele de decizie*¹⁰ are scopul de a raționaliza procesul decizional; acesta descrie, în mod cronologic, diferitele moduri de acțiune ale decidentului și reacțiile naturii, evenimente aleatoare. O alternativă decizională determină un rezultat care depinde de un eveniment aleatoriu a cărui probabilitate de apariție poate fi anticipată, cunoscută în sens probabilistic, în urma unor investigații prealabile. Drept urmare corectitudinea deciziei depinde de:

- capacitatea decidentului de a identifica posibilele reacții ale naturii la propriile lui soluții de acțiune, inclusiv cu ajutorul unor instrumente de cercetare;
- acuratețea investigațiilor necesare pentru anticiparea probabilităților de apariție a diferitelor reacții ale naturii stabilite de decident, metodologia utilizată în acest scop.

*b. Tabelul decizional*¹¹ este o variantă complexă a nomogramelor de calcul (nomogramele sunt reprezentări grafice în plan, cu ajutorul liniilor gradate, ale relației de dependență dintre două sau mai multe mărimi variabile; servesc la determinarea rapidă, fără calcule, a valorilor unei mărimi funcție de alte mărimi, când sunt date valorile acestora din urmă)¹² și se recomandă elaborarea și utilizarea lui în toate cazurile în care managerul este pus în situația de a alege, cu o mare frecvență, o decizie din rândul acelorași alternative prestabilite.

Tabelul decizional conține:¹³

- obiectivele deciziei sau cerințele de care trebuie să se țină seama la elaborarea ei;

¹⁰ Radu Emilian - coordonator, *Inițiere în managementul serviciilor*, Editura Expert, București, 2001, pp. 97-98.

¹¹ Ion Criveanu, *Managementul serviciilor*, Editura Sitech, Craiova, 2007, p. 159.

¹² *Mic dicționar enciclopedic*, Editura Enciclopedică Română, București, 1972, p. 636.

¹³ Ion Criveanu, *op. cit.*, p. 159.

- ansamblul de acțiuni sau operațiuni pe care le presupune realizarea obiectivelor posibil;
- combinații ale obiectivelor și cerințelor, precum și toate acțiunile și operațiunile necesare atingerii fiecărei combinații de obiective sau cerințe.

c. *Experimentul* este un instrument modern de conducere ce are drept caracteristică esențială, care-l diferențiază de toate celelalte instrumente, intervenția decidenților în generarea informațiilor necesare luării unei decizii și nu numai.¹⁴ În cadrul unui experiment decidentul desfășoară următoarele activități:

- controlul variației unui factor independent, de care depind consecințele deciziei ce va fi luată;
- repartizarea aleatoare a unităților cercetate în două grupe: experimentală (unde factorii independenți vor suferi modificări controlate) și de control (unde factorii amintiți rămân neschimbați);
- măsurarea, la intervale bine stabilite, a fenomenului cercetat, de fapt, a consecințelor variației a cel puțin unui factor independent asupra acestuia.

d. *Simularea decizională* este un instrument specializat de luare a deciziilor de mare importanță, folosit tot mai mult de către manageri. Simularea decizională asigură nu numai raționalizarea procesului decizional, ci și posibilitatea de a anticipa toate consecințele diferitelor variante de decizii¹⁵.

Simularea decizională presupune construirea, în prealabil, a unor modele care să simuleze desfășurarea procesului în condițiile de care s-a ținut seama la elaborarea variantelor decizionale posibil de aplicat. Prin simularea decizională se asigură: testarea efectelor diferitelor căi posibile de acțiune; cercetarea comportamentului fenomenului simulat la variația factorilor de influență; perfecționarea managerilor.

BIBLIOGRAFIE

Mic dicționar enciclopedic, Editura Enciclopedică Română, București, 1972.

Cernat Corelian, Emanoil Muscalu, *Managementul serviciilor în transporturi*, Editura Universității Lucian Blaga, Sibiu, 2000.

¹⁴ Pentru detalii a se vedea lucrarea Marcel Stoica, Iacob Cătoi, Cornelia Rațiu-Suciu,, *Experiment și euristică în economie*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1983.

¹⁵ Ion Criveanu, *op. cit.*, p. 161.

- Criveanu Ion, *Managementul serviciilor*, Editura Sitech, Craiova, 2007.
- Florescu C. - coordonator, *Marketing*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1981.
- Merfea Bogdan - coordonator, *Aproape totul despre managementul întreprinderilor mici și mijlocii*, Editura Transilvania Expres, Brașov, 1998.
- Posea Constantin, Ioan Valentin, Marcel Posea, *Managementul serviciilor*, Editura Fundației România de Mâine, București, 2008.
- Radu Emilian - coordonator, *Inițiere în managementul serviciilor*, Editura Expert, București, 2001.
- Rue Leslie, Lloyd Byars, *Management Skills and Application*.
- Savage L.J., *The Foundations of Statistics*, N.Y., John Willey&Sons, Inc., 1950.
- Stoica Marcel, Iacob Cătoiu, Cornelia Rațiu-Suciu, *Experiment și euristică în economie*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1983.
- Wald A., *Statistical Decision Function*, N.Y., John Willey&Sons, Inc., 1950.

SERVICIILE ȘI SISTEMUL INFORMAȚIONAL

SERVICES AND INFORMATIONAL SYSTEM

Prof.univ.dr. Constantin POSEA*

Universitatea "Spiru Haret"

Evoluția sistemelor economice, în general și a informaticii în special, ne conduc la ideea potrivit căreia este necesară crearea unui sistem informațional adecvat firmei care să aibă un impact major asupra funcționalității și performanțelor sale și care să conțină și subsistemul informatic al serviciilor.

The economic system evolution, generally and of information especially, lead us at the idea that is necessary the creation of an informational system adecquated to the firm which has a major impact to its performance and functionality and also contains informatic subsystem of services.

Cuvinte cheie: sistemul informațional, data, informația, fluxul informațional, circuitul informațional, mijloacele de tratare a informațiilor.

Keywords: *informational system, date, information, informational flow, informational circuit, means of information treatment.*

Literatura de specialitate consideră că sistemul informațional poate avea drept componente: data, informația, fluxul informațional, circuitul informațional, mijloacele de tratare a informațiilor.

a. *Data* se consideră a fi suportul formal al informațiilor și constă în descrierea într-un anumit limbaj a unui fenomen, proces, fapt, obiect, eveniment sau a unei acțiuni din interiorul sau exteriorul unei firme. Datele sunt reprezentate prin cifre, litere, semne cu ajutorul unui suport material.

b. *Informația* prezintă o deosebită importanță în procesul complex de luare a deciziilor manageriale. Informația reprezintă o înștiințare cu privire la cunoașterea unor situații, fapte, întâmplări, evenimente, experiențe, obiecte, oameni procese tehnologice, procese transformăionale, condiții de desfășurare a unor activități atât din interior, cât și din exterior. Informațiile se pot categorisi astfel:

* e-mail: constantinmposea@yahoo.com

- *după modul de exprimare* ele se clasifică astfel: orale, scrise, audiovizuale;
- *după gradul de prelucrare* pot fi: primare, intermediare, finale;
- *după direcția de vehiculare* avem: ascendente, descendente și orizontale;
- *după modul de organizare a prelucrării* sunt: tehnico-operative, de evidență, statistice;
- *după modul de proveniență* sunt: endogene și exogene;
- *după destinație* putem avea: informații interne și informații externe;
- *după obligativitatea lor* informațiile pot fi: imperative, informative, nonimperative;
- *după natura proceselor reflectate* se categorisesc în: comerciale, de producție, financiar-contabile, de personal și de cercetare-dezvoltare.

c. Fluxul informațional asigură informațiile firmei cu privire la desfășurarea proceselor economice și manageriale. El poate fi raționalizat prin simplificarea accesului la informațiile dorite și reducerea costurilor de stocare. Fluxul informațional se caracterizează prin conținut, volum, frecvență, calitate, direcție, formă, debit (respectiv număr de cuvinte, caractere, semnale emise în unitatea de timp) și suport.

d. Circuitul informațional desemnează drumul pe care circulă o informație din momentul apariției și până la clasarea ei, respectiv dintre emițător și receptor. Circuitele informaționale se pot clasifica astfel:

- *după direcția de deplasare* ele pot fi: verticale, orizontale, oblice;
- *după frecvența producerii lor* avem: periodice, ocazionale, spontane;
- *după relația cu emițătorul* pot fi: directe, indirecte, scurte;
- *după relația cu mediul din care provin* avem: circuite exterioare și circuite interioare.

e. Mijloacele de tratare a informațiilor includ un ansamblu de instrumente și echipamente ce asigură culegerea, înregistrarea, prelucrarea, transmiterea și stocarea datelor și informațiilor, de la cele mai simple până la cele mai complicate. Mijloacele de tratare a informațiilor se pot clasifica astfel:

- *manuale*, care pot fi: instrumente clasice-stilou, creion, pix, mașini de dactilografiat, mașini de calcul manual;
- *mecanizate*, categorisite astfel: mașini electronice de birou, mașini de facturat și contabilizat, mașini cu cartele perforate;
- *automatizate*, din care se pot aminti: calculatoare electronice, rețele de calculatoare, servere. În figura 1 sunt prezentate structura elementelor unui sistem informațional.

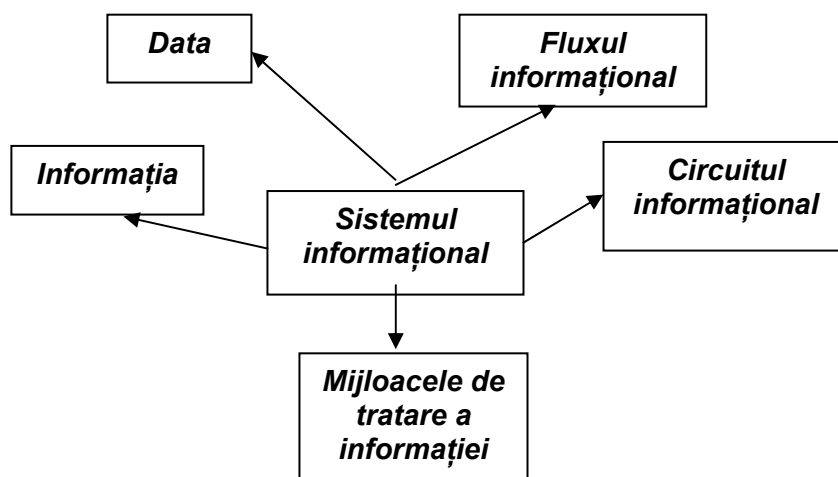

Fig. 1 Componentele sistemului informațional

Drept parametri ai sistemului informațional se pot enumera: volumul informațiilor, capacitatea de stocare, capacitatea de re folosire a datelor și informațiilor, viteza de vehiculare și prelucrare a informațiilor, exactitatea și siguranța calculelor, costurile informaționale.

În acest context, sistemul informațional este definit ca fiind totalitatea datelor, informațiilor, fluxurilor și circuitelor informaționale, procedurilor și mijloacelor de tratare a informațiilor menite să contribuie la stabilirea și realizarea obiectivelor firmei¹. Sistemul informațional al firmei se constituie în strânsă corelare cu aspectele de conținut și configurație a structurii organizatorice. Informațiile care circulă și se prelucrează la diferite niveluri ale managementului trebuie să cunoască un proces de concentrare și selectare, corespunzător nivelului de ierarhizare managerială în corelație cu figura 2.

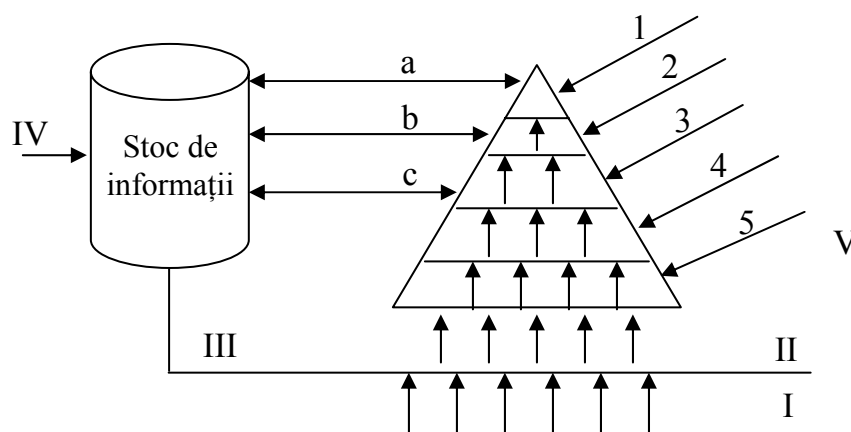

Fig. 2 Piramida informațională în cadrul firmei

¹ Ovidiu Nicolescu, Ion Verboncu, *Fundamentele managementului organizației*, Editura Tribuna Economică, București, 2001, p.180.

- I = circuitul informațiilor în interiorul firmei
- II = circuitul parțial al informațiilor în cadrul firmei
- III = circuitul informațiilor ce se stochează
- IV = circuitul informațiilor din exterior ce se stochează
- V = circuitul informațiilor din exterior utilizate pentru decizii

Importanța și funcțiile sistemului informațional

Sistemul informațional are rolul de a asigura funcționarea eficientă a firmei prin cunoașterea în permanență a stării funcționale a acesteia și asigurarea prelucrării informațiilor legate de îndeplinirea unor obiective stabilite. Sistemul informațional îndeplinește o serie de funcții specifice precum: colectare, conversie, transmitere, memorare, prelucrare și reprezentare a datelor și informațiilor așa cum este prezentat în figura 3.

a. *Colectarea datelor* necesită obținerea informațiilor de la sursele primare, asamblarea și formarea datelor în vederea transmiterii lor pe circuitele informaționale; se poate efectua manual, mecanizat sau automatizat.

b. *Conversia datelor* implică modificarea datelor culese, într-o formă sau un limbaj ce pot fi acceptate de către personalul implicat în procesul de prelucrare al acestora, precum și de echipamentele utilizate în sistemul informațional.

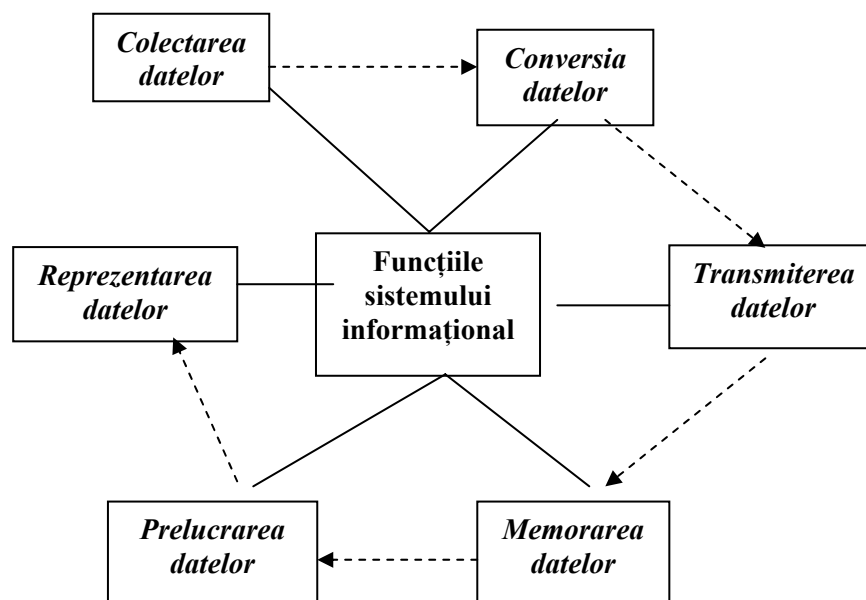

Fig. 3 *Funcțiile sistemului informațional și relațiile dintre ele*

c. *Transmiterea datelor* este constituită din procesul de vehiculare a informației între emițător și receptor.

d. *Memorarea datelor* se face în scopul păstrării volumului de informații necesar atât funcționării firmei în ansamblul său, cât și pentru luarea

deciziilor manageriale; se recomandă a se memora numai datele și informațiile obiectiv necesare eliminându-se cele nenesesare.

e. Prelucrarea datelor constă într-un set de operațiuni prin care datele și informațiile sunt interpretate, selectate, ordonate, combinate, sintetizate, generalizate și valorificate în forma impusă de sistemul de management; în sistemele actuale informaționale acest lucru se realizează în mod automat.

f. Reprezentarea datelor constă în asigurarea furnizării datelor și informațiilor într-o formă convenabilă în vederea desfășurării proceselor manageriale.

Cerințele și deficiențele sistemului informațional

Sistemul informațional, prin natura sa, trebuie să asigure cunoașterea proceselor ce au loc în cadrul firmei și în afara sa prin furnizarea de informații specifice fiecărei structuri din compunerea acesteia. În acest sens sistemul informațional trebuie să îndeplinească următoarele *cerințe*:

- să asigure informații specifice cu un grad de detaliere adecvat fiecărei structuri din firmă;
- să asigure informații exacte, complete și continue;
- să asigure oportunitatea informației;
- să permită transmiterea informației pe canalul cel mai scurt către receptor;
- să fie organizat în relație directă cu structura organizatorică a firmei.

Cu toate acestea se pot manifesta și o serie de *deficiențe în cadrul sistemelor informaționale*, deficiențe ce se materializează în:

- distorsiunile informației generate de folosirea necorespunzătoare a suportilor de informații, diferența de pregătire a personalului implicat în vehicularea informațiilor, utilizarea de mijloace necorespunzătoare etc.;
- filtrajul informațional ce se referă la modificarea intenționată a informației de către persoane interesate pentru ca acestea să ajungă la receptor incomplete sau schimbate în conținut;
- redundanța ce se reprezintă prin existența unui număr mai mare de informații decât cele strict necesare și de înregistrarea, transmiterea și prelucrarea repetată;
- supraîncărcarea circuitelor informaționale prin mărirea volumului informațiilor care circulă pe acestea și depășesc capacitatea lor de transmitere; cauza o constituie nerespectarea caracterului piramidal al sistemului și nedimensionării judicioase a fluxurilor și redundanțelor existente în sistem.

Sistemul informațional specific firmei de servicii

Complexitatea activităților de servicii necesită un sistem informațional bine pus la punct necesar pentru gestionarea operațiunilor și managementul sistemului respectiv. Din activitatea practică a firmelor ce au prevăzută în structură compartimente de servicii a reieșit faptul că sistemul informațional este compus din sisteme destinate sprijinirii gestionării și controlului operațiunilor și sisteme destinate deciziilor manageriale în domeniu.

Motivația implementării acestor două sisteme are în vedere reducerea costului prin creșterea productivității, o servire îmbunătățită a clienților prin reducerea întârzierilor și decizii manageriale corecte prin folosirea unor date de intrare cât mai exacte.

Sistemul informațional al serviciilor necesită utilizarea unei baze de date comune de către toate structurile subordonate, înregistrarea unificată a datelor, furnizarea de informații despre compromisurile dintre diferitele funcții, optimizarea activității în ansamblul său.

Factorii care au condus la realizarea sistemelor informaționale specifice serviciilor s-au manifestat ca fiind:

- integrarea reală a tuturor funcțiilor serviciilor;
- necesitatea acordării de asistență managementului serviciilor pentru optimizarea operațiilor specifice;
- presiunea mereu sporită de reducere a costurilor serviciilor;
- îmbunătățirea servirii clienților;
- lărgirea orizontului de cuprindere a serviciilor care va include tot mai multe probleme globale;
- introducerea unor noi tehnologii ce depășesc sfera hard și soft (schimburile electronice de date, îmbunătățirea comunicațiilor, rețelelor și proceselor distributive);
- sporirea gradului de mecanizare și automatizare a operațiunilor specifice serviciilor;
- aplicarea noilor tehnici în procesele de prognoză și planificare etc.

Nu se poate vorbi despre sistemul informațional al serviciilor fără a specifica faptul că domeniul hardware își va concentra atenția pe următoarele direcții:

- mărirea performanței și capacității;
- comunicații și rețele;
- interconexiunile între subsistemele componente;
- prelucrarea distributivă;
- înregistrarea datelor și informațiilor și interfața cu utilizatorul.

Pe linia software sistemul informațional al serviciilor beneficiază de noutăți în sistemele de operare, în planul instrumentelor și limbajelor, dar mai

ales, al aplicațiilor. Din acest punct de vedere sunt importante aplicațiile destinate cercetării-dezvoltării, prestației de servicii, comerciale, marketing, financiar, contabile și de personal, a clienților și diversitatea costurilor. Totodată există soft-uri de procesare a tranzacțiilor, de prelucrare a comenzilor clienților, datele necesare pentru aprovizionări, stabilirea bugetului, controlul costurilor.

În acest sens există o serie de sisteme după cum urmează:

a. Sisteme specifice operațiilor contabile prelucrează informațiile privitoare la consecințele financiare ale tranzacțiilor și furnizează informații pentru sistemul de management. Aici se regăsesc programe pentru stabilirea creanțelor, programe de debite, programe specifice registrului contabil general.

b. Sisteme specifice operațiilor scriptice constau în programe de prelucrare a comenzilor, de realizare a aprovizionării și de urmărire a producției astfel:

- programele de control al stocurilor țin evidența stocului total și pe fiecare produs în parte, pe depozite specificând statutul fiecăruia, precum și schimbările intervenite ca urmare a tranzacțiilor efectuate, dar și elemente specifice de refacere a stocului;

- programele de aprovizionare asigură caracteristicile de intrare, de prelucrare și țin evidența comenzilor de aprovizionare;

- programele de prelucrare a comenzilor au în vedere verificarea creditului clienților, verificarea disponibilității stocurilor, calcularea automată a prețurilor și a deducerilor de preț, gestiunea comenzilor interne;

- programele ce privesc producția au în atenție datele cu privire la producția recomandată, stadiul de realizare al producției planificate a se realiza, necesarul de resurse materiale, disponibilitatea stocurilor.

În activitatea practică există mai multe posibilități de implementare a sistemelor informaționale necesare managementului serviciilor. Fiecare dintre acestea au diverse grade de complexitate și vin în sprijinul deciziilor luate pe termen lung și mediu. Sistemele informaționale destinate managementului serviciilor pot fi:

Sisteme informaționale de nivel 1 au ca obiect de activitate furnizarea de date și informații de intrare, de regulă din exterior, prelucrarea acestora și punerea informațiilor finale la dispoziția managerului; aceste informații finale se pot referi la costuri, stocuri, piețe, flux de bunuri sau produse etc.

Sisteme informaționale de nivel 2 evaluează consecințele variantelor decizionale, asistând procesul decizional managerial. Fiecare dintre alternativele decizionale manageriale va fi evaluată și i se vor stabili consecințele în funcție de anumite criterii prestabilite; se pot realiza aceste aplicații și prin folosirea programelor de calcul tabelar, precum sunt cele financiare referitoare la credite.

Sisteme informaționale de nivel 3 calculează deciziile manageriale optime în baza unor modele matematice și tehnici de optimizare specifice. Utilizarea acestor sisteme se face de către personal autorizat, iar rezultatele sunt limitate.

Având în vedere modul de structurare și operare al sistemelor informaționale specifice serviciilor acestea asigură:

- utilizarea analizelor și scenariilor de precizie eliminând nesiguranța și dificultățile inerente altor posibilități de lucru;
- găsirea unor soluții optime prin înlăturarea conflictelor de interese;
- adaptarea permanentă la schimbare prin actualizarea datelor programelor;
- identifică soluții intuitive ce nu pot fi date de oameni;
- acces ușor al utilizatorului la informații;
- oferă facilități de interconectare a serviciilor cu alte compartimente funcționale ale firmei;
- oferă o independență a datelor și informațiilor;
- condițiile logice pot fi dirijate explicit;
- permite analize deosebit de sensibile.

Sistemul informațional al serviciilor, în opinia noastră, ar putea reprezenta un complex de activități care înregistrează informații, le sistematizează, prelucrează, analizează, stochează și transmite, contribuind la realizarea obiectivelor stabilite. Prin informații specifice serviciilor se pot înțelege comunicările, datele și elementele de noutate care au calitatea de a aduce un spor de cunoaștere de către manageri cu privire la un fenomen, proces, sau eveniment care are legătură directă sau indirectă cu domeniul respectiv.

Aceste informații se pot categorisi astfel:

a. În funcție de proveniență:

- *informații interne* generate de ansamblul activităților de servicii și reflectă derularea acțiunilor de la obținerea informației și până la luarea deciziei;
- *informații externe* care se referă la: agenți economici, utilizatori (consumatori), burse de valori, piețe de desfacere, expoziții etc.

b. În raport cu modul de exprimare:

- *orale*, expuse prin viu grai în cadrul diferitelor reuniuni, ședințe de lucru și analiză, consfătuiri;
- *scrise*, sub forma rapoartelor, dărilor de seamă, sintezelor;
- *audio-vizuale*, cu privire la prețuri, concurență, piață etc.

c. În funcție de sensul circulației:

- *ascendente*, emise de organele de execuție și circulă pe verticală sub forma rapoartelor, bilanțurilor, cererilor etc.

- *descendente*, cu caracter autoritar, sub forma dispozițiilor, precizărilor;
- *orizontale*, care circulă între diferitele compartimente ce compun sistemul serviciilor.

d. În funcție de gradul de prelucrare:

- *neprelucrate* și vizează aspecte privind activitatea din domeniul serviciilor așa cum sunt ele;
- *semiprelucrate* ce pot fi utilizate de către cadrele cu funcții manageriale de la nivelurile inferioare și intermediare;
- *prelucrate*, întrebuințate în procesul managerial.

Funcționarea eficientă a sistemului informațional al serviciilor necesită adoptarea de măsuri privind perfecționarea continuă a calității și cantității informațiilor, raționalizarea și actualizarea permanentă a tuturor fluxurilor informaționale, înzestrarea tuturor structurilor cu echipamente moderne și organizarea rațională a rețelei.

Îndeplinirea cerințelor de informare completă și oportună de către sistemul informațional al serviciilor asigură elaborarea unor decizii corecte și conduce la folosirea rațională a resurselor materiale, umane, financiare și de altă natură.

BIBLIOGRAFIE

- Dicționar de economie*, ediția a doua, Editura Economică, București, 2001.
- Bălan Carmen, *Logistica*, Editura Uranus, București, 2001.
- Bobircă Ana, *Economia serviciilor internaționale*, Editura Economică, București, 2005, p. 15.
- Breban Vasile, *Dicționar general al limbii române*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1987.
- Cosmescu Ioan, Livia Ilie, *Economia serviciilor*, Editura Alma Mater, Sibiu, 1999.
- Mărculescu I., Nichita N., *Serviciile și modernizarea economiei românești*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1997.
- Nicolescu Ovidiu, Ion Verboncu, *Fundamentele managementului organizației*, Editor Tribuna Economică, București, 2001.
- Posea Constantin, Ioan Valentin Marcel Posea, *Managementul serviciilor*, Editura Fundației România de Măine, București, 2008.

ASPECTE ALE PROCESELOR DECIZIONALE ÎN ORGANIZAȚIA ECONOMICĂ

ASPECTS OF THE DECISIONAL PROCESS IN ECONOMIC ORGANIZATION

Prof.univ.dr. Gelu ALEXANDRESCU*

Universitatea Națională de Apărare "Carol I"

Prin dimensiunile multiple pe care le au informațiile, acestea au un rol esențial în fundamentarea pe baze științifice a deciziilor și inițierea de acțiuni care să concure la realizarea obiectivelor propuse. De calitatea informațiilor depinde, într-o măsură apreciabilă, calitatea deciziilor adoptate de factorii de conducere și implicit crearea condițiilor optime pentru desfășurarea activităților previzionate.

Among the multiple dimensions of information, these have an essential role in fundamenting, on scientific bases, the decisions and initiating actions which compete to the accomplishment of the proposed objectives. On the information quality depends, in an appreciable measure, the quality of the taken decisions by the leading factors and implicitly creating optimal conditions in order to carry on the predicted activities.

Cuvinte cheie: informație, management, decizie, proces decizional, risc.

Keywords: information, management, decision, decisional process, risk.

Fundamentarea deciziilor și modelarea unor procese decizionale care apar în activitatea organizatorică și de conducere din orice domeniu de activitate poate fi realizată cu ajutorul teoriei deciziei, teorie care reprezintă un set de noțiuni și metode generale care permit analiza multicriterială a situațiilor ce pot apare în desfășurarea activităților unui proces de conducere. Deși nu este unica modalitate de comportament decizional existentă, are totuși calitatea de a fi, într-o oarecare măsură, nu numai o teorie normativă (care recomandă cât ar trebui să riște decidentul), ci și una descriptivă sau predictivă, ce arată cum se acționează în mod efectiv.

* e-mail: alexandrescugelu@yahoo.com

Succesul unei activități și calitatea procesului de conducere depind în mod esențial de culegerea și procesarea informațiilor, de modul cum are loc diseminarea acestora, precum și de eficiența acțiunilor care se întreprind pe baza acestor informații.

Intervenția decidentului face posibilă evaluarea mai flexibilă a legăturilor existente în cadrul ciclului *informație-decizie-acțiune*, care trebuie să țină seama de restricțiile naturale sau convenționale care apar în desfășurarea și realizarea obiectivelor previzionate.

Informațiile au un rol esențial în asigurarea unei organizări raționale, antrenarea subordonaților la realizarea sarcinilor, evaluarea rezultatelor obținute, precizarea direcțiilor și modalităților de sporire a eficienței activităților ce se desfășoară în cadrul organizației economice.

Orice decizie, în măsura în care este originală, are note specifice determinate de particularitățile decidentului sau ale organizației economice. Pentru elaborarea unor decizii juste și la timp, pentru angajarea la nivelul posibilităților reale a întregului personal din subordine este nevoie de un manager ce posedă aptitudini, cunoștințe, deprinderi și energia necesară. Luarea deciziei constituie atributul fundamental în executarea actului de comandă, în realizarea unui management eficient al informațiilor în structurile aferente organizației economice și apare ca rezultat al schimbării armonioase a voinței și a capacității profesionale. Ca instrument al managementului, decizia exercită o acțiune reglatoare asupra tuturor compartimentelor organizației economice.

Decizia trebuie să fie oportună, aceasta trebuie să lase timp nivelurilor manageriale subordonate să-și elaboreze propriile decizii, derivate din cea superioară. La fel de important este ca orice decizie să fie comunicată celor ce urmează s-o execute, astfel încât să asigure timpul necesar pentru efectuarea tuturor pregătirilor în vederea declanșării acțiunii sau activității la momentul potrivit.

Decizia factorilor de conducere este influențată de îndeplinirea unor cerințe minime: autoritate profesională și managerială; cunoștințe și tehnici specifice managementului modern; utilizarea metodelor și tehnicilor moderne de fundamentare a deciziei; capacitate de a-și modela comportamentul managerial în raport cu specificitatea activităților desfășurate de organizația economică; abilitate de a-și utiliza echipa managerială în fundamentarea științifică a deciziilor manageriale; identificarea cu aspirațiile organizației pe care o conduce; siguranță, stăpânire de sine și fermitate, în cele mai complexe și dificile situații care impun luarea unor decizii, mai ales în condiții de incertitudine și risc, lucrul în echipă, capacitate de a induce aceleași stări echipei manageriale și celor ce trebuie să materializeze deciziile.

Calitatea deciziei depinde atât de precizia în interpretarea elementelor informaționale, de gradul în care se folosesc metode și tehnici moderne de calcul, cât și de nivelul de pregătire al personalului care se ocupă de prelucrarea datelor pentru fundamentarea deciziei.

Conducerea unei organizații economice se găsește în numeroase situații de a lua anumite decizii în condițiile unor estimări și posibilități subiective evaluate prin extrapolarea unor concluzii elaborate anterior sau pe baza unor ipoteze mai mult sau mai puțin pertinente (în condiții de incertitudine). Cunoașterea și ținerea sub control a unui număr cât mai mare de factori care pot influența activitatea dintr-un anumit domeniu este o dorință îndreptățită, dar acest lucru nu este întotdeauna posibil, astfel că, în asemenea situație analiza este efectuată doar pe baza estimării probabilităților de producere a diferitelor evenimente sau stări, ca și a consecințelor acestora.

Adoptarea deciziilor în condiții de incertitudine poate avea implicații multiple și profunde asupra tuturor activităților dintr-un anumit domeniu de activitate. Cunoașterea și utilizarea unor reguli (criterii) ce pot fi utilizate în condiții de incertitudine sunt necesare și trebuie să se realizeze la nivelul tuturor managerilor din organizația economică, ceea ce constituie o garanție pentru asigurarea unei calități ridicate a procesului decizional. Ca urmare, alegerea variantei optime în condiții de incertitudine se poate face după anumite reguli (criterii) sau tehnici de decizie, precum și prin folosirea metodei gradelor de apartenență la varianta optimă.

Gradul de încredere în realizarea unui anumit rezultat la aplicarea unei variante decizionale se apreciază prin valori cuprinse în intervalul $(0 \div 1)$, ceea ce îi conferă acestuia caracterul de probabilitate subiectivă, apreciată doar prin valorile extreme. În plus, s-ar putea adopta și ipoteze privind distribuția subiectivă a valorilor acestei probabilități în cadrul intervalului, de exemplu, distribuția uniformă (valori echiprobabile), exponențială etc.

Ideea centrală a luării deciziei este compararea de către decident a fiecărei variante disponibile, a consecințelor favorabile sau nu, și alegerea celei pentru care se poate obține cel mai bun rezultat, în raport cu anumite criterii.

Orice situație care solicită adoptarea unei decizii trebuie să ofere posibilitatea ierarhizării variantelor (alternativelor) posibile, de la cele mai ingenioase și profitabile, la cele mai puțin preferate, dar fezabile. Evident, în analiză se interferează judecăți, raționamente, metode de raționalizare a deciziilor, de esență subiectivă și obiectivă, ce îmbină creativ experiența profesională și managerială a factorilor de conducere și a echipei sale manageriale.

În ceea ce privește clasificarea variantelor relevante, decidentul introduce în analiză două elemente importante: criteriile decizionale (criterii de apreciere) și consecințele criteriilor de apreciere.

Criteriile decizionale pot fi considerate, în esență, criterii de eficacitate ale acțiunii viitoare, deoarece gradul de importanță și dimensiunea acestora se află în legătură directă cu starea și posibilitățile organizației economice, factorii de influență, resursele angajate și obiectivele propuse.

Consecințele rezultă din analiza variantelor (alternativelor) de acțiune, în raport cu criteriile stabilite, cuantificate prin valori cuprinse între anumite limite (minimum și maximum) și au o deosebită importanță în selecția variantei (alternativei) ce se va dovedi a fi cea optimă. Importanță are, de asemenea, valoarea sumei *utilităților* tuturor consecințelor, pentru fiecare variantă, în parte.

Pentru a compara între ele diferite variante decizionale caracterizate prin mai multe consecințe, se face apel la *conceptul de utilitate*, unitatea comună de măsură a consecințelor diverselor variante decizionale. Utilitatea este folosită ca măsură a gradului în care o variantă decizională este preferată alteia, ceea ce presupune transformarea tuturor consecințelor în utilități, în vederea ierarhizării corecte a variantelor decizionale.

J. von Neumann și O. Morgenstern au introdus conceptul de utilitate ca fiind cel care determină o anumită conduită decidentului, orientându-l spre decizii "bune" în condiții de certitudine, risc și incertitudine¹. Mărimea utilității, definită de fapt arbitrar, asociată fiecărei variante decizionale, va determina, prin valoarea sa maximă, care este varianta decizională optimă.

Deoarece în foarte multe situații consecințele nu pot fi prevăzute cu o probabilitate satisfăcătoare de realizare, este rațional să se prevadă mai multe consecințe posibile pentru fiecare variantă și pentru fiecare criteriu în parte. De asemenea, este rațional să se încerce a se identifica cauzele care ar putea determina producerea unora sau altora din consecințe; aceste *cauze* au fost numite stări ale naturii². Starea naturii este desemnată de ansamblul tuturor condițiilor interne și externe, care au influență asupra deciziei sau, la rândul lor, sunt influențate de aceasta. Starea naturii este determinată de acțiunea factorilor de influență din interiorul mediului organizațional, din mediul extern (social, economico-financiar, cultural, spiritual), inclusiv din mediul natural.

Deoarece stările naturale nu sunt consecința unor strategii și deci nu se pot stabili reguli pentru comportamentul acestora, pentru a face previziuni probabilistice asupra posibilității producerii lor, se culeg date statistice, care apoi se prelucrează.

În managementul activităților în condiții de incertitudine, toate planurile de acțiune elaborate din timp, cu caracter orientativ-normativ, sunt

¹ Gh. Boldur, *Fundamentarea complexă a procesului decizional economic*, Editura Științifică, București, 1973.

² Gh. Boldur-Lătescu, I. Săcuiu, E. Țigănescu, *Cercetarea operațională cu aplicații în economie*, Editura didactică și pedagogică, București, 1979.

fundamentate, nu pe date și informații reale, în curs de derulare, obținute din desfășurarea fenomenelor și activităților, ci pe *ipoteze*, construite pe cale euristică pe baza cunoștințelor și experienței anterioare. Rezultatele și performanțele obținute în determinarea probabilității sunt dependente de tipul de obiective urmărite, de procedeul de măsurare folosit, de procesele de prelucrare parcurse, de tehnica folosită.

Deciziile în condiții de incertitudine presupun cunoașterea evoluției anterioare a fenomenului analizat. Acest mod de cunoaștere va permite o previziune și o alegere, cât de cât corectă, a variantei de decizie. Acest tip de decizie face parte din clasa generală a deciziilor de orientare în care există mai multe stări ale naturii, fără cunoașterea probabilităților de realizare a lor. Decidentul nu dispune de informații pentru stabilirea probabilităților stărilor condițiilor, iar numărul de variabile este mare, unele fiind necontrolabile, iar cele controlabile nu sunt integral cunoscute, astfel că anticiparea evoluției lor este aproximativă.

Adoptarea deciziilor constituie un proces care pe lângă suportul tehnic are nevoie de un suport cognitiv și care este asigurat de partea umană, componentă integrantă a sistemului decizional. Suportul cognitiv înglobează cunoștințele și experiența decidentului, precum și capacitatea acestuia de raționament. Este un proces logic, desfășurat într-o succesiune firească a activităților, de la sesizarea unei probleme ce trebuie rezolvată și până la verificarea fezabilității opțiunii în legătură cu o problemă ce interesează organizația economică, până la a decide dacă, finalmente, decizia implementată își păstrează aceleași caracteristici și coordonate ori se impune a se aplica anumite corecții.

Mai important decât alegerea variantei considerate optime în procesul decizional este însă ceea ce precede acest moment, respectiv înfruntarea dintre dimensiunile prezent și viitor, evaluarea posibilităților și consecințelor, a pierderilor și câștigurilor posibile și, mai ales, investirea cu atributele realității a obiectivelor formulate (fapte, evenimente, situații etc.).

Riscul apare în condițiile vulnerabilității fizice, sociale, economice și de mediu care necesită să fie evaluate și gestionate permanent. Obiectivul primar este de a minimiza expunerea la riscuri prin dezvoltarea și flexibilizarea capabilităților individuale și sociale și a capacității instituționale care pot rezista la pierderile și stricăciunile potențiale.

Riscul este o noțiune care în timp a fost abordată într-o multitudine de forme în literatura de specialitate atât în mediul științific, cât și în cel al specialiștilor în managementul activităților economice. Nivelele de cunoaștere a riscului depind în mare măsură de cantitatea și de calitatea informației disponibile și de deosebirile în perceperea riscului de către oameni. Evaluarea

riscului cuprinde folosirea sistematică a *informațiilor disponibile* pentru a determina probabilitatea producerii unor evenimente certe și consecințele posibile ale acestora.

Perceperea riscului, într-o viziune cât de cât structurată și coerentă, s-a produs odată cu apariția și dezvoltarea practicii economice bazată pe elementele de început ale științei. Riscul este înțeles, astfel, ca produs între probabilitatea de apariție a pierderilor și mărimea pierderilor, sub forma consecințelor unor anumite evenimente posibile. În acest context *riscul* apare, pentru prima dată în istoria semanticii sale, asociat unei decizii, anume *unei decizii raționale*.

Asumarea riscului decizional este încadrată în limitele raționalității. Ne asumăm riscul de a angaja personalul din organizația economică în diferite activități judecând că ar fi posibil și probabil să intervină *probleme*, fără a ști dacă, în ce moment, cum anume, în mod real, acestea se vor ivi. Deci, ne asumăm riscul unei decizii nu oricum, ci cu mult spirit de prevedere, pregătindu-ne fie pentru a preîntâmpina, fie pentru a răspunde coerent, organizat și oportun, în situația în care vor apărea evenimente aleatorii ale unor factori ce condiționează soluționarea cu succes a deciziei adoptate. Cu alte cuvinte, conștientizăm raporturile dintre așteptare și întâmplare, creându-ne posibilitatea de a interveni decizional pentru a ține acțiunea sub control și a diminua, cât se poate de mult, efectele negative ale factorilor perturbatori.

Procesul de fundamentare decizional este operațional și eficient în măsura în care au fost realizate și sunt folosite *metodele* de analiză decizională pe calculator și decidentul are acces la ele, primind răspunsul în timp util.

Timpul tinde să devină, din ce în ce mai mult, unul dintre elementele de bază ale procesului decizional. El trebuie analizat din punct de vedere al duratei proceselor de natură informațională în raport cu oportunitatea deciziei (cerința de a fi emisă la timp); al duratei de timp existent la dispoziția structurilor organismului economic pentru adoptarea și implementarea propriilor decizii; al timpului aflat la dispoziția executanților pentru a se pregăti corespunzător în vederea executării activităților ce decurg din deciziile luate de factorii de conducere.

Orice proces decizional include, ca elemente de referință, *informațiile de intrare*, ce-i determină conținutul și *informațiile de ieșire* (finalitatea) în raport cu acțiunea sau activitatea în legătură cu care se impune a se lua o decizie. Aceste elemente nu pot fi decât cele caracteristice oricărui proces decizional, indiferent de domeniul de activitate, dar ele au un anumit grad de specificitate, ce derivă din natura activității și acțiunilor pentru asigurarea și îndeplinirea cu succes a obiectivelor și sarcinilor ce derivă din soluționarea planului de acțiune al organizației economice.

Diseminarea deciziei are implicații importante în crearea condițiilor optime pentru realizarea integrității și totalității cunoașterii conținutului acesteia. Este nevoie ca decizia să fie transmisă în timp real pentru a obține rezultatele scontate și eliminarea pe cât posibil a efectelor nedorite. Este necesară acordarea unei atenții deosebite în a analiza și a înțelege exact conținutul deciziei, urmată de luarea celor mai minuțioase măsuri în vederea îndeplinirii acestuia.

Managerii au nevoie, de cele mai multe ori, de un *sistem informatic în timp real* în care toate informațiile sunt transmise *on-line*, adică datele sunt transpuse direct în calculator pe măsură ce sunt primite. Datele sunt procesate și trimise destinatarului într-un timp suficient de scurt pentru a putea schimba sau controla întregul mediu operațional.

Toate acțiunile au la bază un plan, fie el și doar mental. Dar, cum însăși viața ne arată, numai planul nu este suficient. Chiar dacă prevederile sale esențiale sunt comunicate celor ce trebuie să-l ducă la bun sfârșit, el ar putea rămâne doar un deziderat dacă n-ar fi urmat de o temeinică pregătire a acțiunilor ce urmează a se desfășura. Între etapele (fazele) de pregătire ale oricărei activități, *organizarea* ocupă unul dintre cele mai importante locuri.

O activitate trebuie planificată, organizată, pregătită din toate punctele de vedere, dar se conferă o asemenea dimensiune organizării, încât aproape că includ în conținutul său atât planificarea, cât și o mare parte a altor activități de pregătire a proceselor ori acțiunilor viitoare. Măsurile și activitățile stabilite trebuie să detalieze și să relaționeze exact și sistematic cu secvențele din planul de desfășurare, stabilind modul în care se conexează acestea pentru a asigura utilizarea riguroasă a resurselor, în locurile, momentele, prin tehnicile, procedeele și metodele prevăzute în plan, astfel încât să se poată realiza cursivitatea, continuitatea, complementaritatea, simultaneitatea sau succesiunea corectă a activităților în realizarea obiectivelor propuse.

Ca în orice proces managerial, ca loc, organizarea succede previziunii (planificării, programării), împreună cu care anticipează coordonarea acțiunilor ce se desfășoară în cadrul organizației economice.

Așadar, prin organizare, sistemul activităților prevăzute într-un plan trebuie să dobândească principalele calități care-i permit să-și realizeze finalitățile: caracterul sistemic, entropia, mobilitatea structurală și coerența procesuală, capacitatea de autoreglare, fiecare dintre ele și toate laolaltă contribuind la prevenirea, atenuarea și înlăturarea presiunilor entropice ce vin din mediul economic sau se manifestă din interiorul organizației economice.

Dacă aceste calități își au originea în organizare, menținerea lor pe timpul desfășurării activităților ce se desfășoară în organizațiile economice revine *coordonării*. Prin urmare, o bună organizare ușurează considerabil

întreaga activitate de coordonare a oricărei organizații, după cum o eficiență coordonare a acesteia, întemeiată pe organizarea riguroasă, asigură premisele reorganizării oportune și rapide a activităților, în raport cu modificarea condițiilor și factorilor acționali.

Această relație multiunivocă între planificare, organizare și coordonare pune în evidență rolul esențial al organizării. Organizarea realizează legătura organică dintre caracterul virtual al previziunii și activitatea reală, contribuind definitiv la asigurarea premiselor favorabile realizării obiectivelor propuse.

BIBLIOGRAFIE

- Dumitru V., Stoian I., ș.a., *Sisteme informaționale militare – analiză și proiectare*, Editura Ceres, București, 2000.
- Ionescu Gh., Cazan E., Negruță A.L., *Modelarea și optimizarea deciziilor manageriale*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1999.
- Ilie Gh., Stoian I., Alexandrescu G., *Modelarea sistemelor și proceselor*, Editura UNAp, „Carol I”, București, 2005.
- Popescu I., ș.a., *Introducere în fundamentarea deciziei*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1983.

FORȚE ȘI TENDINȚE ÎN MEDIUL DE SECURITATE INTERNAȚIONAL

FORCES AND TENDENCIES IN THE INTERNATIONAL SECURITY ENVIRONMENT

Gl.bg. Gabriel GABOR*
Divizia 1 Infanterie "Dacica"

Prezentarea succintă a unor aspecte referitoare la evoluțiile probabile ale mediului de securitate la nivel global și regional, așa cum este cea de față, nu poate surprinde întreaga complexitate a proceselor care vor avea loc, acest demers necesitând atât o atenție deosebită și permanentă, cât și o analiză pluridisciplinară.

The concise presentation of some aspects referring to the probable evolutions of the security environment at the regional and global level, just like the present one, cannot catch the whole complexity of the processes to come, this action demanding not only a particular and permanent attention but also a pluridisciplinary analysis.

Cuvinte cheie: globalizare, securitate, securitate națională, proliferare tehnologii.

Keywords: globalization, security, national security, technology proliferation.

Pentru a putea efectua o analiză corectă și completă a evoluției probabile a mediului de securitate care afectează interesele naționale ale României este necesară abordarea sistematică a condițiilor mediului de securitate, la nivel global și regional, concomitent cu surprinderea multidimensională a aspectelor specifice domeniului securității naționale. Acest mod de abordare presupune luarea în discuție a tendințelor politico-militare de evoluție a mediului de securitate în corelare cu cele din interiorul fenomenului militar, ceea ce ne poate da o imagine cât mai apropiată de realitatea condițiilor în care trebuie să asigurăm starea de securitate a țării.

* e-mail: gaborsmg@yahoo.com

În primul rând, nivelul global al mediului de securitate relevă mai multe tendințe cu influență în planul securității, pe care le prezentăm în continuare.

a) *Globalizarea* constituie cea mai previzibilă evoluție a mediului de securitate internațional, tot mai des și mai profund abordată în studiile de specialitate. Fenomenul de globalizare aduce cu sine unele aspecte, aparent contradictorii, esențiale pentru securitatea statelor și comunității internaționale, astfel:

- creșterea gradului de interdependență și interacțiune în plan economic determină o strânsă evoluție, cu același sens, în planul securității, fenomen ce ar trebui să aducă implicit stabilitate în planul relațiilor internaționale;

- legătura dintre pace, prosperitate și democrație este percepută de majoritatea analiștilor ca fiind pozitivă, cu efecte benefice pentru toate categoriile de țări și, în interiorul acestora, pentru toate categoriile de cetățeni. Ca urmare, ar trebui să ne așteptăm la evoluții pozitive și în planul stabilității globale, zonale și regionale, precum și al celei interne, pe măsura evoluției democrației și prosperității;

- totodată, trebuie să avem în vedere și noile vulnerabilități dobândite de societățile dezvoltate și democratice, bazate pe sisteme electronice sofisticate, folosite aproape în toate domeniile de activitate socială, inclusiv în cel al securității și apărării naționale, expuse unor riscuri noi, de natură modernă;

- beneficiul economic, ca rezultat al globalizării, este asociat cu pierderea unei cote de suveranitate, proces determinat de interdependența tot mai accentuată, în plan economic și tehnologic, în detrimentul autorității și abilității statelor de a-și controla propriile mișcări, în plan intern și extern;

- devine tot mai clar faptul că atât pentru statele democratice, cu societăți deschise, cât și pentru cele cu regimuri autoritare, tehnologiile informaționale și de comunicații fac aproape imposibilă - și acest lucru se va amplifica - intervenția sau controlul centralizat al statului asupra indivizilor ori grupurilor de diferite naturi, inclusiv etnice ori religioase;

- altă consecință a globalizării se referă la mutațiile ce pot surveni în planul identității naționale ori de grup, datorate în principal standardizării și omogenizării valorilor și normelor culturale, științifice și de orice altă natură.

b) *Diversificarea actorilor globali de securitate* este previzibilă în prezent, având în vedere acțiunile concrete desfășurate în plan mondial de unele țări cu potențial economic și militar apreciabil. În acest context, aducem în atenție opiniile unor specialiști ai Institutului SUA pentru Studii de Politică Externă, din care se pot deduce două componente ale acestei tendințe și anume:

- completarea listei actorilor globali de securitate care, pe lângă SUA și Federația Rusă, se pare că va cuprinde Europa, Japonia, China, India și Iran, țări care în prezent trădează dorințe tipice actorilor globali;

- la nivel regional, este previzibilă cristalizarea a patru triumphiuri strategice: Europa, cu actorii Uniunea Europeană, SUA și Rusia; Orientul Mijlociu, cu actorii Rusia, Iran și SUA; Asia, cu actorii SUA, Japonia și China; Euroasia, cu actorii Rusia, China și India.

Continuând raționamentul pe aceste coordonate, putem constata că există posibilitatea ca SUA să joace, în continuare, un rol de maximă importanță la nivel global, fiind prezentă în trei din cele patru triumphiuri strategice, că Rusia ar putea continua implicarea, atât în soarta Europei, cât și în cea a Asiei și Orientului Mijlociu, iar China ar putea juca un rol tot mai important la nivel regional și global. Concomitent, sesizăm ca foarte posibilă afirmarea la nivel global a Indiei și Iranului.

c) *Proliferarea tehnologiilor* relevă a treia tendință de evoluție a mediului de securitate global, care se referă la relația tot mai strânsă dintre explozia tehnologiilor erei informaționale și proliferarea acestora pentru crearea unor capacități cu relevanță militară. Chiar la sfârșitul secolului XX, activitățile militare, mai mult sau mai puțin pașnice, au avut la bază aparatură și echipamente cu înaltă tehnologie care au schimbat, uneori în mod semnificativ, esența acțiunilor militare, tehnicile și procedurile folosite.

d) *Creșterea importanței actorilor de securitate nonstatali* va constitui, probabil, tendința cea mai consistentă a secolului XXI, aceasta putând fi intuită chiar din ultimul deceniu al mileniului doi, când aceștia au apărut și au executat acțiuni care au afectat interesele altor actori atât în plan internațional, cât și intern. În acest sens, putem remarca unele aspecte, astfel: organizații internaționale sau grupuri constituite pe diverse problematice ori domenii au jucat și, probabil, vor continua să joace un rol important în evoluția lumii, provocând schimbarea cursului unor procese, cum este cazul mediului înconjurător sau al folosirii armelor sofisticate (nucleare, bacteriologice etc.), afectând valorile internaționale sau naționale; altele au acționat pentru rezolvarea, cu armele specifice terorismului, a unor interese particulare, determinând apariția unor fenomene globale ca migrația clandestină a unor mase importante de oameni, traficul de armament, produse strategice ori droguri; aceste fenomene vor putea influența într-o măsură tot mai mare deciziile organismelor internaționale ori ale guvernelor naționale și vor putea determina schimbări esențiale ale fenomenului militar în sine, ale naturii și configurației arhitecturii de securitate la nivel global și regional, precum și apariția unor noi forme de acțiune pentru contracararea evoluției negative a acestor actori.

e) *Amplificarea presiunilor problemelor de mediu* asupra proceselor militare și de securitate poate determina apariția unor noi procedee și mijloace de luptă cu efecte foarte puțin sau deloc letale, care să ducă la atingerea scopurilor războiului ori conflictului fără afectarea ființei umane sau a condițiilor de viață, respectiv a mediului ambiant. În legătură cu această tendință, în prezent, se pot intui următoarele aspecte: considerațiile de mediu au constituit și vor constitui surse de conflict, având în vedere că mediul trebuie să asigure resursele vitale pentru existența omenirii; acest aspect va influența într-o măsură din ce în ce mai mare modalitățile de rezolvare a problemelor de securitate și va determina apariția altora noi, pentru care vor trebui identificate soluții care să nu genereze noi conflicte; în condițiile creșterii explozive a populației, într-o rată imposibil de imaginat cu un deceniu în urmă, va crește presiunea problemelor de mediu asupra celor de securitate; standardele de mediu pe care acțiunile și armamentele ce vor fi folosite în viitor trebuie să le respecte vor influența în mare măsură parametrii acestora, în special în ceea ce privește deplasarea și amplasarea trupelor, instruirea acestora și modalitățile de folosire a materialelor și produselor specific militare.

f) *Creșterea populației* este o tendință cu implicații incomplet determinate în prezent, deoarece problematica demografică este greu de controlat în multe state care sunt sau vor deveni actori mondiali, în special în țările aflate în proces de dezvoltare economică și socială. Potrivit unor publicații, se așteaptă ca în următorii 20-25 de ani populația globului să ajungă la aproape 8 miliarde de oameni, din care 1,86 miliarde în țările mai puțin dezvoltate și 0,37 miliarde în țările dezvoltate, diferența fiind în categoriile intermediare de țări, ceea ce ar putea crea probleme deosebite, inclusiv în domeniul securității. În acest sens, potrivit estimărilor, două ar putea fi țările cu populație de peste 1 miliard de locuitori: China - care ar putea avea 1,4 miliarde - și India - care ar putea depăși China, atingând 1,42 miliarde locuitori. Un alt aspect important pentru securitatea planetei se referă la problemele de migrație a populației din regiunile dens populate dar slab dezvoltate spre regiunile mai slab populate dar dezvoltate, fenomen care, de asemenea, poate determina apariția unor probleme foarte serioase în planul securității.

Desigur, tendințele de evoluție a mediului de securitate global, prezentate foarte succint mai sus, nu sunt nici pe departe exhaustiv descrise, complexitatea fenomenelor - semnalate doar - obligând la un studiu aprofundat și permanent.

La nivel regional, tendințele de evoluție a mediului de securitate sunt prefigurate, în egală măsură, de condițiile actuale și de tendințele globale, având sorgintea în situația foarte complexă și contradictorie ce caracterizează atât majoritatea zonelor lumii, cât mai ales Europa.

Este foarte important să subliniem aici rolul pe care l-au jucat și, probabil, îl vor juca în continuare Statele Unite ale Americii pentru securitatea Europei, aspect de care trebuie să ținem permanent cont atunci când evaluăm sau proiectăm problemele securității pe continentul nostru, concomitent cu mutațiile ce au avut loc de-a lungul ultimei jumătăți a secolului XX. În acest sens sunt semnificative opiniile lui Zbigniew Brzezinski exprimate în lucrarea "Marea tablă de șah", care arată că există cel puțin trei argumente în sprijinul acestei idei, și anume: angajamentul american în cauza unificării Europei este necesar tocmai pentru a înlătura suspiciunea foarte răspândită în Europa că de fapt America nu este în favoarea unei unități europene autentice; apoi, dacă pe termen scurt, opoziția tactică față de politica franceză și sprijinul pentru poziția conducătoare a Germaniei sunt justificate, pe termen lung unitatea europeană va trebui să implice o identitate europeană militară și politică mai bine conturată; în al treilea rând, nici Franța, nici Germania nu sunt suficient de puternice pentru a construi Europa pe cont propriu și pentru a rezolva cu Rusia ambiguitățile inerente definirii întinderii geografice a Europei.

Referitor la tendințele de evoluție a securității continentului european, unul dintre cele mai semnificative elemente este relația NATO - UE, de multe ori însoțit de întrebări de genul: care vor fi orientările pe care le-ar putea urma cele două structuri ale securității regionale, independent sau împreună? Care ar putea fi implicațiile și urmările evoluțiilor viitoare? Dacă analiza se referă la domeniul securității, cum de altfel este cazul, Europa trebuie analizată în strânsă corelație cu evoluțiile la nivel global, pe de o parte, precum și prin prisma propriilor condiții și tendințe de evoluție.

Așa cum a rezultat mai sus, Europa ar putea reprezenta unul dintre cele patru triumphiuri strategice care se conturează la nivel global, acesta bazându-se la rândul lui pe trei piloni - Uniunea Europeană, SUA și Rusia; în această variantă se pune firesc întrebarea: ce se va întâmpla cu NATO?

În unele studii ale specialiștilor americani se vorbește despre evoluția foarte strânsă a relației Inițiativa Europeană de Apărare și Securitate - Uniunea Europeană, ceea ce duce inevitabil la ideea coexistenței UE cu o Alianță Nord - Atlantică cu importanță redusă - limitată, într-o variantă, la aplicarea articolului V al Tratatului -, parte din responsabilitățile acesteia, inclusiv operațiile de sprijin al păcii, putând fi preluate de UE, ori la schimbarea dramatică a NATO, mergând până la dispariția organizației, în varianta cea mai pesimistă.

Studiile unor analiști europeni, referitoare la *perspectivele Uniunii Europene* ca factor internațional de securitate, relevă o "evoluție paralelă" a NATO și UE, cu specializarea diferențiată a celor două organisme de

securitate, primei revenindu-i responsabilități preponderent militare de rezolvare a conflictelor armate, iar celei de-a doua responsabilități preponderent civile de rezolvare a crizelor, prin operații de sprijin al păcii și umanitare.

În ceea ce privește *Organizația Tratatului Nord-Atlantic*, unele studii prefigurează mai multe variante de evoluție, mergând până la variantele cele mai pesimiste. În acest sens, unii analiști americani întrevăd patru variante distincte de evoluție:

- în cazul unei Europe integrată ca o uniune economică și monetară, competiția economică ar putea afecta cooperarea în domeniul securității, iar Inițiativa Europeană de Securitate și Apărare (ESDI) ar putea evolua în interiorul NATO, ca o componentă importantă a Alianței;

- în situația în care uniunea economică și monetară va progresa concomitent cu politica internațională și de securitate comună, este de așteptat ca ESDI să evolueze strâns legată de UE, inclusiv prin creșterea importanței operațiilor de sprijin al păcii conduse de Europa, NATO păstrând un rol cheie în privința misiunilor de apărare comună, conform articolului V al Tratatului;

- într-o Europă confederativă în care Germania, Franța și Marea Britanie vor juca un rol mai important, NATO ar putea evolua spre diminuarea responsabilităților de planificare operațională, concomitent cu creșterea coeziunii organismelor europene de decizie;

- cea de a patra variantă arată o Europă federală, cu diminuarea dramatică sau dispariția Alianței Nord - Atlantice și preluarea de către Uniunea Europeană a tuturor problemelor de apărare.

Cel de-al doilea pilon al triumphiului european de securitate - SUA - ar fi caracterizat, potrivit părerilor unor specialiști americani menționate în studiul "New World Coming: American Security in the 21st Century", de următoarele perspective de evoluție:

- SUA vor rămâne o forță în plan politic, militar și cultural până spre anii 2025, cu un rol semnificativ în mediul internațional;

- știința și tehnologia vor continua să progreseze și vor deveni tot mai mult disponibile și utilizabile în toată lumea, dar beneficiile acestora vor fi tot mai puțin uniform distribuite;

- chiar dacă lumea va cunoaște o creștere economică, disproporțiile beneficiilor vor spori iar diferențele de proprietate vor persista sau se vor amplifica; aspectele internaționale ale afacerilor și comerțului vor continua să se extindă, ducând la crearea unei infrastructuri globale, ușor de afectat, deci mult mai vulnerabilă;

- organizațiile nonguvernamentale (pentru refugiați, grupurile de apărare religioase și etnice, cele care luptă pentru protecția mediului și pentru alte probleme, asociațiile internaționale profesionale etc.) vor continua să

crească ca importanță, număr și rol internațional, ceea ce va afecta inclusiv interesele SUA; vor apărea importante probleme referitoare la suveranitate, iar SUA vor găsi în interesul lor să colaboreze în interiorul unor organizații internaționale - actori nonstatali - sau cu mai multe dintre acestea;

- SUA vor rămâne principala putere militară în lume, ceea ce le va aduce atât responsabilități sporite, cât și noi probleme de rezolvat; armele de distrugere în masă și războiul informațional vor prolifera spre o largă varietate de actori statali și nonstatali, iar menținerea unei superiorități în aceste domenii va fi esențială, ca de altfel și investițiile pentru găsirea a noi forme de apărare împotriva acestora;

Cel de-al treilea pilon de securitate al triumphiului european, Federația Rusă, cu părțile pozitive ori negative și cu valorile ori greutățile sale, aduce în atenție cel puțin următoarele variante probabile de evoluție:

- o Rusie autoritară care va avea un comportament activ față de vecini, de Europa, NATO și Orientul Apropiat, cu o economie necompetitivă și neatractivă, continuând vânzările de armament, cu forțe de securitate capabile să mențină actualele structuri federale și țara "unită", gata oricând să amenințe cu întrebuintarea armelor nucleare;

- o Rusie confuză care va deveni un partener dificil de dialog - în special cu privire la extinderea în continuare a NATO -, cu un potențial militar totuși suficient pentru a exercita control la nivel regional, în primul rând în plan nuclear ceea ce până în prezent nu a fost cazul;

- o Rusie democratică, cu orientare clară spre economia de piață, partener cooperant al NATO și UE, cu interese regionale în extindere, dar favorabil procesului de globalizare.

În zona de proximitate a României, tendințele de evoluție a mediului de securitate sunt determinate, pe de o parte de evoluția globală și regională a acestuia și, pe de altă parte, de propriile fenomene și procese care au loc în această zonă. În primii ani ai mileniului trei, sunt percepute *două tendințe*, aparent contradictorii, de evoluție a problemelor de securitate: prima, mai mult oficială, de eficientizare a controlului statelor și instituțiilor de securitate asupra fenomenelor și proceselor ce au loc, iar a doua, mai puțin oficială, dar mai aproape de realitate, de amplificare ca sferă de cuprindere și diversificare a tendințelor dezintegraționiste, de apariție a noi riscuri și amenințări, de exacerbare a celor care se manifestă deja.

Ca atare, este posibil ca situațiile conflictuale de la începutul secolului XXI să se perpetueze încă mulți ani, să se diversifice ca forme de manifestare și să-și lărgască zona de cuprindere. Evenimentele din spațiul ex-iugoslav încă conduc către această concluzie, iar conexiunile ce se pot face între evoluția evenimentelor și slaba eficacitate a unor măsuri ori caracterul lor

temporar încurajează factorii de instabilitate. De cealaltă parte a țării, la est, mocnește conflictul transnistrian, alimentat de nehotărârea organismelor europene de securitate și a statelor occidentale, a căror simplificare este mai mult formală, precum și de interese rusești bine conturate și aparent stimulate de prelungirea procesului de lărgire a UE și NATO. Pe fondul acestei stări de lucruri, Moldova se depărtează tot mai mult de București și se apropie de Moscova, fenomen care menține poporul român într-o situație neclară.

Starea de securitate a țării noastre este direct afectată și de situația și evoluțiile din Marea Neagră, precum și de cele din Bazinul Caucazian, ambele deloc favorabile. În prezent, în legătură cu aceste zone se pot estima evoluții pozitive limitate la ținerea evenimentelor și proceselor sub controlul statelor principale din zona, Rusia și Turcia, la care se adaugă tot mai mult SUA. Evenimentele din Afganistan, din luna octombrie 2001, precum și operațiunea „IRAQI FREEDOM”, cu toate implicațiile ei, aduc un mare grad de incertitudine în legătură cu evoluțiile viitoare, dată fiind apariția a tot mai multor necunoscute ale ecuației de securitate. Va dăinui actuala alianță SUA - Rusia și se va extinde asupra zonei sau aceasta este numai temporară și conjuncturală? Care va fi atitudinea Chinei față de preluarea aproape generală a controlului de către Rusia și Statele Unite? Va avea Turcia un cuvânt mai important de spus în lumea musulmană care se află între ea și Rusia sau în legătură cu nordul Irakului? Apariția unor noi actori în Asia, cu pretenții de actori globali de securitate, îndeosebi prin deținerea armei nucleare, cum sunt India și Pakistanul, va influența pozitiv sau negativ mediul de securitate din zona caucaziană? Toate aceste întrebări și sigur multe altele rămân fără răspuns clar la începutul secolului XXI și creează pete albe pe harta riscurilor în zona de proximitate a României.

BIBLIOGRAFIE

Constituția României, Editura Best Publishing , București 2003.

*** *Strategia de securitate națională a României*, București, 2006.

*** *Carta albă a Guvernului României privind securitatea și apărarea națională*, București, 2000.

*** *Carta albă a securității și apărării naționale*, București, 2004.

*** *Carta Albă a Departamentului pentru Armamente*, București, 2002.

*** *Dicționarul explicativ al limbii române*, Editura Academiei, București, 1998.

- *** *Mică enciclopedie de politologie*, Editura Enciclopedică, București, 1999.
- Axford B., *The Global System*, Cambridge, Polity Press, 1995.
- Bădălan E., *Concepte strategice și operative de actualitate*, București, Editura Centrului Tehnic-Editorial al Armatei, 2004.
- Bădălan E., *Eseu despre arta strategică*, București, Editura Militară, 2005.
- Bell D., *Communication technology: for better or for worse?* În: *The information society*, ed. J.L. Saivaggio, 1989.
- Bell D., *The social framework of the information society*, în: M. Dertouzos și J. Moses (ed.), *The computer age: a twenty-year view*, 1980.
- Black J., *A Military Revolution? Military Change and European Society 1550-1800*, Londra, Macmillan, 1991.
- Black J., *European Warfare 1660-1815*, New Haven, Yale University Press, 1994.
- Brzezinski Zbigniev, *Marea tablă de șah*, traducerea Aureliana Ionescu, Editura Univers Enciclopedic, București, 2000.
- Bull H., *The Anarchical Society*, Londra, Macmillan, 1997.
- Buzan B., *Strategic Studies: Military Technology and International Relations*, Londra, Macmillan, 1987.
- Davis K. Jacquelyn, Sweeney J. Michael, *Strategic paradigms 2025*, Ed. Brassey's, Washington DC, 1999.
- Faber Peter, *Revolution in Military Affairs, Curriculum Course for NATO*, Defence College in Rome, at <http://www.ndc.nato.int/courses/courses>.
- Comisia SUA pentru Securitate Națională în secolul 21, *New world coming: american security in the century*, 1999.

UNIUNEA EUROPEANĂ ȘI POLITICA EXTERNĂ ȘI DE SECURITATE COMUNĂ – ACTOR EMERGENT ÎN REGIUNEA EXTINSĂ A MĂRII NEGRE

THE EUROPEAN UNION AND THE COMMON SECURITY POLICY – AN EMERGING FACTOR IN THE BLACK SEA EXTENDED AREA

Lt.col.dr. Mihai ȘOMORDOLEA*

Secretariatul Consiliului Suprem de Apărare a Țării

Deși interesul pentru Regiunea Extinsă a Mării Negre a crescut masiv în ultima vreme, inclusiv în contextul celor mai recente evenimente din Georgia, nu există deocamdată decât premisele pentru conturarea și implementarea unei strategii în această zonă.

Although the interest for the Black Sea extended area has greatly increased lately, particularly in the context of the recent events in Georgia, we can say that, for the time being, only the pre-requirements are in place for the shaping and implementation of a new strategy in the area.

Cuvinte cheie: regiune extinsă, cooperare regională, parteneriat strategic, axe geopolitice, conflicte înghețate, integritate teritorială, suveranitate.

Keywords: *extended area, regional cooperation, strategic partnership, geopolitical axes, frozen conflicts, territorial integrity, sovereignty.*

Rolul acestui articol este de a face o scurtă prezentare a misiunilor pe care și le-a asumat Uniunea Europeană în Regiunea Extinsă a Mării Negre, a provocărilor cu care se confruntă în această zonă a globului. Deși interesul pentru regiune a crescut masiv în ultima vreme, inclusiv în contextul celor mai recente evenimente din Georgia, nu există deocamdată decât premisele pentru conturarea și implementarea unei strategii în această zonă. Voi proceda

* e-mail: msomordolea@yahoo.com

apoi la decriptarea geopolitică a spațiului pe care îl avem în vedere, respectiv fixarea cadrelor unei analize geopolitice care să permită înțelegerea evoluțiilor și dinamicii care au marcat acest spațiu. Conflictul din Georgia, din vara acestui an, reprezintă un reper important al materialului, precum și o analiză a posibilității reproducerii acestuia în cazul Republicii Moldova, insistând asupra diferențelor dintre cele două și trecând în revistă posibilele evoluții viitoare.

Uniunea Europeană – actor la Marea Neagră

La 11 aprilie 2007, Comisia Europeană și-a prezentat Comunicarea privind o nouă inițiativă de cooperare regională, Sinergia Mării Negre. Această Comunicare reflectă influența unei combinații de factori care au determinat Uniunea Europeană să se implice mai activ în regiunea Mării Negre, astfel că Reprezentantul Special al UE în Caucazul de Sud, Peter Semneby, declara la finele anului 2007¹: „UE a devenit o putere la Marea Neagră”.

UE a lansat Politica Europeană de Vecinătate (European Neighbourhood Policy – ENP) încă din 2003, iar în intervalul scurs a elaborat Planuri de Acțiune ENP pentru douăsprezece state din vecinătatea sa, inclusiv pentru Ucraina, Moldova și cele trei țări din Caucazul de Sud. În același timp, UE a încercat să definească direcția și conținutul parteneriatului strategic cu Federația Rusă, care are Marea Neagră ca dimensiune importantă.

În paralel, încă din 1999, UE a definit instituțiile, conceptele și instrumentele pentru o Politică Externă și de Securitate Comună (PESC). Aceasta a inclus crearea de mecanisme de luare a deciziei la Bruxelles, aplicabile PESC și Politicii Europene de Securitate și Apărare (PESA) și și-a formulat o Strategie Europeană de Securitate (în anul 2003).

UE a definit inclusiv instrumente PESC de angajare la Marea Neagră, sub forma Reprezentanților Speciali UE în Moldova și în Caucazul de Sud, a înființat o Misiune a Statului de Drept în Georgia după revoluția acesteia și o Misiune de Asistență la Frontieră pe granița dintre Ucraina și Moldova. Nu în ultimul rând, Uniunea s-a implicat în proiecte de reabilitare și de creștere a încrederii în zonele de conflict din Moldova și Georgia.

În măsura în care se transformă într-un actor la Marea Neagră (neatingând încă statutul de putere), UE trebuie să facă față unor confruntări strategice.

1) Prima astfel de confruntare strategică va fi *cu sine însăși*. UE în ansamblu va avea nevoie, mai întâi, de timp pentru a se acomoda cu impactul statutului de membru al României și Bulgariei asupra PESC și PESA.

¹ În cadrul unui discurs susținut la Universitatea METU, Ankara, Turcia, 18 mai 2007.

2) A doua confruntare strategică pentru UE va fi cea ocazionată de *posibila aderare a Turciei la UE*, cu toate complexitățile pe care le presupune găsirea unui numitor comun între interesele naționale turcești, clar definite, și profilul ambiguu, emergent al UE.

3) A treia confruntare strategică a UE se referă la *noii vecini din est*. Aceasta va necesita balansarea aspirațiilor țărilor estice de a adera la UE cu realitatea suspendării procesului de extindere și cu continuarea implementării Planurilor de Acțiune ENP.

4) A patra confruntare strategică este cea cu *Federația Rusă*. Aici, regiunea Mării Negre are un rol de graniță difuză între un stat care își apără suveranitatea cu dinții și care vede în Marea Neagră un pilon vital al politicii sale externe și un actor strategic în formare, care abia începe să-și definească instrumentele concrete de implementare a viziunii.

De aceea, Marea Neagră este o miză importantă pentru UE, în procesul acesteia de a își forma o identitate de politică externă. Complexitatea și caracterul problematic al regiunii sunt exacerbate de un factor adițional, și anume existența a patru state autoproclamate – Republica Moldovenească Nistreană (RMN) din interiorul Republicii Moldova, Osetia de Sud și Abhazia de pe teritoriul Georgiei și Nagorno-Karabah din interiorul granițelor Azerbaidjanului.

Aceste entități au luat naștere odată cu dezintegrarea Uniunii Sovietice și cu recunoașterea de către comunitatea internațională a celor cincisprezece republici sovietice, ca bază pentru formarea de noi state suverane. Existența acestora reflectă ceea ce Robert Jackson numea drept „noul joc al suveranității”². Acest joc a început odată cu decolonizarea din timpul Războiului Rece și a constat într-un regim care reglementa emergența unor noi state, criteriile de autodeterminare și condițiile pentru recunoașterea internațională. Cele patru „state de facto”, în ciuda nerecunoașterii lor și a presiunilor internaționale, continuă să existe de la prăbușirea Uniunii Sovietice până în zilele noastre, fără a se contura o soluție reală pentru normalizarea situației.

Mecanismele ce au fost create la începutul anilor ‘90 pentru conflictele înghețate, fie că vorbim de Osetia de Sud, Abhazia, Transnistria sau Nagorno-Karabah, nu au făcut decât să conserve conflictele și, în același timp, le-au oferit liderilor autonomiști timpul necesar să creeze structuri de stat în aceste enclave. Comunitatea internațională este pusă acum într-o situație foarte dificilă, pentru că aceste simple formațiuni autonome și-au creat instituții statale, de la președinți aleși până la guverne, instituții, poliții și armate proprii.

² Lynch, Dov, *De Facto States around the Black Sea: the Importance of Fear*, articol publicat în jurnalul „Southeast European and Black Sea Studies”, vol. 7, nr. 3, sept. 2007, p. 484.

Deși toate mecanismele au fost create în baza unor hotărâri ale Consiliului de Securitate, de cele mai multe ori, dovedindu-se a fi mecanisme ineficiente care au prezervat conflictul pe termen nedefinit, România susține ideea că aceste mecanisme trebuie schimbate, iar Uniunea Europeană poate fi un actor credibil atât în negociere, pentru găsirea soluțiilor, dar și în impunerea unor noi soluții acceptate sau hotărâte în Consiliul de Securitate.

În acest sens, președintele României, domnul Traian Băsescu, a propus în luna septembrie la Bruxelles³ ca toate conflictele înghețate să fie negociate la pachet, pentru că în acest caz se poate pleca de la principii – principiul integrității teritoriale, al suveranității, al inviolabilității frontierelor, principii internațional recunoscute, principii de drept în conformitate cu Carta ONU.

Deși conflictele au particularități proprii și origini diferite, fondul rămâne același: afectează integritatea teritorială a statelor, suveranitatea statelor, independența statelor, le violează frontierele.

Având în vedere cele de mai sus, este evident că instrumentele necesar a fi folosite trebuie să fie substanțiale, or Uniunea Europeană este încă abia în stadiul conturării acestora. De altfel, este relevantă în acest sens denumirea noii inițiative a UE de cooperare la Marea Neagră, aceea de „Sinergie”, în detrimentul opțiunii pentru conceptul de „Strategie”. Din 2007 până foarte recent, Sinergia Mării Negre a fost adesea criticată pentru lipsa de eficiență și viziune, și doar cu câteva zile în urmă Ministerul român al Afacerilor Externe a lansat două propuneri care să îi dea o oarecare greutate: un forum al ONG-urilor de la Marea Neagră care va fi urmat de un târg de proiecte în domeniu, precum și un parteneriat pe tema protecției mediului înconjurător⁴.

Un alt moment crucial în care Uniunea Europeană nu a trecut cu brio testul punerii în aplicare a viziunii sale a fost conflictul georgian din luna august a.c.. În momentul în care Occidentul trebuia să demonstreze că poate să descurajeze în mod credibil o Rusie dispusă să încerce politici periculoase pentru securitatea europeană, UE a reacționat prin deja clasicul conciliatorism franco-german bazat pe politica celui mai mic numitor comun. Președintele Sarkozy a negociat o încetare a focului care a reflectat condițiile Moscovei, lipsită de mecanisme de implementare, ceea ce a și dat Rusiei posibilitatea aplicării și respectării acordului după bunul său plac. Moscova a exploatat fără scrupule slăbiciunea diplomației lui Sarkozy, încălcând acordul de

³ Declarație făcută în cadrul conferinței de presă care a urmat reuniunii extraordinare a Consiliului European de la Bruxelles din 1 septembrie 2008, disponibilă la adresa http://www.presidency.ro/?_RID=det&tb=date&id=10182&_PRID=ag

⁴ f.a., *Sinergia Mării Negre începe să capete greutate prin proiectele României*, articol în ediția *Cotidianul* din 29 septembrie 2008, disponibil on-line la adresa: „http://www.cotidianul.ro/sinergia_marii_negre_incepe_sa_capete_greutate_prin_proiectele_romaniei-59570.html

încetare a focului, totul culminând cu recunoașterea unilaterală a independenței enclavelor separatiste și cu încercarea stabilirii unui precedent de retrasare a frontierelor prin forță.

Argumentul popular conform căruia raționalitatea fondatoare a NATO nu se mai justifică – „de a-i menține pe americani înăuntru, pe germani sub control și pe ruși în afară” – a fost anulat de acțiunile împotriva Georgiei. Deși amenințările principale sunt de natură asimetrică, totuși pericolul unei confruntări militare tradiționale nu a dispărut. Europa trebuie să fie capabilă să desfășoare ambele tipuri de operațiuni, iar structurile decizionale care determină cum și unde vor fi deplasate resursele militare ale Europei sunt esențiale pentru viitorul Alianței transatlantice.

Contextul geopolitic: Marea Neagră – spațiu de frontieră euroatlantică

Toate evenimentele geopolitice semnificative – evoluții sau stagnări – derulate în jurul Mării Negre poartă amprenta unor evoluții geopolitice globale, determinate de înaintarea frontierei euroatlantice spre Asia Centrală.

Vorbim aici despre spațiul euroatlantic sugerând, în subtext, o definiție instituționalizată a Europei. Este de fapt definiția care identifică, explicit și implicit, apartenența la Europa cu apartenența la instituțiile occidentale, în special UE și NATO. Accentul cade aici nu pe Europa culturală sau geografică, cât pe Europa instituțională⁵. Ideea de a crea o „Europă întreagă și liberă” însemna, practic, expandarea cadrului instituțional occidental ilustrat de NATO sau UE spre Est.

În aprilie 1997, de pildă, Secretarul de Stat Madeline Albright considera că o rațiune centrală pentru Extinderea NATO „este îndreptarea greșelilor trecutului. Dacă nu extindem NATO, ar însemna să validăm linia Stalin impusă în 1945 și pe care două generații de europeni și americani au luptat să o anuleze”. La fel, președintele Bush, adresându-se studenților Facultății din Varșovia la 15 iunie 2001 accentua ideea că toate noile democrații ale Europei trebuie să aibă șansa să se alăture instituțiilor europene, iar despre extinderea NATO afirma „pe noi trebuie să ne intereseze cât de mult avansăm pe calea libertății”⁶.

Regiunea Mării Negre este direct vizată, de asemenea, declarații, fiind esențial să nu se ignore înaintarea frontierei euroatlantice și consecințele pe care această înaintare – și, mai ales, fixarea graniței artificiale pe Prut – le generează.

⁵ Dan Dungaci, *Geopolitică și securitate la Marea Neagră – opțiuni strategice*, articol publicat în volumul colectiv „Moldova pe calea democrației și stabilității”, editura Cartier, Chișinău, 2006, p. 155.

⁶ *Ibidem*, p. 161.

Două axe geopolitice: Est-Vest și Nord-Sud

S-a vorbit mult, uneori prea mult, despre „axe” în legătură cu spațiul Mării Negre, și nu numai. Pe de-o parte, semnificația termenului de „axă” este mai întâi geopolitică, și numai în a doua instanță politică, și, pe de alta, că sensul „axei” nu este în nici un caz Vestul, ci Estul.

Semnificația geopolitică a axei decurge din înaintarea spre Est a frontierei euroatlantice, care a structurat spațiul geopolitic pe două axe (strategice, economice etc.) majore, respectiv Axa Nord-Sud (Rusia – Armenia – Iran) și Axa Est-Vest care include, via Caucaz și Marea Neagră, resursele energetice esențiale din Caspica și destinate țărilor occidentale.

Axele invocate nu fac decât să delimiteze la intersecția lor – al cărui „punct” ar putea fi Azerbaidjanul – o regiune de securitate fundamentală și pe agenda marilor cancelarii cu interese și influență în zonă.

„Regiunea Extinsă a Mării Negre” include toate cele trei state din Caucaz – Georgia, Armenia și Azerbaidjan –, coridorul energetic euro-asiatic care unește sistemul euroatlantic cu rezervele energetice din zona Mării Caspice și cu statele din Asia Centrală. În plus, este vorba și despre un sistem stabil al Mării Negre la nord de Transnistria, Odesa și Suhumi, deoarece un sistem stabil presupune soluționarea „conflictelor înghețate” de-a lungul arcului nord-estic și accesul la marile râuri comerciale care se varsă în Marea Neagră: Dunărea, Nistrul și Niprul.

Nevoia unei strategii la Marea Neagră

Eșecul referendumurilor pentru Constituția europeană din Franța și Olanda s-a constituit pentru unii comentatori europeni într-un veritabil „cutremur”. Un cutremur însă ale cărui replici se vor fi simțit cel mai acut în Marea Neagră, Turcia, Ucraina și Georgia fiind dintre țările cele mai afectate.

Nu toți partenerii virtuali sau actuali ai UE au resimțit șocul în aceeași măsură. Efectul șocului a fost direct proporțional cu dorința respectivelor state/regiuni de a se integra, în final, în UE. De aici ideea că statele partenere incluse în așa numitul Proces de la Barcelona nu resimt acut acest șoc din moment ce statele arabe nu au avut niciodată, în mod real, așteptări sau dorințe de a se integra în UE.

În aceste condiții, întrebarea care se ridică astăzi este: care sunt riscurile care apar în ceea ce privește democratizarea acestui spațiu în contextul unui blocaj a procesului de integrare euroatlantică? Mai concret: s-a atins în regiune aceea masă critică a procesului de democratizare astfel încât o blocare/reducere a proceselor integraționiste să nu afecteze democratizarea declanșată deja?

Ipoteza promovată este aceea că o încetinire a proceselor integraționiste va genera un recul masiv al democratizării spațiului și va declanșa o criză pe care UE o va gestiona cu mare dificultate pe termen mediu și lung.

Nevoia unei actualizări a politicilor europene și a unor semnale că zona nu a fost abandonată este imperioasă. Mai departe, nevoia unei veritabile strategii la Marea Neagră se impune astăzi mai mult decât oricând.

Elemente pentru o strategie la Marea Neagră

Deocamdată, în ciuda inițiativei lansate, în 2004, de German Marshall Fund, de rețelele instituționale sau de dezbaterile cu acest vector, nu există o veritabilă strategie UE la Marea Neagră. În 2003-2004, anii când se croiau cadrele unei viitoare strategii, Marea Neagră se prezenta, instituțional vorbind, într-o formă eclectică. Interesele divergente, afilierea uneori contradictorii, fac ca această regiune cu puține tradiții de colaborare, istoric vorbind, să fie greu de plasat sub o singură cupolă instituțională eficientă.

Pentru a integra aceste țări cu afiliere diverse e nevoie de imaginație, angajament și persistență în proiect. Nu există nici rețete standardizate, nici soluții garantate. Nici soluțiile care au fost folosite în cazul Mării Mediterane sau Mării Baltice nu sunt extrem de utile, întrucât dacă în cazul acestora provocările erau de tip soft, în cazul Mării Negre, așa numitele „conflicte înghețate” aduc în prim plan amenințări de tip hard.

Principala diferență constă în gradul diferit în care aceste regiuni au fost afectate de europenizare. Marea Baltică este aici, de departe, regiunea cea mai privilegiată, căci celelalte regiuni nu au fost afectate aproape deloc de extinderea din 2004. În al doilea rând, în Marea Baltică nu mai existau probleme „hard” de securitate care să frâneze procesele, ceea ce nu e cazul la Marea Neagră, unde ele sunt priorități. În al treilea rând, aspectul „inclusivității” a dominat cooperarea la Marea Baltică de la început, a fost vizibil și efectiv, pe când în celelalte cazuri, mai ales în cazul care ne interesează aici, acest element a lipsit.

Și totuși, „Politica de Vecinătate” a UE care vizează și state din zonă, concretizată în Planuri de Acțiuni (2004), nu poate fi ignorată. Este un pas, și unul semnificativ. Dincolo de ea, însă, s-au acumulat astăzi o serie de evoluții care fac ca lucrurile să nu mai poată rămâne doar la acest stadiu.

În primul rând, pentru a evita criza de proiect pe acest spațiu care ia forma scepticismului instalat la nivelul populației din UE, dar și la cel al unor lideri politici importanți, UE va trebui să își actualizeze politicile de integrare astfel încât să compenseze oboseala europeană în ceea ce privește aderarea la uniune a țărilor din zonă.

Vechile structuri existente și cu incidență la Marea Neagră trebuie recalibrate și coordonate, iar unele adecvate realităților. Cazul Cooperării Economice la Marea Neagră (BSEC) este cel mai important. Actualul format al BSEC este insuficient, iar România trebuie să lupte diplomatic pentru schimbarea și adecvarea lui.

UE a fost invitată inițial de BSEC, dar a refuzat să participe, iar Rusia a declarat atunci înalților oficiali ai BSEC că „implicarea activă a UE nu va fi bine primită”⁷. În mai 2005, s-a refuzat statutul de observator pentru SUA, ceea ce a plasat America undeva mai jos decât Slovacia, țară care are statutul de observator. (Rusia este considerată a fi cea care a blocat aplicația SUA, ceea ce a înfuriat 8 țări postcomuniste de la Marea Neagră care au declarat public că SUA trebuie să fie admisă la dezbateri. Turcia nu a comentat evenimentul, deși BSEC este „produsul” ei și ar fi putut influența decizia. În plus, încălzirea relațiile dintre Rusia și Turcia vor face BSEC-ul din ce în ce mai nefuncțional.

Ca element pozitiv, în iunie 2006, România a lansat „Forumul Mării Negre”, respectiv un cadru instituționalizat bazat pe inițiativele descrise mai sus și cosponsorizat de UE. Ce ar trebui să urmeze ar fi un Plan de Acțiune la Marea Neagră susținut financiar de Uniunea Europeană. Relația cu Rusia ar putea fi negociată în acest nou cadru – situație similară cu NEI sau NDI. Un punct important pe agendă trebuie să fie NATO, care, în condițiile unui relativ recul al UE pe spațiu trebuie să preia inițiativa integrării euroatlantice.

Conflictul din Georgia – august 2008

Războiul ruso-georgian este în mod cert un conflict tradițional între două state, cu o miză aparent clară, soarta Osetiei de Sud, dar el dezvăluie, înainte de toate, voința puternică a celor două părți de a repune în discuție, după mai bine de 20 de ani, echilibrele geopolitice existente.

Pentru a înțelege evenimentul și presiunile asupra eforturilor de pacificare este utilă analiza originilor conflictului și a pretextului care l-a declanșat. În ceea ce privește Osetia de Sud, președintele Saakașvili a revendicat dreptul de a restabili integritatea teritorială a țării sale în anii 1990. Populațiilor minoritare – osetini, abhazi, adjari etc. – acceptate de Lenin și Stalin în 1922, doar pentru distrugerea sentimentului național georgian, li s-a recunoscut un statut de autonomie culturală și administrativă în sânul republicii. Acest statut le-a permis dezvoltarea unei limbi proprii și, mai ales, afirmarea unei identități culturale.

Odată cu colapsul URSS, s-a făcut auzit glasul acestei Georgii multietnice. Micile popoare au auzit apelul lui Boris Elțîn de a lua „atâta

⁷ *Ibidem*, p. 168.

independență câtă vor”⁸, mai ales că se confruntau cu politica ultranaționalistă a primului președinte al Georgiei independente, Gamsakurdia, care respingea diferențele naționale de pe teritoriul georgian. Răspunsul osetinilor și al abhazilor a fost secesiunea și războiul. Aceste popoare și-au proclamat o independență contestată de Georgia, ignorată de comunitatea internațională, dar pe care Rusia le-a transformat progresiv într-un amplasament leninist-stalinist, în încercarea de a reduce ostilitatea georgiană la adresa sa.

Dupa venirea la putere, în 2003, a lui Saakașvili, criza latentă dintre Moscova și Tbilisi s-a transformat într-o veritabilă confruntare. Președintele georgian a afișat o dublă ambiție: să restaureze autoritatea georgiană asupra întregului teritoriu și, mai ales, să se impună în fața SUA drept cel mai bun aliat al lor din Caucaz, pentru a putea elimina Rusia.

Această ambiție secundă este adevărata cauză a conflictului din august 2008. Soarta osetinilor și a abhazilor este secundară pentru Rusia, dar ea a aprins focul separatismului pentru a-l slabi pe Saakașvili cu zelul său atlantist.

Miza conflictului pentru Moscova este puterea pierdută de aproape 20 de ani, umilința că a pierdut un imperiu și care încearcă zadarnic să își construiască cu fostele posesiuni un nou tip de comunitate, chiar dacă potențialii parteneri se răzvrătesc împotriva sa și se întorc spre Occident și SUA.

Pentru Rusia a fost de neconceput faptul că SUA, care domina singură scena internațională, s-au angajat să-i elimine influența tradițională din Asia Centrală și Caucazul de Sud. De mai bine de 20 de ani, Rusia a trebuit să facă față declinului de putere, apropierea NATO de frontierele sale și unui joc internațional în care nu a fost auzită, chiar dacă și-a păstrat statutul de membru permanent în Consiliul de Securitate. Popularitatea lui Putin din timpul celor două mandate prezidențiale au făcut posibile renașterea Rusiei și refuzul declinului.

În tentativa de a înlătura Rusia de pe scena internațională, Georgia a avut un rol important. În acest context trebuie situat pariul pentru care Saakașvili a sacrificat interesele țării sale. După 2003, el a jucat pe cartea americană împotriva Rusiei, convins că este susținut în orice condiții de SUA și că Rusia nu va reacționa în fața unui președinte Bush hotărât să își apere micul aliat. Pornind de la această certitudine, Saakașvili a trecut la discursul cu privire la necesitatea de a instaura autoritatea georgiană în Osetia prin folosirea forței, neglijând două lucruri: angajamentul crescut al Rusiei în regiunile separatiste, prin distribuirea de pașapoarte rusești locuitorilor acestora, și recunoașterea de către SUA și câteva state europene a independenței Kosovo, în ciuda protestelor rusești. Rusia nu a pregetat să invoce Kosovo ca precedent posibil pentru recunoașterea viitoare a Osetiei de Sud și a Abhaziei.

⁸ Helene d'Encasse, *Război în Caucaz*, articol în „Revista 22”, anul XV, nr. 964, disponibil la adresa <http://www.revista22.ro/html/index.php?art=4773&nr=2008-08-26>

În fine, președintele Saakașvili a supraestimat importanța Georgiei pentru geopolitica mondială, ignorând că la un anume moment dat, ea ar putea cântări mai puțin în calculele americanilor decât necesitatea unei susțineri din partea Rusiei în problema Iranului.

Răspunsul rus a fost, fără nicio îndoială, disproporționat. Rusia a profitat de ocazia oferită de Saakașvili pentru a opri erodarea pozițiilor sale și lansează un semnal evident lumii, prin care arată că există limite ale acțiunilor menite să o slăbească, mai ales în Caucaz.

Acest semnal se adresează, înainte de toate, statelor pe care Rusia le ține aproape de ea. Este semnificativ că Ucraina, care, la fel ca Georgia, forțează intrarea în NATO, a rămas mai degrabă tăcută în această criză. Ea nu este mai puțin ostilă Rusiei decât Georgia, dar oficialii săi par să fi înțeles lecția. La ora negocierii este important să se țină cont de cauzele profunde ale conflictului. Dacă președintele Medvedev a anunțat că a pus capăt ostilităților, dacă s-a arătat dispus să accepte planul de pace care i-a fost propus, înseamnă că acordul său vizează realitatea existentă, și nu aparențele privind ficțiunea integrității teritoriale georgiene.

Viziunea rusă pornește de la ceea ce a obținut: Georgia îngenuncheată, trupele sale izgonite din teritoriile separatiste, o dezbatere internațională asupra viitorului acestor două mici state nerecunoscute, dar pentru care dezastrul georgian ar putea accelera recunoașterea.

În definitiv, acest război a confirmat reîntoarcerea Rusiei pe scenă internațională, o Rusie sigură pe ea, care își afișează fără complexe interesele naționale și, ceea ce este nou, acceptarea de către comunitatea națiunilor dezvoltate a acestei Rusii.

În general, ar trebui să plecăm de la constatarea că toate mecanismele de control ale lumii unipolare s-au frânt. Mai mult, să admitem că lumea nu mai este unipolară. A existat pentru o perioadă de timp mult prea scurtă față de cât s-a vorbit despre ea, demonstrând încă o dată că singurul sistem de securitate stabil se bazează pe echilibrul puterilor. Cheia stabilității lumii noastre pare a fi existența unor puteri de prim rang cu interese divergente, gardate de națiuni mai mici, care se mențin în echilibru.

După evenimentele care au zguduit Caucazul la începutul lui august, probabil că cea mai importantă concluzie care se impune este că sistemul OSCE de menținere a păcii a devenit caduc, la fel ca întregul sistem de securitate european clădit pe temeiul Actului Final de la Helsinki. De aceea, când se citează principii fundamentale, precum cel al integrității teritoriale, ar trebui să se facă referire direct la prima sursă de drept internațional, Carta Națiunilor Unite⁹, și nu la Actul Final de la Helsinki.

⁹ Art. 2 alin. 4 din *Carta ONU*: „Toți membrii trebuie să se abțină în relațiile lor internaționale de la folosirea forței sau amenințarea cu folosirea forței împotriva integrității teritoriale sau a independenței politice a oricărui stat...”

Când a fost adoptat de țările participante la Conferința pentru Securitate și Cooperare în Europa, care a avut loc la Helsinki în iulie-august 1975, Actul Final constituia unul dintre cele mai importante documente politico-diplomatice care articulau ordinea continentală în contextul războiului rece. Semnatarii erau mai toate țările aflate de o parte și de cealaltă a Cortinei, vedetele fiind, evident, Statele Unite și Uniunea Sovietică. Acest Act Final cuprindea prevederi convenabile tuturor părților războiului rece și a fost, probabil, cea mai mare realizare a unuiia dintre cele mai interesante episoade ale relațiilor postbelice dintre Est și Vest, faimoasa „destindere“.

Iată ce scrie Henry Kissinger, secretar de stat al SUA la momentul Helsinki, despre Conferința care a produs Actul Final: „Acest uriaș proces diplomatic s-a născut din sentimentul de insecuritate adânc înrădăcinat al Moscovei și din setea ei nestinsă pentru legitimitate. Chiar dacă era în curs de a clădi o enormă structură militară și deținea controlul asupra unui mare număr de state, Kremlinul acționa ca și cum avea permanentă nevoie de asigurări. Uniunea Sovietică cerea tocmai țărilor pe care le amenințase timp de decenii și pe care le condamnase la lada de gunoi a istoriei o formulă prin care să-și poată consacra achizițiile. În acest sens, Conferința pentru Securitate în Europa a devenit substitutul lui Brejnev pentru Tratatul de Pace german pe care Hrușciov nu reușise să îl smulgă cu ultimatumul său asupra Berlinului și o solidă confirmare a statu quo-ului postbelic... După o perioadă de ambivalență, administrația Nixon a căzut de acord cu proiectata conferință. Recunoscând faptul că sovieticii aveau propria agendă, noi am întrezărit totuși o oportunitate pe termen lung”¹⁰.

Aplicarea sa a fost, de la bun început, obiect de dispută. După semnare, retrase din nou în spatele baricadelor ideologice, Statele Unite puneau un accent deosebit pe Principiul VI al acordului final (respectarea drepturilor fundamentale ale omului), iar URSS pe Principiul VII (integritatea teritorială, inviolabilitatea frontierelor). Numai că, după 1990, multe granițe s-au modificat în Europa, iar extinderea UE, în paralel cu aprofundarea integrării europene, a plasat Actul Final de la Helsinki în desuetudine.

Impactul asupra conflictului din Transnistria

Pe fundalul evenimentelor din Georgia, urmate de un set de acțiuni politice și diplomatice premeditate din partea Federației Ruse, s-au ridicat o serie de întrebări în ceea ce privește evoluția problemei transnistrene, inclusiv a relațiilor dintre Rusia și Republica Moldova.

Până la evenimentele din august 2008, politica Rusiei în raport cu conflictele „înghețate” din Georgia și Moldova s-a încadrat în conceptul de

¹⁰ Sever Voinescu, *Axa dus-întors*, articol în „Dilema Veche”, nr. 237 din 28 august 2008, p. 14.

„anexiune tacită”¹¹. Evoluția situației pe parcursul a mai multor ani de zile a demonstrat că lipsa progresului în soluționarea conflictelor, în mare parte, a fost determinată de formatele ”unice” ale trupelor de menținere a păcii, impuse de Rusia imediat după stoparea conflictelor armate, și de formatul procesului de negocieri, în cadrul căruia Rusia deține statutul de „mediator”. Aceste formate au legiferat trupele paramilitare ale regimurilor din zonele de conflict, înzestrate cu armament oferit de Rusia, iar trupele ruse, staționate ilegal în aceste zone, precum și pacificatorii ruși, împreună cu cei din partea regimurilor din zonele de conflict, au devenit scut de protecție ale regimurilor anticonstituționale.

Politica de ”anexiune tacită” a fost realizată de Rusia prin utilizarea următoarelor instrumente¹²:

1. Oferirea masivă a pașapoartelor rusești populației din zonele de conflict. În situația când Transnistria¹³, Osetia de Sud și Abhazia nu sunt recunoscute de comunitatea internațională, ”pașapoartele” eliberate de administrațiile de la Tiraspol, Țhinvali și Suhumi nu permit deplasarea populației în afara zonelor de conflict. Ceea ce înseamnă că pașaportul rusesc, oferit gratis și fără probleme birocratice, devine o soluție pentru locuitorii zonelor de conflict. În plus, aceste pașapoarte devin instrument de protecție pentru liderii regimurilor separatiste.

2. Oferirea asistenței financiare, promovarea unor așteptări vizând extinderea programelor de asistență socială din Rusia pentru populația din zonele de conflict.

3. Înscenarea periodică a ”referendumurilor” cu privire la independență și afiliere la Rusia.

4. Privatizarea ilegală de către capitalul rusesc public și cel privat al obiectelor economice strategice din zonele de conflict.

5. Impunerea unui spațiu mediatic pro-rusesc prin care este promovată politica de „spălare a creierului” populației din zona de conflict. În Transnistria, în special, este insistent creat chipul dușmanului – Republica Moldova, pe când Rusia este prezentată drept singurul apărător și salvator.

6. Desfășurarea alegerilor în organele puterii de stat ale Rusiei în zonele de conflict, exact ca și pe teritoriul Federației Ruse, sfidând normele de drept internațional și poziția oficialităților de la Chișinău și Tbilisi.

¹¹ Colectiv, *Viziunea asupra problemei transnistrene*, Institutul de Politici Publice, Editura Cartier, Chișinău, 2008, p. 2.

¹² *Idem*, p. 5.

¹³ În cazul Republicii Moldova situația diferă de cea din Abhazia și Osetia de Sud. Majoritatea locuitorilor Transnistriei (circa 60%) dispun de acte de cetățeni ai Republicii Moldova, pe când cetățenii ruși constituie circa 25% din numărul total de locuitori ai zonei, controlate de regimul de la Tiraspol.

7. Impunerea/mentținerea în administrațiile din zonele de conflict a persoanelor (cetățeni ruși) care execută indicațiile Kremlinului.

Pe parcursul ultimilor ani, Federația Rusă s-a poziționat ca un stat în ascensiune care se pronunță deschis, și tot mai categoric, împotriva "lumii monopolare". Politica în cauză, de fapt, este orientată, în primul rând, împotriva SUA, pe când UE este percepută de elitele progubernamentale din Rusia drept un conglomerat eterogen de state, pe care Rusia îl poate diviza din interior, utilizând resursele energetice și corupându-i pe unii dintre politicienii europeni.

Faptul că în cazul conflictului din Georgia, Rusia a întreprins într-un mod premeditat, consecvent și într-un interval scurt de timp un set întreg de acțiuni militare, politice și diplomatice, însoțite de o campanie informațională agresivă, vorbește în favoarea ipotezei că Rusia a pregătit minuțios un scenariu de răsturnare a lumii „monopolare”. Georgia, care sub mai multe aspecte simbolizează politica SUA în Caucaz, a fost aleasă în calitate de țintă pentru a demonstra comunității internaționale, și CSI în primul rând, că „Rusia a revenit”.

Impactul celor întâmplate în Georgia asupra Moldovei

Evenimentele din Georgia și comportamentul Rusiei au generat apariția unor întrebări în ceea ce privește posibilele consecințe pentru problema Transnistreană și viitorul Republicii Moldova. Comportamentul Republicii Moldova în raport cu Moscova, precum și esența conflictului de pe teritoriul ei diferă de cazul Georgiei prin următorii parametri:

- Președintele Vladimir Voronin a venit la putere în 2001 în calitate de lider al unei formațiuni politice (PCRM), care din start a declarat relațiile bune cu Rusia drept o prioritate strategică pentru Republica Moldova. După răcirea relațiilor cu Rusia, în urma scandalului cu nesemnarea Memorandumului Kozak la 25 noiembrie 2003, Președintele Voronin a depus un efort maxim pentru restabilirea dialogului cu Kremlinul.

- După restabilirea dialogului (pe parcursul anului 2006) toată politica Chișinăului a fost subordonată scopului de a atinge o „înțelegere în pachet” cu Kremlinul și de a rezolva pe această cale problema Transnistreană.

- Timp de peste doi ani, spre deosebire de Georgia, Chișinăul a redus participarea în GUAM, contactele cu NATO sunt trecute pe un plan pur formal, relațiile cu România sunt demonstrativ răcite. Republica Moldova, spre deosebire de Georgia, nu vrea să devină membru NATO, fiind, conform Constituției, o țară neutră (neutralitatea Republicii Moldova nu este respectată numai de Rusia, care, într-un mod ilegal, își menține trupele pe teritoriul ei).

- Conflictul transnistrean nu este nici interetnic și nici intern. Etnicii și cetățenii ruși sunt în minoritate în Transnistria, iar la Chișinău locuiesc mai mulți etnici ruși decât în toată Transnistria.

- Liderii de la Chișinău au manifestat poziții neagresive față de Moscova și Tiraspol, reducând în mod deliberat presiunile pentru soluționarea conflictului transnistrean, așteptând momentul oportun pentru o soluționare favorabilă Republicii Moldova.

- Dacă prezența voluntarilor abhazi în Osetia de Sud este relativ facil de realizat, un sprijin similar din partea voluntarilor transnistreni este puțin probabil din cauza distanței fizice, în pofida asigurărilor autorităților transnistrene de buni aliați, gata să își îndeplinească obligațiile;

- Zona transnistreană este mult mai vulnerabilă pentru Moscova în comparație cu Osetia de Sud și Abhazia. În primul rând, Transnistria nu are frontieră comună cu Rusia și regimul din Transnistria este dependent de comportamentul Ucrainei. Ucraina, la rândul său, s-a poziționat clar împotriva acțiunilor Rusiei în Georgia și își declară, împreună cu Georgia, opțiunea pro-NATO. Obținerea MAP de către Ucraina pentru a deveni membru NATO aceasta ar putea însemna, implicit, și un angajament din partea Ucrainei de a promova o politică mult mai fermă în raport cu regimul de la Tiraspol. Tot așa cum, în urma semnării Planului de Acțiuni Ucraina-UE a apărut Misiunea EU de asistență la frontiera moldo-ucraineană.

- Republica Moldova, spre deosebire de Georgia, este țară vecină cu UE și NATO. Declanșarea unui conflict armat pe un teritoriu între Ucraina, pe de o parte, și NATO și UE, pe de altă parte, ar putea arăta cu totul altfel decât în Caucaz.

Suprapunerea acestor factori ne face să credem că, într-un interval de timp apropiat, repetarea evenimentelor de tipul celor din Georgia este puțin probabilă în cazul Republicii Moldova.

Poziția Rusiei în raport cu problema Transnistriei

Federația Rusă nu a fost vreodată interesată să accepte „înțelegerea în pachet”, propusă de Chișinău. Mimând dialogul cointerestat cu guvernarea de la Chișinău, Kremlinul a subordonat o bună parte din politica externă a Republicii Moldova, îndeosebi în raport cu NATO și GUAM. Rusia și-a păstrat posibilitatea de continuare a politicii de „expansiune tacită” în Transnistria și i-a transformat pe ceilalți participanți la formatul 5+2, Ucraina, OSCE, UE și SUA, în spectatori pasivi.

Rusia rămâne indiferentă la argumentele Chișinăului, care încearcă să-i demonstreze că acele competențe, care au fost oferite Transnistriei în cadrul „înțelegerii în pachet” depășesc substanțial competențele subiecților din componența Federației Ruse. De fapt, Chișinăul propune federalizarea, dar evită să recunoască acest lucru explicit. Aceasta înseamnă că Rusia dorește un

statut al Transnistriei care o să-i permită să controleze statul „reîntregit”, și, deci, să nu-i permită orice independență pe viitor.

Pe parcursul „dialogului” cu oficialii de la Chișinău, administrația de la Kremlin, prin declarațiile oficialilor ruși și al MAE al Rusiei, în repetate rânduri a confirmat că Rusia insistă, ca în locul Republicii Moldova să fie creat un stat nou „comun” (federație sau confederație) de către acești doi subiecți egali, Republica Moldova și Transnistria. Rusia nu renunță la staționarea pe teritoriul Republicii Moldova a potențialului militar până la „soluționarea definitivă” a conflictului transnistrean și nu acceptă schimbarea formatului operațiunii de menținere a păcii.

Kremlinul insistă asupra egalității „părților” în cadrul procesului de negocieri și asupra faptului că Transnistria trebuie să dispună de „un statut special, garantat cu certitudine”, ceea ce înseamnă că Transnistria va avea posibilitatea să aplice veto-ul asupra deciziilor strategice, de importanță națională, cum ar fi integrarea europeană, ale statului „reîntregit”. Toate acestea fiind elemente neschimbate ale Memorandumului Kozak din 2003.

Faptul că Moscova declară că soluția viabilă a conflictului poate fi atinsă numai la masa de negocieri de către Chișinău și Tiraspol, în baza principiului de egalitate a „părților”, într-un format rupt de sub controlul internațional, înseamnă că Rusia respinge „înțelegerea la pachet”, propusă de Chișinău și nu acceptă soluționarea conflictului în cadrul Constituției și legislației Republicii Moldova.

Riscuri pentru Moldova

În prezent, Moscova și Chișinău, fiecare pornind de la propriile interese, continuă să vehiculeze ideea nerealistă despre posibilitatea atingerii unei soluții viabile a conflictului transnistrean în cadrul dialogului bilateral.

Chișinău, presat de apropierea alegerilor parlamentare din 2009, insistă chiar asupra posibilității atingerii unei soluții rapide a conflictului și a desfășurării alegerilor din 2009 pe întreg teritoriul Republicii Moldova. Moscova, pe de altă parte, după cele întâmplate în Georgia, dorește să creeze imaginea unui „mediator constructiv” în fața opiniei internaționale. În același timp, Rusia vrea să reducă procesul de negocieri la formatul trilateral (Moscova-Tiraspol-Chișinău), izolându-i pe această cale pe ceilalți participanți ai formatului 5+2.

Suspendarea continuă a procesului de negocieri și menținerea conflictului în starea „înghețată” nu prezintă un pericol imediat pentru Republica Moldova. Totuși, chiar dacă este improbabil ca teritoriul transnistrean să fie ținta extinderii crizei din Caucaz, este foarte probabil ca liderii autoprocamați de la Tiraspol să profite de oportunitate pentru a-și consolida atributele de suveranitate ale entității secesioniste transnistrene, precum și pentru a-și extinde lista solicitărilor adresate Republicii Moldova drept precondiție pentru a accepta soluționarea conflictului transnistrean.

În contextul obținerii recunoașterii independenței de către separatiștii abhazi și sud-osetini, nu este exclus ca separatiștii transnistreni conduși de Igor Smirnov să respingă orice negociere pentru soluționarea diferendului și să intensifice solicitările adresate comunității internaționale de a fi recunoscută de jure independența Transnistriei.

Pentru perioada imediat următoare, este improbabil ca Moscova să procedeze la o recunoaștere a independenței transnistrene, mai ales în condițiile în care dispune de pârghii suficiente pentru a își exercita controlul asupra întregului teritoriu al Republicii Moldova fără a intra sub incidența prevederilor legislației internaționale.

Concluzii

Lipsa unei soluții pentru aceste conflicte „înghețate” care iată, se pot reaprinde în orice moment, este un impediment major pentru continuarea integrării regiunii Mării Negre în spațiul euroatlantic și pentru construirea unei Europe sigure și stabile. Starea de insecuritate și teama reușesc să mențină existența „statelor de facto” din jurul Pontului Euxin, tot aceste stări fiind cele care au dus la declanșarea conflictelor armate de la sfârșitul anilor '80 – începutul anilor '90. Insecuritatea resimțită de populație este o caracteristică a vieții de zi cu zi în aceste zone, definind strategiile politice în regiunile separatiste.

Prin urmare, puterea militară și uzul de forță sunt în continuare esențiale, fapt care influențează eforturile comunității internaționale de normalizare a situației în trei moduri. Mai întâi, comunitatea internațională ar trebui să acorde o importanță majoră folosirii instrumentelor legale în promovarea și desfășurarea proceselor de soluționare a conflictului. Lipsa de încredere fundamentală în utilitatea cadrului juridic constituie o condiționare negativă asupra tuturor inițiativelor internaționale. În această privință, problematica garanțiilor de securitate și a descurajării folosirii forțelor armate trebuie să fie explicită încă de la început și să devină un pilon important al acordurilor de soluționare, pentru a atenua starea de insecuritate. În acest timp, măsurile de creștere a încrederii de tip militar, economic și politic pot juca un rol important de facilitare a aplanării temerii din rândul populației.

În Comunicarea UE din aprilie 2007 privind Sinergia Mării Negre, Comisia Europeană a solicitat o implicare mai activă a UE în regiune pe o serie de niveluri funcționale. În particular, Comisia a enunțat nevoia acordării unei atenții speciale acțiunii de promovare a măsurilor de creștere a încrederii în regiunile separatiste, „incluzând programe de cooperare special concepute pentru a aduce părțile aflate în conflict la un numitor comun”. În lumina argumentelor de mai sus, fragmentul din Comunicare este bine enunțat și ar trebui să fie implementat de UE în toate statele de facto.

Pe de altă parte, UE ar trebui să se ofere ca garant neutru al negocierilor, pentru a atenua în acest fel insecuritățile părților externe implicate în conflict, precum Rusia și Statele Unite, a căror prezență tine să exacerbeze nemulțumirea părților direct implicate. De aceea, UE ocupă o poziție bună pentru a facilita crearea condițiilor care pot duce la clarificarea acestor conflicte și soluționarea acestora în mod sustenabil.

Așa cum aminteam și la începutul articolului, mecanismele ce au fost create la începutul anilor '90 pentru conflictele înghețate, fie că vorbim de Osetia de Sud, Abhazia, Transnistria sau Nagorno-Karabakh, nu au făcut decât să conserve conflictele și, în același timp, le-au oferit liderilor autonomiști timpul necesar să creeze structuri de stat în aceste enclave, structuri foarte dificil de demontat în prezent. Toate aceste mecanisme, care și-au dovedit de-a lungul timpului ineficiența trebuie să fie schimbate, iar Uniunea Europeană trebuie să depășească lipsa de viziune și să acționeze ca actor credibil atât în negociere, pentru găsirea soluțiilor, dar și în impunerea unor noi soluții acceptate sau hotărâte în Consiliul de Securitate ONU.

BIBLIOGRAFIE

- f.a., *Sinergia Mării Negre începe să capete greutate prin proiectele României*, articol în ediția Cotidianul din 29 septembrie 2008, disponibil online la adresa: „http://www.cotidianul.ro/sinergia_marii_negre_incepe_sa_capete_greutate_prin_proiectele_romaniei-59570.html”.
- Colectiv, *Viziunea asupra problemei transnistrene*, Institutul de Politici Publice, Chișinău, Republica Moldova, 2008.
- d'Encasse Helene, *Război în Caucaz*, articol publicat în „Revista 22”, anul XV, nr. 964.
- Dungaciu Dan, *Geopolitică și securitate la Marea Neagră – opțiuni strategice*, articol publicat în volumul colectiv „Moldova pe calea democrației și stabilității”, editura Cartier, Chișinău, 2006.
- Linch Dov, *De Facto States around the Black Sea: the Importance of Fear*, articol publicat în jurnalul „Southeast European and Black Sea Studies”, vol. 7, nr. 3, sept. 2007.
- Sherr James, *Security in the Black Sea Region, back to Realpolitik?*, articol apărut în jurnalul „Southeast European and Black Sea Studies”, vol. 8, nr. 2, iun. 2008.
- Voinescu Sever, *Axa dus-întors*, articol în „Dilema Veche”, nr. 237 din 28 august 2008.

INSTITUȚIILE POLITICE – COMPONENTĂ DE BAZĂ A SISTEMULUI POLITIC ROMÂNESC

POLITICAL INSTITUTIONS – THE BASIC COMPONENT OF THE ROMANIAN POLITICAL SYSTEM

Lt.col.drd. Filofteia MÎNICAN*

Birolul Național de Codificare

Studiul prezent este de a explora evoluția sistemului politic, în mod deosebit a instituțiilor politice, de la Revoluția din decembrie 1989 până la evenimentele recente. Una dintre concluziile principale trase în urma acestei investigații este că de calitatea și instituționalizarea partidelor politice depinde, în mare măsură, gradul de dezvoltare și de consolidare a sistemului politic al societății românești.

The present study is dedicated to explore the evolution of Romanian political system, especially political institutions, since the Revolution of December 1989 up to the most recent tense events. One of the main conclusions of the study is in the statement that the grade of development and consolidation of the political system o Romanian society depends on the quality and level of the political parties' institutionalization.

Cuvinte cheie: sistem politic, instituții politice, stat de drept, partid politic, grupuri de presiune, separația puterilor, opoziția parlamentară, majoritatea parlamentară, societatea civilă, organizații neguvernamentale.

Keywords: *political system, political institutions, state of law, political party, pressure groups, separation of powers, parliamentary opposition, parliamentary majority, civil society, nongovernmental organizations.*

Sistemul politic românesc este definit ca „un subsistem al sistemului social global, care cuprinde concepțiile politice, instituțiile politice și relațiile politice prin care se asigură organizarea și conducerea de ansamblu a societății, funcționalitatea ei”¹.

* e-mail: minicanfilofteia@yahoo.com

¹ Mircea-Dănuț Chiriac, Emil Ion, Daniel Dumitru, *Organizații și instituții politice de securitate*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2007, p. 8.

Instituțiile politice indică organizarea politică a societății românești la un moment dat și constituie o componentă de bază a sistemului politic românesc. Instituțiile politice includ: statul, partidele politice și grupurile de presiune.

A) Statul

Trăsăturile definitorii ale statului român, prevăzute în art. 1 al Constituției României sunt:

- *Stat național*: formarea statului național român este rezultatul unui proces istoric îndelungat, caracterizat de lupta poporului român, alături de minoritățile naționale, pentru unitate și independență. Caracterul național al statului român se fundamentează pe o serie de principii rezultate din Constituție și alte dispoziții legale, anume: unitatea poporului român și solidaritatea cetățenilor săi constituie fundamentul statului român (art.4 alin.1); legalitatea dintre cetățenii români, indiferent dacă unii aparțin minorităților naționale, fără discriminări și fără privilegii (art.4 alin.2 și art.16 alin.1); dreptul la identitate etnică, culturală, lingvistică și religioasă al persoanelor care aparțin minorităților naționale și necesitatea luării de către stat a unor măsuri de protecție pentru păstrarea, dezvoltarea și exprimarea identității persoanelor aparținând minorităților naționale (art.6); libertatea declarării naționalității (Legea nr.86/1945 privind Statutul Naționalităților Minoritare).

- *Stat suveran și independent*: suveranitatea națională (puterea națională) aparține poporului român, care o exercită prin organele sale reprezentative și prin referendum (art.2). Garanțiile suveranității și independenței României sunt economia românească, forțele armate și capacitatea de apărare a țării. Alte garanții eficiente pentru suveranitatea și independența țării o constituie climatul internațional de cooperare, încredere și securitate, precum și organisme internaționale la care țara noastră participă. Interdicția prevăzută de art.2 alin.2 din Constituție se constituie în altă garanție a suveranității naționale.

- *Stat unitar și indivizibil*: caracterul unitar este dat de faptul că pe teritoriul României este organizată o singură formațiune statală; există un singur rând de autorități publice centrale (un singur Parlament, un singur Guvern și o singură Curte Supremă de Justiție) și există o singură organizare administrativ - teritorială și o singură cetățenie, cea română (art.5). Caracterul indivizibil al statului român rezultă din faptul că elementele sale constitutive (teritoriul, populația și suveranitatea, adică dreptul statului român de a decide liber în treburile sale interne și externe) nu pot fi împărțite, în sensul de a fi sub stăpânirea altor state.

- *Stat de drept*: trăsătură pe care o vom dezvolta pe larg mai jos;

- *Stat democratic*: reieșit din prevederile constituționale: art.2; art.61 și art.82; art.74 și art.150; art.120-123; Titlul II; art.142-147. Un stat democratic se regăsește acolo unde se realizează echilibrul puterilor și supremația Constituției, legea fundamentală în stat.

- *Stat social*: caracterul social al statului român rezultă din prevederile art.135 alin.2. Statul social român nu poate fi un simplu partener de afaceri sau un simplu observator, ci trebuie să fie un participant care intervine, are inițiativă și ia măsuri pentru realizarea binelui comun.

În cercetarea noastră considerăm important prezentarea statului de drept, ca instituție politică în România, pornind de la afirmația că statul de drept „nu este nici statul mitic, nici statul miracol, el reprezintă organizația politico-juridică pe care o cere societatea și pe care o poate accepta comunitatea umană și de care este absolută nevoie într-o lume ce se dezvoltă sub semnul progresului și civilizației”².

Conceptul statului de drept, preluat în țara noastră în secolul trecut, a fost abordat de o serie de autori³, care au contribuit la edificarea acestuia prin analiza trăsăturilor definitorii ale statului de drept.

Construcția statului de drept, în România, după Revoluția din 1989, a cunoscut „mai multe momente de referință, din care mai importante au fost: abolirea legislației represive din anii sistemului totalitar; elaborarea și adoptarea unei noi legi fundamentale și alternanța la guvernare”⁴. Prin Proclamația din 22 decembrie 1989 a fost abolită vechea Constituție; s-au așezat principiile și normele statului de drept; au fost eliminate reglementările care îngreunau drepturile și libertățile cetățenilor (cele care priveau inițiativa particulară, libertatea de circulație, libertățile religioase etc.); a fost garantată libertatea de exprimare a gândurilor și opiniilor și s-au adoptat măsuri de eliminare a structurilor ultracentralizate ale economiei, creând, în acest mod, condițiile necesare promovării liberei inițiative.

Premisele indispensabile statului de drept sunt considerate, și în România, următoarele: „domnia legii; regimul constituțional; principiul separației și echilibrul între puteri; existența unei democrații autentice; reafirmarea rolului societății civile în cadrul statului; instituționalizarea și garantarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului și cetățeanului”⁵.

² Claudia Gilia, *Teoria statului de drept*, Editura C.H.Beck, București, 2007, p. XV.

³ Amintim pe: Constantin G. Dissescu, George Alexianu, Paul Negulescu, Tudor Drăganu, Cristian Ionescu, Ioan Ceterchi și Ion Craiovan, Ion Deleanu, Dumitru Mazilu, Adam Popescu, Sofia Popescu etc.

⁴ Prof.univ.dr. Dumitru Maziliu, *Proclamația Revoluției Române -17 ani de la Speranțele din 1989* – ediția a-II-a, Editura Lumina Lex, București, 2006, p. 69.

⁵ Claudia Gilia, *Teoria statului de drept*, Editura C.H.Beck, București, 2007, p. 191.

Domnia legii exprimă imperativul ca în statul de drept din România legea să fie respectată⁶, iar la baza sistemului normativ juridic să se afle două principii: principiul legalității (sau principiul juridicității) și principiul constituționalității. În același timp, domnia legii trebuie să asigure protecția și securitatea fiecărui cetățean, potrivit statutului său juridic.

Regimul constituțional exprimă existența ansamblului de reguli, care reglementează organizarea și conducerea statului român printr-un document politico-juridic, numit Constituție.

Principiul separației puterilor în stat⁷ este consacrat expres în Constituția României⁸, iar în ceea ce privește principiul echilibrului dintre puteri, acesta se manifestă în regimul semiprezidențial din România, prin prerogativa pe care o are Președintele de a dizolva Parlamentul⁹. Separația și echilibrul puterilor este atât un principiu constituțional, cât și un principiu politic, de artă al celor care sunt la guvernare.

Democrația, formă de guvernământ în care prerogativele puterii aparțin poporului și al cărui trinom îl constituie libertatea, egalitatea și legalitatea, înseamnă existența în procesul guvernării a unei majorități și a unei opoziții. Majoritatea parlamentară este văzută ca fiind „capacitatea unui grup sau a unor grupuri de parlamentari de a impune prin vot inițiativele lor, care sunt dezbătute în forurile legislative”, iar opoziția este definită „ca fiind forța constituită din partide sau grupuri politice care sunt în dezacord cu guvernul sau cu regimul politic”¹⁰.

⁶ „În România, respectarea Constituției, a supremației sale și a legilor este obligatorie” art. 1, alin. 5, *Constituția României*, Editura Nicora, București, 2003, p. 11 și „Nimeni nu este mai presus de lege”, art.16, alin. 2, *Constituția României*, Editura Nicora, București, 2003, p. 11.

⁷ Aristotel este primul care a elaborat teoria separației puterilor, în lucrarea intitulată *Politica*: „(...) cea dintâi dintre aceste părți este *Adunarea generală*, care deliberază cu privire la afacerile publice; a doua este *Corpul magistraților*, căruia trebuie să i se hotărască natura, atribuțiunile și modul de numire; a treia este *Corpul judecătoresc*”, Aristotel, *Politica*, Cartea a VI-a, cap.XI, Editura Antet, București, 1999, p.204. Ideea separației puterilor în stat este dezvoltată la sfârșitul secolului al XVIII-lea: Charles Montesquieu (1689-1755) în lucrarea *De l'Esprit des lois*, potrivit principiului „puterea trebuie ținută în frâu de putere”. În România principiul separației puterilor apare pentru prima dată în Regulamentele Organice, pentru a fi consacrat apoi de statutul lui Alexandru Ioan Cuza, precum și de prevederile Constituțiilor din 1866, 1923 și 1938. *Constituția României* din anul 1991 nu prevedea explicit acest principiu, cu toate că s-au purtat ample discuții în Parlament în legătură cu necesitatea și utilitatea teoriei separației puterilor printr-un text special; textul constituțional folosește expresia autorități publice, nu pe aceea de puteri ale statului.

⁸ *Constituția României*, art.1, alin.4, Editura Nicora, București, 2003, p. 6.

⁹ „După consultarea președinților celor două Camere și a liderilor grupurilor parlamentare, Președintele României poate să dizolve Parlamentul, dacă acesta nu a acordat votul de încredere pentru formarea Guvernului în termen de 60 de zile de la prima solicitare și numai după respingerea a cel puțin două solicitări de investitură”, *Constituția României*, art.1, alin.4, Editura Nicora, București, 2003, p. 44.

¹⁰ Claudia Gilia, *Teoria statului de drept*, Editura C.H.Beck, București, 2007, p. 227.

Statul de drept nu trebuie confundat cu societatea civilă românească, întrucât „pentru societatea civilă, statul este o instituție exterioară și superioară ei; pe de altă parte, statul este scopul imanent al societății civile, indivizii având îndatoriri și drepturi în raport cu statul”¹¹. Societatea civilă românească poate fi caracterizată prin o serie de trăsături: promovarea libertății de exprimare și a libertății conștiinței; circulația liberă, neîngrădită a informației; existența și funcționarea unui număr mare de organizații independente, vis-a-vis de puterea politică și financiară a statului român.

Instituționalizarea și garantarea drepturilor și libertăților fundamentale reprezintă „placa turnantă”¹² a statului de drept. Promovarea și garantarea drepturilor și libertăților fundamentale sunt legate de respectarea principiului egalității și a dreptului pe care îl are poporul român de a dispune de el însuși, de dreptul la pace, la dezvoltare, democrație, pluralism, justiție, solidaritate. Textul constituțional, din 2003, consacră principiul potrivit căruia tratatele internaționale în domeniul drepturilor omului au întâietate asupra legislației românești¹³.

În România, garantarea drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor se realizează printr-o serie de mecanisme¹⁴:

- controlul de constituționalitate al legilor: garantează supremația Constituției, actul juridic suprem pe care se bazează ordinea juridică din statul român. Practica Curții Constituționale¹⁵ constituie un element important de evaluare și interpretare a prevederilor legislative cu privire la drepturile fiecărui cetățean;

- contenciosul administrativ: calea de garantare a drepturilor fiecărui cetățean, rezultată din dreptul recunoscut persoanei, ale cărei drepturi au fost încălcate de o autoritate publică printr-un act administrativ sau prin refuzul de a-l emite, de a cere instanței recunoașterea dreptului pretins, anularea actului și repararea pagubei;

- dreptul persoanei de a se adresa justiției: garantat de Constituția României¹⁶. Enumerăm câteva dintre garanțiile constituționale care asigură realizarea unei justiții echitabile în România: judecătorii sunt independenți și

¹¹ *Ibidem*, p.237.

¹² Ion Deleanu, *Instituții și proceduri constituționale*, Editura Servo-Sat, Arad, 2001, p. 61.

¹³ „Dispozițiile constituționale privind drepturile și libertățile cetățenilor vor fi interpretate și aplicate în concordanță cu *Declarația Universală a Drepturilor Omului*, cu pactele și cu celelalte tratate la care România este parte”, art. 20, alin.1, *Constituția României*, Editura Nicora, București, 2003, p. 6.

¹⁴ Pe larg despre aceste mecanisme: Claudia Gilia, *op. cit.*, Editura C.H.Beck, București, 2007, pp. 254-261.

¹⁵ *Constituția României* din 31 octombrie 2003, art.142, alin.1 și art.146, Editura Nicora, București, 2003, pp. 70-73.

¹⁶ *Ibidem*, art. 21, p. 13.

se supun numai legii, ei sunt inamovibili, iar funcția lor este incompatibilă cu orice funcție publică sau privată, cu excepția celor din învățământul juridic superior; procedura judiciară se desfășoară în limba română, iar cetățenii români aparținând minorităților naționale au dreptul la interpreți sau traducători pentru a se adresa instanțelor de judecată; împotriva hotărârilor judecătorești părțile interesate pot exercita, în condițiile legii, căile de atac; dreptul la apărare este garantat, pe parcursul procesului, părțile având dreptul la asistență din partea unui avocat, ales sau numit din oficiu;

- instituția Avocatul Poporului¹⁷: privită la început cu reticență (în perioada 1992-1996 a fost o instituție existentă doar în Constituție), în timp, prin activitatea sa, reglementată de o serie de legi¹⁸, a devenit un mijloc eficient de apărare a drepturilor și libertăților cetățenilor români;

- recursul la organisme internaționale: mecanism instituit pentru prima dată de Convenția Europeană a Drepturilor Omului în 1950 (Convenție ratificată de țara noastră în anul 1994) care dă posibilitatea cetățenilor români de a se adresa Curții Europene a Drepturilor Omului numai după epuizarea căilor de recurs interne și într-un termen de 6 luni de la data hotărârii judecătorești definitive;

- acțiunea politică: exprimată prin contribuția partidelor parlamentare, de parlamentari în domeniul respectării drepturilor cetățenilor români. În activitatea de promovare a drepturilor cetățenilor o contribuție remarcabilă revine și organizațiilor neguvernamentale (de exemplu: Liga Apărării Drepturilor Omului, Asociația pentru Apărarea Drepturilor Omului în România-Comitetul Helsinki) și instituțiilor de drept public (de exemplu: Institutul Român pentru Drepturile Omului);

- restrângerea exercițiului drepturilor și libertăților în situații excepționale: măsură prevăzută de Constituție¹⁹, care trebuie aplicată proporțional cu situația impusă, în mod nediscriminatoriu și fără a aduce atingere existenței dreptului sau a libertății;

- limitări materiale cu privire la revizuirea Constituției în materia drepturilor omului: interdicția de revizuire prevăzută de Constituție (art.152, alin. 2).

Rolul și scopul statului, ca principala instituție politică, este acela de a apăra interesul general al tuturor cetățenilor săi și se realizează prin funcțiile

¹⁷ *Ibidem*, art. 58, 59 și 60, p. 30.

¹⁸ Legea nr.35/1997 privind organizarea și funcționarea instituției Avocatul Poporului; Legea nr.181/2002 privind modificarea și completarea legii nr.35/1997 și Legea nr.233 din 7 iunie 2004 pentru modificarea și completarea Legii nr.35/1997 privind organizarea și funcționarea instituției Avocatul Poporului. Sursa: <http://www.avp.ro>.

¹⁹ *Constituția României* din 31 octombrie 2003, art.53, alin.1, Editura Nicora, București, 2003, p. 28.

exercitate pe plan intern (funcția economică, funcția de asigurare a ordinii publice, funcția de apărare și promovare a drepturilor și libertăților fiecărui membru al societății românești) și extern (funcția de promovare a cooperării cu alte state, funcția de statornicire și dezvoltare a relațiilor de bună vecinătate, funcția de apărare a țării prin menținerea și dezvoltarea unor relații de cooperare și parteneriat cu alte țări).

Pornind de la expresia liberalistă, potrivit căreia „un stat trebuie să fie puternic prin acțiunea sa și moderat prin ambițiile sale”²⁰, pentru România constituie o necesitate respectarea regulilor statului de drept²¹. Potrivit studiului realizat de Freedom House Report²² (tabelul nr.1), la sfârșitul anului 2004, se constată o consolidare a statului de drept în România, un rol deosebit având integrarea europeană, care „implică asumarea unor angajamente ferme cu anumite termene pentru atingerea standardelor Uniunii Europene, măsuri pentru realizarea angajamentelor asumate și reglementări pentru promovarea măsurilor și realizarea politicilor de integrare”²³.

Tabel nr.1
Indicele de dezvoltare a statului de drept
în perioada 1999-2004

Țara	1999-2000	2001	2002	2003	2004
România	4,25	4,38	4,50	4,38	3,58
Bulgaria	4,13	4,13	4,00	3,88	3,25
Cehia	2,75	3,13	3,13	3,00	2,33
Polonia	1,88	1,88	1,88	2,00	1,75
Slovacia	3,13	3,00	2,63	2,63	2,08
Ungaria	2,13	2,50	2,50	2,25	1,96

²⁰ Prof.univ.dr. Dumitru Maziliu, *Proclamația Revoluției Române -17 ani de la Speranțele din 1989* – ediția a II-a, Editura Lumina Lex, București, p. 82.

²¹ Acordului European instituind o asociere între România, pe de o parte și Comunitățile Europene și statele membre (Regatul Belgiei, Regatul Danemarcei, Republica Federală Germania, Republica Elenă, Regatul Spaniei, Republica Franceză, Irlanda, Republica Italiană, Marele Ducat al Luxemburgului, Regatul Olandei, Republica Portugheză, Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord) pe de altă parte, semnat la Bruxelles la 1 februarie 1993 și ratificat de România prin Legea nr.20 din 6 aprilie 1993 (publicată în *Monitorul Oficial* nr.73 din 12 aprilie 1993) prevede: recunoașterea necesității de a continua și finaliza, cu asistență din partea Comunității, procesul de tranziție a României spre un nou sistem politic și economic, care să respecte regulile statului de drept și drepturile omului; practicarea unui sistem pluripartid, bazat pe alegeri libere și democratice și asigurarea libertății economice, în scopul instituirii unei economii de piață.

²² Sursa: <http://www.freedomhouse.org>; *Pe o scară de la 1 la 7: 1 reprezintă cel mai înalt nivel, iar 7 cel mai scăzut nivel de dezvoltare al statului de drept.*

²³ Mircea-Dănuț Chiriac, Emil Ion, Daniel Dumitru, *Organizații și instituții politice de securitate*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2007, p. 144.

Instaurarea statului de drept a necesitat (și necesită) eforturi conjugate atât din partea guvernanților, cât și din partea guvernaților. Adoptarea și aplicarea legislației Uniunii Europene, transformarea economiei românești într-o economie competitivă, costurile pe care le implică integrarea etc. sunt deziderate pe care România trebuie să le îndeplinească, satisfăcând, în același timp, toate exigențele statului de drept.

B) Partidele politice din România

Sistemul democratic românesc, bazat pe separația puterilor în stat și pe supremația legii²⁴ funcționează pe baza unei precondiții de fond, anume pluralismul politic și pluripartidismul²⁵. Pluripartidismul „se referă la existența unui sistem de partide alternative, bazate pe valori politice și modele sociale proprii, bine conturate și verificate de experiența istorică”; pluralismul „reprezintă acel mod de organizare a societății centrat pe confruntarea liberă a diferitelor teorii, opinii și interese existente la un moment dat în societate”²⁶ și implică competiția pentru exercitarea puterii, pentru că nu toate partidele politice se pot afla în același timp la guvernare.

Partidele politice din România, apreciate ca fiind „o expresie a nivelului de modernizare politică a societății”²⁷, sunt factorii principali ai vieții politice, punând cetățenii în situația de a exercita puterea în stat, având o influență importantă asupra multor grupuri sociale, chiar și în condițiile neparticipării la putere. Cu toate că trecerea regimului politic românesc de la monopartidism la pluripartidism a fost asemenea unei „mișcări browniene”, se apreciază că aceasta „a fost conștientizată ca o necesitate a restructurării societății românești și ca o condiție sine-qua-non a libertății de opțiune și de asociere politică a indivizilor”²⁸.

Partidele politice²⁹, apreciate ca fiind „o expresie a nivelului de modernizare politică a societății”³⁰, sunt factorii principali ai vieții politice, punând cetățenii în situația de a exercita puterea în stat, având o influență

²⁴ „În România, respectarea Constituției, a supremației sale și a legilor este obligatorie”, art. 1, alin. 5 din *Constituția României* din 31 octombrie 2003, Editura Nicora, București, 2003, p. 6.

²⁵ „Pluralismul în societatea românească este o condiție și o garanție a democrației constituționale”, art. 8, alin. 1 din *Constituția României* din 31 octombrie 2003, Editura Nicora, București, 2003, p. 8.

²⁶ Alexandru Radu, Gheorghe Radu, Ioana Porumb, *Sistemul politic românesc, un sistem entropic?*, Editura Tehnică, București, 1995, p. 10.

²⁷ *Structuri politice în Europa Centrală și de Sud-Est*, Universitatea din București, Centrul pentru Studiul Istoriei Secolului XX, (1918-2001), vol. I, Editura Fundației Culturale Române, București, 2003, p. 49.

²⁸ Alexandru Radu, Gheorghe Radu, Ioana Porumb, *op. cit.*, p. 20.

²⁹ „Partidele politice se constituie și își desfășoară activitatea în condițiile legii. Ele contribuie la definirea și la exprimarea voinței politice a cetățenilor, respectând suveranitatea națională, integritatea teritorială, ordinea de drept și principiile democrației”, art. 8, alin. 2 din *Constituția României*, Editura Nicora, București, 2003, p. 8.

³⁰ *Structuri politice în Europa Centrală și de Sud-Est* (1918-2001), vol. I, Universitatea din București, Centrul pentru Studiul Istoriei Secolului XX, Editura Fundației Culturale Române, București, 2003, p. 49.

importantă asupra multor grupuri sociale, chiar și în condițiile neparticipării la putere. După Revoluția din anul 1989, primele partide politice românești s-au constituit din luna ianuarie 1990³¹, în ideea de a oferi României o democrație parlamentară, după modelul țărilor occidentale. Trebuie subliniat faptul că, în evoluția politică a României post-decembriste, s-a urmărit refacerea echilibrului politic, ceea ce înseamnă existența unui sistem de partide grupate pe coordonatele clasice ale stângii, drepte și centrului.

Sistemul partidist postdecembrist din România se caracterizează printr-o serie de trăsături³², determinate de contextul istoric și juridic existent, dintre care amintim: formalismul, atomizarea, provizoratul, alterarea criteriului politic, preponderența cantității în detrimentul calității, anomia procesului în sine. Concluzia desprinsă de unii autori este aceea că sistemul partidelor politice românești post-comunist a îndeplinit un rol entropic, întrucât „partidele politice, deși au asigurat funcționarea regimului democratic pluralist, nu au putut contribui la buna lui funcționare, la perfecționarea lui. Ele au fost ineficiente, adică entropice”³³.

Din cele 196 de partide care au participat la alegerile din 1990 în 2004, numai 9 partide politice (Partidul Social Democrat; Partidul Democrat; Partidul România Mare; Partidul Național Liberal; Partidul Socialist Democratic Român; Uniunea Democrată a Maghiarilor din România; Partidul Național Țărănesc Creștin-Democrat; Partidul Unității Națiunii Române; Partidul Ecologist Român) au reușit să obțină la cel puțin trei teste electorale între 85% și 98% din mandatele parlamentare și să joace un rol decisiv în viața politică românească³⁴.

Partidele politice românești sunt implicate în întregul proces politic, de la competiții electorale, selectarea candidaților, elaborarea programelor, până la dezbateri parlamentare, numirea guvernelor și formularea politicilor publice, luarea deciziilor guvernamentale, controverse privind probleme majore, exprimarea pozițiilor în spațiul mediatic. Prin intermediul partidelor politice se exprimă diversitatea de interese și se promovează opțiunile și politicile menite să îndrume dezvoltarea societății românești într-o anumite direcție.

„Fascinația numelor mari, dar fără asocierea acestora cu o implicare calitativă în gestiunea partidelor”³⁵, organizarea internă a partidelor după

³¹ Decretul-lege nr.8 din 31 decembrie 1989 privind înregistrarea și funcționarea partidelor politice și organizațiilor obștești din România pune capăt regimului de partid unic, creând bazele dezvoltării pluralismului politic; practic partidele politice românești sunt reiventate.

³² Alexandru Radu, Gheorghe Radu, Ioana Porumb, *op. cit.*, p. 302.

³³ *Ibidem*, p.334.

³⁴ Cristian Preda, Sorina Soare, *Regimul, partidele și sistemul politic din România*, Editura Nemira, București, 2008, p. 103.

³⁵ *Ibidem*, p. 122.

„reguli netransparente”³⁶, faptul că „toate partidele importante din România sunt euroentuziaste”³⁷ și că viața politică românească are mai mult un aspect de război politic decât de competiție, existând intoleranță între liderii politici, nu de cooperare în vederea rezolvării problemelor economice etc. sunt caracteristici ale sistemului partidist din România. Poate într-un viitor apropiat liderii politici nu vor rămâne fideli unor cuvinte de mult spuse: „Patimile politice au fost întotdeauna la noi în mare cinste și nici acum nu sunt altfel”³⁸.

Putem concluziona că partidele politice, indispensabile societății românești, „reprezintă nucleeele de coagulare a opiniilor sociale și factori decisivi de elaborare a proiectelor de reformă”, fiind „investite cu răspunderea de a direcționa actul de guvernare sau cu formularea alternativelor, în cazul în care direcția este considerată greșită”³⁹.

C) Grupurile de presiune din România

În afara statului și a partidelor politice, un alt element important al sistemului politic românesc îl constituie grupurile de presiune, văzute ca fiind „colective de cetățeni care acționează organizat, unit, în vederea realizării unor scopuri comune, politice, economice, culturale, religioase, morale etc.”⁴⁰.

Au fost situații, în care grupurile de presiune au fost identificate cu grupurile de interese; pentru clarificarea confuziei apărute, grupul de presiune a fost definit „un grup organizat care urmărește apărarea și promovarea intereselor proprii dar și exercitarea unor presiuni asupra guvernanților”⁴¹. Politologia folosește și alte expresii pentru a desemna acțiunea asupra guvernanților, ca de exemplu: grup de influență, grupuri organizate, uniune de interese sau interese organizate. Așadar, orice grup socio-uman poate fi un grup de interese, dar un grup de interese devine grup de presiune, atunci când, în virtutea interesului, exercită o presiune asupra celor care sunt la guvernare. Grupurile de interese sunt formațiuni care elaborează baza ideologică a unor

³⁶ Florin Abraham, *România de la comunism la capitalism 1989-2004. Sistemul politic*, Editura Tritonic, București, 2005, p. 417.

³⁷ Din articolul *Partidele românești față cu Europa. Poziționarea partidelor autohtone față de problematica europeană prezentat de Societatea Academică din România în Revista 22*, nr. 923 (14 noiembrie – 20 noiembrie 2007); Sursa: <http://www.sar.org.ro>.

³⁸ Din discursul generalului Nicolae Rădescu, președintele Consiliului de Miniștri, 11 februarie 1945, în *Structuri politice în Europa centrală și de sud-est (1918 -2001)*, vol.I, Editura Fundației Culturale Române, București, 2003, p. 157.

³⁹ Gheorghe Fulga, *Societăți și sisteme politice contemporane Doctrine & realități*, Editura Economică, București, 2004, p. 181.

⁴⁰ Mircea-Dănuț Chiriac, Emil Ion, Daniel Dumitru, *Organizații și instituții politice și de securitate*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2007, p.11.

⁴¹ Rodica Maria Tanțău, *Introducere în știința politică*, Editura ASE, București, 2003, p. 89.

eventuale acțiuni de presiune. Orice grup de presiune poate fi și grup de interes (cu condiția de a nu promova interesele altora), iar orice grup de interes poate fi un potențial grup de presiune. Principalele caracteristici ale grupurilor de presiune sunt: presiunea, ca tactică sau mijloc specific de acțiune politică, exercitată efectiv; organizarea internă, adică structurarea în lideri și mase de aderenți; autonomie față de alte organizații; continuitatea în realizarea scopului propus.

Grupurile de interese, în funcție de scopul urmărit, se clasifică în⁴²:

1. grupurile de interese care urmăresc exclusiv dobândirea de avantaje materiale ori conservarea celor dobândite anterior: organizațiile profesionale; asociațiile pensionarilor, ale veteranilor de război, ale foștilor deținuți politici sau ale revoluționarilor; sindicatele⁴³;

2. grupurile de interese formate din cei care promovează exclusiv interesele morale ori apărarea unor interese obștești, prin influențarea Parlamentului, a Guvernului ori a partidelor politice: Asociația 21 Decembrie, Grupul pentru dialog social, Asociația 15 noiembrie 1987, Liga Pro-Europa, Alianța Civică⁴⁴.

Existența grupurilor de interese poate avea atât avantaje (promovarea moralității, îmbinarea acțiunii proprii cu interesele diverselor categorii sociale, contribuind la concilierea unor diferențe dintre putere și aceste categorii sociale), cât și dezavantaje (când sunt aservite scopurilor unei minorități ori interese de clan).

Prin urmare, grupul de presiune este un grup de interes care folosește presiunea, ca metodă de acțiune. Presiunea se poate exercita:

- direct asupra guvernului, parlamentului, partidelor politice sau administrației în scopul obținerii unor decizii favorabile membrilor lor ori pentru a împiedica luarea unor măsuri defavorabile, utilizând următoarele mijloace de presiune: informarea; participarea; în cazuri excepționale, acțiunea ocultă, care se referă la șantaj, intimidare, corupție sau la relațiile de prietenie cu unii factori politici;

⁴² Conf.univ.dr. Ion Rusu, *Regimul politic românesc*, Editura Bren, București, 2000, pp. 95-97.

⁴³ Sindicatele s-au manifestat atât ca grupuri de interese, cât și ca grupuri de presiune, când prin acțiunile întreprinse au încălcat ordinea de drept, au constrâns Guvernul României să cedeze etc.

⁴⁴ Alianța Civică este o asociație cu caracter civic, militând pentru consolidarea societății civile și a statului de drept. Este cea mai largă organizație de acest tip din România, care s-a constituit la data de 6 noiembrie 1990, prin cooperarea principalelor asociații civice de la acea dată și ca urmare a adeziunii publice a 216 personalități ale lumii culturale, artistice, științifice și tehnice din România. În prezent are filiale și subfiliale în București și în 36 de județe ale țării. Alianța Civică s-a dovedit a fi și un grup de presiune, care, pe cale democratică a impus și propulsat pe scena politică pe președintele Emil Constantinescu. Sursa: <http://www.aliantacivica.ro>

- indirect prin influențarea opiniei publice, pentru a o determina să facă la rândul său presiune asupra factorilor decidenți, utilizând ca mijloace de presiune: propaganda, greva, mitingurile, manifestațiile.

Spre deosebire de partidele politice, al căror scop principal îl constituie deținerea puterii, grupul de presiune „este în principal interesat să influențeze deciziile politice, formarea politicilor publice și își aduce totodată contribuția la recrutarea de elite politice, la realizarea procesului de comunicare politică”⁴⁵.

În România se întâlnesc următoarele tipuri de grupuri de presiune: sindicatele⁴⁶, asociațiile patronale, organizațiile corporatiste, asociațiile de femei, mișcările de tineret, asociațiile unor naționalități, academii, universități, biserici, organe de presă, asociații ale intelectualilor etc. Pluralismul politic a determinat, după 1989, un pluralism sindical, care a fost favorizat de regrouparea pe ramuri industriale a angajaților. Conform estimărilor sindicale, lucrătorii sunt sindicalizați în proporție de 35-50%, neexistând o centralizare a datelor din care să reiasă numărul exact al lucrătorilor înscrși în sindicate. Numărul protestelor sindicale a scăzut considerabil după anul 2000 (în perioada 1999-2000 s-au înregistrat 4.000 proteste sindicale, însemnând mitinguri, marșuri, greve)⁴⁷. Alocarea de resurse a determinat natura relațiilor dintre sindicate și partidele politice, rezultând relații de competiție, colaborare sau conflict. Analiza relațiilor sindicate - partide politice din România în perioada 1990-2004 evidențiază cinci tipuri de interacțiuni între acestea, în funcție de modul în care s-a desfășurat competiția pentru resurse: competiția politică directă între partidele politice și formațiunile politice create de sindicate; afilierea politică a unor reprezentanți ai sindicatelor; cooperarea formală între sindicate și partidele de guvernământ prin intermediul acordurilor sociale; acțiunile violente ale sindicatelor (cele mai reprezentative sunt mineriadele); coaliții între diverși

⁴⁵ Sergiu Tamaș, *Dicționar politic*, Editura Academiei, București, 1993, p. 120, apud. Rodica Maria Tanțău, *Introducere în știința politică*, Editura ASE, București, 2003, p. 91.

⁴⁶ Sindicatele urmăresc atât scopuri politice, cât și scopuri nonpolitice, de apărare a intereselor salariaților în relațiile cu patronatul. În România există mai multe federații sindicale de profil și uniuni județene sindicale care sunt afiliate la una din marile confederații sindicale din țară. Cele mai reprezentative confederații sindicale, recunoscute la nivelul negocierilor tripartide guvern-sindicate-patronate, prin organismul C.E.S. (Consiliul Economic și Social) sunt: Confederația Națională a Sindicatelor Libere din România-Frăția (C.N.S.L.R.-Frăția); Blocul Național Sindical (B.N.S.); Confederația Națională Sindicală Cartel Alfa (C.N.S.C.A.); Confederația Sindicatelor Democratice din România (C.S.D.R.) și Confederația Sindicală Națională Meridian (C.S.N. Meridian).

Sursa: <http://www.util21.ro/institutii/confederatii-federatii-sindicale.htm>

⁴⁷ Sursa: <http://www.romanialibera.ro>, ediția on-line din 11 aprilie 2008.

lideri sindicali și oameni politici⁴⁸. Textul constituțional (art.9) prevede că sindicatele, patronatele și asociațiile profesionale contribuie la apărarea drepturilor și la promovarea intereselor profesionale, economice și sociale ale membrilor săi. Legea sindicatelor nr.54/2003 prevede scopul constituirii (apărarea drepturilor prevăzute în legislația națională, în pactele, tratatele și convențiile internaționale la care România este parte, precum și în contractele de muncă și promovării intereselor profesionale, economice și sociale, culturale și sportive ale membrilor acestora); organizarea și funcționarea sindicatelor (denumite organizații sindicale); statutul; patrimoniul etc. Pentru atingerea scopului propus, mijloacele specifice la care organizațiile sindicale pot apela (art.27 din lege) sunt: negocierile, procedurile de soluționare a litigiilor prin mediere, arbitraj sau conciliere, petiția, protestul, mitingul, demonstrația și greva, potrivit statutelor proprii și în condițiile prevăzute de lege.

Grupurile de presiune întâlnite în peisajul românesc au un rol integrator în măsura în care intermediază între cetățeni și puterea politică, astfel că se impun ca o forță tot mai activă și „nu mai pot să fie indiferente, administrațiilor, echipelor guvernamentale, atât în politica promovată pe plan intern, cât și pe plan extern”⁴⁹. Pe de altă parte, grupurile de presiune sunt competitive, prin presiunea exercitată asupra factorilor de decizie din structurile administrative și politice pentru îndeplinirea scopurilor propuse.

În concluzie, formulăm câteva coordonate în abordarea și înțelegerea instituțiilor politice – componentă de bază a sistemului politic românesc:

- statul de drept (la care se adaugă trăsăturile mai sus prezentate) continuă să fie esența sistemului politic român; pentru aceasta fiecare cetățean trebuie să fie în măsură să sancționeze, prin vot, încălcările statului de drept de către politicieni și să respingă practicile netransparente pentru obținerea unor servicii publice;

- ne aliniem opiniei potrivit căreia noțiunile de pluralism și pluripartidism nu sunt identice și nu se confundă; ambele sunt valori democratice ale statului de drept. Pluripartidismul, cu avantajele sale (posibilitatea de a alege între diferite opinii, critica celor aflați la conducere, alegeri libere, împiedicarea apariției dictaturii, diferențe la nivelul factorilor de decizie) și dezavantajele sale (rivalități și tensiuni generate de competiția politică, confuzie, intrigă, lipsă de unitate la nivelul societății, bani cheltuiți, timp consumat) reprezintă o condiție necesară a democrației. Asupra pluralismului din România și-au pus amprenta o serie de factori, precum: starea istorică, specificul național, tradițiile, gradul de cultură și civilizație, instituțiile existente, nivelul de educație etc.;

⁴⁸ Despre sindicate, pe larg în Florin Abraham, *op. cit.*, pp. 558-572.

⁴⁹ Marin Voiculescu, *Tratat de doctrine politice*, Editura Eficient, București, 2001, p. 427.

- grupurile de presiune sunt organizații care exercită influență asupra factorului de decizie, asigurând interacțiunea dintre societatea civilă și cea politică. Grupurile de interes sunt formațiuni care elaborează baza ideologică a unor eventuale acțiuni de presiune. Orice grup de presiune poate fi și grup de interes (cu condiția de a nu promova interesele altora), iar orice grup de interes poate fi un potențial grup de presiune;
- instituțiile politice prezentate exprimă voința suverană a poporului român și, în consecință, acționează pentru realizarea și respectarea acesteia.

BIBLIOGRAFIE

Constituția României, Editura Nicora, București, 2003.

Legea nr.20 din 6 aprilie 1993, pentru ratificarea Acordului european instituind o asocieră între România, pe de o parte, și Comunitățile Europene și statele membre ale acestora, pe de altă parte, semnat la Bruxelles la 1 februarie 1993, publicată în Monitorul Oficial nr.73 din 12 aprilie 1993.

Legea sindicatelor nr.54/2003, publicată în Monitorul Oficial nr.73 din 5 februarie 2003.

Aristotel, *Politica*, Cartea a VI-a, cap. XI, Editura Antet, București, 1999.

Abraham Florin, *România de la comunism la capitalism 1989-2004. Sistemul politic*, Editura Tritonic, București, 2005.

Chiriac Mircea-Dănuț Ion Emil, Dumitru Daniel, *Organizații și instituții politice de securitate*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2007.

Deleanu Ion, *Instituții și proceduri constituționale*, Editura Servo-Sat, Arad, 2001.

Gilia Claudia, *Teoria statului de drept*, Editura C.H. Beck, București, 2007.

Prof.univ.dr. Maziliu Dumitru, *Proclamația Revoluției Române -17 ani de la Speranțele din 1989 – ediția a II-a*, Editura Lumina Lex, București, 2006.

Preda Cristian, Sorina Soare, Ioana Porumb, *Regimul, partidele și sistemul politic din România*, Editura Nemira, București, 2008.

Radu Alexandru, Gheorghe Radu, *Sistemul politic românesc, un sistem entropic?*, Editura Tehnică, București, 1995.

Conf.univ.dr. Ion Rusu, *Regimul politic românesc*, Editura Bren, București, 2000.

Rodica Maria Tanțău, *Introducere în știința politică*, Editura A.S.E., București, 2003.

Marin Voiculescu, *Tratat de doctrine politice*, Editura Eficient, București, 2001.

*** *Structuri politice în Europa Centrală și de Sud-Est (1918 -2001)*, vol.I, Editura Fundației Culturale Române, București, 2003.

<http://www.avp.ro>

<http://www.freedomhouse.org>

<http://www.romanialibera.ro>

<http://www.sar.org.ro>

<http://www.aliantacivica.ro>

<http://www.util21.ro/institutii/confederatii-federatii-sindicale.htm>

GLOBALIZARE, SECURITATE ȘI CALITATE

GLOBALIZATION, SECURITY AND QUALITY

Col.(r) prof.univ.dr.ing. Eugen SITEANU*

Universitatea Națională de Apărare "Carol I"

Col.(r) prof.univ.dr. Benone ANDRONIC**

Universitatea Națională de Apărare "Carol I"

Securitatea are legătură cu calitatea, deoarece ea reprezintă o caracteristică de calitate a sistemelor și organizațiilor, și cu globalizarea, pentru că aceasta din urmă aduce noi amenințări și pericole sistemelor și organizațiilor, indiferent de mărimea acestora. În acest context, autorii au ajuns la concluzia că prin ridicarea nivelului de calitate al oamenilor, în primul rând, al politicienilor și managerilor și al sistemelor se poate asigura mai multă securitate pe Planeta Albastră.

Security is related to quality because it represents a quality characteristic of systems and organizations, and also with globalization because the latter brings new threats and dangers to systems and organizations no matter their size. In this context, the authors conclude that by devoting the quality level for people mainly politicians, managers, and systems, more security will be ensured on the „Blue Planet”.

Cuvinte cheie: securitate, calitate, globalizare, nivelul de calitate al oamenilor, sisteme.

Keywords: security, quality, globalization, quality level uprising for people, systems.

Conceptul de globalizare a început să fie folosit încă din a doua jumătate a sec. XX, cam pe la începutul anilor '60, cu diverse înțelesuri. Noi apreciem că globalizarea reprezintă toate procesele prin intermediul cărora națiunile de pe Planeta Albastră sunt integrate într-o mare societate unitară denumită societatea globală. De aici decurge o definiție a globalizării: „procesul prin care distanța geografică devine un factor tot mai puțin

* e-mail: esiteanu@yahoo.com

** e-mail: abenone@unap.ro

important în stabilirea și dezvoltarea relațiilor transfrontaliere de natură economică, politică și socioculturală. Rețelele de relații și dependențele dobândesc un potențial tot mai mare de a deveni internaționale și mondiale”¹

Sub impulsurile de curiozitate (atât de umană), cucerire, prosperitate și prozelitism, omenirea și-a lărgit aria răspândirii și a descoperirilor în scopul de a afla tot mai multe despre realitatea care ne înconjoară și a-și asigura un standard de viață din ce în ce mai ridicat. Din perspectivă istorică, procesul de globalizare a fost început de militari, aventurieri, negustori și predicatori, încă din antichitate.

Fenomenul globalizării cunoaște o explozie puternică în timpul Imperiului Roman, apoi a imperiilor Britanic și Otoman, iar după încheierea „Războiului Rece” sub stindardul SUA. Toate aceste superputeri ale lumii și-au pus amprenta asupra ordinii internaționale pe care au modificat-o după bunul lor plac. Acum, americanii sunt cei care răspândesc ideile democrației și ale drepturilor omului pe mapamond prin intermediul tehnologiei informației.

Procesul de globalizare este văzut în mod diferit de optimiști și pesimiști. Astfel, optimiștii consideră că globalizarea piețelor și a civilizațiilor va continua să se extindă peste frontierele geopolitice actuale diminuând sau distrugând identitatea națională și suveranitatea națională. În schimb pesimiștii, care sunt optimiști foarte bine informați, se bazează pe teoria realistă și apreciază că statele vor continua competiția pentru piețele de desfacere mondiale/globale ca urmare a procesului globalizării. Evident, competiția în care sunt angajate acestea va conduce la redistribuția mondială a puterii, către o lume multipolară.

În acest context, „ideea securității naționale implică păstrarea modului de viață al națiunii respective, a independenței și a integrității teritoriale a unui stat în absența imixtiunilor externe sau a subversiunii, astfel încât națiunea să se poată bucura de anumite standarde morale, culturale și materiale fixate de ea însăși și să-și păstreze poziția pe scena internațională. Securitatea este în egală măsură un mijloc de a împlini condițiile de mai sus, cât și un scop în sine”².

Dacă vom înțelege bine sau corect care sunt resorturile sau cauzele evenimentelor vom putea da răspuns la numeroasele întrebări legate de securitatea noastră și vom pricepe cine a tras, trage și va trage în noi și de ce. De ce s-a produs criza financiară mondială și cine sunt cei responsabili de declanșarea ei deloc întâmplătoare. Cum se produce criza economică mondială și cine se face vinovat de acest eveniment, care sunt cauzele războaielor etc.

¹ Ioan Bari, *Globalizare și probleme globale*, București, Editura Economică, 2001, p. 19.

² Norman Padelford, *The Dynamics of International Politics*, New York, 1975.

Citirea ziarelor și arhivelor ne poate deschide ochii și ne va arăta încotro merge lumea și ce pretexte se folosesc pentru a ne ascunde adevăratele cauze și interese ale unor grupuri de oameni extrem de influenți.

Astfel, cercetătorii ar putea descoperi fără un efort prea mare despre a cui globalizare este vorba în această lume și la ce obiect se referă ea. Se vorbește prea des astăzi de globalizare fără să știm a cui, pentru ce, iar pentru a fi mai mare misterul se utilizează concepte globale.

Mass-media are grijă să ne obosească cu detalii și ținte false astfel încât noi să nu mai putem observa de a cui globalizare este vorba. Dar oamenii au constatat că cei săraci nu prea au nevoie de globalizare în timp ce capitaliștii au foarte mare nevoie de globalizare pentru a-și rotunji averile cu bani din lumea întreagă.

Pentru a obține ușor profituri uriașe, prin intermediul globalizării se pot găsi și folosi noi țări și noi locuri de investiții. Iată de ce este nevoie de mondializarea afacerilor de pe urma cărora vor prospera firmele multinaționale sau globale, iar acele organizații mondiale, precum ONU, ISO, FMI, BM, G8, OMC etc. promovează globalizarea.

Tot pentru profituri din ce în ce mai mari, firmele multinaționale luptă pentru eliminarea barierelor comerciale, pentru libera circulație a forței de muncă și bineînțeles a capitalurilor.

În ajutorul capitalului (a firmelor globale/multinaționale) ONU adoptă rezoluții care justifică politica globalizatoare găsind numeroase pretexte acesteia. La fel procedează și guvernul mondial de 2-3 zile, care este G8. Dar tot capitalul mai impune și financiarizarea, adică măsurarea valorii oricăror produse și servicii etc. pentru a se trece la o comunicare în termeni de bani.

Există deci pericolul ca orice valoare să fie raportată la bani, ba chiar și viața oamenilor și credința și obiceiurile și sentimentele. Putem continua cu adevărul, dreptatea, libertatea, minciuna, crima etc.

Dar ce ne facem cu cei ce sunt săraci și trăiesc la limita sărăciei? Probabil că ei reprezintă o amenințare pentru capital. Atunci este posibil ca firmele multinaționale/globale să-i facă și pe ei să simtă nevoia de bani, adică de capital. Cum? Prin consumatorism, prin credite ipotecare, prin împrumuturi, recuperatori etc.

Dar elitele fiecărui popor conduc lupta acestuia împotriva amenințărilor externe, deci și împotriva acțiunilor insecurity ale capitalului global, ale firmelor multinaționale/globale, care prin puterea lor pun în pericol securitatea națiunii. Prin urmare, companiile multinaționale vor lupta împotriva elitelor popoarelor pentru a le distruge și a putea promova o scară de valori a banului – valoarea supremă a lor.

Pentru a distruge elitele se pot utiliza metode subtile, cum ar fi, de exemplu, mass-media, inversarea scării de valori ale unei societăți,

bulversarea educației (învățământului) și chiar distrugerea acesteia (acestui), distrugerea Bisericii naționale (care în România este Biserica Ortodoxă), discriminările (inclusiv cel pozitive), deturnarea atenției opiniei publice de la evoluția reală a evenimentelor pentru ascunderea cauzelor acestora și a adevăratei lor evoluții etc.

Dar, în primul rând trebuie stopată și înlăturată decăderea/pierderea respectului pentru propria ființă și, în general, pentru ființa umană – indiferent care ar fi aceasta, prin renunțarea la droguri.

Fiecare popor s-a născut la sate, unde a învățat diferența dintre bine și rău. Acum, când lumea se mută în orașe nu mai face așa de ușor distincția între bine și rău. Societatea de astăzi ar trebui să ajute omenirea prin elaborarea unei definiții a calității care să departajeze cu claritate binele de rău, adică să facă distincție netă dintre bine și rău. În caz contrar, prin standardele internaționale ale sistemelor de management riscăm să implementăm chiar dezumanizarea căci ignorarea acestei dimensiuni etice a calității naște insecuritate, conflicte și războaie, inclusiv războaie teroriste și antiteroriste.

Așadar, sistemele de management trebuie gândite și implementate inclusiv prin luarea în considerare a resorturilor culturale intrinseci sistemelor, managementului și calității pentru că securitatea (națională, colectivă, internațională, globală etc.) este o caracteristică de calitate a sistemelor, organizațiilor, națiunilor etc.

Prin abuzul de informatică oamenii devin mai săraci spiritual, mai supuși influenței computerului, mai puțin creativi din cauza răspunsului calculatorului electronic la toate întrebările posibile și acceptării întrebărilor și răspunsurilor acestui „neom”. În plus, în acest fel oamenii sunt manipulați din anumite centre și sunt duși departe de umanitate și de idealurile acesteia. Internetul stârnește în oameni impulsuri, gânduri și îndemnuri la acțiuni inumane în conformitate cu mentalitatea celor ce conduc acele centre ale rețelei pe care le ignorăm deseori. Ochiurile rețelei ne încarcerează ca într-o pânză de păianjen captivându-ne gândurile până când oamenii uită de ei înșiși, iar „păianjenul” care i-a prins nu-i mai eliberează.

Lanțurile rețelei devin de neacceptat și supun conștiința la degradare și la un tot mai mare păcat. Caracatița-rețea a informaticii ne pregătește mari surprize și sporește numărul conștiințelor înăbușite de ea. Astfel, omul nu se îmbogățește spiritual, ba mai mult, nu este deloc ajutat pentru a nu se degrada spiritual. Mass-media și informatica nu-l ajută nici în păstrarea credinței sale străbune și nici a idealului național, a tradițiilor și culturii naționale.

Pentru oprirea decăderii spirituale a oamenilor și pentru păstrarea demnității acestora orice popor trebuie să găsească resurse spre a-și păstra

ceea ce are mai sfânt – credința străbună și idealul național întrucât acestea reprezintă fundamentul identității naționale/etnice; păstrarea tradițiilor, folclorului, culturii și în primul rând a limbii materne. De aici rezultă că atât organizațiile guvernamentale, cât și ONG-urile trebuie să lupte pentru oprirea degradării mediului spiritual, pentru asigurarea unor oameni de calitate în toate domeniile vieții economice, politice, culturale etc. prin intermediul unei educații / unui învățământ de înaltă calitate.

Suntem convinși că oamenii politici de înaltă calitate știu, vor și pot să aducă mai multă securitate în viața națiunilor, colectivităților și oamenilor asupra cărora globalizarea le trimite din ce în ce mai multe amenințări și pericole.

SECURITATEA ȘI POLITICA ECONOMICO-FINANCIARĂ

SECURITY AND ECONOMIC-FINANCIAL POLICY

Col. prof.univ.dr. Benone ANDRONIC*

Universitatea Națională de Apărare "Carol I"

Col.(r) prof.univ.dr.ing. Eugen SITEANU**

Universitatea Națională de Apărare "Carol I"

În analizele de securitate, cei mai importanți indicatori ai evoluției mediului de securitate sunt cel financiar și cel economic. Statele care au o mare putere economică pot să întrețină armate puternice, să-și apere interesele și să-și securizeze frontierele. Dar și acestea pot fi lovite de crizele financiare, așa cum s-a întâmplat începând cu luna octombrie 2008.

As regards the security analyses the most important indicators of the security environment evolution are the financial and the economic ones. The states with a great economic power can finance strong Armed Forces, protect their interests and secure the border but even these can be hit by the financial crises as happened starting with October 2008.

Cuvinte cheie: resurse, economic, securitate, energie, criza economico-financiară.

Keywords: resources, economic, security, energy, economic-financial crises.

Securitatea economică este una dintre componentele importante ale securității oricărui stat și una dintre problemele esențiale cu care se confruntă lumea. Se poate spune că securitatea economică este „acea stare de fapt a economiei care permite ca aceasta să funcționeze relativ normal, nu numai în condiții de pace, ci și de război”.¹

* e-mail: abenone@unap.ro

** e-mail: esiteanu@yahoo.com

¹ Alexandru Manafu, *Securitatea națională și războaiele economice*, "Gândirea Militară Românească", nr. 2/1998.

Există numeroase definiții ale conceptului de securitate economică, cum ar fi, de exemplu: „Securitatea economică poate presupune bunăstarea grupurilor dintr-o țară, perspectivele electorale ale partidelor, libertatea de acțiune a creatorilor de politici guvernamentale, stabilitatea unui regim specific sau bunăstarea economică agregată și perspectivele de creștere ale unei țări”.²

Printre factorii sociali care asigură securitatea economică sunt: siguranța unei locuințe; siguranța locului de muncă; siguranța unui venit minim; competitivitatea economică; securitatea alimentară (asigurarea alimentelor pentru fiecare individ și calitatea hranei); protecția socială universală, inclusiv pentru categoriile cele mai defavorizate, siguranța pensiilor; accesul la învățământ și la servicii medicale de calitate.³ Fără îndoială că securitatea economică este un concept complex și dinamic din cauza numărului mare de procese și fenomene economice, sociale și financiare, implicate în acestea. În plus, procesele respective sunt amplificate de globalizare, care acționează sistematic și permanent asupra economiilor statelor lumii, și de ritmul alert al proceselor și fenomenelor economice.

Securitatea economică aparține domeniului securității naționale, și „asigură resursele și echilibrul dinamic al celorlalte componente ale sistemului securității naționale, este una dintre dimensiunile ei, atât la nivel național, cât și regional și planetar”⁴. De asemenea ea este un obiectiv principal al guvernelor, și al organizațiilor de securitate fiind „sursă și fundament al eradicării sărăciei, foametei, inegalităților sociale și economice, atât între indivizi, cât și între diferite regiuni”⁵. Dar securitatea economică este și rezultatul interacțiunii dintre factorii interni și cei externi, care influențează procesul de producție, repartiție și consum al produselor și serviciilor din orice economie națională. Atât statele, cât și actorii nonstatali influențează în mod semnificativ realizarea securității economice atât la nivel național, cât și regional și global. Printre factorii care trebuie avuți în vedere sunt: resursele, de orice natură, securitatea alimentară și problemele legate de apă, securitatea energetică, problemele de mediu și piețele de desfacere.⁶

Lupta pentru resurse afectează relațiile dintre state, cu consecințe care deteriorează grav securitatea internațională. Creșterea în frecvență, dar și în intensitate a dezastrelor naturale, epuizarea resurselor de petrol, creșterea demografică în zonele cu resurse scăzute de hrană și apă, încălzirea globală etc.

² Lavinia Florea, *Globalizare și securitate economică*, Editura Lumen, Iași, 2007, p. 33.

³ Irina Cucu, *Securitatea Națională și dezvoltarea economică*, "Impact strategic" Nr.3-2008, p. 88.

⁴ *Ibidem*.

⁵ http://cssas.unap.ro/ro/pdf_publicatii/cs10-04.pdf

⁶ Irina Cucu, *op. cit.*, p. 88.

duc la deteriorarea stabilității și securității, în primul rând prin încetinirea dezvoltării economice a statelor.

Criza economică, criza financiară sau mai bine zis economico-financiară, problemele sociale, conflictele etnico-religioase și deteriorarea relațiilor internaționale au amplificat problemele economice și pot determina prăbușirea unor state. Cu această realitate a mediului de securitate ne confruntăm azi, ceea ce impune crearea unor parteneriate, a unor noi forme de cooperare regională și globală. Dar economia mondială depinde de petrolul al cărui deficit este una dintre cauzele celor mai multe conflicte. Lupta pentru resurse este acerbă și determină geopolitica secolului XXI, întrucât se observă că zonele de conflict sunt în același timp cele cu mari resurse energetice însă slab dezvoltate din punct de vedere economic. În același timp se constată că și în statele stabile și securizate economia poate fi lovită de criza financiară, cum a fost cazul SUA.

Cele mai mari puteri mondiale sunt state cu un mediu de securitate stabil. Totuși, nici măcar aceste state nu sunt în afara amenințărilor majore la adresa securității omenirii, care sunt terorismul și calamitățile naturale.

În țara noastră „Sistemul de salarizare bugetar e minat de profunde inechități. De discriminări flagrante. Greu de găsit aiurea-n lume – în nici un caz în țările civilizate, democrate. În UE, raportul între leafa minimă bugetară și cea maximă e cam 1/7, 1/8. Ce fel de țară e, însă, aceea unde se ajunge la 1/25?! Ori unde salarii de 250 de milioane lunar sunt alimentate din taxele și impozitele plătite de amărâți cu 5-6 milioane pe lună?! Sfidarea și nesimțirea sufocă și sistemul de pensii de stat. Prin tot felul de șmecherii legislative (între care pensia de 80% din veniturile pe ultima lună, la o serie de categorii privilegiate: magistrați, parlamentari, servicii secrete). S-a ajuns ca un fost șef de pușcărie să aibă 268 de milioane pensie, iar un director de Administrație – 300 de milioane”. În continuare, același autor explică de ce nu s-a adoptat încă un sistem de salarizare: „Tocmai existența categoriilor nerușinat de privilegiate a făcut să se blocheze, de ani și ani, adoptarea unor sisteme de salarizare, și de pensii unitare și echitabile asupra necesității cărora *Libertatea* a insistat adesea. Era fatal ca potlogăriile ascunse legislativ să fie dezvoltate. Iar un Guvern sau un Parlament care au inițiat sau au perpetuat asemenea mizerii n-au cum să mai tempereze sindicatele, să mai stopeze convulsiile sociale. Chiar dacă țipă că au dat de fundul sacului. Pe care l-au golit iresponsabil. Iar acum vor să-l umple eventual cu noi impozite”⁷. Inechități și mai mari le găsim în sistemul de pensii, căci raportul între pensia minimă și cea maximă ajunge la 1/100.000. Se impune, deci, adoptarea legii salarizării bugetarilor.

⁷ Ziarul *Libertatea* din 10.10.2008, www.libertatea.ro, Petru Calapodescu, „Bumerangul privilegiilor”.

Ca organizație supranațională de integrare, Uniunea Europeană are anumite competențe exclusive cum ar fi, de exemplu, politica comercială comună, luarea unor decizii economice în situația apariției unor dificultăți grave, inclusiv acordarea asistenței financiare comunitare unor state membre afectate serios. UE este amenințată de fenomenul globalizării caracterizat prin viteză, autonomie și anarhie.⁸

După ce SUA a adoptat Planul de salvare în valoare de 700 de miliarde de dolari, cutremurul financiar a ajuns și în Uniunea Europeană, lovind în primul rând sistemele financiare ale statelor occidentale. Aceasta l-a determinat pe președintele Uniunii Europene – Nicolas Sarkozy să propună guvernelor statelor membre UE, crearea unui spațiu economic comun al Europei și Rusiei și reglarea „sistemului financiar nebun” pentru contracararea efectelor crizei economice mondiale. Astfel, la sfârșitul lunii septembrie 2008, el a spus în fața Adunării Generale ONU că ar trebui „să construim un capitalism în care agențiile de rating vor fi controlate și pedepsite când va fi necesar, în care transparența va înlocui opacitatea. Opacitatea este în prezent la un așa nivel, încât nu putem înțelege ce se întâmplă.” El a mai adăugat că șefii de stat și de guvern ai statelor cele mai afectate de criza financiară trebuie să se întâlnească până la sfârșitul anului 2008 pentru a trage împreună concluzii din lecțiile învățate din această criză, care este cea mai gravă de la Marea Depresiune încoace. Europa se va schimba, căci milioane de oameni de pretutindeni se tem acum pentru apartamentele (locuințele) lor și pentru propriile economii și fonduri depozitate în bănci. Așadar, deși Sarkozy este un om politic de dreapta, el a ajuns la concluzia că în situații de criză financiară este necesară intervenția statului pentru reglarea economică și stoparea crizei.

După ce la începutul lunii octombrie 2008, la Summit-ul liderilor Marii Britanii, Franței, Germaniei și Italiei, aceștia n-au fost de acord cu înființarea unui fond de 300 de miliarde de euro, a urmat naționalizarea unor bănci și înrăutățirea situației economice (mai ales a firmelor mici). Astfel, în Marea Britanie a început deja naționalizarea a două instituții financiare (bănci), statul cumpărând acțiuni în valoare de aproape 20 de miliarde lire sterline.

Pe piețele financiare europene s-a instalat teama unui efect de domino odată cu mutarea problemelor din SUA pe teritoriul Uniunii Europene.

Votul negativ al Camerei Reprezentanților asupra aplicării planului Paulson, din 29 septembrie 2008, în valoare de 700 de miliarde de dolari, pentru salvarea băncilor din SUA, a generat scăderi record ai principalilor indici ai bursei new-yorkeze. Ca urmare a pesimismului pe toate piețele de capital, bursele europene au scăzut rapid înaintea aflării veștii privind

⁸ Mădălina-Virginia Antonescu, *Uniunea Europeană – un tip postmortem de construcție imperială?*, "Impact Strategic" nr. 4/2004, p. 58.

neadoptarea planului de salvare a sistemului financiar American. Unele state europene, precum: Marea Britanie, Germania, Franța, Belgia, Olanda, Islanda și Luxemburg au intervenit pentru salvarea unor instituții financiare de la colaps. Din cauza creșterii riscului de investiție în acțiunile băncilor, acestea au fost penalizate de investitori întrucât cotațiile acestora pe piețele de capital au scăzut puternic la sfârșitul lunii septembrie 2008. Astfel, acțiunile băncilor, din Islanda, au cunoscut o depreciere și multe bănci au scăzut cu mai mult de 10%. Dintre acestea unele bănci își desfășoară direct sau indirect activitatea și în România.

Imediat ce s-a aflat despre posibilitatea votării în Camera Reprezentanților a planului Paulson a apărut euforia pe bursele europene, indicii principali ai acestora apreciindu-se între 0,58% și 6,49%. Totodată, bursele europene au câștigat câteva procente, iar principalul indice al bursei americane a suferit o apreciere de 3,5% până în momentul aprobării planului de salvare al sistemului financiar-american, după care a scăzut din nou. Explicația acestui fenomen este faptul că planul american nu este considerat suficient pentru a susține creșterea economică, turbulențele de pe piețele financiare internaționale urmând a avea efecte negative importante pe termen mediu și lung în economiile reale.⁹

La începutul lunii octombrie indicele de referință al pieței de capital românești a pierdut 3,32%, ca urmare a efectului de domino.

Leul românesc a înregistrat o scădere de peste 5% în raport cu euro, la începutul lui octombrie, iar față de cursul RON/EUR din 3 septembrie a.c., leul s-a depreciat în prima săptămână din octombrie cu 9,1%.

Moneda națională s-a depreciat din cauza crizei economice internaționale în special a celei americane, iar efectele crizei financiare s-au făcut simțite și pe piața europeană. Însă leul s-a depreciat și ca urmare a incertitudinilor legate de bugetul pe anul viitor, generate de legea majorării cu 50% a salariilor din învățământ, și a presiunilor făcute de alte categorii de salariați bugetari.

Aceste mărimi salariale vor pune în pericol stabilitatea economică a României.

Printr-o intervenție a băncii naționale (BNR) pe piața valutară, prin cumpărarea de lei, s-ar putea stopa deprecierea leului.

Cursul de referință de 3,872 lei/euro reprezintă recordul anului 2008 și constituie cea mai mare valoare a monedei europene din perioada ianuarie 2005 – octombrie 2008.

De asemenea, referința față de dolarul american publicată la sfârșitul săptămânii trecute de BNR, a fost de 2,79 lei/dolar, atingându-se astfel valoarea maximă a ultimilor doi ani.

⁹ www.kmarket.ro

Liderii europeni au mărit plafonul de garantare a depozitelor din bănci la 100.000 de euro. Din cauza crizei financiare sunt necesare măsuri de reformă profundă a mecanismelor mondiale stabilite la sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial.

De aceea, la mijlocul lunii octombrie 2008, Comisia Europeană a impus câteva măsuri pe piața financiară europeană care au confirmat pozițiile adoptate deja de liderii statelor la reuniunea de la Paris. O primă măsură a fost aceea de creșterea plafonului de garantare a depozitelor bancare de către statele UE, de la 50.000 de euro la 100.000 euro, coasigurarea depozitelor în limita a 80 la sută din sumă în prima etapă și până la 100% ulterior și micșorarea perioadei de rambursare a sumelor care reprezintă garanția de la 3-9 luni la câteva zile.¹⁰

La summit-ul liderilor UE, o propunere importantă a făcut-o Marea Britanie privind reformarea Fondului Monetar Internațional (FMI), iar alta Italia, în legătură cu modificarea regulamentului de funcționare a Băncii Europene de Investiții (BEI). Reforma FMI a propus-o premierului britanic Gordon Brown, care a apreciat că FMI trebuie „reorganizat” pentru a facilita reglementarea sistemului financiar internațional și a evita o nouă criză. El a mai adăugat că FMI trebuie „reconstruit în scopul unei mai bune funcționări a lumii moderne”.¹¹

În schimb, Traian Băsescu a respins ideea înființării la nivelul Uniunii Europene a unei autorități unice de supraveghere a sistemului bancar.

„Constituția și legislația României fac din Banca Națională structura responsabilă de gestionare a sistemului bancar național. Nu avem nevoie de un tutore”,¹² a spus șeful statului român, la Consiliul European de toamnă.

România nu este la adăpost de turbulențele financiare ale lumii. Și de aceea nu trebuie să respingă ideea creării unui sistem de autoritate unică de supraveghere a piețelor financiare la nivelul Uniunii Europene.

România trebuie să se încadreze în efortul statelor europene de a face front comun împotriva crizei. „România ar avea mai mult de câștigat decât de pierdut dacă ar fi solidară cu statele europene dispuse să construiască mecanisme comune de siguranță financiară.”¹³

Eșecurile financiare girate de organisme de supraveghere române au facilitat, în tranziția noastră chinuită, inginerii financiare la Fondul Național de Investiții, Banca Religioilor și Bancorex.

¹⁰ Anca.voicu@adevarul.ro

¹¹ *Ibidem.*

¹² *Ibidem.*

¹³ *România liberă* din 16.10.2008, p. 2.

Dacă România se izolează nu va scăpa de criză, iar efectul s-ar putea să fie invers. Lumea de azi este interdependentă și de aceea bulgărele crizei se rostogolește în continuare fără a mai putea fi oprit.

„România se află, alături de Bulgaria, Ungaria și Letonia, în topul credit Suisse privind statele cu cel mai ridicat risc macroeconomic.”¹⁴ Ca urmare, România ar putea fi nevoită să apeleze la ajutorul Fondului Monetar Internațional pentru a ieși din criză, întrucât ea este una dintre cele mai vulnerabile țări la turbulențele financiare economice. Explicația este simplă: „în România se consumă mai mult decât se produce, de aceea guvernatorul Băncii Naționale a cerut schimbarea obiceiurilor prin stimularea muncii și a economisirii. Politicienii fac însă exact invers, cheltuind sume substanțiale din bugetul de stat pentru a cumpăra bunăvoința alegătorilor.”¹⁵

Acum, când Europa este în criză economico-financiară, România trebuie să rezolve problema competitivității pentru că țara noastră este pe unul dintre ultimele locuri privind competitivitatea statelor Uniunii Europene. În această criză financiară globală România este obligată să folosească o parte cât mai mare a resurselor pe care Uniunea Europeană le-a pus la dispoziția sa prin proiecte de infrastructură, de mediu și de dezvoltare rurală. În acest scop era acum benefică o strategie pe termen mediu și lung și un program de asigurare a performanței certe în economia românească prin reducerea deficitului public, restrângerea ponderii sectorului de stat în industrie (cu excepția industriei strategice) și reducerea inflației. De aceea este imperios necesară creșterea productivității și eficienței economice, reducerea birocrăției, creșterea disciplinei contractuale și aducerea deficitelor fiscale în limitele impuse de Uniunea Europeană. Se impune, deci, elaborarea urgentă și aplicarea unui program de integrare europeană a României, care astfel va mai putea să prindă acest tren al schimbării rapide a Uniunii Europene.

Din cauza intensificării competiției pentru resurse strategice este necesară asigurarea performanței industriale, ca o chestiune obligatorie de securitate. Printre sursele unor conflicte sunt resursele minerale din centrul și sudul Africii, din Anzi, din Amazonia și din estul Asiei. Se știe că aproximativ 70% din minereul de cobalt cu importanță strategică este în minele din Africa Centrală.

Cunoscând că resursele de orice natură stau la baza declanșării unor conflicte grave, este necesar ca la aceste probleme grave să se caute soluții nu doar pentru resursele energetice, dar și pentru cele alimentare și de apă.

Din nefericire, exploatarea sălbatică necontrolată a solului și subsolului planetei au dus, și la modificări climatice însemnate printre care

¹⁴ *Ibidem.*

¹⁵ *Ibidem.*

încălzirea climei (încălzirea globală), scăderea volumului apei potabile și creșterea nivelului apelor mărilor și oceanelor. Ca urmare, se va declanșa migrația populației din regiunile fără apă potabilă ceea ce va crea probleme grave de securitate în alte zone. Totodată, suprafețele agricole devin din ce în ce mai mici, iar producția alimentară din ce în ce mai redusă. Iată de ce, pe lângă resursele energetice vor fi disputate pe plan mondial și cele de apă și de hrană. În secolul al XX-lea, petrolul a creat imperii financiare și a generat războaie și lovituri de stat, dar în secolul XXI locul acestuia l-a luat apa, adică, resursele hidrologice mondiale. Peste maxim două decenii resursele de apă ale planetei se vor diminua și va avea loc o criză mondială a apei. Statele care vor stăpâni resursele de apă ale planetei vor stăpâni Terra și vor impune politica lor acelor state cu deficit hidrologic.

Printre soluțiile acestor probleme grave de securitate ar fi conștientizarea populației privind poluarea mediului și aplicarea noilor descoperiri științifice și tehnice pentru reducerea impactului acestor fenomene.

Poluarea mediului, schimbările climatice și deșertificările accentuate vor provoca penuria accentuată a apei potabile pe suprafețe întinse. Soluția desalinizării apei marine este, deocamdată, prea costisitoare, iar calitatea acesteia este nesatisfăcătoare.

Principalele organizații mondiale responsabile cu monitorizarea securității alimentare au constatat grave probleme de insecuritate alimentară în 86 de țări din Africa, Asia, America Latină și Caraibe, Oceania, și chiar din Europa. Multe țări au primit ajutoare pentru a depăși crizele alimentare. Din cauza unor conflicte militare și civile, unor situații postconflict sau a unor calamități naturale apar situații de criză alimentară.

Ca urmare a intervenției necontrolate a omului în natură, în scopul asigurării unor producții cât mai mari de resurse, dezastrele naturale au sporit în intensitate și frecvență. Explicația o găsim și în creșterea demografică accentuată care a determinat necesitatea creșterii producției de alimente. De asemenea, cultivarea unor produse alimentare, ca porumbul și rapița, pentru obținerea de energie a condus la folosirea necontrolată a suprafețelor de teren pentru mărirea suprafețelor agricole prin defrișări și desecări la nivel planetar. Pe de altă parte, folosirea de substanțe chimice în agricultură a dus la degradarea solurilor și la producții mai mici.

În ultimul timp a apărut o nouă amenințare, cea a organismelor modificate genetic. Oamenii de știință au constatat că aceste alimente duc la apariția a numeroase boli și la creșterea mortalității la nivel planetar. Organismele modificate genetic pot fi o „capcană genetică”, și ar putea fi embrionul viitoarelor războaie bioeconomice. Organismelor vii le-ar putea fi înseminate „virusuri, producând boli care să apară după mai mulți ani.

Aceleași virusuri și maladii ar putea fi activate la comandă pentru a pedepsi state incorecte sub aspect politic”¹⁶.

În iunie 2008, în cadrul ONU a fost elaborat Planul de măsuri de către Grupul de lucru la nivel înalt prezidat de către Secretarul General al Organizației Națiunilor Unite. Obiectivul urmărit de către specialiști este acela de a stimula o reacție coordonată a agențiilor, guvernelor, donatorilor, societății civile și sectorului privat față de criza alimentară mondială, dar și acela de a elabora o strategie de acțiune. Planul de măsuri identifică două tipuri de acțiuni prin care criza alimentară poate fi redresată: în primul rând, se arată modul în care pot fi ajutate grupurile vulnerabile formate atât din consumatori, cât și din producători; în al doilea rând, este enunțat modul în care se poate interveni structural pentru a preveni repercusiunile și a contribui la îmbunătățirea securității alimentare în contextul Obiectivelor de Dezvoltare ale Mileniului¹⁷.

Toate aceste probleme nu au dus, momentan, decât la scumpirea, uneori exagerată, a produselor alimentare, fapt ce afectează, în primul rând, statele slab dezvoltate, cu o mare densitate umană, unde majoritatea populației trăiește în sărăcie. Acest lucru nu poate conduce decât la apariția unor noi conflicte regionale și la migrația haotică și necontrolată a populației, ce va exercita presiuni foarte mari asupra regiunilor dezvoltate, inclusiv asupra statelor UE.

Despre problema securității energetice s-au scris multe lucrări, deoarece este poate cea mai stringentă problemă de securitate. Din nefericire ea a cauzat și va duce la cele mai multe conflicte atât la nivel regional, cât și mondial. Deținerea controlului acestor resurse, dar și a căilor de transport a lor poate fi cheia succesului economiilor mondiale. Aproape toate zonele cu resurse sunt măcinate de conflicte (Orientul Mijlociu, zona Mării Caspice și altele).

În Strategia de Securitate Națională a României, cu privire la energie, se menționează că „un rol important în garantarea securității naționale – prin prisma condițiilor economico-sociale – revine asigurării securității energetice prin adaptarea operativă și optimizarea structurii consumului de resurse energetice primare și creșterea eficienței energetice”¹⁸. Pentru a atinge aceste obiective se recurge la: „reducerea dependenței de aprovizionarea din regiuni instabile sau din state care folosesc energia ca mijloc de presiune politică; accelerarea programelor de producere a energiei nucleare; relansarea preocupărilor vizând creșterea producției de hidroenergie și de energie bazată pe tehnologiile moderne de folosire a cărbunilor. Un rol important trebuie să revină producției de energie din surse regenerabile sau alternative și creșterii eficienței energetice în mediul industrial și casnic. Programele de măsuri în acest domeniu vor fi corelate cu strategiile Uniunii Europene vizând securitatea energetică”¹⁹.

¹⁶ http://www.actrus.ro/buletin/2_2000/articol8.html

¹⁷ http://mass_comunicate_de_presa/420.

¹⁸ *Strategia de Securitate Națională*, 2007, p. 46.

¹⁹ *Ibidem*.

Companiile Petrom, Lukoil, Alro Slatina, E.ON, Gaz de France, Iberdrola, Enel, precum și unii oameni de afaceri au anunțat că sunt interesați să investească în construcția de parcuri energetice eoliene din țara noastră.

Potențialul pentru energie eoliană al României este la un nivel mediu european.

Cele mai bune zone pentru amplasarea centralelor eoliene sunt cele în care viteza medie a vântului este de 4 metri/secundă, la nivel standard de 10 metri deasupra solului. În România, acest potențial energetic se găsește în Dobrogea și în podișul central moldovenesc.

Cea mai mare suprafață cu „Vânt bun” este în Dobrogea. Provincia are o suprafață de 15.485 de kilometri pătrați, din care o treime este acoperită de localități, aproape 4.000 de kilometri pătrați sunt ocupați de Deltă, iar peste 80% din suprafața județului Tulcea (cu o suprafață de 8.400 de kilometri pătrați) este arie protejată.

În faza inițială, oamenii de afaceri români, chiar dacă nu știu detalii despre construcția și operarea parcurilor eoliene, trebuie să își asigure un teren bun și să obțină permisele pentru accesul la rețea.

Dobrogea este zona optimă pentru proiecte de energie eoliană. Terenurile cu cel mai bun vânt sunt în zone greu accesibile, în vârful munților și pe mare, iar cele cu vânt bun sunt Dobrogea și Podișul Moldovei. Permisele de acces în rețea pentru cei 2.000 MW pe care îi poate conecta Transelectrica au fost date deja. Cu toate acestea, știrile despre investiții în energie eoliană din ultima perioadă se referă atât la proiectele în faze avansate de evoluție, cât și la cele aflate în fază de proiect sau chiar de intenție. Centrala eoliană este compusă dintr-o turbină eoliană, baterie de acumulatori și invertor pentru conversia curentului continuu în curent alternativ, generator de curent continuu și reglatoare de încărcare.

Turbina reprezintă peste 80% din costul unei centrale eoliene și poate varia între 0,9 și 1,5 milioane de euro în funcție de capacitate. Durata de viață a unei turbine este de 25-30 de ani, iar investiția poate fi recuperată în 5-7 ani.

Între mediul de securitate internațional și securitatea energetică există o strânsă corelație, ele influențându-se reciproc. Nu se poate vorbi de un mediu de securitate stabil fără o securitate energetică, dar nici nu există o securitate energetică, dacă mediul de securitate nu este stabil.

Lipsa resurselor energetice, alimentată de instabilitatea din Golful Persic, embargourile asupra Irakului și Iranului, scăderea producției de petrol din Marea Nordului pot să fie, în același timp, generatoare și produse ale unor războaie pentru delimitarea sferelor de influență în spațiul resurselor de petrol și gaze naturale. Două treimi din resursele mondiale de petrol sunt controlate de statele din Golful Persic. O altă zonă cu resurse uriașe este cea caspică, unde lupta politico-economică se dă și pentru controlul conductelor de transport. Intervenția forțelor SUA în zonă a fost motivată, în primul rând, pentru întărirea independenței și dezvoltării economice a statelor din regiune,

prin încheierea conflictelor regionale și stabilirea de legături economice care pot duce la bunăstarea acestor state, întărirea securității energetice a statelor din zonă, dar și a Statelor Unite, pentru valorificarea oportunităților companiilor internaționale care vin să investească în zonă. Forțele rusești au motivat intervenția lor în Cecenia prin nevoia securizării conductelor de transport petrolier din zonă, dar și a industriei petroliere de aici²⁰.

O politică energetică externă coerentă vizează: diversificarea surselor și rutelor de transport pentru energie; exportul modelului și principiilor pieței interne europene; promovarea politicilor și tehnologiilor UE (eficiența energetică; dezvoltarea surselor regenerabile; facilitarea cooperării tehnologice și industriale; promovarea mecanismelor protocolului de la Kyoto)²¹.

Problema resurselor va putea fi rezolvată, poate, prin folosirea resurselor alternative. În tot mai multe state din lume, folosirea energiei eoliene, solare și hidrologice se încearcă a fi pusă în practică pe scară largă. Tot mai frecvent, oamenii de știință reușesc să descopere noi surse de energie și, din fericire, mai puțin poluante (mașini electrice sau, mai nou, care folosesc drept combustibil apa). Din păcate, costurile foarte mari de producție și întreținere nu permit momentan folosirea acestora pe scară largă. Probabil că, într-un viitor apropiat, se vor găsi soluții pentru reducerea acestor costuri și utilizarea acestor produse la scară planetară.

Securitatea energetică este o problemă de mare actualitate, care naște discuții aprinse în media și în cercurile politice interne și internaționale. De la întreruperea pe o scurtă perioadă, la sfârșitul anului 2005 și începutul anului 2006, a furnizării de gaz către Ucraina și alte câteva state europene de către concernul rusesc Gazprom, s-a declanșat o puternică polemică în rândul guvernelor UE. Și, ca urmare a acestei psihoze la nivel înalt, procesul sinuos de liberalizare a pieței energiei în UE a fost luat în calcul, încetinit și chiar tinde să fie abandonat, în schimbul unei „strategii de securitate europeană” menite să reducă – prin intervențiile guvernelor europene pe piața energiei, și așa sufocată de omniprezența statului – dependența de resursele rusești de gaz natural sau petrol²².

Și în continuare energia UE rămâne la mila monopolului rus Gazprom. La sfârșitul anului 2007, după subminarea proiectului Nabucco, Rusia instituie monopol și asupra gazelor din Turkmenistan. Gazprom a ajuns la un acord prin care va plăti mai mult cu 50% pentru gazele naturale pe care le importă din Turkmenistan. Rusia a obținut în schimb acordul președintelui turkmen de a construi un gazoduct care rivalizează cu proiectul UE–SUA privind o conductă care să traverseze Marea Caspică, ocolind teritoriul Rusiei în drumul ei spre Europa. „O înțelegere între Rusia, Turkmenistan și Kazahstan ar ucide ideea conductei transcaspiice”, considera atunci Martha

²⁰ http://2_html

²¹ www.CarteVerde.ro

²² http://Enache_Securitatea%20energetica.pdf.

Brill Olcott, analist la Fondul Carnegie din Washington. Înțelegerea respectivă are loc la câteva zile de la subminarea de către Rusia a rutei alternative Nabucco, în urma unui acord cu compania italiană ENI.

Acordul cu Turkmenistan a fost semnat de directorul executiv al Gazprom, Aleksei Miller²³, și prevede majorarea prețului mieii de metri cubi de gaze de la 100 la 150 de dolari, începând din 2008. În același timp, președintele turkmen a anunțat că va lansa construcția unui gazoduct care va urma țărmul Marii Caspice și va transporta gazele din Turkmenistan spre Rusia. Proiectul a fost inițiat în luna mai, când președintele Vladimir Putin a întreprins o vizită strategică în Turkmenistan și în Kazahstan.

„Pe lângă limitarea rutelor alternative de transport al hidrocarburilor către Europa, înțelegerea dintre Gazprom și Turkmenistan va duce și la creșterea prețului gazelor. Analistii consideră că Ucraina va fi cea mai afectată, urmând să plătească 190 de dolari pe mia de metri cubi de gaze, față de 130 în prezent. Pentru statele UE, prețul urmează să crească de la media actuală de 250 de dolari la 354 de dolari, a apreciat Aleksei Miller.”²⁴

O ofensivă Gazprom în Turkmenistan este contrazisă de analiștii agenției Stratfor. Ocupând locul 5 la rezervele mondiale de gaze naturale, Turkmenistanul poate alege cea mai profitabilă ofertă. În acest context, proiectele europene privind transportul gazelor pe ruta Marea Caspică – Azerbaidjan – Georgia – Turcia, precum și planurile Chinei de a cumpăra resursele turkmene rămân valabile.

Rusia deține actuala infrastructură de transport și, o dată cu ea, cele 50 de miliarde de metri cubi de gaze exportate de turkmenistan, suficient pentru a satisface necesarul anual al Franței.

Chiar dacă problema diverselor resurse este cea mai importantă pentru menținerea unui mediu de securitate stabil, găsirea, dar și deținerea controlului unor piețe de desfacere viabile reprezintă o problemă la fel de importantă pentru dezvoltarea economică.

În concluzie, pentru a avea un mediu de securitate stabil este necesară o securitate economico-financiară. Securitatea economico-financiară este amenințată nu numai de factori interni, ci și de factori externi. Printre factorii interni, menționăm: sărăcia, șomajul, crizele financiare, protecția socială deficitară, lipsa competitivității economice, delocalizările și externalizările²⁵, dar și protecția mediului. Din aceste motive, este necesară o analiză în detaliu a relației dintre economie și securitate, economia fiind componenta de bază a securității naționale.

²³ Ziarul *Cotidianul*, www.cotidianul.ro, 29 noiembrie 2007.

²⁴ *Ibidem*.

²⁵ Lavinia Florea, *op.cit.*, p. 39.

**NICOLAE TITULESCU,
20 DE ANI DE ACTIVITATE DIPLOMATICĂ
PENTRU SALVGARDAREA SECURITĂȚII
GLOBALE ȘI NAȚIONALE**

**NICOLAE TITULESCU,
20 YEARS OF DIPLOMATIC ACTIVITY
IN GUARDING THE NATIONAL
AND GLOBAL SECURITY**

Prof.univ.dr. Constantin IORDACHE*

Universitatea Națională de Apărare "Carol I"

Av.lect.univ.drd. Valentina-Simona MALEȘCU

Baroul de avocați "Vlădoiu & Asociații", București

Pentru Nicolae Titulescu pacea reprezenta o condiție *sine qua non* a dezvoltării economice, a eliminării diferendelor dintre state, a afirmării plenare a spiritului și forței creatoare a tuturor cetățenilor. Pacea, ca drept fundamental al tuturor națiunilor, a avut în Nicolae Titulescu un apărător și un promotor dintre cei mai fervenți. Remarcabil este faptul că Nicolae Titulescu a afirmat rolul esențial al păcii într-o perioadă marcată de război, el a înțeles indivizibilitatea securității globale și naționale într-o lume în care colaborarea politico-diplomatică, politico-economică erau mai dificil de realizat. El s-a pronunțat pentru o pace globală, ca un fenomen dinamic, ca o construcție de interes general, în care statele erau chemate să se manifeste în sistemul juridic internațional.

For Nicolae Titulescu, peace is a sine qua non condition for progress, for the plenary affirmation of a nation's spirit and a condition necessary for the elimination of such enemies as disbelief and discouragement. Peace, seen as a fundamental and sacred right which belongs to all nations, identifies in Nicolae Titulescu one of the most fervent defenders and promoters. It is surely remarkable that Nicolae Titulescu understood, affirmed and protected the essential role that peace has in a world that constantly lives under the threat of war. He also apprehended that peace and security are indivisible, in a time when international dependencies were very few and more difficult to understand. Nicolae Titulescu debated around the notion of global peace, claiming peace to be a dynamic process, a construction of general interest, in which the nations were the first ones called to manifest within the international system.

Cuvinte cheie: drept internațional public, diplomație, securitate, dezarmare, pace.

Keywords: international public law, diplomacy, security, disarmament, peace.

* e-mail: jordache_constantin@yahoo.com

După două decenii de activitate politico-diplomatică în arena internațională, în prima jumătate a secolului XX, Nicolae Titulescu concluziona: „Nimeni nu va tăgădui că mi-am consacrat activitatea mea cauzei păcii”.

Nicolae Titulescu și-a dedicat viața, cariera diplomatică și forța minții sale geniale în scopul elaborării și promovării unei concepții viabile și morale despre pace.

A avut remarcabile contribuții pentru rezolvarea marilor probleme internaționale ale epocii sale: așezarea relațiilor dintre state pe fundamentele de drept internațional public; eliminarea amenințării războiului și reglementarea pe cale diplomatică a diferendelor dintre state.

Pledând pentru securitatea europeană și mondială el nu a rămas la nivelul construcțiilor abstracte, realizând că salvagardarea păcii impune afirmarea unei politici de construcție legală a păcii.

Pentru Nicolae Titulescu pacea reprezenta o condiție *sine qua non* a dezvoltării economice, a eliminării diferendelor dintre state, a afirmării plenare a spiritului și forței creatoare a tuturor cetățenilor. Pacea, ca drept fundamental al tuturor națiunilor, a avut în Nicolae Titulescu un apărător și un promotor dintre cei mai fervenți. Remarcabil este faptul că Nicolae Titulescu a afirmat rolul esențial al păcii într-o perioadă marcată de război, el a înțeles indivizibilitatea securității globale și naționale într-o lume în care colaborarea politico-diplomatică, politico-economică erau mai dificil de realizat. El s-a pronunțat pentru o pace globală, ca un fenomen dinamic, ca o construcție de interes general, în care statele erau chemate să se manifeste în sistemul juridic internațional.

Nicolae Titulescu a înțeles că, ignorând frontierele și particularitățile unor sisteme social-politice, cetățenii aparțin unei mari comunități umane. El a pledat cu patos pentru integrarea ideii solidarității umane în conștiința maselor, convins fiind că realizarea unei mentalități umaniste era în măsură să asigure premisele pentru realizarea părții globale.

Referitor la organizarea păcii, orice analiză a ideilor și acțiunilor lui Nicolae Titulescu în această direcție n-ar putea evita constatarea că diplomatul a dezvoltat un sistem juridic coerent, fundamentat pe idei de forță necesare dezvoltării social-istorice, militând pentru acțiuni bazate pe rațiune și moralitate, promovând obiective în care sunt relevate, într-un mod generos, interesele tuturor națiunilor.

Nicolae Titulescu a avut un spirit vizionar cuprinzător și s-a angajat cu deplină consecvență pe calea realizării progresului, a construcției unui viitor pentru statele de drept.

Dezvoltarea relațiilor dintre state, pe baza principiilor independenței și suveranității naționale, egalității juridice depline în drepturi, integrității teritoriale, a neamestecului în treburile interne reprezentau, în accepțiunea sa, condiții *sine qua non* ale securității globale, ale existenței și afirmării libertății plenare pentru cetățenii lumii.

Eliminarea amenințării cu forța în practica relațiilor internaționale, interzicerea războiului ca „instrument” de soluționare a conflictelor dintre state, definirea agresorului și asumarea angajamentului de a nu recurge la agresiune, indiferent de argumentele de ordin intern sau extern care ar fi putut fi invocate, elaborarea unor instrumente juridice internaționale instituind obligativitatea soluționării pe cale pașnică, politică, a diferendelor și conflictelor dintre state, au reprezentat pentru Nicolae Titulescu obiective ale organizării păcii și argumente rezonabile pentru realizarea acestui deziderat de interes universal. El afirma: „Se mai poate oare concepe acea diviziune fundamentală a dreptului internațional în cele două mari ramuri: dreptul păcii și dreptul războiului? Nu trebuie oare revizuite metodele acestei discipline juridice, înlăturând terminologia absurdă a dreptului războiului, adică a dreptului de exercitare a crimei, prin admiterea unui singur drept, acela al păcii?”

Ilustrul diplomat român a înțeles că pacea rămânea doar un simplu concept dacă nu se fundamenta pe securitate. După o cuprinzătoare analiză a vieții internaționale, Nicolae Titulescu a reafirmat necesitatea realizării securității europene, considerând că a devenit anacronică teoria care aprecia nivelul de securitate al unei țări după gradul ei de înarmare.

Intensificarea procesului dezarmării reprezenta, în accepțiunea diplomatului român, calea sigură pentru asigurarea securității și păcii globale. Nicolae Titulescu a sesizat și a demonstrat relația directă, de reciprocă determinare, dintre securitate și dezarmare, a pledat pentru un nou concept de securitate la care urma să se ajungă prin reducerea echilibrată și progresivă a forțelor armate și a armamentelor. A acționat consecvent pentru deblocarea negocierilor de dezarmare, pentru așezarea lor pe canalele diplomatice ale discuțiilor concrete și pentru democratizarea cadrului de abordare a mecanismelor legale de adoptare a deciziilor în acest domeniu.

Reprezentând unul dintre arhitecții Societății Națiunilor, Nicolae Titulescu a pledat pentru o organizație internațională cu vocație de universalitate, relevându-i constant rolul primordial în apărarea păcii și apărându-i prestigiul față de toți denigratorii și pesimiștii care doreau să eșueze acest grandios proiect al umanității.

Lucid și critic, Nicolae Titulescu recunoștea limitele Societății Națiunilor, dar nu pentru a-i reduce competențele, ci pentru a dezvolta acțiunea consacrată perfecționării ei și a Pactului Societății Națiunilor, pentru eliminarea tuturor elementelor divergente și găsirea mecanismelor de acțiune directă, reală, constructivă pentru interesul general al oamenilor.

În realizarea unei politici realiste pentru organizarea păcii, Nicolae Titulescu acorda o atenție importantă echilibrului și spiritului de dreptate, în care el a crezut fără rezerve. Subliniind marile responsabilități politice și

morale ale oamenilor politici, Nicolae Titulescu a susținut conceptul de diplomatie deschisă bazată pe cooperare internațională.

Diplomatul român, în cadrul negocierilor și demersurilor realizate la nivelul conferințelor internaționale ale epocii respective, era considerat „pelerin al păcii”, „tribun al păcii” sau „academician al păcii”. Organizațiile internaționale, societățile academice și mijloacele de informare ale vremii sale l-au gratulat cu cele mai alese atribute pentru opera sa politico-diplomatică de excepție. Nicolae Titulescu a fost un „soldat al păcii”, așezat voluntar și rămas credincios, timp de peste 20 de ani, în tranșeele păcii. El și-a consacrat consecvent activitatea și demersurile politice unui scop nobil, salvagardarea păcii globale și naționale. A fost misionar al păcii într-o epocă de profunde transformări și tulburătoare evoluții politico-sociale, în care forțele fascismului și nazismului păreau să domine lumea, iar politica de conciliere își pierduse puterea de manifestare.

Trecerea timpului nu poate estompa, pentru memoria tratatelor de istoria diplomatiei sau a oamenilor politici, vocația universală și grandoarea atitudinilor adoptate de Nicolae Titulescu în deceniul patru al secolului XX. El s-a manifestat, cu principialitate și remarcabilă fermitate, împotriva acțiunilor agresive, de tristă celebritate, ale nazismului german, fascismului italian și militarismului japonez. În acest sens putem face referire la „Dosarul japoно-chinez”, „Dosarul etiopian”, „Dosarul spaniol”, „Dosarul rhenan”, analizate și rezolvate de el în calitate de ministru de externe. Titularilor cancelariilor diplomatice din marile capitale europene, interlocutorilor săi din forumurile internaționale ale vremii, Nicolae Titulescu le-a prezentat sistematic dovezile unor manifestări de activism pozitiv, pentru a-i scoate dintr-o stare de pasivitate și s-a angajat într-un efort constant pentru prevenirea unui război mondial.

Nicolae Titulescu a propus un ansamblu de inițiative concrete pentru pacea mondială, susceptibile să asigure materializarea dezideratelor demersurilor diplomatice internaționale în acțiune. Analistii evoluției politico-juridice interbelice au remarcat că instaurarea regimurilor dictatoriale în Europa a determinat o potențare relevantă a angajării ideatice și practice a lui Nicolae Titulescu care, mai mult decât oricare dintre contemporanii săi, nu s-a lăsat înșelat de aparențe și sedus de false promisiuni.

Marele diplomat a lăsat posterității o operă care s-a alimentat din dragostea profundă față de poporul român și din rezolvarea pe fundamente juridice a marilor comandamente umaniste ale epocii, din angajarea sa plenară pentru aspirațiile de pace ale cetățenilor lumii planetare.

Nicolae Titulescu face parte din galeria marilor personalități ale omenirii, transmițând un profund mesaj de pace, care îl așează la loc de cinste în conștiința umanității.

Dimensiunile acțiunilor sale invită permanent la reflecție, analiza lor relevându-ne noi și convingătoare dovezi ale unei activități diplomatice de

remarcabilă armonie juridică. Umanismul și realismul acțiunilor sale au avut o anvergură diplomatică de mare valoare practică, în care interesele naționale au fost promovate într-o consonanță de fond cu cele ale comunității internaționale.

Elogiile aduse lui Nicolae Titulescu de personalitățile ilustre ale epocii conturează fascinația pe care diplomatul român și opera sa le-au exercitat asupra contemporanilor. Au fost remarcate: cultura enciclopedică a diplomatului român; uimitoarele sale cunoștințe juridice, spiritul și rafinamentul său politic, logica exemplară, elocința de excepție, puterea de muncă, disciplina interioară, intuiția pătrunzătoare, viziunea sa larg cuprinzătoare, realismul judecăților sale, credința, fermitatea cu care apăra și promova interesele României, promovarea idealurile generoase ale umanității.

Activitatea lui Nicolae Titulescu are valoarea unui mesaj pentru umanism și pace de o remarcabilă actualitate. Marele jurist și opera sa diplomatică reverberează în conștiința contemporaneității ca un apel la rațiune și responsabilitate, de înaltă atitudine spirituală și morală, un apel pentru eliberarea deplină și definitivă a comunității internaționale de sub domnia dreptului forței și așezarea ei sub domnia forței dreptului.

Nicolae Titulescu a fost un vizionar, o prezență activă în arena luptei pentru o ordine economică și politică rațională, fundamentată pe sistemul juridic internațional, pe valorile perene ale umanității de cooperare internațională, bazată pe încredere și armonie în planul securității și păcii. Remarcabilul diplomat român nu a renunțat la ideile sale, nu și-a pierdut speranțele în victoria dreptății, a luptat până în ultima clipă împotriva războiului, înlăturând false iluzii și acționând pentru reconstrucția păcii.

Atunci când, pentru o clipă, speranța murise, când tenebrele fascismului și nazismului păreau să pună definitiv stăpânire peste lume, glasul lui răsună clar și optimist, deoarece avea convingerea fermă – și timpul i-a dat dreptate – că „ceața brună se va ridica, lăsând loc luminii unui nou ev în care statele vor acționa pentru eliminarea războiului din viața planetei și instaurarea unei păci trainice”. Nicolae Titulescu a înțeles că viitorul aparține păcii și a fost omul care a făcut mari eforturi pentru colaborarea euroatlantică, considerând, în acele vremuri tulburi, că securitatea globală este posibilă și că ea trebuie consolidată.

El a trăit și a militat pentru pace, numele său meritând a fi înscris, pentru eternitate, în Panteonul ziditorilor de mari idealuri, lăsându-ne un tulburător și vibrant mesaj: „Cei ce mor pentru o idee sunt eroi al căror testament este un singur cuvânt: continuați!”

PROCESUL RSOI – FACTOR DE AMPLIFICARE A PUTERII DE LUPȚĂ, A CONTINGENTELOR PARTICIPANTE LA OPERAȚIILE MULTINAȚIONALE

THE RSOI PROCESS – AMPLIFICATION FACTOR OF THE COMBAT POWER, OF THE COMBAT UNITS INVOLVED IN MULTINATIONAL OPERATIONS

Mr.conf.univ.dr. Bixi-Pompiliu MOCANU*

Comandamentul Logistic Întrunit

Col.(r) dr. Serghei IONIȚĂ**

Universitatea Națională de Apărare "Carol I"

Recepția, Staționarea, Continuarea deplasării și Integrarea forțelor – RSOM&I, luate împreună, reprezintă un proces prin care este generată puterea de luptă într-o zonă de operații (Aria of Operation – AO). De cele mai multe ori văzută ca o operație logistică, RSOM&I reprezintă o provocare operațională critică care se bazează pe infrastructura logistică; este o implicare a mijloacelor logistice în realizarea solicitărilor comandanților în folosul forțelor luptătoare. Dilema operațională a comandanților este realizarea echilibrului de forțe luptătoare și forțele de logistică. În acest sens, procesul RSOM&I poate reprezenta veriga lipsă dintre dislocarea strategică și manevra tactică.

Reception, Staging, Onward Movement and Integration- RSOM&I, taken together, describe a process from which the combat power is generated into the Aria of Operation - AO. Most of the time RSOM&I described like a logistics operation represents a critical operational challenge which is based on logistics infrastructure; it means implication of the logistics assets in order to accomplish the commanders requests in support the combat units. The operational commanders' dilemma consists in maintaining the balance between the combat units and the logistics structures. In this aspect, the RSOM&I process may represent the missing link between the strategic deployment and the tactical maneuver.

Cuvinte cheie: operații multinaționale, logistică, transformare, RSOM&I, proces.

Keywords: multinational operations, logistics, transformation, RSOM&I, process.

* e-mail: mocanubixi@yahoo.com

** Tel. STAR 1005/0141

Desfășurarea ultimelor conflicte pe plan internațional (Afganistan și Irak) au demonstrat faptul că fizionomia acțiunilor militare s-a schimbat într-un mod categoric ceea ce cu siguranță va impune în plan structural, conceptual și acțional o nouă abordare a ansamblului de activități subsumat sprijinului logistic, reprezentat de modalitatea practică de susținere a forțelor luptătoare.

Printre aspectele care au suscitât opinii din cele mai diverse au fost și cele generate de modul de desfășurare a procesului de Recepție, Staționare, Continuarea deplasării și Integrarea forțelor, cunoscut mult mai bine sub abrevierea de RSOM&I¹.

Operațiunile multinaționale conduse de NATO la începutul mileniului III au demonstrat importanța realizării/menținerii coeziunii forței prin impactul pe care îl are asupra abilității comandantului de a implementa concepțiile operațiilor. Din punct de vedere doctrinar acest proces se desfășoară pe baza unei duble subordonări, în acest sens, autoritățile naționale și cele ale NATO având o responsabilitate comună în ceea ce privește desfășurarea procesului menționat în operațiunile multinaționale.

Astfel, națiunile trebuie să asigure individual sau prin aranjamente de cooperare bilaterale, resursele logistice necesare RSOM&I în folosul propriilor trupe. Operațiunile de Recepție, Staționare, Continuarea deplasării și Integrarea forțelor sunt influențate de disponibilitatea națiunii gazdă care deține ultima decizie în aprobarea, coordonarea și controlul mișcării pe teritoriul său pe baza înțelegerilor reciproce dintre națiuni și care poate asigura sprijinul esențial facilitării procesului.

În anii din urmă, o atenție deosebită a fost acordată îmbunătățirii triadei strategice referitoare la mobilitate, respectiv transportul aerian strategic, transportul maritim strategic și prepoziționarea, fie îmbarcată sau debarcată. Noile modificări doctrinare, reconversia unor vase de transport (Ro/Ro), achiziția de avioane de transport strategic (C-17) în vederea asigurării procesului de prepoziționare a resurselor, au generat dezvoltarea capacităților necesare desfășurării cu succes a procesului RSOM&I. Se apreciază că, „... odată finalizate aceste îmbunătățiri, vor conduce la creșterea capacității actuale a sistemului de dislocare strategică și vor oferi posibilitatea dislocării mai rapidă în teatrul de operații a personalului și materialelor”².

Însă, pe lângă dezvoltarea capacității de dislocare, proiecția cu succes a forței, depinde de abilitatea de a reface rapid capacitățile de luptă imediat după sosirea în teatru a personalului și materialelor. Refacerea va fi finalizată

¹ Colectiv, *Coordonate ale sprijinului logistic în operațiunile internaționale*, Editura Centrul Tehnic-Editorial al Armatei, București, 2008, p. 244.

² *Ibidem*, p. 245.

prin primirea personalului și materialelor, reunirea personalului care în mod normal se deplasează cu mijloace aeriene, cu echipamentul care este transportat pe apă, prin mutarea acestor capacități într-o locație unde se realizează operaționalizarea completă pentru luptă și, în final, prin integrarea capacităților într-o forță militară în măsură să îndeplinească misiunea încredințată.

Unul dintre scopurile dislocării este acela de a asigura deplasarea sigură și continuă din locația de bază pe câmpul de acțiune, fără realizarea unui excedent de materiale în locurile de debarcare sau alte zone din teatru.

În scopul realizării puterii de luptă efective și eficiente în teatrul de operații, comandantul forței trebuie să dețină controlul asupra ritmului și etapelor fluxului de dislocare a personalului și materialelor. Chiar dacă acest lucru poate conduce la încetinirea ritmului de transport strategic pentru evitarea aglomerărilor, obiectivul fundamental trebuie să-l constituie optimizarea dislocării din locația de bază în teatrul de operații și nu numai din „port în port”, așa cum se obișnuia în trecut.

Suntem de părere că aprofundarea activităților subordonate procesului de Recepția, Staționarea, Continuarea deplasării și Integrarea forțelor-RSOM&I, reprezintă un pas înainte către dezideratul urmărit de logisticienii armatei române și anume, calea către un sprijin logistic eficient și eficace, la timpul potrivit și la momentul oportun, forțelor care se află la contact cu adversarii.

În acest sens, suntem de acord cu opiniile conform cărora elaborarea unei metodologii clare de abordare a acestui proces va asigura o evaluare distinctă a stadiului actual în care se găsește sistemul logistic românesc și ne va conduce cu siguranță la determinarea direcțiilor de urmat în viitor în vederea estimării tendințelor de evoluție atât a sistemului logistic militar românesc, dar și a celui existent la nivelul Alianței Nord-Atlantice, din care țara noastră face parte începând cu 2004.

Etapele de desfășurare ale procesului RSOM&I

Recepția, Staționarea, Continuarea deplasării și Integrarea forțelor (RSOM&I) constituie un proces important în acordarea sprijinului logistic forțelor luptătoare. Se definește ca fiind un proces esențial și interrelaționat, necesar coordonării primirii, staționării, deplasării spre înainte și integrării unităților, personalului, tehnicii și materialelor militare în teatrul de operații, precum și trimiterea acestora în zona de responsabilitate în care trebuie să acționeze, în subordinea comandantului operațional, având capacitate completă de luptă.

În conformitate cu noile prevederi regulamentare din armata română, Recepția, Staționarea, Continuarea deplasării și Integrarea forțelor-RSOM&I

constituie „... procesul de tranziție al forțelor dislocate în teatrul/zona de operații pentru realizarea capacității de luptă necesare îndeplinirii cerințelor operaționale stabilite. Operațiile de RSOM&I a forțelor trebuie să se desfășoare în condiții de deplină siguranță, fiind astfel necesară asigurarea măsurilor corespunzătoare de protecție a forțelor și activităților”³.

Pe timpul desfășurării în teatrul de operații, imensele cantități de tehnică și materiale necesare unităților pentru autosusținere pe perioade determinate de timp sunt transportate de regulă, cu mijloace strategice de transport. Prin intermediul acestor mijloace de transport, personalul se deplasează pe calea aerului, sau pe calea ferată, iar tehnica unității se deplasează pe mare, pe calea ferată sau pe calea aerului. În esență, la deplasare în teatrul de operații, unitatea are eforturile divizate pentru transportul personalului și pentru transportul materialelor; în acest timp, comandantul unității își păstrează comanda, dar nu mai exercită și controlul asupra părților multiple ale unității, care se deplasează prin diferite mijloace.

Când diversele eșaloane ale unității sosesc în teatrul de operații, acestea trebuie să fie dispuse într-un singur raion de dispunere (bază de tranzit) și reasamblate mai înainte de restabilirea controlului asupra tuturor părților unității de către comandant. După ajungerea tuturor eșaloanelor unității în teatrul de operații, se desfășoară un proces complex de pregătire pentru luptă, sau pentru misiuni de sprijin logistic. În acest sens pot fi reamintite următoarele activități semnificative: antrenamentul personalului, calibrarea armamentului, realimentarea și armarea sistemelor de arme, stabilirea comunicațiilor în cadrul forței și pregătirea pentru deplasarea spre înainte (redislocarea), într-un raion în care unitatea va fi integrată.

Apreciem că principala valoare a procesului RSOM&I constă în accelerarea activităților de creștere a capacității de luptă a unităților introduse în teatrele de operații, după cum urmează⁴:

- minimalizarea activităților neexecutate la timpul potrivit;
- accelerarea asamblării puterii de luptă;
- conferirea unei flexibilități crescute în operațiile executate;
- optimizarea utilizării forțelor de logistică.

Interesul manifestat în rândul logisticienilor armatelor țărilor membre NATO în acest domeniu, ar putea veni tocmai din dorința de a răspunde mai bine la o întrebare care apare tot mai des în mediul militar logistic, și anume ce fel de sistem logistic ar trebui proiectat, pentru a putea sprijini cât mai bine forțele luptătoare, care acționează în teatrele de operații acolo unde armata română are dislocate forțe la momentul actual și mai mult ca sigur și în viitor.

³ L - 1, *Regulamentul logisticii operațiilor întrunitate*, 2008, art. 2104.

⁴ Colectiv, *op.cit.*, p. 247.

Beneficiile implementării cu succes a cerințelor rezultate din desfășurarea procesului analizat presupun în primul rând creșterea nivelului de standardizare al echipamentelor diferitelor țări membre NATO și implică creșterea agilității și flexibilității la nivel decizional, în vederea obținerii și menținerii inițiativei în domeniul acordării sprijinului logistic, ceea ce ar permite sincronizarea eforturilor unităților angajate în teatrul de operații.

Din studiile existente la nivel mondial reies avantajele care decurg din înțelegerea modului de derularea a unui astfel de proces, care ar permite recepția, depozitarea, ambalarea și expedierea unor cantități importante de materiale, în orice zonă a teatrului de operații. În același timp, creează condițiile necesare dislocării cu rapiditate a trupelor acolo unde se simte nevoia, în funcție de derularea evenimentelor operaționale.

În acest sens, trebuie subliniat că, și la nivelul armatei române se fac pași în această direcție printr-o serie de reglementări, instrucțiuni și studii, care urmăresc să clarifice avantajele derulării cu eficiență a unui astfel de proces. Pe această bază, la ora actuală se procedează la analiza atentă și temeinică a implicațiilor pe care desfășurarea procesului RSOM&I o are asupra derulării cu succes a operațiilor multinaționale la care armata română participă.

Astfel, până în acest moment au fost fundamentate o serie de teorii conform cărora dislocarea propriu-zisă a unităților și marilor unități în teatrul/ zona de operații înglobează trei etape distincte dar interdependente, astfel:

- a) etapa deplasării din garnizoana de reședință către punctele de îmbarcare;
- b) etapa transportului strategic, din punctele de îmbarcare în punctele de debarcare;
- c) etapa dislocării în teatrul de operații, din punctele de debarcare la destinația finală, cunoscută sub titulatura „Recepția, staționarea și continuarea deplasării” (Reception, Staging & Onward Movement – RSOM)⁵.

În acest sens, *recepția* reprezintă procesul prin care „... unitățile și marile unități dislocate sunt primite în punctele de descărcare/debarcare, descărcate/debarcate și deplasate într-o zonă de staționare, în vederea pregătirii pentru continuarea deplasării spre destinația finală”⁶.

Recepția unităților/marilor unități constă în două etape distincte, respectiv etapa de pregătire pentru primirea forțelor și etapa execuției recepției propriu-zise. În etapa de pregătire pentru primirea unităților/marilor unități, personalul și structurile responsabile:

- a) stabilesc un sistem întrunit de distribuție în teatru;

⁵ L - 14/1, *Instrucțiuni privind operațiunile de mișcare și transport ale unităților și marilor unități*, București, 2005, art. 174.

⁶ *Ibidem*, art. 175.

b) direcționează sprijinul națiunii gazdă și se contractează mijloacele și serviciile de transport;

c) stabilesc modalitatea de asigurare a sprijinului executării operațiunilor de recepție, staționare și continuare a deplasării;

d) organizează și pregătește zonele pentru asamblarea și staționarea forțelor, respectiv zone de sosire și de pregătire a continuării deplasării, intermediare de staționare și/sau baze înaintate de sprijin.

Din punct de vedere al responsabilităților persoanelor și structurilor implicate în procesul studiat s-a stabilit că acestea asigură următoarele:

a) debarcarea/descărcarea și efectuarea recepției personalului, tehnicii și materialelor în aeroporturile/porturile de debarcare;

b) pregătirea continuării deplasării personalului, tehnicii și materialelor spre destinațiile finale;

c) deplasarea personalului, tehnicii și materialelor într-o zonă de staționare temporară sau către destinația finală⁷.

Continuând prezentarea componentelor procesului RSOM&I trebuie să subliniem faptul că *staționarea* este procesul prin care „... unitățile și marile unități dislocate sunt reorganizate pe subunități, formațiuni sau coloane de marș și se pregătesc pentru continuarea deplasării spre destinația finală”⁸.

Staționarea temporară a unităților și marilor unități este determinată de diferențele de timp înregistrate la sosirea mijloacelor de transport și de descărcarea acestora în aeroporturile/porturile de debarcare, efectuarea joncțiunii personalului cu echipamentele, tehnica și materialele proprii, asigurarea și pregătirea mijloacelor de transport și unităților pentru continuarea deplasării.

Pe timpul staționării, unitățile și marile unități au capacități limitate pentru îndeplinirea misiunii și nu se pot autosusține în totalitate, astfel încât planificatorii acțiunilor militare trebuie să aibă în vedere asigurarea sprijinului necesar în acest sens.

În unele situații, staționarea unităților și marilor unități poate fi efectuată în afara zonei întrunite de operații, în baze intermediare de staționare – Bază Înaintate pentru Asamblare (*Forward Mounting Base – FMB*). Staționarea începe în zona din vecinătatea punctelor de debarcare, când personalul unităților și marilor unități realizează joncțiunea cu echipamentele, tehnica și materialele proprii și se continuă până în momentul începerii deplasării către destinația finală.

Continuarea deplasării este procesul prin care unitățile și marile unități se deplasează din zonele de recepție și staționare către aria de responsabilitate.

⁷ *Idem*.

⁸ *Ibidem*, art. 176.

Pentru continuarea eficientă și în siguranță a deplasării unităților și marilor unități este necesar un sistem de transport integrat și echilibrat, un control riguros al mișcării și executării operațiunilor în terminalele situate de-a lungul căilor de comunicație utilizate în acest scop.

Pentru continuarea deplasării, unitățile și marile unități trebuie să fie sprijinite de toate componentele naționale pentru operații întrunite și de facilitățile și serviciile puse la dispoziție de națiunea gazdă.

În final, *integrarea* constă în transferul sincronizat de autoritate al unităților și forțelor către o componentă sau un comandament special destinat în teatrul de operații. Caracterul continuu asigură legătura între faze și trecerea unităților în subordinea comandantului forței.

Spre deosebire de primele trei faze, integrarea reprezintă nu atât o etapă de tip logistic, cât și o interfață ce unește unitățile.

Această etapă este considerată finalizată atunci când comandantul realizează comanda și controlul eficiente asupra unității sosite în raionul de dispunere (TAA) iar aceasta este în măsură să îndeplinească misiunea primită.

Integrarea este pasul final în procesul RSOM&I de proiecție a forței și se realizează numai după finalizarea cu succes a primelor trei etape. În orice caz, planificarea și coordonarea integrării trebuie să înceapă din timp și să fie continuă pe parcursul întregului proces de proiecție a forței. Integrarea are două faze.

În final dorim să evidențiem faptul că, pe parcursul primei faze, unitatea trebuie să fie operativă și în măsură să execute misiunea; trebuie să poată comunica, să se deplaseze, să își realizeze reprovizionările și să aibă capacitatea de a lupta sau a oferi sprijin. Sistemul propriu de comandă și control trebuie testat pentru a confirma starea operațională a acestuia. Pe măsură ce procesul se derulează, unitatea trebuie să fie integrată într-o forță întrunită sau combinată. Pe parcursul celei de-a doua faze a etapei de integrare, unitatea trebuie aibă capacitatea de a comunica și de a primi comanda și controlul eșalonului superior.

ASPECTE SPECIFICE ALE SPRIJINULUI LOGISTIC ÎN NOILE ACȚIUNI MILITARE

SPECIFIC ASPECTS REGARDING LOGISTICS SUPPORT IN NEWS MILITARY ACTIONS

Mr.conf.univ.dr. Bixi-Pompiliu MOCANU*
Comandamentul Logistic Întrunit

Procesul de transformare a logisticii a devenit esențial pentru eforturile de transformare ale sistemului militar, ambele procese devenind obiectul „revoluției” din cadrul afacerilor militare. Noile concepte operaționale ale afacerilor militare necesită o structură logistică îmbunătățită. Aici sunt incluse structuri militare întrunite, rețele îmbunătățite de informații, dislocarea scuturilor antirachetă, interoperabilitatea forțelor aliate, operații maritime la litoral și structuri tactice de luptă cu performanțe reale. În acest sens, procesele de sprijin logistic și actuala structură organizațională a logisticii trebuie transformată, astfel încât să poată sprijini toate aceste noi tipuri de acțiuni militare.

Logistics transformation is essential to the defense transformation efforts that have been labeled as revolution in military affairs (RMA). The RMA new operational concepts demand improved logistics. These include joint response strike forces, enhanced information networking, accelerated deployment of missile defenses, realigned overseas presence and swifter power projection, interoperable allied forces, maritime littoral operations, standoff targeting, forcible entry, enhanced tactical deep strikes, and decisive close combat operations. The logistical support processes and current logistic organizational structure must be transformed to support these new, flexible military operations.

Cuvinte cheie: strategie, logistică, transformare, modernizare, proces.

Keywords: strategy, logistics, transformation, modernization, process.

Procesul de identificare a unor noi strategii militare necesită adeseori modificări conceptuale și structurale ale proceselor, respectiv organizațiilor logistice ce sunt destinate sprijinului logistic al actualelor structuri militare combatante. Nu este lipsit de importanță ca acest proces de analiză a stadiului

* e-mail: mocanubixi@yahoo.com

logisticii să înceapă prin analiza diferitelor definiții date logisticii și sprijinului logistic. Luăm, astfel, în considerare faptul că de cele mai multe ori, o definiție, indiferent în ce domeniu funcționează, ea subliniază motivele specifice pentru care procesele și organizațiile respective trebuie să existe.

Suntem de părere că prin analiza doctrinară și a documentelor programatice (de viziune în timp) din domeniul logistic poate fi evidențiată cel mai bine legătura dintre conceptele logistice și cele operaționale.

Analiza procesului de generare/regenerare a structurilor militare se poate realiza cel mai bine prin scoaterea în evidență a organizațiilor și structurilor logistice existente la un moment dat într-o instituție, cum este cea militară, deoarece astfel pot fi identificate atât inițiativele logistice pe care toate aceste structuri le pun în practică, dar și efectul ce-l poate avea asupra capabilității operaționale.

Pentru a defini logistica și sprijinul logistic, apelăm la unul dintre documentele care reglementează activitățile în domeniul abordat, în armata României, *L-1/Regulamentul logisticii operațiilor întrunite*, București, 2008, care arată că *logistica* reprezintă știința planificării și executării mișcării și asigurării forțelor; în sensul său cel mai cuprinzător, ea cuprinde acele aspecte ale operațiilor militare care se referă la:

- a) proiecția și dezvoltarea, achiziția, depozitarea, transportul, distribuția, întreținerea, evacuarea materialelor și scoaterea acestora din uz;
- b) transportul personalului;
- c) achiziția, construcția, întreținerea, exploatarea clădirilor și scoaterea lor din uz;
- d) achiziția sau furnizarea de servicii;
- e) sprijinul medical.

Logistica militară reprezintă un complex de măsuri și activități, desfășurate pe timp de pace, în situații de criză și la război, într-o concepție unitară, pentru asigurarea resurselor materiale necesare forțelor în vederea susținerii pregătirii și ducerii operațiilor.

Pe de altă parte, *suportul logistic* reprezintă totalitatea bunurilor materiale și echipamentelor necesare unei structuri conform prevederilor statelor de organizare și normelor de înzestrare, iar *sprijinul logistic* reprezintă totalitatea activităților ce se desfășoară de către structurile logistice, în scopul asigurării forțelor cu tot ceea ce le este necesar pentru menținerea suportului logistic necesar ducerii acțiunilor militare.

Aceste definiții subliniază dislocarea și mentenanța forțelor, identificând în același timp și sistemele corespunzătoare structurilor logistice.

În cadrul NATO, *logistica* reprezintă "știința planificării și executării deplasărilor, a refacerii și întreținerii forțelor armate". Într-o definiție mai dezvoltată, logistica se referă la următoarele activități: proiectarea și dezvoltarea, achiziția, depozitarea, transportul, distribuția, întreținerea,

evacuarea și reforma materialelor; transportul personalului; achiziția sau construcția, întreținerea, folosirea și declasarea de instalații; achiziția sau furnizarea de servicii; suportul medical și serviciile de sănătate. Această definiție ne îndreaptă atenția asupra proceselor logistice.

O altă definiție care provine din domeniul civil arată că „...logistica face parte din structura care planifică, implementează și controlează depozitarea bunurilor, dar și serviciile și informațiile din punctul de plecare până în punctul de consum, astfel încât să îndeplinească cerințele consumatorilor”.

Se poate observa că gama de responsabilități a structurilor logistice din cadrul armatei române include responsabilitățile identificate prin intermediul definiției existente în mediul civil, la acestea adăugându-se planificarea și controlul eficient și efectiv al bunurilor, serviciilor și a informațiilor necesare consumatorilor. Suplimentar, în mediul militar există responsabilități în mentenanța bunurilor și echipamentelor, precum aeronave, tancuri, vehicule și motoare. În cadrul structurilor logistice din armata română sunt incluse și designul, dezvoltarea, achiziționarea, inventarierea, depozitarea și distribuția bunurilor implicate (logistica de producție). Responsabilitățile structurilor logistice ale ministerului apărării includ, de asemenea, construcția și obținerea de infrastructuri, obținerea de servicii, precum și dislocarea, evacuarea și spitalizarea personalului implicat.

Se poate observa că la momentul actual, responsabilitățile structurilor logistice militare depășesc domeniile lor tradiționale. Totuși, dacă luăm în calcul definiția existentă în mediul civil, atunci structurile logistice militare au foarte multe lucruri în comun cu cele existente în domeniul civil. Identificarea asemănărilor existente în cadrul proceselor militar și civil ar trebui să conducă organele de decizie în domeniul logistic militar la o analiză detaliată/atentă a proceselor militare logistice. Astfel, apar posibilități multiple de a adopta și de a adapta cele mai bune practici logistice din domeniu.

Se apreciază că la nivel mondial, transformarea doctrinelor din domeniul militar, a conceptelor operaționale și strategice, și a proceselor logistice, a început după operațiunile Desert Shield și Desert Storm desfășurate în Irak de coaliția multinațională de forțe, pentru înlăturarea regimului lui Saddam Hussein. Amplul proces de transformare al forțelor armate, care a început la nivel global odată cu derularea acțiunilor militare în Irak, s-a axat îndeosebi pe capabilitatea operațională a forțelor combatante, necesitând capabilități superioare de manevră, structuri bine dimensionate, cu posibilități multiple de protecție a forței, dar și pe realizarea unor structuri logistice viabile.

În ceea ce privește structurile logistice, se dorește regândirea unui nou sistem logistic care să contribuie la reducerea amprentei logistice, care să fie bazat pe prepoziționare și pe reprovizionare. Aceste idei se doresc a fi

aplicate în toate domeniile funcționale ale sprijinului logistic de la aprovizionare la sprijinul medical ajungând până la domeniile conexe. Toate aceste dorințe impun însă alocarea unor fonduri considerabile, și nu în ultimul rând, un sistem de transport performant, accesul necondiționat în punctele de îmbarcare-debarcare (aeroporturi, porturi, stații de cale ferată etc.).

Din punct de vedere doctrinar, la nivelul armatelor NATO au fost identificate șase direcții de acțiune în domeniul logistic:

- dislocarea întrunită/distribuție rapidă;
- logistica multinațională;
- infrastructură activă;
- protecția forței;
- managementul/distribuția informațiilor logistice;
- comanda și controlul sprijinului logistic în teatrul de operații.

Apreciem că accelerarea demersurilor logisticienilor în aceste direcții va contribui la transformări importante în derularea proceselor logistice. Astfel, din punct de vedere al infrastructurii, apreciem că se impune schimbarea mentalității conform căreia armata trebuie să construiască și să dispună de structuri, în loc să închirieze sau să le folosească temporar.

Din punctul de vedere al vizibilității ce trebuie să existe în derularea proceselor logistice se dorește dezvoltarea programului ce asigură vizibilitatea totală asupra bunurilor întrunite și a celui care pune în evidență vizibilitatea bunurilor aflate în tranzit. Aceste două programe trebuie să asigure datele esențiale pentru structurile decizionale, să reducă costurile, în timp ce continuă să asigure sprijin logistic efectiv. Prin dezvoltarea celor două programe considerăm că structurile logistice vor beneficia de oportunități importante în procesul de planificare al sprijinului logistic în acțiunile de luptă.

Recunoscând că trebuie să evidențieze procesele logistice ce se derulează în sprijinul acțiunilor de luptă, NATO a început de mai multă vreme să caute diverse modele. Astfel, pentru a scădea costurile, a spori eficiența și pentru a îmbunătăți serviciile asigurate au fost introduse analize pertinente asupra proceselor logistice. În urma acestor analize, planificatorii sprijinului logistic au observat că obiectivele menționate anterior nu se exclud reciproc. Pentru a sublinia ceea ce am prezentat anterior putem spune că îmbunătățirea proceselor din interiorul sistemelor logistice duce la creșterea eficienței.

Pe de altă parte s-a observat că modificările produse în interiorul proceselor logistice ale firmelor civile decurg din aplicarea diferitelor construcții teoretice. Aici este inclusă și paradigma inventar-transporturi; principiul amânării, ce întârzie forma finală sau ansamblul să apară; principiul speculației; substituirea ce permite utilizarea și altor componente; livrări în timp util; și aplicarea tehnologiei informaționale asupra proceselor logistice.

Deși toate aceste aspecte sunt importante, fiecare dintre ele afectează strategia întregii firme.

În concluzie putem evidenția faptul că toate aceste principii, modele, proceduri și tehnici manageriale se aplică mai nou în procesul de transformare a sistemului logistic al NATO.

Mai nou, în cadrul unor armate membre NATO se observă tendința de colaborare cu unele organisme civile pentru a asigura sprijin logistic atât pentru comandamentele structurilor combatante, cât și pentru cele ale structurilor logistice și administrative.

Astfel, structurile administrative sunt dimensionate pentru asigurarea sprijinului necesar pe toate domeniile funcționale ale sprijinului logistic pentru forțele terestre, navale și aeriene; ele organizează, instruiesc și echipează forțele implicate în ducerea acțiunilor militare. Cerințele de sprijin logistic existente pe timpul acțiunilor militare ghidează structurile logistice către crearea organismelor ce sprijină forțele; atât forțele combatante, cât și organismele menționate vor fi însă conduse de către comandanții numiți de NATO.

Din punct de vedere doctrinar se urmărește ca structurile de decizie să pună în evidență o paradigmă simplă/directă în dimensionarea forțelor combatante. Astfel, acestea trebuie să identifice sarcinile/misiunile pe care forțele trebuie să le îndeplinească. Apoi, organele specifice elaborează strategiile necesare și doctrina de folosire a forțelor luptătoare pentru îndeplinirea cu succes a misiunilor. Tot organele de decizie militară de la nivelul central al armatelor țărilor membre NATO trebuie să testeze și să experimenteze aceste doctrine și strategii, făcând modificările necesare. Toate aceste modificări interne influențează semnificativ cerințele de sprijin logistic.

Pe de altă parte și modificările externe pot, de asemenea, să schimbe semnificativ cerințele logistice. De exemplu, progresele înregistrate în cadrul producției de senzori pot conduce la progrese în domeniul militar, îndeosebi în ceea ce privește aprovizionarea/reaprovizionarea și mentenanța tehnicii și echipamentelor militare. Pe linia mentenanței, apariția senzorilor și implementarea tehnicii de autodiagnosticare la bordul tehnicii de luptă contribuie la reducerea numărului de intervenții, la scăderea numărului tehnicienilor de mentenanță. În același timp, scade numărul echipamentelor, al pieselor de schimb și al persoanelor ce se dislocă.

Urmare a conflictelor din Afganistan și Irak s-a constatat că prin utilizarea tehnicii de luptă care are montată la bord aparatură de autodiagnosticare se contribuie la scăderea tendințelor de a repara piesele și sistemele tehnice scoase din stare de operativitate. Impactul acestor progrese asupra organizației logistice se observă în reducerea și eliminarea capabilităților necesare pentru executarea reparațiilor intermediare de la nivel unitate.

Efectul propriu-zis al acestei schimbări este reprezentat de centralizarea reparațiilor la nivel superior (Elementul de Sprijin Național), reducerea personalului implicat în desfășurarea procesului de mentenanță concomitent cu nevoia de operaționalizare a unor noi structuri de transport. Apreciem că, toate aceste schimbări conceptuale, acționale, dar și tehnologice, precum și schimbările aduse funcțiilor logistice necesită o revizuire a structurilor organizaționale ce asigură sprijinul logistic forțelor combatante. Aceste modificări au de altfel și un alt beneficiu, acela de a reduce nevoia de dislocare a unui număr mare de tehnicieni și bineînțeles de echipamente.

La nivelul categoriilor de forțe din țările membre NATO s-a observat că schimbările în domeniul logistic au avut un ritm și un volum diferit. Astfel, la nivelul forțelor terestre, introducerea tehnicii de autodiagnosticare la bordul mașinilor de luptă a condus la reducerea structurilor logistice de la nivel intermediar. Acest fapt a contribuit la reorientarea eforturilor către structurile de transport (extrem de necesare) ceea ce a contribuit la îmbunătățirea serviciilor de transport concomitent cu obținerea informațiilor necesare despre cauzele de scoatere din funcțiune a tehnicii de transport.

În domeniul aprovizionării, majoritatea armatelor țărilor membre NATO au elaborat inițiative logistice, pe linia managementului stocurilor de materiale și a modernizării tehnicii de transport.

Prin procesul de transformare al logisticii la nivelul forțelor terestre se dorește crearea structurilor de planificare a resurselor, astfel încât să se înlocuiască subsistemele ce conduc mentenanța și aprovizionarea. Aceasta este una dintre inițiativele ce urmăresc îmbunătățirea relațiilor existente la nivelul sistemelor logistice.

Procesul de management desfășurat în cadrul forțelor terestre analizează și reconfigurează în mod sistematic sistemul logistic. Are la bază dislocarea rapidă a materialelor (care permite sectorului comercial să reducă structurile de depozitare și să îmbunătățească serviciile cu clienții). Transformarea logisticii implică crearea unor structuri flexibile de transporturi și de obținere a informațiilor în domeniul logistic, concomitent cu reducerea structurilor existente în domeniul depozitării.

Toate îmbunătățirile ce au apărut în domeniul asigurării tehnicii militare au condus la scăderea numărului de defecțiuni, la mărirea perioadelor dintre reparații și au creat condițiile necesare pentru funcționarea echipamentelor. Așa cum se cunoaște, înainte vreme existau structuri de mentenanță la toate eşaloanele; în momentul de față a scăzut numărul structurilor de mentenanță de la nivel intermediar. Noile structuri logistice din cadrul forțelor terestre au în vedere desfășurarea mentenanței pe locul scoaterii din funcționare (înaintată) și executarea reparațiilor de nivel intermediar la nivelul liniei a doua de sprijin logistic în cadrul bazelor (centrelor).

Programul de management desfășurat în cadrul structurilor logistice din forțele terestre dorește, de asemenea, să reducă timpul de reparații, să contribuie la aplicarea standardelor de performanță în domeniile financiar-contabil și astfel încât să previzioneze în mod cât mai corect cerințele de aprovizionare ale trupelor.

Se consideră că în decursul anilor, structurile logistice s-au dezvoltat în permanență pentru a putea răspunde cerințelor tot mai dificile ale structurilor luptătoare. Toate îmbunătățirile și procesele nou apărute au condus la realizarea unei structuri logistice mai eficiente, mai agile și mai mobile.

În cadrul forțelor navale, de fapt, ca și celelalte structuri, s-a observat că îmbunătățirile permanente aduse sistemelor de armamente au indus efecte nebanuite asupra cerințelor legate de asigurarea pieselor de schimb și reducerea structurii de personal. Totuși, în comparație cu structurile logistice din cadrul forțelor terestre, presiunea operațională asupra sistemului logistic a fost nesemnificativă.

În cadrul forțelor navale, redimensionarea structurilor de transport a permis concentrarea atenției asupra reducerii nivelului stocurilor de materiale aflate asupra luptătorului, piesei, mașinii, unității (marii unități), a structurilor de mentenanță și a infrastructurii necesare. Structura navală a perceput schimbările organizaționale prin crearea unor structuri centralizate de reparații și de depozitare a pieselor de schimb. Totodată, aceste schimbări au inclus consolidarea centrelor de sprijin logistic a flotelor, a depozitelor de piese de schimb pentru derularea procesului de mentenanță și a structurilor de reparații.

Ca o consecință a derulării procesului de transformare în domeniul logistic la nivelul NATO, structurile navale au redus în mod simțitor numărul navelor (cele logistice). Pentru a asigura însă sprijinul logistic necesar, forțele navale au schimbat mecanismele de realimentare din porturi și au aplicat practici comerciale de cumpărare directă din magazine (în locul achizițiilor).

În cadrul forțelor aeriene, au fost create structuri logistice în scopul sprijinirii propriilor operații. Structurile de aprovizionare și derularea procesului de mentenanță au luat ca bază de derulare a activităților specifice nevoia forțelor aeriene de a dispune de piste de decolare/aterizare. Faptul că, de regulă, piste de decolare/aterizare se află în locații fixe a permis crearea structurilor operaționale deservite de unități logistice centralizate.

În ultimii ani, forțele aeriene au intrat într-un proces dificil de schimbare a propriilor structuri logistice pentru a se realiza descentralizarea mentenanței și aprovizionării până la nivel flotilă. În marea majoritate a țărilor membre NATO, doctrina forțelor aeriene s-a modificat pentru a reflecta nevoia (apărută după încheierea Războiului Rece) de unități dislocabile.

Astfel, noile forțe expediționare aeriene trebuie să dispună obligatoriu de structuri logistice (personal de mentenanță și aprovizionare), care să facă

parte integrantă până la nivel flotilă aeriană. Această nouă structură (flotila aeriană) este similară cu structura ce se regăsește în cadrul forțelor navale. Modificările apărute doresc să îmbunătățească eficiența operațională și flexibilitatea pentru a crea structuri corespunzătoare.

Forțele aeriene au inițiat în ultima perioadă mai multe programe de îmbunătățire a sprijinului logistic pentru unitățile operaționale, cunoscute fiind sub denumirea de „Transformare Logistică” și „Strategie de sprijin a produselor”. Urmărind să îmbunătățească eficiența sprijinului logistic, programele amintite pot, de asemenea, să creeze oportunități ce pot modifica condițiile inițiale de dislocare operațională și strategiile de sprijin.

Prin noile strategii elaborate, în domeniul logistic, în cadrul NATO se urmărește asigurarea unor noi capacități pentru structurile logistice care să conducă la creșterea flexibilității și la scăderea vulnerabilităților existente în mediul de operare. În acest sens, se dorește evidențierea importanței pe care o are zona de dislocare pentru reușita operației militare și, în același timp, liniile de sprijin logistic (etapele de sprijin logistic) pentru forțele dislocate.

Nu este lipsit de substanță să amintim că prin cooperarea în domeniul logisticii multinaționale se pot rezolva multe dintre problemele întâmpinate de forțele luptătoare în teatrul de operații. Pe de altă parte nu poate fi concepută logistica multinațională fără existența unui important aport al sprijinului națiunii gazdă care poate asigura materiale, diverse categorii de personal, și nu în ultimul rând, infrastructura necesară.

Pe linia sprijinului medical s-a ajuns la concluzia că structurile de specialitate angajate în menținerea stării de sănătate a forțelor dislocate în zona de misiune trebuie să dispună de capacități adecvate pentru acordarea ajutorului medical de urgență, stabilizarea și evacuarea personalului rănit sau bolnav din zona de desfășurare a acțiunilor de luptă. Aceste noi capacități puse la dispoziția structurilor medicale poate contribui la reducerea personalului medical dislocat, a sprijinului oferit și a forțelor direct implicate. Cu toate astea, se apreciază că sunt mai mult decât necesare introducerea în zona de operații a unor structuri de comunicații care să contribuie la diagnosticarea pacienților, a structurilor de transport rapide și dezvoltarea unei noi tehnologii care să permită îmbunătățirea capacităților de tratament. Se recunoaște astfel faptul că sunt necesare puncte de îmbarcare/debarcare, baze logistice, sisteme de transporturi performante și sisteme moderne de comunicații.

Luând în considerare domeniul funcțional al serviciilor de campanie, se impune să amintim că acestea (hrănirea, spălarea echipamentului, îmbăierea militarilor etc.) sunt de mare importanță, îndeosebi când este vorba de forțele dislocate. Forțele aeriene (și altele) au adoptat nu demult conceptul de sprijin logistic care vizează „raza de acțiune”. Astfel, se ia în considerare

opțiunea dislocării în zona de operații fără prea multe echipamente de sprijin sau personal implicat. Pe de altă parte, odată intrată în zona de operații, structurile combatante primesc sprijinul logistic necesar de la o zonă logistică îndepărtată. Această zonă poate fi o bază națională, a NATO, un agent economic important sau o bază înaintată (foarte aproape de teatrul de operații). Acest concept reduce cerințele inițiale legate de structura aeriană, punând accent pe structurile de comunicații și pe cele de transport. În opinia specialiștilor de logistică se pare că tocmai aici se află vulnerabilitatea. Astfel, structurile de comunicații și cele de transport devin vulnerabilitățile specifice acestui sistem de sprijin.

În final, apreciem că sprijinul logistic va rămâne un domeniu extrem de important al operațiunilor militare. Pe măsură ce factorii de decizie de la nivelul țărilor membre NATO vor continua demersurile de accelerare a procesului de transformare în domeniul logistic, vor descoperi mult mai ușor modalități de aplicare în domeniul militar a celor mai bune practici din contextul civil. În acest sens, se va continua apropierea dintre cele două domenii (militar și civil), iar procesele logistice se vor apropia de idealul managementului logistic: planificarea, implementarea, controlul eficient și efectiv al bunurilor, serviciilor și a informațiilor utilizate, încă de la punctul de emisie și până la utilizator. Astfel, transformarea din domeniul logistic trebuie să pună la dispoziția conducerii NATO structurile necesare pentru a răspunde la orice fel de crize.

BIBLIOGRAFIE

- Houck Roger, *Adequate Logistics Footprint*, Logistics Integration Agency, Office of the Deputy Chief of Staff for Logistics, Department of the Army.
- Wade W. Norman, *The Combat Service Support & Redeployment SMARTbook*, Doctrinal Guide to Combat Service Support, RSO&I and Unit Movement Operations, The Lightning Press Publishing House, 2005.
- Colectiv, *Coordonate ale sprijinului logistic în operațiile internaționale*, Editura Centrul Tehnic-Editorial al Armatei, București, 2008.
- Colectiv, *Mișcarea și transportul în operații multinaționale conduse de NATO*, Editura Militară, București, 2005.

CONSIDERAȚII PRIVIND PROCESUL DE TRANSFORMARE A STRUCTURILOR LOGISTICE

CONSIDERATIONS REGARDING LOGISTICS STRUCTURES TRANSFORMATION PROCESS

Mr.conf.univ.dr. Bixi-Pompiliu MOCANU*
Comandamentul Logistic Întrunit

Sprijinul logistic, în următorul secol, va fi asigurat în condiții diferite, luându-se în calcul înțelegerea situațiilor și îmbunătățirea capacităților de comandă și control. Structurile ce vor contribui la realizarea acestora sunt structurile logistice bazate pe distribuție, vizibilitatea asupra bunurilor materiale, precum și un sistem logistic perfect. Logistica ce are la bază structura de distribuție reprezintă un factor principal în reducerea amprentei logistice de distribuție învechită și masivă, cu una nouă, mică, dar adecvată.

Logistics support in the next century will be provided under different conditions requiring the understanding of real-time situational and improved command and control capabilities. The enablers for these capabilities include distribution-based logistics, total asset visibility, and a seamless logistics system. Distribution-based logistics will be a major factor in reducing the large, redundant, supply-based footprint to a smaller but adequate one.

Cuvinte cheie: amprentă, logistică, distribuție, vizibilitate, modularitate.
Keywords: footprint, logistics, distribution, visibility, modularity

În diversele documente apărute, în ultima perioadă, în domeniul logistic întâlnim tot mai des sintagma de *logistic footprint* (amprentă logistică). Aceasta reprezintă în accepțiunea generală un semn, o impresie, o prezență detectabilă, reprezentată de o dimensiune relativă. O structură logistică adecvată impune, în primul rând, existența unei doctrine logistice

* e-mail: [mocanubixi @yahoo.com](mailto:mocanubixi@yahoo.com)

care să reglementeze aspectele complementare ce țin de modul de constituire, structurare și acțiune a structurilor logistice. Nu în ultimul rând, dorim să subliniem faptul că sintagma *logistic footprint* a produs, alături de alte concepte, o adevărată revoluție în cadrul logisticii militare.

La nivelul țărilor membre NATO se dorește ca în viitorul apropiat, structurile logistice să aibă dimensiuni corespunzătoare, în funcție de unitățile sprijinite, astfel încât, să poată susține forțele secolului XXI, precum și armatele viitorului într-o gamă variată de evenimente – de la diverse tipuri de ostilități până la războaie de tipul Desert Storm. În acest sens, specialiștii de logistică apreciază că rezultatele obținute prin evoluțiile din cadrul logisticii vor conduce la reducerea cerințelor de sprijin, concomitent cu creșterea susținută a capacităților și performanțelor forțelor secolului XXI și a armatelor implicate în viitoarele conflicte militare.

Procesul de transformare a logisticii vizează, în primul rând, înlocuirea vechilor structuri cu unele noi care să nu mai permită acumularea unor stocuri masive de materiale, asigurând astfel livrarea rapidă și oportună a pachetelor logistice necesare, când și unde acestea sunt necesare. Un alt factor care va contribui la reducerea amprentei logistice în viitor îl constituie introducerea tehnicii moderne în domeniul sistemelor de armamente și al informațiilor; prin toate aceste eforturi se apreciază că logistica va reduce drastic cantitatea de materiale ce se introduce în teatrele de operații.

Crearea unei structuri logistice corespunzătoare presupune mai mult decât o schimbare structurală. Implică și dezvoltarea concepțiilor, ideilor și a materialelor utilizate. Procesul de comandă și control, instrucția trupelor impune folosirea unei game variate de jocuri de război, în ideea stimulării factorilor de decizie politico-militari să participe la exercițiile realizate, dar și pentru a discuta problemele strategice și operaționale prin care trece armata. Îmbunătățirea performanțelor tehnicii și echipamentelor militare, înlocuirea materialelor mai vechi cu unele noi va schimba modul în care sistemul militar își dezvoltă, achiziționează și menține echipamentele. Astfel, viitoarele acțiuni militare vor fi purtate în cadru multinațional, nu numai, dar și pentru a putea reduce structura logistică din teatrele de operații. Numărul și tipul sistemelor de armamente necesare forțelor combatante în cadrul unei acțiuni militare le va permite acestora modificarea și conducerea situației tactice (operative), ceea ce va impune schimbarea din mers (decizii) a cerințelor logistice operaționale și tactice.

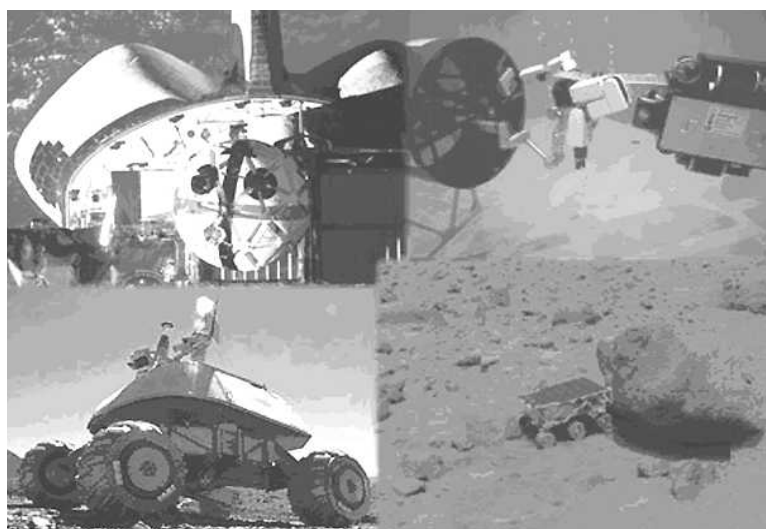
Funcțiile tradiționale ale sprijinului logistic, re aprovizionarea, mentenanța și însuși sprijinul logistic în luptă vor fi asigurate prin căi și metode diferite, de regulă, în afara zonei de acțiuni militare, chiar în afara țării în care se desfășoară conflictul. Această realocare a funcțiilor sprijinului logistic oferă potențialul necesar pentru reducerea structurilor logistice implicate.

Pe de altă parte, modularitatea viitoarelor structuri logistice și noile practici comerciale vor contribui la reducerea structurilor logistice, fără însă a pune la îndoială capabilitatea necesară.

Viitoarele structuri logistice vor avea, ca bază de operare, multe dintre practicile existente în industria comercială, ceea ce înseamnă că în primul rând se vor reduce costurile, dar și timpul de fabricare și asamblare a produselor necesare forțelor combatante, sporindu-se astfel eficiența lor.

Se consideră că programele de achiziționare a armamentelor trebuie să depășească inițiativele simple și învechite, astfel încât să fie îmbunătățită calitatea produselor și a serviciilor. Sistemele de armamente sau cele din compunerea echipamentelor considerate majore, care au mai puține părți componente, sunt mult mai ușor de reparat și menținut în stare de operativitate. În acest sens, se intenționează reducerea nivelului de stocuri de materiale, dar și al personalului de mentenanță implicat. Utilizarea acestei metodologii combinate pentru sistemele de armamente poate reduce cerințele logistice și poate contribui la realizarea unor structuri logistice corespunzătoare.

Alți factori ce pot contribui la reducerea amprentei logisticii au în vedere utilizare pe scară largă a roboticii, vehiculelor fără pilot, agenților care asigură diagnostice și prognoze, a noilor tipuri de muniții, a comunicațiilor în timp real, și nu în ultimul rând, a unor noi structuri de asigurare cu carburanți și energie. Suntem de părere că utilizarea tehnologiilor robotizate vor înlocui într-un viitor nu prea îndepărtat prezența umană în misiuni cu risc ridicat, precum cercetare, supravegherea, recunoașterea, executarea transporturilor etc.

Utilizarea mijloacelor de transport fără pilot poate varia de la structurile aeriene până la cele terestre, chiar și în cazul unităților (marilor unități) de blindate. Noile tipuri de acțiuni militare necesită noi proceduri de

sprijin logistic, care trebuie să fie considerate ca fiind specifice pentru investițiile militare ale secolului XXI, iar odată ce acestea vor fi implementate vor avea un impact deosebit asupra armelor viitorului.

Senzorii, tehnologia avansată, fiecare dintre ele vor avea un impact puternic asupra sistemelor logistice militare, reprezentând componente de bază ale acestora. Introducerea posibilităților automate de diagnosticare și prognoșticare în cadrul sistemelor digitale de armamente va conduce la micșorarea numărului sistemelor de armamente, materialelor și a structurilor de mentenanță necesare pe câmpul de luptă. Posibilitatea de a preconiza problemele tehnice ce apar în sistemele de armamente, înainte ca acestea să apară propriu-zis, va conduce la îmbunătățirea structurilor și la prevenirea problemelor din timpul desfășurării operațiilor.

Prin creșterea numărului structurilor care-și vor determina singure necesarul de reparații și își vor asigura mentenanța necesară pe locul scoaterii din funcționare, în funcție de situație, se va reduce numărul personalului implicat în procesele de aprovizionare/reaprovizionare și mentenanță.

Asigurarea comunicațiilor și a aplicațiilor de telementenanță vor permite analizarea de către experții în domeniu a defecțiunilor produse la tehnica de luptă de la mari distanțe. Rapiditatea cu care se realizează reparațiile și îmbunătățirea capabilităților avute la dispoziția unităților combatante, toate acestea vor conduce la reducerea numărului de sisteme de armament necesare în luptă, precum și la reducerea amprentei logistice.

Nu în ultimul rând, eficacitatea noilor structuri logistice va fi asigurată prin utilizarea de către forțele luptătoare a munițiilor moderne și a sistemelor de armament performante, ceea ce reprezintă o creștere calitativă de remarcă în domeniul abordat (contrar cantităților uriașe de muniție folosite în trecut).

Cantitățile de muniție necesare militarilor în luptă vor fi mult mai mici și vor implica mult mai puține sisteme de armamente necesare susținerii misiunii. Utilizarea tehnologiilor avansate/moderne, a materialelor ce imită proprietățile naturale, realizarea de tehnologii avansate și proiectarea noilor metodologii vor conduce în viitor la realizarea de sisteme ușoare și foarte performante. Toate acestea vor avea o influență deosebită asupra structurilor logistice.

Nu toate însă vor sta pe roze. Se apreciază că în viitorul apropiat structurile angajate în acțiuni de luptă vor mai avea încă destule probleme generate de sistemele de alimentare cu carburanți. Se dorește ca prin utilizarea unor sisteme performante și mult mai avansate tehnologic și această problemă să își găsească o nouă rezolvare.

Dacă până acum am abordat problemele calitative și cantitative ale materialului utilizat în viitoarele acțiuni de luptă, dorim să evidențiem faptul că problemele logisticii nu se referă doar la micșorarea amprente fizice a logisticii. Cum era și normal, apar destule probleme legate de însăși calitatea

profesională a personalului de a deservi viitoarele structuri logistice. Astfel, apar probleme legate de echilibrarea dimensiunii, a cantităților și a cunoștințelor în domeniul logistic în sprijinul acțiunilor de luptă ale secolului XXI.

Acest tip de probleme reprezintă rezultatul reducerii cererii de sprijin logistic, a introducerii noilor tipuri de armamente mult mai letale, a tehnologiilor de informații ce se axează direct pe structura războiului, a sistemului logistic ce permite menținerea funcțiilor și structurilor de sprijin învechite. Se impune astfel, mai mult ca niciodată, accelerarea transformării sistemului logistic și trecerea de la cel care a avut la bază aprovizionarea la cel ce va avea la bază distribuția.

În final dorim să evidențiem faptul că perioada pe care o trăim este una destul de interesantă, plină de schimbări pentru domeniul militar, dar și din punct de vedere al parteneriatelor și al sprijinului pe care sistemul militar îl primește de la partea civilă.

Se apreciază că în perioada imediat următoare, la nivelul țărilor membre NATO, sistemul militar va fi sprijinit prin alocarea de fonduri substanțiale care să asigure accesul la cele mai bune descoperiri pe care industria le poate oferi. Tehnologiile, practica, doctrinele și anticiparea sistemului logistic vor permite probabil apariția de schimbări importante în cadrul structurilor logistice ale următorului secol. Așa cum se cunoaște este esențial ca structura logistică să fie dimensionată în mod corespunzător pentru a putea îndeplini misiunile armatei. Pentru viitoarele acțiuni militare, unitățile logistice nu numai că vor trebui să fie perfect dotate și eficiente, dar trebuie să fie în primul rând adecvate scopului pentru care sunt constituite, pentru a asigura soldatului toate cele necesare, astfel încât să poată câștiga războaiele secolului XXI.

BIBLIOGRAFIE

- Houck Roger, *Logistics Integration Agency*, Office of the Deputy Chief of Staff for Logistics, Department of the Army, Adequate Logistics Footprint.
- Wade W. Norman, *The Combat Service Support & Redeployment SMARTbook*, Doctrinal Guide to Combat Service Support, RSO&I and Unit Movement Operations, The Lightning Press Publishing House, 2005.
- Colectiv, *Coordonate ale sprijinului logistic în operațiile internaționale*, Editura Centrul Tehnic-Editorial al Armatei, București, 2008.
- L - 1, *Regulamentul logisticii operațiilor întrunite*, 2008.
- L - 14/1, *Instrucțiuni privind operațiunile de mișcare și transport ale unităților și marilor unități*, București, 2005.

ASPECTE ALE PLANIFICĂRII OPERAȚIILOR ÎNTRUNITE PE TERITORIUL NAȚIONAL ÎN CONTEXTUL APĂRĂRII COLECTIVE

PLANNING ASPECTS OF JOINT OPERATIONS WITHIN ROMANIAN TERRITORY ACCORDING TO NATIONAL DEFENSE CONTEXT

Col.drd. Vasile HERMENEANU*
Bg.34 I. "Vasile Lupu"

Natura războiului modern impune planificarea și ducerea acțiunilor militare în toate mediile, în cadrul unui sistem unic de conducere și coordonare. Pentru ca o grupare de forțe întrunite să obțină victoria în cadrul unei operații trebuie să dispună de un cadru unic de planificare și execuție, simplu și capabil să integreze, să sincronizeze și să coordoneze acțiunile entităților categoriilor de forțe ale armatei.

În prezent Armata României desfășoară procesul de planificare operațională (OPP) conform procedurilor NATO, dar nu toate doctrinele și manualele care reglementează acest proces sunt oficial implementate. Articolul reprezintă un ghid ce cuprinde o sinteză a activităților desfășurate de eșaloanele naționale de comandă și control în vederea planificării operațiilor militare întrunite pe teritoriul național conform Ghidului de Planificare Operațională (GOP).

The nature of modern warfare requires planning and conducting military actions in every field, within a unique command and co-ordination system. In order to achieve victory a joint task force group must have a unique framework for planning and executing, which should be simple and capable to integrate, synchronize and coordinate military forces actions.

Currently, the Romanian Armed Forces conduct the Operational Planning Process (OPP) in accordance with NATO procedures, but NATO doctrines and text books covering this process are not officially implemented.

The article is a guide covering a synthesis of the activities undertaken by national command and control echelons in order to plan a joint operation in accordance with Guidelines for Operational Planning (GOP).

Cuvinte cheie: operații întrunite, planificare operațională, centru de greutate, punct decisiv, curs de acțiune.

Keywords: joint operations, operational planning, center of gravity, decisive point, curs of action.

* e-mail: hermeneanuvasile@yahoo.com

Unele aspecte ale planificării operațiilor întrunite în concepția NATO

Deși posibilitatea unei amenințări convenționale la scară mare la adresa Alianței a devenit improbabilă, aceasta a fost pe parcurs înlocuită de un întreg complex de noi riscuri și amenințări, cum ar fi: conflictele interetnice și religioase, dificultățile de natură economică, terorismul internațional sau proliferarea armelor de distrugere în masă. Amploarea și natura diversificată a acestor riscuri a presupus crearea la nivelul Alianței a unui sistem de planificare operațională mai flexibil, capabil să răspundă eficient și oportun la posibilele crize. Testarea noului sistem de planificare operațională adoptat în actuala formă, în iunie 2005, și publicat în *Ghidul activităților de planificare operațională (GOP–Guidelines for Operational Planning)* a fost subiectul a numeroase dezbateri, dar și al unor exerciții care au avut loc la nivelul structurii forțelor Alianței.

Bazat pe principiile înscrise în *MC-133, Sistemul de Planificare Operațională în NATO*, Ghidul de Planificare Operațională (GOP) elaborat de către Comandamentul Aliat pentru Operații (ACO) stabilește procedurile și responsabilitățile privind întocmirea, aprobarea, promulgarea, implementarea și revizuirea unitară a planurilor de operații NATO. Procedurile prevăzute în acest ghid se aplică planurilor pentru întreg spectrul de operații specifice articolului 5 și non-articolului 5. De asemenea, manualul este aplicabil tuturor activităților de planificare operațională la orice nivel de comandă – strategic, operativ și tactic, în scopul abordării comune a activității de planificare.

În concepția NATO, planificarea operațională poate fi împărțită în două categorii, și anume: *planificarea în avans* și, respectiv, *planificarea de răspuns la criză*. Prima dintre acestea anticipează evenimentele viitoare sau circumstanțele pe care Alianța le-ar putea înfrunța, având ca finalitate elaborarea unui Plan de Rezervă/Contingență (*COP – Contingency Plan*) sau după caz a unui Plan de Apărare în Vigoare (*SDP – Standing Defense Plan*). Primul se bazează pe presupuneri și estimări privind potențialele amenințări în viitor, în timp ce al doilea este un plan de operații complet, capabil de a fi pus în aplicare cu forțe alocate.

În mod firesc, planificarea operațională este orientată să atingă finalitatea politică dorită și obiectivele strategice stabilite de către autoritățile politico-militare ale NATO, precum și îndeplinirea lor în interiorul limitelor politice și a resurselor alocate. Planificarea operațională în cadrul Alianței începe cu *analiza situației* și *a misiunii* pentru dezvoltarea unei aprecieri clare a „ce” trebuie să fie îndeplinit, în ce „condiții” și în interiorul căror „limite”. Bazată pe această apreciere, planificarea operațională se concentrează apoi pe determinarea „cum” trebuie să fie aranjate și cuprinse operațiile întrunite în proiectarea operațională generală (*overall operational design*). Proiecția

operațională asigură bazele dezvoltării ulterioare a *concepției operației* și a *planului* detaliat. Arta operațională este aplicată pentru a conduce cel mai bine operațiile (căile) utilizând eficient forțele disponibile și capacitățile la dispoziție (mijloacele) pentru atingerea în mod eficient a obiectivelor (finalităților) cu riscuri acceptabile.

În concepția NATO, următoarele noțiuni de bază sunt fundamentale pentru efortul de planificare operațională:¹ evaluarea mediului operațional; aprecierea capacităților, limitelor și intențiilor probabile ale inamicului; concentrarea pe atingerea obiectivelor și a finalității dorite (*desired end-states*) stabilite de autoritățile superioare de comandă; orientarea pe cucerirea, nimicirea, distrugerea Centrelor de Greutate (*COGs – Centers of Gravity*) ale forțelor opuse; determinarea Punctelor Decisive (*DPs – Decisive Points*) ale adversarului; asigurarea protecției propriilor centre de greutate și puncte decisive; determinarea grupărilor de forțe întrunite necesare atingerii scopului; definirea clară a criteriilor pentru măsurarea succesului; realizarea unității de efort prin integrarea operațiilor forțelor terestre cu cele aeriene și navale; elaborarea cursurilor de acțiune și etapizarea acestora pe întreaga durată a operației întrunite;

Conform doctrinei NATO, unul dintre pașii cei mai importanți în dezvoltarea planificării operaționale îl reprezintă determinarea *centrelor de greutate* atât pentru forțele proprii, cât și pentru cele opuse. Ele sunt definite ca „acele caracteristici, obiective (raioane, zone, localități) din care derivă libertatea de acțiune, puterea fizică sau voința de luptă”² a unei forțe militare, națiuni sau alianțe. Centrul de greutate se stabilește la toate nivelurile (strategic, operativ și tactic) și poate exista în domeniul fizic, moral sau cibernetic. Termenul a fost folosit pentru prima dată de renumitul teoretician militar prusac Clausewitz la începutul secolului XIX și este deopotrivă aplicat și în zilele noastre. În cunoscuta sa lucrare „Despre război” acesta spunea că „primul pas în planificarea oricărui război trebuie să fie identificarea centrelor de greutate ale inamicului și, pe cât posibil, reducerea acestora la unul”³. Referitor la importanța lui, autorul considera că un centru de greutate trebuie să fie „centrul întregii puteri și mișcări de care depinde totul, punctul care dirijează toate energiile noastre”⁴.

Comandantul Grupării de Forțe Întrunite (GFÎ) trebuie să știe să îl folosească ca pe un instrument analitic deosebit de prețios pentru determinarea

¹ *GOP – Guidelines for Operational Planning*, Ediția 1 revăzută, 2004, cap. 3, p. 3-1.

² *AAP-6, Allied Administrative Publication*, (Dicționar de termeni), July, 1999.

³ Carl von Clausewitz, *Despre război*, Editura Militară, București, 1982, p. 45.

⁴ *Ibidem*.

resursei principale a puterii proprii și a inamicului. Acesta mai trebuie să știe că centrul de greutate nu se alege, ci se determină. Importanța determinării lui necesită o profundă înțelegere a obiectivelor probabile ale adversarului, precum și o cunoaștere detaliată a căilor și mijloacelor de care acesta dispune. Dacă centrul de greutate al inamicului este atacat, distrus sau neutralizat, se ajunge fie la înfrângerea inamicului, fie la dorința acestuia de a accepta negocierea păcii în condițiile impuse de adversar. Invers, când centrul de greutate propriu este distrus sau neutralizat, inevitabil se va ajunge la pierderea operației.

Într-o situație de răspuns la criză sau în contextul unor conflicte asimetrice, când nu există un adversar clar definit, doctrina NATO consideră că este posibil să se determine centrele de greutate pentru diferiți factori, organisme sau organizații, părți implicate în conflict care pot fi protejate mai degrabă decât neutralizate sau distruse. Într-o situație complexă în care sunt implicați mai mulți factori care se opun și fără o forță primară, este posibil să se determine un centru de greutate abstract, cum ar fi, voința de tolerare a violenței etnice sau încrederea în respectarea obligațiilor de securitate internațională. Spre exemplu, pe timpul conflictelor interetnice din Bosnia-Herțegovina, *consimțirea prezenței IFOR* a devenit centrul de greutate atât pentru NATO, cât și pentru părțile implicate în conflict.⁵ Fără acest consimțământ, operațiile de menținere a păcii din acest spațiu ar fi devenit greu de executat și finalizat.

Istoria conflictelor recente, recte războaiele din Irak și Afganistan, relevă, de asemenea, anumite particularități în ceea ce privește determinarea corectă a centrelor de greutate. Astfel, în momentul de față unul dintre centrele de greutate ale ISAF, dar și ale Coaliției multinaționale dintre Irak îl constituie *coeziunea* acestora și *consensul* statelor participante pentru continuarea misiunilor în aceste teatre de operații.

În cadrul procesului de planificare operațională următorul pas în proiecția unei acțiuni militare întrunite îl reprezintă determinarea *punctelor decisive*, care, în accepțiunea manualelor NATO, reprezintă „etape sau obiective care duc sau definesc succesiunea activităților pentru a ajunge la centrele de greutate”⁶. Un punct decisiv poate fi un loc, un moment precis, o caracteristică distinctă sau calitate superioară pe care un centru de greutate se bazează să-și mențină forța/tăria și libertatea lui de acțiune. În publicația AJP-01 acesta este definit ca „un punct de la care un centru de greutate ostil sau

⁵ Col. Gh. Calopăreanu, *Elemente fundamentale ale procesului de planificare operațională în NATO*, în cadrul Sesiunii de comunicări științifice „Strategii XXI”, U.N.Ap. „Carol I”, București, 12-13 aprilie, 2007, p. 133.

⁶ *Idem*, p. 134.

propriu poate fi amenințat, ...cheia de a debloca un centru de greutate”⁷. În viziunea lui Clausewitz ele reprezintă, de altfel, „elemente a căror cucerire/nimicire asigură comandanților un avantaj important asupra inamicului și influențează în mod semnificativ rezultatul operației”⁸.

Generalul Hansen, fost comandant al Forțelor Aliate din Europa Centrală în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, considera perceperea și definirea punctelor decisive ca fiind esența artei și design-ului operațional, constituind totodată baza succesului la nivel strategic și operativ. Campania Aliatilor din 1942-1945 reprezintă din punctul de vedere al acurateții definirii punctelor decisive, un exemplu demn de învățat. Aceștia au identificat corect punctele decisive care au condus, în final, la înfrângerea centrului de greutate strategic al Germaniei (Hitler și guvernul nazist).

Un alt concept, *direcțiile de efort*, reprezintă acele porțiuni de teren pe care se exercită puterea de luptă a unei forțe. Acestea orientează acțiunile forțelor proprii către punctele decisive și, implicit, către centrul de greutate al inamicului. O forță militară acționează în afara direcțiilor de efort când se află pe direcții divergente față de centrul de greutate, abordând forțe izolate, inferioare sau în interiorul direcției de efort atunci când acțiunile ei converg către centrul de greutate al inamicului.

Punctele critice sunt alte elemente analizate pe timpul procesului de planificare operațională și reprezintă acele momente în care o forță nu-și mai poate menține puterea de luptă pentru îndeplinirea misiunii încredințate. Arta conducerii forțelor în operație constă în aducerea și atragerea adversarului în punctul său critic și lovirea lui în momentele de vulnerabilitate maximă.

Un rol important în concepția NATO revine *controlului politic și militar* asupra procesului de planificare operațională. Astfel, Consiliul Nord Atlantic (NAC) exercită *controlul politic* în acest domeniu prin: emiterea Directivei de Inițiere (ID – Initiating Directive); aprobarea Concepției Operației (CONOPS), Listei cu cerințele misiunii (SOR – Statement of Requirements) și a Planurilor de Operații (COP/SDP/OPANs) la nivel strategic; aprobarea Regulilor de Angajare (ROE – Rules of Engagement); autorizarea activării forței; autorizarea dislocării forței și a execuției. La rândul lor, comandanții militari din NATO exercită *controlul militar* asupra procesului de planificare operațională prin: elaborarea instrucțiunilor de inițiere și a Ghidului de Planificare; delegarea sau păstrarea autorității de coordonare a planificării; aprobarea CONOPS și (SOR) la subordonați; aprobarea COP/SDP/OPANs ale subordonaților.

⁷ A.J.P.-01(B), *Allied Joint Doctrine*, (STANAG 2437), iulie 1994, paragraf 0308.

⁸ Carl von Clausewitz, *op. cit.*, p. 47.

Etapele planificării operației întrunite pe teritoriul național în contextul apărării naționale și/sau colective

Pentru planificarea unei operații întrunite de nivel strategic pe teritoriul național, Centrul Național Militar de Comandă (CNMC) trebuie să aibă în vedere răspunsurile la următoarele întrebări: *ce* condiții/cerințe trebuie realizate pentru îndeplinirea scopului politico-militar al operației; *ce* acțiuni trebuie desfășurate și în ce succesiune; *care* sunt forțele aflate la dispoziție și *cum* trebuie folosite acestea; *care* sunt riscurile și dacă acestea pot fi asumate; *ce* sprijin logistic este necesar și dacă acesta poate fi asigurat; *care* sunt limitele și constrângerile impuse prin misiune, derivate sau generate de mediul de securitate.

Desfășurarea coerentă a procesului de planificare începând de la eșalonul strategic și până la cel tactic pornește de la înțelegerea clară a următoarelor *elemente fundamentale*: centrul de greutate al forței; punctele decisive; abordările directe și indirecte; punctele critice; secvențele operației și succesiunea acestora; ritmul operațional; liniile de operații etc.⁹

Planificarea operației întrunite constituie componenta de bază a pregătirii operației în ansamblul său și se desfășoară pe parcursul mai multor etape ce diferă în funcție de manualul/doctrina la care se face referire. La nivel național, în unele publicații de specialitate reprezentative pentru acest domeniu (ex: SMG/PF-3, *Doctrina pentru operații întrunite ale Forțelor Armate* și respectiv SMG/PF-5, *Doctrina pentru planificarea acțiunilor întrunite*) sunt incluse un număr de 5 etape în cadrul procesului de planificare operațională, astfel: inițierea planificării; elaborarea concepției operației; elaborarea planului operației; reanalizarea/revederea planului; elaborarea planurilor de sprijin.¹⁰ Dacă ne raportăm la prevederile FT-1, *Doctrina operațiilor Forțelor Terestre* planificarea operației cuprinde un număr de 6 etape, după cum urmează: inițierea planificării; orientarea personalului; elaborarea concepției operației; elaborarea planului operației; revederea planului operației; elaborarea planurilor de sprijin.¹¹ În acest caz apare ca o etapă distinctă orientarea personalului pentru planificare, în timp ce în conținutul celorlalte manuale această activitate este considerată ca una dintre fazele etapei de inițiere a planificării.

În doctrina NATO privind planificarea, respectiv în Ghidul de planificare operațională (GOP), găsim incluse în cadrul acestui proces, de asemenea, un număr de 5 etape/faze, la fel ca în Doctrina Armatei

⁹ SMG / PF-3, *Doctrina pentru operații întrunite ale Forțelor Armate*, București, 2003, p. 38.

¹⁰ SMG / PF-5, *Doctrina pentru planificarea operațiilor întrunite*, București, 2003, p. 79.

¹¹ FT – 1, *Doctrina operațiilor Forțelor Terestre*, București, 2007, p. 61.

României¹², oarecum identice cu cele din FT-1, Doctrina operațiilor Forțelor Terestre, astfel: *inițierea planificării; orientarea personalului implicat în planificare; dezvoltarea concepției operației; dezvoltarea planului; revederea/revizuirea planului*.¹³ Asemănarea constă în faptul că primele cinci etape ale planificării prevăzute în FT-1 sunt identice cu cele din GOP, iar deosebirea rezidă în faptul că ultima etapă din FT-1, respectiv *elaborarea planurilor de sprijin a operației*, nu se regăsește în GOP, ea fiind de altfel inclusă în activitatea generală de elaborare a planului operației (etapa a 4-a). Acest aspect este oarecum justificat dat fiind faptul că planurile de sprijin sunt parte integrantă a planului operației întrunite ca anexe ale acestuia. Mai mult, acestea se întocmesc concomitent cu elaborarea planului de operații și nu după finalizarea și aprobarea acestuia.

Având în vedere cele prezentate în acest subcapitol, opinăm că este necesar ca într-un timp cât mai scurt să se realizeze la nivelul Armatei României uniformizarea procesului de planificare operațională atât din punct de vedere doctrinar, cât și acțional prin abrogarea manualelor și regulamentelor depășite, complementaritatea doctrinei acțiunilor întrunite cu cele ale categoriilor de forțe ale armatei și, nu în ultimul rând, prin adoptarea și implementarea Ghidului de planificare operațională (GOP), ca document oficial de lucru pentru toate structurile militare naționale. Începutul acestui proces, în Armata României, a fost marcat de implementarea Doctrinei Întrunite a NATO (AJP-01C) prin STANAG 2437 (Doctrina Armatei României, ediția 2007). De aceea, în continuare vom aborda succint principalele etape ale procesului de planificare a operației întrunite pe teritoriul național, având ca referință de bază tocmai acest document utilizat pe scară largă în cadrul Alianței Nord-Atlantice (GOP), dar și prevederile noii Doctrine a Armatei României.

1. Inițierea planificării operației întrunite reprezintă prima etapă a procesului de planificare operațională și se declanșează pe baza Directivei de Inițiere primită de la eșalonul strategic (CNMC) sau din proprie inițiativă pe baza misiunii deduse. Scopul etapei de inițiere este, în principal, de a stabili cerințele execuției planificării, direcționarea procesului de planificare, precum și stabilirea limitărilor. Sarcinile tipice ale comandamentului GFÎ în această etapă sunt: identificarea și definirea misiunii, identificarea limitelor acțiunii, stabilirea/constituirea grupei de planificare operațională (*OPG – Operational Planning Group*), colectarea informațiilor și datelor despre teatrul/zona de operații întrunite (*JOA – Joint Operational Area*), precum și formularea unor evaluări preliminare.

¹² *Doctrina Armatei României*, București, 2007, p.87.

¹³ *GOP – Guidelines for Operational Planning*, Ediția 1 revăzută, 2004, cap. 4, p. 4-A-1.

Atunci când se desfășoară la nivel strategic, faza de inițiere are ca finalitate *directiva/ordinul de inițiere a planificării operative*, iar atunci când se execută la nivelul GFÎ de nivel operativ are ca rezultat *îndrumarea pentru planificare* a subordonaților sau *ordine de avertizare/preliminare* pentru comandamentele de nivel tactic, în scopul începerii planificării paralele/simultane.

2. Orientarea personalului implicat în planificarea operației întrunite se execută de către comandantul sau șeful de stat major al GFÎ pe baza însușirii și aprofundării misiunii primite/deduse în scopul de a determina ce trebuie făcut pentru a respecta sarcinile formulate de eșalonul strategic și a îndeplini misiunea. Prin aceasta se asigură caracterul unitar al activităților și documentelor, elaborate prin direcționarea gândirii și efortului întregului personal din compunerea statului major întrunit.

Orientarea se realizează în așa fel încât să nu lase nici un dubiu asupra intenției comandantului GFÎ și să exprime cât mai mult din viziunea acestuia asupra misiunii și a modalității de îndeplinire a obiectivului final. Comandantul, sprijinit îndeosebi de personalul grupei de planificare (OPG), face o estimare amănunțită a situației strategice și operative din zona de operații întrunite. În baza acesteia execută o analiză detaliată a misiunii pentru a înțelege exact intenția și finalitatea dorită de comandantul CNMC, precum și sarcinile rezultate, în scopul de a formula exact misiunea GFÎ și finalitatea dorită. Aceasta va permite dezvoltarea unei proiectări operaționale de ansamblu care va include analiza centrelor de greutate, vulnerabilităților majore, punctelor decisive, abordările directe și indirecte, punctele critice probabile ale operației, secvențele operației și succesiunea acestora.

Această etapă are ca finalitate elaborarea *Ghidului comandantului pentru planificare* (*Commander's Planning Guidance – CPG*), care asigură îndrumarea atât pentru comandanții subordonați în vederea inițierii și orientării acestora, cât și pentru propriul grup de planificare, în vederea dezvoltării concepției operației întrunite. Elementele cheie ale ghidului sunt în număr de trei, și anume: finalitatea dorită, formularea misiunii și intenția inițială a comandantului GFÎ. Intenția inițială a comandantului reflectă tocmai concepția sa despre operația ce trebuie dezvoltată.

3. Elaborarea concepției operației întrunite începe cu revederea și analiza Ghidului comandantului GFÎ pentru planificare și constituie baza elaborării *cursurilor de acțiune*¹⁴ (*Course of Actions – COAs*) proprii. Procesul de elaborare a concepției presupune, din partea întregului comandament, și nu numai din partea grupului principal de planificare, o amplă și multilaterală

¹⁴ FT – I, *Doctrina operațiilor Forțelor Terestre*, București, 2007, p. 42.

activitate pentru a identifica posibilele cursuri ale operației, precum și o minuțioasă analiză necesară luării deciziei de către comandant.

Obiectivul acestei etape este, în esență, acela de a determina cum este cel mai bine/eficient să fie desfășurate acțiunile întrunite în scopul îndeplinirii efective a misiunii finale. Manualele NATO privind planificarea operațională recomandă ca în această etapă să se execute: analiza misiunii/factorilor care influențează dezvoltarea cursurilor de acțiune; îndrumarea planificării și elaborarea cursurilor operației întrunite; elaborarea estimărilor; prezentarea estimărilor, analiza cursurilor/ compararea acestora și selectarea cursului optim al operației; precizarea deciziei comandantului GFÎ; redactarea concepției și prezentarea acesteia pentru aprobare comandantului CNMC.

Cursurile de acțiune sunt inițial descrise în termeni generali, după care li se verifică validitatea. În sensul cel mai larg, cursul unei acțiuni este definit ca „...desfășurare, mers, direcție a unor evenimente”¹⁵, iar în accepție militară, ca o variantă de acțiune, o succesiune logică de acțiuni ce urmează a fi desfășurare de o forță pentru îndeplinirea unei misiuni.¹⁶ Acestea sunt îmbunătățite pe timpul analizei, jocurilor de război și intervențiilor comandanților subordonați, atunci când planificarea operațională se desfășoară în paralel. *Jocul de război (war game)* este o încercare conștientă de a vizualiza cursul operației/luptei date fiind forțele proprii și dispunerea lor, mijloacele inamicului și cursurile probabile ale acestuia, precum și terenul din zona de operații respectivă. „... el încearcă să prevadă acțiunea, reacția și contrareacția în dinamica operației”¹⁷.

Rezultatele analizei și comparării cursurilor de acțiune se prezintă comandantului GFÎ însoțite de propuneri și justificări solid argumentate, în cadrul *ședinței/briefing-ului de luare a deciziei*. Pe baza deciziei comandantului și a eventualelor îndrumări ulterioare, statul major al GFÎ definitivează cursul de acțiune selectat și întocmește grafic și text concepția operației (*Concept of Operations – CONOPS*) precum și cerințele operației (*Statement of Requirements – SOR*) care reprezintă produsele finale ale acestei etape de planificare¹⁸.

4. Elaborarea planului operației întrunite reprezintă etapa cu ponderea cea mai mare în cadrul procesului de planificare operațională desfășurat de către comandamentul GFÎ. Ea se declanșează și se realizează pe baza concepției operației întrunite aprobată de comandantul CNMC. În

¹⁵ DEX – *Dicționarul Explicativ al Limbii Române*, Editura Academiei, București, 1975, p. 222.

¹⁶ Lucian Stăncilă, *Operațiile ofensive în apărarea armată a țării*, Editura Sylvi, București, 2002, p. 133.

¹⁷ Lt.col. Cătălin Marius Târnărcop, *Procesul elaborării deciziei în trupele de uscat ale SUA*, Editura Militară, București, 1996, p. 43.

¹⁸ *GOP – Guidelines for Operational Planning*, Ediția 1 revăzută, 2004, cap. 4, pp. 4-21.

dezvoltarea planului trebuie încorporată orice schimbare intervenită sau cerută de către autoritatea care a aprobat planul. În situația în care concepția aprobată prezintă modificări majore față de cea propusă/înaintată spre aprobare, acest aspect poate conduce la reluarea unor faze/etape anterioare din cadrul procesului de planificare.¹⁹

Scopul acestei etape este de a identifica forțele necesare implementării concepției, de a asigura sprijinul și protecția acestora, de a le organiza și coordona deplasarea acestora în zona de operații întrunite, precum și de elabora/stabili toate detaliile necesare integrării, sincronizării și coordonării acțiunilor forțelor întrunite aprobate prin CONOPS. Activitatea de elaborare a planului are, așadar, un caracter complex, necesită o foarte bună colaborare între toate compartimentele comandamentului grupării, presupune, în esență, detalierea concepției operației și constă în aprofundarea planificării și dezvoltarea planului în următoarele direcții importante: planificarea întrebuințării forțelor întrunite; planificarea sprijinului operației întrunite; planificarea sprijinului logistic; planificarea asigurării și protecției forțelor. Această etapă se finalizează cu planul operației (OPLAN) aprobat. Pe baza lui se elaborează ordinul de operații (OPORD) care se transmite subordonaților, precizându-li-se ce să facă, de ce, cu cine, unde și când, dar fără a le specifica și cum să facă.

5. Revederea/reanalizarea planului operației constă în analiza acestuia în scopul validării și se execută imediat după elaborare, iar după aceea periodic în funcție de evoluția situației pentru actualizarea lui permanentă. La nivel strategic și operativ scopul acestei etape este acela de a se asigura că planul rămâne valabil conform cerințelor, politiciii și doctrinei naționale/aliatelor precum și viabil din punctul de vedere al fezabilității, oportunității și acceptabilității. Atunci când planurile de contingență se întocmesc din timp de pace, revederea acestora presupune desfășurarea de către SMG / CNMC a următoarelor activități: revederea periodică a cursului evenimentelor; revizuirea permanentă a planului în funcție de evoluția acestora și transformarea, după caz, a planului de contingență (COPLAN) în plan de operații (OPLAN).

Concluzionând asupra celor prezentate, apreciem că, planificarea nu reprezintă o înșiruire de activități, etape sau faze mai mult sau mai puțin formalizate așa cum s-ar părea la prima vedere. Planificarea este un proces complex care presupune o multitudine de activități interrelaționate. Orice etapă a acestui proces presupune și implică la rândul ei alte activități de planificare, etapele nefiind o progresie clasică de activități consecutive și/sau cronologice.

¹⁹ SMG / PF-3, *Doctrina pentru operații întrunite ale Forțelor Armate*, București, 2003, p. 44.

BIBLIOGRAFIE

- * * * *Doctrina Armatei Românie*, București, 2007.
- * * * *SMG/P.F.–5, Doctrina pentru planificarea operațiilor întrunite*, București, 2003.
- * * * *Concepția privind conducerea ,comanda și controlul în Armatei României*, București, 2007.
- * * * *Concepția privind organizarea și funcționarea Centrului Național Militar de Comandă*, București, 2007.
- * * * *A.J.P.-01(C), Allied Joint Doctrine*, (STANAG 2437), Ratification Draft, 2006.
- * * * *A.J.P.-3, Allied Joint Operations*, noiembrie, 2000
- * * * *GOP – Guidelines for Operational Planning*, Ediția 1 revăzută, 2004.
- * * * *FM 6-0, Command and Control of Army Forces*, Department of the Army, Washington, DC, 2003.
- Calopăreanu Gheorghe, *Elemente fundamentale ale planificării în NATO*, UNAp. „Carol I”, București, 2007.
- Dragomirescu Valentin, *Conducerea acțiunilor militare în războiul modern*, Editura U. N. Ap. „Carol I”, București, 2007.
- Mureșan Mircea, *Reflecții despre fenomenul militar*, Editura U.N.Ap., București, 2004.
- Mureșan M., Stăncilă L., *Operațiile întrunite în războiul viitorului*, Editura U.N.Ap., București, 2005.
- Mureșan M., Stăncilă L., *Aspecte ale conflictelor militare ale viitorului*, Editura U.N.Ap., București, 2006.

ANALIZA GEOPOLITICII ÎN CADRUL UE

GEOPOLITICAL ANALYSIS IN EU

Lt.col.drd. Corneliu DINCO*

U.M. 01684 Alba Iulia

Mr.drd. Felicia DEDIU**

Universitatea Națională de Apărare "Carol I"

La începutul noului mileniu, apariția Uniunii Europene ca actor geopolitic este dincolo de orice îndoială. Strategia europeană de securitate este fundamentul pe care acest nou actor geopolitic, ce depune toate eforturile în domeniul menținerii păcii și protejării intereselor, ajută la construirea propriei viziuni geopolitice. Astfel, câteva cerințe trebuie îndeplinite de către UE pentru a crea o reprezentare completă ca actor geopolitic: împărtășirea aceluiași set de valori și principii, capacitatea de formula politici coerente, de a negocia cu alți actori internaționali, de a folosi diverse instrumente politice și de a legitima la nivel intern atât procesele decizionale, cât și prioritățile politicii externe.

At the beginning of the new millennium, the emergence of the European Union as a geopolitical actor is beyond doubt. The European Security Strategy represents the foundation on which this new geopolitical actor, striving on for making its best in the field of preservation of peace and protecting its interests, builds its own geopolitical vision. As such, there are few requirements needed to be fulfilled by the EU in order to achieve a full representational view as a geopolitical actor: sharing a common set of values and principles, ability to formulate coherent politics, ability to negotiate with other international actors, capability to use various political instruments and legitimating internally both the decision processes and the priorities of the foreign policy.

Cuvinte cheie: geopolitică, mediu de securitate, actor geopolitic, securitate.

Keywords: geopolitics, security environment, geopolitical actor, security.

În ultimii 15 ani, Uniunea Europeană a devenit un jucător relevant în arena relațiilor internaționale, dezvoltându-și pas cu pas ambițiile și instituțiile necesare aplicării unei Politici Europene Externe și de Securitate Comune.

* e-mail: dincocorneliu@yahoo.com

** Tel. 319.48.80 / 0145

În identificarea rolului UE ca actor geopolitic și pentru a răspunde la întrebarea dacă UE are o viziune geopolitică proprie, considerăm că trebuie pornit în analiză de la formele și conținutul geopoliticii, care contribuie la crearea acesteia, recunoscute de unii autori ca fiind¹:

- *Geopolitica formală*, prin raționamentul geopolitic din practica academică, instituții de securitate, instituții de cercetare în domeniul strategiei și securității etc.;
- *Geopolitica practică*, prin raționamentul geopolitic utilizat în politica externă și diferite instituții politice etc.;
- *Geopolitica populară*, prin raționamentul geopolitic din practica mass-media, cinema, literatură etc.

Fiecare tip de geopolitică se bazează și utilizează diferite „surse de producție, distribuție și consum”, cu mențiunea că acestea sunt relaționate reciproc. În democrațiile de sorginte occidentală, geopolitica practică și cea populară au nevoie de a împărtăși reprezentări geopolitice comune, tocmai din nevoia factorului politic de a beneficia de sprijinul popular pentru a rămâne la putere.

Studiile geopolitice elaborate de un anumit stat în politica sa externă sunt structurate, de regulă, în jurul unei viziuni geopolitice și a unui *cod geopolitic*, așa cum a descris Gaddis, în 1982², precizând că un cod geopolitic descrie ipotezele asupra intereselor unui stat (în acest caz se referă la SUA) în lume, amenințările potențiale și răspunsurile corespunzătoare pentru a le apăra. Se poate afirma desigur, că toate statele vor utiliza coduri geopolitice proprii pentru promovarea politicilor proprii în plan internațional. Dar pe lângă acestea mai este nevoie de o fundamentare rațională sau de un raționament de ordin geopolitic, ce constituie ceea ce Dijkink (1996)³ definea ca fiind tocmai *viziunea geopolitică*, precum și de un limbaj geopolitic pe care același autor afirmă că poate fi recunoscut după ocurența cuvintelor referitoare la frontiere/granițe și la conflictele de interese legate de teritorialitate sau granițe.⁴

Un element principal al acestui concept este dat de faptul că interesele unei națiuni sau a unui stat influențează direct raționamentul geopolitic și implicit viziunea geopolitică, fiind, într-o măsură covârșitoare, modelate de identitatea națională. Astfel, în analiza sa, Dijkink identifică cinci elemente ce pot reprezenta conținutul unei viziuni geopolitice:

¹ Virginie Mamadouh, *Framing the European Union as a geopolitical actor*, SGIR Conference, „Constructing World Orders”, The Hague, 9-11 sept. 2004, p. 2.

² John Lewis Gaddis, *Strategies of Containment: A Critical Appraisal of Postwar American National Security Policy*, Oxford University Press, 1982, p. 281.

³ Gertjan Dijkink, *National Identity and Geopolitical Visions: Maps of Pride and Pain*, Routledge, 1996, p. IX.

⁴ *Ibidem*, p. 5.

- justificarea granițelor teritoriale sau a unei zone vitale ce contribuie la menținerea unității naționale;⁵
- existența unui cod geopolitic;
- existența unui actor statal care să elaboreze viziunea geopolitică;
- promovarea unei misiuni sau meniri naționale (democrație, imperialism, comunism)⁶;
- ipotezele asupra unor factori impersonali sau intangibili, cum ar fi dezvoltarea și modernizarea societății, promovarea unor valori culturale etc.

Aceste aspecte sunt recunoscute ca fiind valide în ceea ce privește statul ca actor geopolitic, dar în cazul unei uniuni de state cum este UE, mai este valabil acest raționament? O viziune geopolitică a Uniunii Europene va afecta viziunile geopolitice ale statelor membre și dacă da, în ce mod?

Considerăm că emergența unei viziuni geopolitice europene, pentru a fi atât credibilă, cât și eficientă, ar trebui ca pe lângă conținutul clasic al viziunii geopolitice expus mai sus, să aibă și un caracter geopolitic reprezentational, în sensul că, prin instituțiile sale de politică externă și promovarea politicii externe comune europene, UE să se afirme ca un actor geopolitic, care, prin natura sa, va trebui să adopte prerogative ce aparțin în prezent statelor, sau să se întrebuințeze așa zisa „geopolitică multiscalară”⁷ în care UE și statele membre conlucrează, fiind parteneri într-o rețea de politică externă și de securitate comune.

Geopolitica multiscalară va constitui astfel specificul Uniunii Europene în planul geopoliticii mondiale, competențele în acest domeniu fiind repartizate în funcție de tipul guvernării, naționale sau supranaționale, precum și de factorii decizionali care, în acest caz sunt supranaționali – Comisari, Parlamentul European, Înalți Reprezentanți, Președinția UE – sau

⁵Art. 2 din Tratatul de la Lisabona precizează că „Aceasta [Uniunea Europeană] promovează coeziunea economică, socială și teritorială, precum și solidaritatea între statele membre.” Conținutul acestui articol contribuie la crearea premiselor elaborării unei viziuni geopolitice comune a UE, mai ales că obiectivele de politică externă ale UE coroborate cu principiile politicii de securitate și apărare, considerăm că deja constituie un construct inițial al unui cod geopolitic european.

⁶ Tratatul de la Lisabona statuează în CAP. 1 Dispoziții generale privind acțiunea externă a Uniunii Art. 10 A - „Acțiunea Uniunii pe scena internațională are la bază principiile care au inspirat crearea, dezvoltarea și extinderea sa și pe care intenționează să le promoveze în lumea întreagă: democrația, statul de drept, universalitatea și indivizibilitatea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, respectarea demnității umane, principiile egalității și solidarității, precum și respectarea principiilor Cartei Organizației Națiunilor Unite și a dreptului internațional.”

⁷ Virginie Mamadouh, *Framing the European Union as a geopolitical actor*, SGIR Conference, „Constructing World Orders”, The Hague, 9-11 sept. 2004, p. 4.

cei naționali, reprezentați de guvernele naționale în Consiliul Europei. Emergența UE ca actor geopolitic va fi dificilă, mai ales că, uneori, UE este percepută ca „Obiect Politic Neidentificat”, așa cum plastic s-a exprimat Jacques Delors, fost președinte al Comisiei Europene. Totuși, evoluțiile de dată recentă la nivel european ne îndreaptă către o concluzie diferită de cea a lui Jacques Delors, așa cum vom încerca să demonstrăm în cele ce urmează.

În identificarea criteriilor ce vor contribui la exercitarea atributelor specifice unui actor geopolitic, și implicit la realizarea așa numitului caracter geopolitic reprezentational al Uniunii, se pot distinge cinci cerințe ale atingerii acestui scop:⁸

- aderarea la un set de principii și valori comune;
- abilitatea de a identifica priorități politice și de a formula politici coerente;
- abilitatea de a negocia cu alți actori din sistemul internațional;
- existența și capacitatea de a utiliza diferite instrumente politice;
- legitimarea internă, la nivelul Uniunii, a proceselor decizionale și a priorităților politicii externe.

Apreciem că, în prezent, la nivelul UE, practica geopolitică este bine ancorată și instituționalizată, comparativ cu începutul anilor '90, tocmai prin existența a noi agenții, precum și prin nominalizarea Înaltului Reprezentant pentru Politica Externă și de Securitate Comună, care fiind și vicepreședinte al Comisiei Europene, va crește impactul, coerența și vizibilitatea acțiunilor externe ale Uniunii.

Negocierile de extindere, încheierea de tratate și parteneriate cu alte țări în diferite domenii – economice, sociale și politice, contribuie la manifestarea UE ca un actor geopolitic de marcă pe eșichierul politicii mondiale.

În acest context, apariția documentului ce statua politica de vecinătate europeană, în martie 2003, precum și a Strategiei Europene de Securitate din decembrie 2003, au contribuit direct la structurarea UE ca actor geopolitic. De asemenea, trebuie menționată aici și elaborarea, anterioară anului 2003, a unor strategii ce se referă la relațiile cu Rusia (1999)⁹, Ucraina (1999)¹⁰ și cu statele din zona Mediteranei (2000)¹¹. De asemenea este de reținut și strategia

⁸ C. Bretherton & J. Vogler, *European Union as Global Actor*, London, Routledge, 1999, p. 38.

⁹ *Common strategy of the European Union of 4 June 1999 on Russia* (Official Journal 1999, L 157/1).

¹⁰ *European Council Common strategy of 11 December 1999 on Ukraine* (Official Journal L 1999, L 331/1).

¹¹ *The Common strategy of the European Council of 19 June 2000 on the Mediterranean Region* (Official Journal 2000, L 183/5).

europeană împotriva proliferării armelor de distrugere în masă (2003)¹², programele de asistență pentru Irak (2004, 2005, 2006). Aceste aspecte denotă clar tendința tot mai accentuată a UE de a acționa și a se manifesta ca un actor geopolitic major actual și de viitor.

Prin adoptarea Tratatului de la Lisabona, considerăm că Europa se va manifesta pe deplin ca un actor global, acesta furnizând Europei „partitura” pentru o singură voce în ceea ce privește relațiile acesteia de parteneriat pe plan mondial, cu respectarea intereselor particulare ale statelor membre legate de afacerile externe. Ca urmare a statuării unor aspecte, cum ar fi, stabilirea unui Serviciu European de Acțiune Externă, ce va sprijini activitatea Înaltului Reprezentant pentru Politica Externă și de Securitate Comună sau consolidarea personalității juridice a Uniunii, ce va influența direct capacitatea și puterea sa de negociere, apreciem că acest tratat constituie un punct de referință, din punct de vedere al acțiunii geopolitice comune europene.

În ceea ce privește opțiunile geopolitice pentru rolul UE în lume, în secolul XXI, se poate afirma că acestea gravitează între statutul de putere civilă și economică și cel de putere militară, pe de o parte, iar pe de altă parte, ca putere auxiliară SUA sau ca o contrapondere a SUA pe plan mondial, așa cum rezultă din tabelul de mai jos.

Tabelul nr. 1

Opțiunile geopolitice ale UE¹³

	Puterea auxiliară a SUA	Puterea de contrapondere a SUA
Putere civilă	<i>Acțiuni diplomatice, politice și de sprijin al acțiunilor militare ale SUA</i>	<i>Acțiuni diplomatice, politice și de sprijin în locul acțiunilor militare ale SUA</i>
Putere militară	<i>Acțiuni militare împreună cu SUA</i>	<i>Acțiuni militare UE autonome</i>

Pentru ca statele să-și poată promova și apăra interesele naționale, într-o lume în care riscurile și amenințările la adresa acestora nu mai au frontiere, acestea sunt obligate să se integreze în structurile de securitate, singurele în măsură să identifice pericolele la adresa securității internaționale. În aceste structuri, statele naționale și alte organizații pot cel mai bine să contribuie la

¹² *EU strategy against proliferation of weapons of mass destruction, December 2003*, publicat în *Chaillot paper* 67.

¹³ Virginie Mamadouh, *Framing the European Union as a geopolitical actor*, SGIR Conference, „Constructing World Orders”, The Hague, 9-11 sept. 2004, p. 27.

stabilirea normelor ce trebuie respectate de către toți actorii internaționali și să creeze instrumentele necesare prin care să se asigure stabilitatea și cooperarea internațională. În condițiile mediului actual de securitate, statele naționale sunt obligate să adopte norme și principii recunoscute pe plan internațional, transferând o parte din prerogativele care le aparțineau în exclusivitate.

Organismele internaționale tind să preia elemente ale securității, fenomen care se va accentua în viitorul apropiat. Statele naționale nu mai pot să rezolve singure problematica complexă și imprevizibilă a securității și, de aceea, integrarea în aceste structuri de securitate a devenit o necesitate.

Surse internet:

<http://europa-eu-un.org/>

<http://www.cdiss.org/>

<http://www.nato.int/>

www.mapn.ro/

www.gov.ro/

DE LA CONTROLUL FINANCIAR DE GESTIUNE LA AUDITUL PUBLIC INTERN

DU CONTROL FINANCIAR À L'AUDIT PUBLIC DE L'INTERIEUR

Cms. șef drd. Adrian BĂNCUȚĂ*
Ministerul Internelor și Reformei Administrative
Col.(r) prof.univ.dr. Benone ANDRONIC**
Universitatea Națională de Apărare "Carol I"

Autorii articolului arată care a fost evoluția controlului financiar de gestiune în țara noastră în sensul larg al acestuia, considerând utilă o scurtă privire retrospectivă asupra evoluției sale și cum s-a ajuns la auditul public prin transformări legislative.

Les auteurs de l'article montrent quelle a été l'évolution du contrôle financier de gestion dans notre pays, dans le sens le plus ample et comment il est arrivé à l'audit public par les transformations législatives.

Cuvinte cheie: control financiar, audit public, calitate, metodologii, constatări, sisteme, opinii.

Mots clef: *contrôle financier, audit public, qualité, méthodologie, constatations, systèmes, opinions.*

Pentru a înțelege mai bine care sunt progresele înregistrate în activitatea de Control financiar, în sensul larg al acestuia, considerăm utilă o scurtă privire retrospectivă asupra evoluției sale.

Izvoarele istorice scoase la lumină de renumiți autori¹ evidențiază faptul că pe teritoriul actual al țării noastre, controlul financiar a îmbrăcat forme din cele mai diferite.

Încă de la început trebuie subliniat faptul că sistemul finanțelor publice și cel de control financiar au fost și sunt în strânsă dependență de concepțiile politice, economice și financiare și de modul de organizare ale țării.

* e-mail: abancuta@yahoo.com

** e-mail: abenone@unap.ro

¹ Prof.univ.dr. Mircea Boulescu, *Curtea de Conturi a României. Tradiție și actualitate*. București, 1993.

De la înființarea Principatelor până la Regulamentele organice (1831-1832) se constată o totală lipsă de sistem financiar și, în special, de norme cu privire la controlul financiar.

Domnitorii din ambele Principate cumulau toate puterile, erau domni absoluți. În această calitate dispuneau de veniturile provenite din nenumărate impozite, servicii și proprietăți, în majoritate percepute de la țărănime, ca de bunuri proprii, necontestate. Despre aceștia se afirma „afară de Dumnezeu și sabia lor nu cunoșteau pe nimeni altul în țara lor. Războiul, pacea, moartea și averea tuturor locuitorilor depindeau de voința lor și despre toate acestea decideau după buna plăcere”².

În Evul Mediu instituția care administra tezaurul țării, precum și locul unde se afla acesta se numea *vistierie*. Veniturile erau, însă, împărțite între vistierie și camera sau caseta privată a domnitorului. Ulterior a fost desființată camera și a rămas o singură casă, din care se plăteau tributul și alte cheltuieli obligatorii ale țării, iar restul rămânea în folosul personal al domnitorului. În această perioadă, noțiunea de buget nu era cunoscută și, în consecință, nici controlul prevederilor bugetare. Totuși, în aceste condiții, exista un control special al banilor domnești (de care dispunea domnitorul) ce se exercita în numele și pentru interesul domnului; ca nu cumva cei însărcinați cu perceperea veniturilor să comită jafuri și abuzuri care să-l păgubească.

Ca autoritate consultativă financiară în această epocă există un **sfat** pe lângă vistierie compus din șapte boieri, iar în privința așa-zisului control al întrebuințărilor veniturilor, autoritatea divanului.

Deși în această epocă nu existau bugete, se întocmeau, totuși, situații din veniturile încasate și cheltuielile efectuate, făcute de funcționarii domnului, pe care acesta le prezenta Sfatului boierilor și Divanului. Mai târziu întâlnim ceea ce se numea „sămi” sau „sămile visteriei”, un fel de conturi de gestiune, pentru că ele se refereau la veniturile și cheltuielile deja efectuate. Începând cu Nicolae Vodă Mavrocordat, la începutul secolului al XVIII-lea domnitorii țărilor românești obișnuiau ca anual, sau la intervale mai scurte de timp, să prezinte boierilor socoteli de venituri și cheltuieli, sămile visteriei.

În concluzie, în perioada de la înființarea Principatelor până la Regulamentele organice a lipsit separația puterilor. Ca urmare a existenței atotputerniciei domnitorului și a unor organe numai cu caracter pur consultativ, nu a fost posibilă stabilirea unui sistem financiar și, în consecință, a unor reguli de control privind întrebuințarea veniturilor percepute de la populația țării.

Prin Regulamentele organice (din 1831 în Muntenia și din 1832 în Moldova), care reprezintă primele constituții ale Principatelor românești, se

² Dimitrie Cantemir în lucrarea *Descriptio Moldaviae*.

înființează o Adunare obștească ordinară, formată din reprezentanți ai boierimii, cu putere legiuitoare, se reglementează puterile în stat și raporturile dintre ele, se dă o organizare administrativă și financiară Principatelor, se separă veniturile țării de lista civilă (leafa) ce se fixează domnitorului.

În perioada de la Regulamentele organice până în anul 1864, când se înființează Înalta Curte de Conturi, se introduce un sistem financiar simplu, acordându-se Adunării obștești drepturi bugetare, anume de a încuviința perceperea dărilor și facerea cheltuielilor. Apare noțiunea de buget, denumit cu termenii „budjea” sau „închipuirea anului viitor”³.

În vederea controlului financiar erau stabilite norme. Mai întâi, regulamentele stabilesc cheltuielile statornice ale Principatelor și veniturile rânduite a le preîntâmpina și care nu puteau fi întrebuințate pentru alte scopuri. Se introduce contabilitatea casei visteriei, adică „a ținerii socotelilor cu bună orânduială”.

Practic, prin Regulamentele organice se inaugurează un sistem simplu de înregistrare a operațiilor financiare de încasări și plăți, servind punerii în ordine a finanțelor publice, precum și un control exercitat de organe administrative – așa-zisul control obștesc în Muntenia și de Sfatul Administrativ în Moldova, care avea misiunea de a cerceta amănunțit, operațiile făcute de slujbașii țării și de a pregăti controlul suprem al Adunării obștești care constata neregulile și abuzurile și le denunța Domnitorului spre a pedepsi pe cei ce se dovedeau vinovați.

Controlul obștesc al socotelilor care pregătea controlul suprem al puterii legiuitoare, al Adunării Obștești, a fost transformat în Ministerul Controlului. Acest minister exercita controlul asupra conturilor de gestiune, însă acest control nu înfățișa în ansamblu întreaga gestiune publică a unui exercițiu, ci se exercita dispart.

Un pas mai departe în organizarea finanțelor românești s-a făcut prin Convenția de la Paris din 7 august 1858, care prevede introducerea principiilor bugetare. Articolul 15, alineatul II din această convenție formulează responsabilitatea miniștrilor pentru risipirea banilor publici și pentru violarea legilor.

În urma Unirii Principatelor se întocmește, pentru prima dată, un *regulament de contabilitate publică*, prin care se inaugurează un sistem regulat de contabilitate, ca mijloc „de a controla cu eficacitate administrarea banilor publici”. Asupra operațiilor bugetare se exercita un control administrativ mai amănunțit și unul superior al organului legiuitor.

Legea pentru organizarea Ministerului Finanțelor din 30 mai 1862 prevede înființarea, sub ordinele ministrului finanțelor, a *Inspecției generale*

³ Art. 117 din Regulamentul organic al Moldovei

de finanțe, compusă dintr-un inspector general, opt inspectori și un secretar. Acest corp de inspectori financiari avea ca atribuții să controleze, inopinat, contabilitatea tuturor agenților dependenți de Ministerul Finanțelor și să semnaleze ministrului neregulile rezultate din neaplicarea sau greșita aplicare a legilor, regulamentelor și instrucțiunilor în vigoare.

În anul 1864 se adoptă prima *Lege asupra contabilității generale a statului* prin care, controlul administrativ, este atribuit în cea mai mare parte Ministerului Finanțelor.

În același an se desființează Ministerul de Control și se înființează și pune în aplicare un control jurisdicțional al execuției bugetului, atribuit unui organ specializat de jurisdicție, organ nou creat, independent, numit *Înalta Curte de Conturi*.

Controlul financiar preventiv și cel de gestiune au fost introduse în sistemul de control financiar al României prin Constituția din 1923. Potrivit prevederilor art.115 al acestei Constituții „controlul preventiv și cel de gestiune al tuturor veniturilor și cheltuielilor statului se exercită de Curtea de Conturi, care supune, în fiecare an, Adunării deputaților raportul general rezumând conturile de gestiune ale bugetului trecut, semnalând totodată neregulile săvârșite de miniștrii în aplicarea bugetului”.

La 1 decembrie 1948 a fost înființat *controlul financiar intern* al ministerelor și unităților subordonate, ca organ specializat de control în subordinea conducătorului direcției sau serviciului de contabilitate. În cazuri excepționale, și numai cu avizul Ministerului Finanțelor, el putea fi subordonat direct conducătorului unității.

Controlului financiar intern i-au fost atribuite, în principal, obiective vizând: respectarea normelor legale de folosire a mijloacelor alocate de la buget și a celor proprii, a planurilor și devizelor privind executarea lucrărilor și plata salariilor; respectarea disciplinei financiare și bugetare; existența, integritatea, conservarea și utilizarea valorilor materiale și bănești; corecta organizare și conducere a evidenței contabile etc.

În evoluția sa, controlul financiar intern a cunoscut o serie de transformări organizatorice, de orientare și de metodă.

În anul 1957, controlul financiar intern a fost organizat pe principiul specializării și în scară, începând cu ministerele și terminând cu subunități fără contabilitate proprie. În această formă de organizare, controlul financiar intern a trecut din subordinea organelor de contabilitate în subordinea directă a conducătorilor de unități.

Caracteristic acestei perioade este faptul că activitatea de control financiar intern a fost orientată spre controlul gestionar, precum și spre controlul operațiilor de decontare și de casă ale unităților subordonate. Pentru

a întări controlul gestionar, a fost reglementată asigurarea controlului tuturor unităților și gestiunilor cel puțin odată pe an.

Un mare neajuns al acestei forme de organizare a constat în subordonarea aparatului de control financiar intern exclusiv conducătorilor unităților din care făcea parte, aspect care nu-i permitea să-și manifeste, pe deplin, independența și obiectivitatea necesară în dezvoltarea lipsurilor existente și în stabilirea răspunderilor în sarcina celor vinovați de abateri.

Practica activității de control demonstrează că eficiența și obiectivitatea acesteia sunt condiționate de independența și neinfluențarea organului de control.

Începând cu anul 1970, controlul financiar intern a funcționat ca organ cu dublă subordonare: conducerii unității și Ministerului Finanțelor. Dubla subordonare avea ca efect creșterea inițiativei, autorității, exigenței și independenței controlului financiar intern.

Față de Ministerul Finanțelor, subordonarea controlului financiar intern se concretiza în aplicarea obligatorie, de către acesta, a măsurilor dispuse de minister în legătură cu: stabilirea principalelor obiective ale activității de control financiar; coordonarea activității de control financiar, elaborarea normelor metodologice cu privire la organizarea, coordonarea și exercitarea controlului financiar, întocmirea actelor de control, luarea măsurilor pentru prevenirea și înlăturarea abaterilor de la dispozițiile legale și tragerea la răspundere a celor vinovați, precum și raportarea controlului; instruirea aparatului de control financiar; obligația șefului compartimentului de control financiar intern de a sesiza, în scris, Ministerului Finanțelor cazurile când nu se luau măsuri legale pentru stabilirea răspunderii materiale și recuperarea pagubelor; întocmirea informărilor către Ministerul Finanțelor asupra constatărilor controlului financiar intern. Subordonarea controlului financiar intern față de Ministerul Finanțelor se mai concretizează și prin faptul că numirea, schimbarea din funcție și desfacerea contractului de muncă al șefilor compartimentelor de control financiar intern se făceau de către conducerea unității cu acordul Ministerului Finanțelor.

În organizarea și funcționarea controlului financiar intern era antrenată, pe prim plan, răspunderea conducerii unității, apoi cea a conducătorului ierarhic superior și a Ministerului Finanțelor.

Controlul Financiar intern era organizat și funcționa după principiul subordonării din treaptă în treaptă.

Sub această formă, controlul financiar intern (gestionar de fond) a funcționat până la organizarea unităților economice de stat ca regii autonome și societăți comerciale, începând cu anul 1991.

Odată cu apariția *Legii nr. 30 din 22 martie 1991 privind organizarea și funcționarea controlului financiar și a Gărzii financiare*, ministerele, departamentele, alte organe centrale de stat, prefecturile și Primăria municipiului București au fost obligate să asigure organizarea și funcționarea controlului financiar de gestiune privind patrimoniul propriu și a controlului financiar preventiv asupra veniturilor și cheltuielilor pentru care sunt ordonatori de credite bugetare.

La nivelul instituției din care fac parte, aceste activități au fost reglementate printr-o normă internă aprobată de ministru (Instrucțiunile ministrului de interne nr. 222 din 1992). Cu această ocazie, controlul financiar de gestiune a fost organizat astfel:

- un *Serviciu Independent Control Financiar de Gestiune* la nivelul ordonatorului principal de credite care avea în sfera de competență controlul asupra unităților aparatului central și teritorial aflate în directă finanțare a ordonatorului principal;
- câte o *Secție de control financiar de gestiune* la nivelul ordonatorilor secundari de credite (comandamente de armă), cu competențe de control asupra unităților din subordinea acestora, ai căror conducători aveau calitatea de ordonatori de credite terțiari. Aceste secții de control financiar de gestiune erau subordonate profesional și metodologic Serviciului Independent Control Financiar de Gestiune.

Această formă de organizare s-a dovedit destul de puțin eficientă, mai ales la nivelul secțiilor, datorită independenței limitate pe care o aveau controlorii față de comandanții unităților verificate.

Pentru a acorda un grad sporit de independență organelor de control financiar de gestiune, conducerea Ministerului de Interne a fost de acord cu propunerea Direcției Control Financiar de Gestiune (provenită din transformarea Serviciului Independent Control Financiar de Gestiune în anul 1995) ca secțiile de control de la nivelul comandamentelor de armă să fie încorporate, sub toate aspectele, în cadrul Direcției Control Financiar de Gestiune. În această formă de organizare și funcționare, controlul financiar de gestiune și-a sporit eficiența, mărturie stând rezultatele remarcabile obținute pe linia descoperirii și recuperării unor pagube importante, a semnalării diferitelor slăbiciuni ale sistemelor de control intern din unitățile verificate și dispunerii de măsuri viabile de remediere a acestora.

Acesta era contextul organizatoric și funcțional în care se desfășura activitatea de control financiar de gestiune în momentul în care apare un act normativ ce introduce noțiuni cu caracter de noutate pentru sectorul public. Este vorba de Ordonanța nr. 119 din 31 august 1999 privind auditul intern și controlul financiar preventiv, emisă de Guvernul României, cu termen de intrare în vigoare, în ceea ce privește auditul intern, 1 ianuarie 2000.

Apariția acestui act normativ a produs o adevărată revoluție în cultura organizațională a instituțiilor publice.

Pentru prima oară în România s-a introdus oficial noțiunea de audit intern la aceste instituții, iar prin abrogarea art. 2 din Legea nr. 30 din 22 martie 1991 au fost desființate toate structurile de control financiar de gestiune care funcționau în acestea.

Anticipându-se obstacolele ce vor trebui depășite pentru implementarea acestei activități, care aducea în atenție termeni, expresii și metodologii cu totul noi, legiuitorul a hotărât ca aplicarea prevederilor referitoare la auditul intern să se facă după patru luni de la data publicării. Cu toate acestea, desfășurarea activităților de audit intern a demarat mult mai târziu, deoarece Normele metodologice generale pentru organizarea și funcționarea auditului intern au fost aprobate prin Ordinul ministrului finanțelor nr. 332 din 25 februarie 2000 și publicate în Monitorul Oficial nr. 96 din 3 martie 2000. Dacă la aceste termene se mai adaugă și cel de 30 de zile prevăzut la art. 2 din ordinul mai sus amintit, în care instituțiile publice ce înființează structuri de audit intern în baza O. G. nr. 119/1999 vor elabora norme proprii privind organizarea și funcționarea activității de audit intern, vom observa că noile metodologii de lucru încep să fie aplicate la aproape nouă luni de la apariția actului normativ care le reglementa.

Unul dintre marile merite ale acestui act normativ a fost acela că a definit o serie de termeni care vor fi utilizați în noua activitate, printre care și aceia de control intern și audit intern. Prin definirea clară a celor doi termeni s-au eliminat inconsistențele terminologice care au existat din 1990 și până la data apariției acestui act normativ. Mai mult, în Normele metodologice generale pentru organizarea și funcționarea auditului intern (aprobate prin O.M.F. nr. 332/2000) se precizează că „Nu trebuie făcută nici o confuzie între controlul intern, ca ansamblu de măsuri la dispoziția conducătorului instituției publice, menit să asigure buna funcționare a instituției publice și auditul intern care, fiind tot un control de tip endogen, este un control tip evaluare și, mai ales, este un control final, ultimul din seria controalelor efectuate de structurile proprii ale instituției în cauză”.

Cu toate aceste precizări și delimitări ale celor două noțiuni, amintitele norme au indus o oarecare confuzie în momentul în care, la capitolul „Organizarea structurilor de audit intern” precizau că : „fostele structuri de control financiar de gestiune vor fi absorbite de cele de audit intern, acestea din urmă preluând, alături de atribuțiile conferite prin Ordonanța Guvernului nr. 119/1999, toate atribuțiile fostelor structuri de control financiar de gestiune”.

În elaborarea normelor metodologice proprii pentru organizarea și funcționarea auditului intern în Ministerul de Interne, putem afirma că apariția

acestei precizări nu a fost deloc întâmplătoare. Dacă se are în vedere contextul în care a apărut acest act normativ, vom observa că, în acel moment, nu existau profesioniști în domeniu pe piața forței de muncă din România. Mai mult, cu privire la structurile de control financiar de gestiune desființate prin același act normativ care înființa auditul intern, trebuia luată o decizie menită să precizeze ce se întâmplă cu personalul încadrat în aceste structuri și cine va prelua atribuțiile acestora. Aceste preocupări au făcut obiectul a numeroase consultări între conducerile structurilor de control financiar de gestiune din sistemul de apărare, ordine publică și siguranță națională pe de o parte și reprezentanții Ministerului Finanțelor Publice, pe de altă parte, rezultatul fiind concretizat în forma publicată oficial care a avut meritul de a oferi o soluție viabilă pentru delicata situație apărută.

Cerința de bază, pe care auditorii interni trebuie să o satisfacă pentru a se asigura succesul demersului lor și anume independența, a fost asigurată prin organizarea structurilor de audit intern la cel mai înalt nivel, în directă subordonare a ordonatorului principal de credite.

Dar cum suntem în plină perioadă de tranziție, nici trecerea de la controlul financiar de gestiune la auditul intern nu a fost deloc simplă. Actul normativ amintit mai sus nu a reușit, sau poate nici nu s-a dorit, o ruptură totală de controlul financiar de gestiune.

Astfel, noua activitate păstrează caracteristici și atribuții ale controlului financiar de gestiune încă trei ani, până la apariția Legii nr. 672/19.12.2002 privind auditul public intern.

Acest aspect este reliefat de conținutul OMFP nr. 332 din 25 februarie 2000 dat în aprobarea Normelor metodologice generale pentru organizarea și funcționarea auditului intern în baza prevederilor Ordonanței Guvernului nr. 119/1999 privind auditul intern și controlul financiar preventiv, în care, la punctul 17, *Elaborarea raportului de audit intern*, lit. b) 3, *Constatări efectuate*, alineatul trei, se face următoarea precizare: „acele constatări care implică o răspundere juridică de orice fel sunt consemnate în acte constatatoare bilaterale care sunt anexe la raportul de audit intern; în aceste acte se va face, în mod obligatoriu, trimitere la actele normative încălcate și se vor prezenta toate elementele constitutive ale răspunderii juridice, în funcție de natura constatărilor.”

Având în vedere caracterul didactic al articolului, considerăm că nu este lipsit de importanță dacă putem arunca o privire retrospectivă în interiorul „laboratorului” unde a luat naștere Legea nr. 672 din 19.12.2002 privind auditul public intern. Strânsa colaborare cu reprezentanții Ministerului Finanțelor Publice implicați în procesul de elaborare a actelor normative referitoare la organizarea și exercitarea auditului intern în instituțiile publice

ne-au creat oportunitatea de a intra în posesia unor documente în fază de proiect, premergătoare adoptării și publicării legii în discuție.

Astfel, într-un prim proiect, la art. 14, *Realizarea activității de audit public intern* alin. (7), legea făcea următoarea precizare: „În situația în care, în timpul misiunilor de audit public intern, s-a constatat săvârșirea unor fapte calificate de lege ca fiind contravenții se va întocmi Proces-verbal de constatare a contravențiilor, iar în cazul în care s-au constatat abateri de la legalitate și regularitate, care au produs pagube pe seama fondurilor publice sau a patrimoniului public, se va întocmi Proces-verbal de constatare a prejudiciului.” În același proiect de lege, la articolele următoare se fac precizări cu privire la Procesul-verbal de constatare a prejudiciului (art. 16), la Contestația la Procesul-verbal de constatare a prejudiciului (art.17), la Procesul-verbal de constatare a contravențiilor. Competențe de aplicare a contravențiilor (art. 18) și la Plângerea împotriva Procesului-verbal de constatare a contravențiilor (art. 19).

Aceste aspecte scot în evidență rezistența la schimbare, manifestată, în primul rând, chiar de cei care doreau să aducă în prim plan noutatea auditului intern la instituțiile publice. Însăși faptul că prin OG nr. 119/1999 privind auditul intern și controlul financiar preventiv s-a desființat controlul financiar de gestiune, fără a fi înlocuit, în mod explicit cu altceva, a creat confuzie chiar în rândul celor care au susținut introducerea acestei noi activități.

În rândurile celor care au fost supuși auditării confuzia a fost și mai mare, confuzie adâncită și de faptul că, în majoritatea cazurilor, această nouă activitate (auditul intern) era desfășurată de aceleași persoane care se ocupaseră de controlul financiar de gestiune. Dacă mai adăugăm și faptul că abordarea misiunilor, mai ales în etapa de intervenție la fața locului nu oferea structurilor auditate o imagine cu totul nouă, avem în față adevărata dimensiune a confuziei create. Un mare neajuns al introducerii acestei noi activități, a fost reprezentat, în opinia noastră, de faptul că nu a fost pregătită în mod adecvat. În majoritatea cazurilor, acțiunile de pregătire alocate introducerii atât a noțiunilor specifice auditului intern, cât și a obligativității exercitării acestei activități a suferit de un dublu handicap: pe de o parte absența cvasi totală a noțiunilor specifice auditului intern din cultura organizațiilor din România, iar pe de altă parte lipsa personalului calificat, atestat să desfășoare această activitate. Convențiile de training desfășurate cu ajutorul acordat de Uniunea Europeană au avut rolul de a mai risipi din ceața care s-a așezat, la acel moment, peste acest segment al Sistemului de Control Financiar Public Intern.

Revenind la procesul de elaborare a legii auditului public intern, intuim aprigele dispute care au avut loc între promotorii noului val, conștienți că numai o ruptură totală de caracterul de control-inspecție va face din auditul

intern o activitate cu adevărat modernă, în concordanță cu standardele internaționale de audit intern, aplicate în lumea spre care România tindea, cel puțin la nivel declarativ oficial și reprezentanții curentului conservator, care vedeau amenințată poziția controlorului-inspector. Din fericire, cel puțin din punct de vedere normativ, acest controlor-inspector nu mai este sinonimul auditorului intern. În practică, din păcate, tendințele se modifică mai greu, uneori determinate și de percepția ușor deformată a celor care ar trebui să beneficieze de serviciile oferite de auditul intern.

Din analiza Expunerii de motive care a însoțit Proiectul Legii privind auditul public intern transmis de Secretariatul General al Guvernului cu adresa nr. 118 din 12.07.2002, precum și a Avizului referitor la acest proiect, dat de Consiliul legislativ, cu nr. 939 din 16.07.2002 s-a observat că, în final, adepții noului au reușit să impună cerințele manifestate de organismele internaționale și de buna practică în domeniu, reprezentată de standardele de audit intern acceptate și aplicate de către întreaga lume civilizată, căreia România a declarat, fără echivoc, că dorește să i se alăture.

În opinia noastră și nu numai, controlul financiar de gestiune nu trebuia desființat odată cu apariția auditului intern, deoarece sunt două activități distincte, complementare, care își justifică pe deplin existența în sistemul de control financiar public intern din România.

PARTICULARITĂȚI ALE ÎNTREBUINȚĂRII SISTEMELOR INFORMAȚIONALE ÎN ACȚIUNILE MILITARE MODERNE

INTELLIGENCE AGENCIES AND THEIR PARTICULARITIES IN MODERN MILITARY ACTIONS

Lt.col.drd. Dan IONESCU*

Brigada 2 Infanterie „Rovine”, Craiova

Lucrarea își propune o analiză a structurilor militare de informații din teatrele de operații, în acțiunea militară a începutului de mileniu.

De asemenea, lucrarea urmărește modalitățile de structurare a informațiilor și principiile ce determină utilizarea acestora.

Textul este o pură radiografie a realităților informațiilor naționale în teatrele de operații, structuri, doctrine, suport tehnic.

The text has as purpose an analysis on military intelligence services on operation theatre, in military actions at the beginning of the millennium..

Also, the text takes into consideration the intelligence structure and the principle which determined its utilizations.

The text just focuses on national intelligence realities in operation theatres, structures, doctrines and technical support.

Cuvinte cheie: informații, contrainformații, securitate, comunitate de informații, *2X, tehnologia informațiilor, colectare, procesare, diseminare.

Keywords: *intelligence, counterintelligence, security, intelligence community, *2X, information technology, collection, processing, dissemination.*

Asigurarea informațională a forțelor în teatrele de operații pe configurația actuală a conflictelor și a operațiilor tip Petersberg/de stabilitate ce le succed, de la momentul deciziei de participare până la momentul redислоcării definitive este definită de o complexitate majoră atât prin cantitatea și tipologia resursei de informații angajată, cât și prin strategiile

* e-mail: danionescu@gmail.com

adoptate pentru suportul informativ al forței pe o perioadă îndelungată de timp. În mod curent sunt găsite modalități prin care întreaga comunitate de informații sprijină introducerea, misiunile, rotirile și redislocarea finală a forței.

Dacă acțiunile militare ce au la bază lupta armată îți regăsesc modalitățile de operare și resursa angajată în reglementări și orientări doctrinare adânc înrădăcinate în mentalul militar și politico-militar, implicit informațiile militare regăsindu-se în aceste atitudini acționale normate, în cazul acțiunii militare tip Petersberg/de stabilitate modalitățile de abordare a informațiilor, asemeni profilului acțiunii sunt diferite de la teatru la teatru, de la interval de timp la altul, inclusiv doctrinele și viziunile privind acțiunea militară suferind schimbări majore pe durata acestor gen de acțiuni (cu durată și de peste un deceniu).

Pornind de la premisa că acțiunile militare grevate pe configurația luptei armate sunt deja determinate și normate de doctrine statale și aliate, este important de analizat și de găsit soluții pentru situațiile atipice, situații foarte bine evidențiate de acțiunile militare tip Petersberg/de stabilitate.

Angajarea informațională în, și pentru teatrele de operații este nu numai una militară, aceasta având statut de primordialitate în acele spații și pe acea problematică, ele trebuind totuși a fi sprijinite de celelalte servicii de informații aparținând comunităților de informații din care provin. Dimensionarea capacităților, nivelul și spectrul misiunilor, cât și modalitățile de operare sunt determinate de următorii factori, pe care îi prioritizăm în ordinea enumerării după cum urmează:

- tipologia operației multinaționale – luptă, stabilitate, Petersberg;
- tipologia configurării forței – coaliție, alianță;
- *lead nation* – națiunea conducătoare;
- *host nation* – națiunea gazdă;
- aranjamentele legalității internaționale ce normează acțiunea militară;
- voința politică națională – articol 5, non-articol 5, coaliție;
- aranjamentele internaționale la care România este parte;
- resursa financiară disponibilă;
- resursa militară disponibilă;
- specificul misiunii contingentului în cadrul operației; multinaționale;
- configurația forței naționale angajate;
- condițiile de mediu natural din teatrul de operații;
- importanța informațiilor pe specificul misiunii;
- disponibilitatea în resursă de informații;
- capacitatea de susținere a capabilităților de informații angajate.

Componentele de integrate conduc la configurația sistemului informațional în teatrele de operații sunt:

- elementele definitorii de sistem informațional;
- resursa umană configurată pe structuri;
- sursele (altele decât senzori și sisteme de senzori);
- baza de date;
- normativele de reglementare a activității;
- resursa tehnică și de tehnologie a informației;
- resursa financiară și logistică.

Dimensionarea și structurarea fiecărei componente, cât și integrarea în sistem și modul de operare sunt interdependente și dependente în același timp de factorii menționați anterior.

Elementele definitorii ale sistemului informațional sunt elementele cu care operează orice sistem informațional, indiferent de domeniul pe care îl deservește, respectiv: date, informații, produs informațional, circuite și fluxuri informaționale, reprezentând:

- data – definește o descriere în cifre, în litere, imagistică sau sub orice altă formă de prezentare sau manifestare a unui fenomen, proces, obiect, fapt, eveniment sau acțiune, ce poate fi prelucrată manual, mecanic, electronic sau combinat în etapa de prelucrare;

- informația – constituie elementul de noutate exprimat în cifre, în litere, imagistic sau sub orice altă formă de prezentare sau manifestare a unui fenomen, proces, obiect, fapt, eveniment sau acțiune constituită din date neprelucrate ce poate fi prelucrată și utilizată în actualizarea sau realizarea unui produs informațional;

- produsul informațional – produsul rezultat în urma etapei de prelucrare a ciclului informațional, definind o situație de stare prin asocierea informațiilor cu alte elemente cunoscute și analizate concretizându-se sub formă de deducție sau concluzie bazată pe analiza disponibilității de informații;

- fluxul informațional – totalitatea informațiilor operate pentru desfășurării unei anumite acțiuni sau activități, distribuite între cel puțin doi corespondenți, operare funcțională și funcționabilă în baza unor reglementări administrative și sprijinită de un suport tehnic, tehnologic sau natural;

- circuitul informațional – calea utilizată de informație pentru a opera de la generare și până la dispariția sa, incluzând puncte de trecere, prelucrare, stocare, exploatare, distrugere.

Resursa umană configurată pe structuri definește practic resursa umana integrată în:

- Compartimentul S2 – INFORMAȚII;
- structuri de management operațional HUMINT;

- CI;
- Securitate;
- grupuri de cercetare;
- grupuri HUMINT;
- grupuri CI;
- Celula Națională de Informații;
- Detașamente Naționale de Informații;
- structuri ce deservește diferite sisteme pe platforme diverse (SIGINT, IMINT, OSINT) etc.¹

Compartimentele S2-INFORMAȚII ale Task Force-urilor nivel batalion și brigadă² fac obiectul unei structurări aproximativ identice celor aparținând structurilor de bază din faza de pregătire/așteptare³, ele fiind însă dimensionate conform nevoilor estimate.

Structurile de management operațional HUMINT la nivel TF (Task Force) au ca rol principal pregătirea și coordonarea acțiunii grupurilor HUMINT, iar dimensionarea acestor structuri se face în funcție de cantitatea de forțe HUMINT din organică, primite OPCOM/OPCON, frecvența durată și specificul misiunilor. Ele intră în compunerea S2-INFORMAȚII/TF.

CI (Counter Intelligence) face subiectul fiecărei structuri S2-INFORMAȚII/TF, fiind dimensionat în funcție de nivelul amenințării.

Securitatea reprezintă un element important al cărei responsabilități până la acest moment sunt disipate pe diferite compartimente, la acest moment protecția fizică, protecția informațiilor, protecția industrială, protecția forței fiind responsabilități ce intră încă în responsabilități diferite la toate nivelele TF.

Grupurile de cercetare intra la acest moment în organica TF-urilor, inclusiv la nivel batalion, ele fiind dotate, înzestrate și dimensionate funcție de dimensiunile misiunii desfășurând atât misiunile specifice, inclusiv sprijinul grupurilor HUMINT și CI.

Grupurile HUMINT și CI sunt, în general, integrate în cadrul unor structuri specializate de informații altele decât cele aparținând TF-ului având ca misiune de bază completarea necesarului de date și informații gestionând surse umane accesibile numai prin anumite proceduri. La acest moment aceste grupuri sunt capitale pentru TF-urile românești în teatrele de operații, ele fiind cele ce suplinesc în marea majoritate a situațiilor lipsurile din înzestrare, referindu-ne aici la sistemele de senzori.

¹ Gl.mr.dr.ing. Sergiu Medar, *Istoria noastră se împletește cu cea a armatei române moderne*, interviu în Observatorul Militar, nr. 47.

² Task Force nivel batalion și brigadă – sunt task force-urile (grupări luptă/acțiune) la care ne vom referi în viitor ele fiind specifice și predictibil-angajabile în viitor din punct de vedere al participării României în operații multinaționale.

³ faza de pregătire/așteptare – perioada de staționare și pregătire curentă în țara de origine.

Celula Națională de Informații reprezintă structura de bază de informații cu responsabilități de nivel strategic în teatrele de operații în care suntem angajați cu trupe. Misiunea acesteia de creare și funcționare a comunității de informații la nivel teatru de operații, și responsabilități majore în realizarea și menținerea superiorității informaționale reprezintă modelul de funcționare a unei comunități de informații și realizare a prioritizării componentei responsabilă pe domeniul cel mai sensibil de securitate. Ea este, de asemenea, responsabilă de realizarea și menținerea unei imagini detaliate, a mediului și a evoluțiilor acestuia.

La acest moment, respectând arhitectura națională de informații, NIC-urile (National Intelligence Cell / Celula Națională de Informații) asigură și legătura dintre comunitatea de informații din teatru și cea din țară.

Detașamentele Naționale de Informații sunt structuri mixte de informații cu destinații speciale și misiuni multiple și complexe, atașate de obicei structurilor multinaționale sub comandă/control (OPCOM/OPCON) românesc sau control (OPCON) străin, în structură multinațională, având în compunere grupuri HUMINT/CI, structuri cu destinație specială, structuri de deservire a diferitelor sisteme de senzori și platformelor de pe care operează etc.

Alte structuri ce deservește diferite sisteme pe platforme diverse (SIGINT, IMINT, OSINT) sunt atașate diferitelor structuri multinaționale, ca parte integrantă a structurilor de informații, deservind sistemele de pe platformele din structurile proprii sau ca entități umane parte a resursei umane ce deservește procesul informațional.

Sursele de informații specifice teatrelor de informații active, persoane sau materialul de la care se pot obține informații⁴, sunt similare oricărui teatru de operații, ponderea importanței acestora fiind diferită în diferite faze. Ele sunt:

- HUMINT – sursele umane sau agențiile de orice tip;
- IMINT – imagini în diferite formate fotografice, radar, electro-optice, infraroșu, termice sau multispectrale;
- SIGINT – emisii comunicații (COMINT) și non-comunicații (ELINT);
- MASINT – datele despre caracteristicile tehnico-tactice și de funcționare a aparaturii și mijloacelor tehnice ale adversarului, folosirea acestora;
- OSINT – surse deschise, accesibile publicului larg, Internet, mass-media, publicații, activități etc.

Apreciam că aceste surse sunt specifice oricărui teatru activ important al momentului. Apreciem în același timp că sursele menționate nu sunt singurele utilizate, colectarea vizând și alte medii de culegere, sursele la timpul lor fiind specifice cerințelor, depinzând de:

- faza conflictului/acțiunii militare;
- specificitățile spațiului vizat din TO (Teatrul de Operații) – mediu, nivelul angajării, entitatea care îl controlează vs. colector etc.;

⁴ AJP-2 ALLIED JOINT INTELLIGENCE, COUNTER INTELLIGENCE AND SECURITY DOCTRINE, NATO HQ, Brussels, 2003, p. 1-2-4.

- capacitățile *intelligence* ale colectorului;
- sensibilitatea țintei.

Dar, așa cum specificam anterior, sursele menționate reprezintă principalele specifice operațiilor tip Petersberg / stabilitate ele oscilând în pondere în funcție de următorii factori:

- tipul țăintelor vizate;
- mediul de colectare;
- capacitățile disponibile ale responsabilului pentru colectare;
- condițiile de mediu specifice la momentul colectării etc.

Bazele de date

O bază de date este un ansamblu structurat de date, informații și produse informaționale, înregistrat pe suporturi accesibile consumatorului cu drept administrat de acces, conceput pentru a satisface simultan cerințele mai multor utilizatori într-un mod selectiv și în timp util. Mai mult decât atât, suportul tehnologic (*hard-ul*) și sistemul de gestiune a bazelor de date (ansamblul de *soft-uri* care permit utilizatorului să interacționeze cu o bază de date) sunt necesare exploatării acestora.

Dimensionarea și conținutul lor sunt specifice fiecărei structuri de informații în raport cu nevoile și misiunile și de multe ori în raport cu capacitățile hard și soft la dispoziție, specificitățile teatrelor și dotările neoferind tot timpul cele mai dorite oportunități operaționale. Apreciem însă că mai important decât bazele de date consistente sunt capacitățile de tehnologie a informațiilor, nivelul de interoperabilitate ce permite interconectarea și capacitatea de cooperare, toate la un loc permițând accesul la informație, indiferent unde este aceasta stocată și cui aparține.

Normativele de reglementare a activității

Informațiile militare, în TO, își desfășoară activitatea după legitățile acționale, specifice domeniului și mediului de acțiune (configurație multinațională a forței, mediu natural, situație etc.).

În ceea ce privește principiile luate în considerație de doctrinele NATO⁵ pentru astfel de situații sunt luate în considerare următoarele:

- controlul centralizat;
- încadrarea în timp;
- exploatarea sistematică;
- obiectivitatea;
- accesibilitatea;
- receptivitatea;
- protejarea surselor;
- actualizarea permanentă.

⁵ *AJP-2ALLIED JOINT INTELLIGENCE, COUNTER INTELLIGENCE AND SECURITY DOCTRINE*, NATO HQ, Brussels, 2003, p.1-3-1.

În ceea ce privește normativele utilizate în TO, pentru asigurarea interoperabilității fie că este vorba de o operație aliată, fie că e vorba de o coaliție, se folosesc doctrine și documente NATO (AJP-uri) atât cele generale, cât și cele din domeniul *intelligence*, contrainformații și securitate, aceasta din următoarele motive:

- *leading nation* (națiunea conducătoare) este de obicei o națiune membră NATO;
- marea majoritate a armatelor participante sunt armate ale națiunilor membre sau partenere NATO ca unică alianță politico-militară majoră.

Cu toate acestea fiecare grupare de forțe, indiferent de nivelul ierarhic în cadrul forței, întocmește și transmite structurilor subordonate SOP-urile (Standard Operating Procedures / proceduri de operare standard), ce definesc relațiile, tehnicile și procedurile de operare, standardizând astfel acțiunea atât pe verticală, cât și pe orizontală.

La rândul lor, SOP-urile interne vor prevedea reglementările în baza normativelor naționale, SOP-urilor primite de la eșalonul superior și cele proprii trebuind armonizate.

Resursa tehnică și de tehnologie a informației constituie suportul tehnic și tehnologic al activității sistemul informațional militar reprezentând tehnica pe care o vor folosi militarii și structurile de informații, respectiv:

- tehnică auto de transport și luptă: (transportoare amfibii blindate de cercetare, autoturisme etc.);
- tehnică specifică tipurilor de surse (HUMINT, IMINT, SIGINT, MASINT și OSINT);
- hard și soft pentru operare;
- hard și soft pentru comunicații.

Dotările în teatrele de operații sunt specifice fiecărei structuri și misiunilor acesteia, capacitățile disponibile asigurând suficiență în desfășurarea misiunilor asumate.

Problematika hard și soft reprezintă una dintre provocările teatrelor de operații aceasta trebuind să asigure indiferent de tipologia și de specificitățile mediului condiții viabile de funcționare și de securitate a informației maxime. Sistemul informațional va dispune de o rețea internă, securizată, aceeași cu cea existentă TF-ului din a cărei organică face parte sau căruia îi este atașat. Pe lângă aceasta, sistemul informațional este imperios necesar să dispună de terminale la principalele rețele folosite de NATO sau coaliția multinațională.

Partea de soft va include programe specifice tip Office, programe de securitatea datelor și rețelei, programe de gestionare a bazelor de date, dar și interfețe pentru relația cu bazele de date.

Una dintre cele mai importante capacități de care dispun sistemele informaționale din TO o constituie sistemele de avioane fără pilot (UAV – Unmanned Aerial Vehicle), sursă IMINT cu capacități de extindere a sistemelor de senzori exploatabile pe astfel de platforme.

Avantajele utilizării UAV-urilor îl constituie capacitatea de a executa misiuni în zone cu grad ridicat de risc, puternic apărate sau foarte sensibile și de a transmite informații în timp real.

În acțiunile de până acum, platformele UAV au asigurat structurilor de informații și factorilor de decizie date importante, într-un timp foarte scurt, despre evenimente și acțiuni din zona de responsabilitate. Multe dintre aceste platforme dețin sarcini utile cu transmisie digitală a datelor, ceea ce face ca circuitul informațional să fie scurtat și astfel comanda să beneficieze de informații în timp real.

Comanda și controlul reprezintă exercitarea autorității și conducerea cu exactitate, de către comandant, a forțelor subordonate și aliate în îndeplinirea misiunilor⁶.

Comanda și controlul la nivel de Task Force și sistem informațional al contingentului național are ca scop:

- elaborarea unor decizii fundamentate;
- conducerea acțiunilor în condiții de risc cât mai scăzut;
- întrebuințarea eficientă a capabilităților;
- direcționarea eficientă a structurilor subordonate pentru îndeplinirea misiunilor.

Structurile de informații dislocate în teatre, formând architectural o comunitate distinctă, se află din punct de vedere al comenzii – controlului în una dintre următoarele situații:

- în structura unui TF național (OPCOM);
- atașate unui TF național (OPCON);
- în structura unui TF multinațional (OPCON);
- atașate temporar unui TF multinațional (TACOM);
- atașat unui comandament multinațional (OPCON);
- independent, în cadrul unei comunități de informații.

Este foarte posibil ca situațiile diverse să poată aduce anumite structuri de informații și în alte posturi, situații cel mai probabil cu caracter temporar.

Ceea ce apreciem ca esențial de înțeles este subordonarea bicefală a structurilor de informații care pe linie de comandă se află sub comandă-control conform statutului pe care îl are în/pe lângă structura contingentelor constituite în Task Force-uri, în același timp fiind însărcinați cu îndeplinirea unui plan generat de comunitate.

⁶ S.M.G./P.F.-3.5, *MANUALUL PENTRU ORGANIZAREA DE STAT MAJOR ȘI OPERAȚII ÎNTRUNITE ALE FORȚELOR ARMATE*, Direcția Operații, București, 2004, p. 31.

ASPECTE EVOLUȚIONISTE PRIVIND ROLUL ȘI LOCUL INFORMAȚIILOR DESTINATE ACȚIUNILOR MILITARE

EVOLUTIONIST TRENDS OF INTELLIGENCE DESIGNED FOR MILITARY ACTIONS

Lt.col.drd. Dan IONESCU*

Brigada 2 Infanterie „Rovine”, Craiova

Lucrarea își propune o analiză conceptuală a nivelului atins de informații, în general, într-o societate a cunoașterii și în particular în acțiunea militară a începutului de mileniu.

Textul tratează tendințele cu care se confruntă sistemele informaționale militare și influența acestora asupra mediului informațional militar.

Nu în ultimul rând, lucrarea tratează conceptual subiectul, dorindu-se o analiză asupra evoluției informației la început de mileniu.

The text has as purpose a conceptual analysis of the intelligence level, generally speaking, as part of knowledge society and as part of military actions at the beginning of the millennium, particularly speaking.

The text is also a point of view about the trends military intelligence systems face with, and influences of this on military intelligence spectrum.

Last about its not least, the text is a conceptual point of view on the subject, an analysis on intelligence evolution at the beginning of the millennium.

Cuvinte cheie: societatea cunoașterii, tehnologia informațiilor, colectare, procesare, diseminare.

Keywords: *intelligence, knowledge society, information technology, collection, processing, dissemination.*

Aprecierea generală privind fenomenal globalizării ca proces în curs de desfășurare devine tot mai acceptată atât în mediile sociale, cât și în cele academice, dovedindu-se o realitate accelerarea în ultima perioadă a acestui proces, ce ridică numeroase provocări în fața specialiștilor din toate domeniile, inclusiv a celor ce au ca obiect de studiu sistemele informaționale.

* e-mail: danionescu@gmail.com

Tehnologia informației cu cele două subdomenii ale sale – informatic și comunicații, într-un proces galopant de evoluție, adaugă permanent la rândul său noi criterii în această ecuație, măbind spectrul oportunităților mediului informațional, dar și pe cel al riscurilor și amenințărilor ce îl vizează direct sau indirect prin transformarea în țintă a organizației pe care o deservește.

În plan militar, domeniul informațional, ce domină tot mai mult condițiile de succes, percepe cu aceeași intensitate impactul ambelor fenomene – cel al globalizării cu efecte asupra strategiilor, tehnicilor și procedurilor, cât și pe cel al evoluției tehnologiei informațiilor, întreg fenomenal militar fiind afectat în elaborarea viziunilor privind generarea și angajarea forțelor.

Rolul și locul informațiilor – o modalitate generică de a exprima ce fac și cât de importante sunt informațiile în acțiunea umană, inclusiv a celei specifice – războiul.

Cu siguranță atât specialiștii, cât și nespecialiștii cu un nivel de cultură ridicat sunt în măsură să itereze fără nici o dificultate cât de importantă este informația în funcționarea oricărui sistem și oricărei organizații. Dacă totuși rolul acestora este relativ ușor de definit, în schimb locul informațiilor cu cât este mai profund analizat și, mai ales, pe fundalul prezentului și viitorului creează destule probleme. Până la urmă cine poate spune dacă informația este cea care determină acțiunea umană sau dacă aceasta este întrebuințată de acțiunea umană pentru a putea performa.

Tendința generală actuală este aceea de a considera ambele variante, generarea și suportul acțiunii umane, dar toate acestea sunt relativ valabile atâta timp, cât informațiile sunt privite ca un proces de sine stătător. În fapt, informațiile trebuie privite ca parte integrantă a unui proces complex, continuu, având o stare de fapt (ceea ce presupune informații stocate și analizate), un proces în desfășurare (având un permanent suport informațional stocat și utilizare permanentă), cât și colectarea planificată și liberă conform nevoilor administrației.

Având aceste premise create, putem accepta faptul că rolul informațiilor este acela de a asigura și de a sprijini informativ acțiunea umană. În ceea ce privește locul informațiilor, acesta nu poate fi definitiv ca o constantă, el diferind atât în funcție de perspectiva din care este privit (loc în organizație, în acțiunea umană, în suportul cognitiv al previziunii), cât și de importanța sa în proces la un moment dat.

Evoluția rolului și locului informațiilor s-a aflat în permanentă conexiune cu evoluția umană și mai ales cu evoluția societăților, performând în specializare și capacități în funcție de nivelul cognitiv și în capacitatea

economică de a susține servicii cât mai moderne. Astfel, pornind de la premiza că informațiile au două funcțiuni – colectarea și analiza¹, putem identifica cu ușurință modificările evoluționiste ale rolului informațiilor. Apelând la varianta clasificării în era agricolă, industrială și a cunoașterii, constatăm că rolul informațiilor, a entităților specializate, era în epoca agricolă și mare parte a erei industriale, unul pur de colectare, analiza revenind liderilor și mai târziu diferitelor administrații sau liderilor militari de rang înalt, beneficiari ai produsului colectării, întregul proces al informațiilor fiind desfășurat ulterior de către aceștia. În ceea ce privește locul informațiilor în analiza evolutivă, acestea și l-au păstrat dintotdeauna, respectiv ele fiind cele ce au generat suficientă informație pentru a determina decizia, sprijinind mai târziu punerea în aplicare a acesteia.

Sfârșitul erei industriale reprezintă practic și momentul în care statutul informației a produs și modificarea majoră în procesul informațional. Atât tipul, cât și utilizarea acestora tot mai specializate, cât și nevoia tot mai mare în domeniul civil și militar, de produs informațional, a trecut partea de analiză la entități specializate și dimensionate astfel încât să răspundă nevoilor tot mai ridicate. De asemenea, procesul informațional a căpătat forme din ce în ce mai clar definite în așa fel încât să ofere atât maxim de eficiență privind procesarea, diseminarea și stocarea, cât și analiză, previziune și intervenție asupra procesului în sine, dovedind astfel flexibilitate, cât și adaptabilitate la cerințele succesive.

Cel mai eficient mod de realiza dimensiunea evoluției informației de-a lungul timpului este acela de a analiza stadiul la care se află acestea în acest moment, serviciile pe care le oferă administrațiile societăților cele mai dezvoltate care au capacități majore de creare, susținere și modernizare permanentă a diferitelor tipuri de agenții în domeniu. Astfel de administrații prin agenții de informații specializate sprijină informațional diplomația, monitorizarea respectării tratatelor și înțelegerilor, operațiile militare, planificarea apărării, economia, contramăsurile de protecție a intereselor naționale în străinătate, sprijinul justiției cu toate instituțiile sale, colectarea, cât și analiza mediului, colectarea și analiza în domeniul problemelor globale de sănătate și ducerea războiului informațional desfășurând în același timp misiuni specifice, precum contraterorismul, lupta împotriva drogurilor, contraproliferarea de toate tipurile și lupta împotriva crimei organizate internaționale². Tuturor acestor misiuni li se adaugă, de asemenea, activitățile specifice pentru protecția internă și sprijinul informațional acordat tuturor instituțiilor cu rol în coerciție a entităților ce acționează în afara legii.

¹ *The functions of intelligence* 1 of 11, <http://www.gpoaccess.gov/int/int006.html>

² *The functions of intelligence*, <http://www.gpoaccess.gov/int/int006.html>

Specific momentului în care se află omenirea, fiecare națiune își dezvoltă astfel de servicii, mai mult sau mai puțin în funcție de capacitățile și de obiectivele pe care le au, însă modalitatea de întrebuințare a acestora depinde de capacitatea fiecăreia de a dezvolta principii și concepte care să asigure maxim de eficiență. Statele avansate dispun la acest moment de concepte și de strategii ce cumulează eforturile tuturor agențiilor pentru realizarea supremației informaționale pe domenii pe care focalizează la un moment dat, lucrând asiduu pentru conectarea acestora și sprijinul reciproc pentru atingerea obiectivelor administrației, eliminând pas cu pas elementele antagonice ce le despart în lucru cu informația.

Mai mult decât atât, în funcție de capacitățile fiecăruia, statele dezvoltă programe care vizează atât interesele regionale și globale, dar și cele ce vizează spațiile terestre, marine, spațiul și spectrul electromagnetic ce se regăsesc în sfera de interes a acestora. Practic, aceasta este o dimensiune sumară a nivelului atins de informații la acest moment, punct de reper ce poate fi luat în considerație într-o analiză retrospectivă a ceea ce au fost informațiile în trecut.

Diferențele între prezent și trecutul relativ apropiat, de nu mai mult de un secol, sunt copleșitoare. Practic, nu există corespondențe pe domenii între aceste două repere temporare, HUMINT-ul fiind practic singurul palier pe care se poate face, cât de cât, o comparație. Real, într-un singur veac s-a ajuns de la iscoada și spionul din războaiele de secesiune, de afirmare națională sau de eliberare colonială la entități specializate în HUMINT ce dispun de tehnologiile cele mai avansate pentru colectare și transmitere a informației, care din punct de vedere temporal sunt realizabile în timp real. Încercarea de a coborî și mai mult în timp pentru a îndrăzni o comparație nu ar însemna practic decât o schimonosire a prezentului informațiilor, ce dispun la acest moment de sisteme capabile de colectare, procesare și stocare greu imaginabile, chiar și pentru contemporanii neinițiați.

Nu trebuie, de asemenea, pierdut din vedere nici faptul că amenințările cu care se confruntă la acest moment entitățile sociale sunt cu totul și cu totul altele decât în trecut, și mai ales, dimensiunile spațiale și temporale în care acestea se configurează. Progresul extraordinar al omenirii în ultimul secol a generat nu numai facilități în creșterea nivelului de trai și confortul social, ci și creșterea exponențială a metodelor și mijloacelor utilizate în confruntare, echilibrul fiind obținut numai prin contramăsuri de prevenție și lovire în care informațiile au un rol capital.

Practic metodele și procedeele de colectare din cel de-al Doilea Război Mondial, în care colectarea era numai umană, mai târziu spre sfârșitul războiului apărând radarul și sonarul ar trebui comparate cu sistemele de senzori, capacitățile tehnologice ale informațiilor și multipla specializare a

personalului din informațiile zilelor noastre. Numai dacă este luată în calcul imageria de atunci făcută cu aparate foto rudimentare operate din aparate de zbor ce nu atingeau plafoane mai mari de 800 – 1.000 m pentru a oferi imagini lizibile și cea din zilele noastre, din spațiu, de pe platforme cu sau cel mai adesea fără pilot, cele dintâi dezvoltate după aterizare, cele de astăzi transmise instantaneu, cele dintâi în imagini de culori primare, cele de astăzi filmate sau captate în diferite spectre inclusiv termic și electromagnetic, realizăm cu adevărat saltul produs în mai puțin de un secol, întoarcerea în timp la începuturile erei industriale și sau mai mult către era agricolă devenind un nonsens.

Ca în orice domeniu, mutațiile majore sau produs practic începând cu cei 5 ani ai celui de-al Doilea Război Mondial, statele implicate, mai mult sau mai puțin, dezvoltând sisteme informaționale complexe care să răspundă nevoilor acelor timpuri, implicând în același timp tehnologie care să faciliteze rezultate în special de colectare mult mai viabile. Radarul și sonarul au implicat spectrul electromagnetic în colectare după care, pas cu pas tehnologiile de calcul și comunicații au dezvoltat capacitățile cunoscute în terminologia curentă ca TEHNOLOGIE A INFORMAȚIILOR.

Nu trebuie pierdut din vedere faptul ca evoluția în domeniu a adus cu sine o multitudine de elemente definitorii generate de specializarea tot mai profundă a informațiilor generând o terminologie proprie ce definește întreg spectrul informațional. Apreciem că definirea elementelor esențiale ale domeniului creează premisele unei analize pertinente a rolului și locului informațiilor în evoluția fenomenului de coagulare numit generic globalizare, motiv pentru care ca finalitate dorim să delimităm nivelul atins prin delimitarea conceptuală a acestora.

Noțiunea de *dată* este definită ca fiind un „fapt, o noțiune sau o instrucțiune reprezentată într-o formă convențională adecvată comunicării, interpretării sau prelucrării de către om sau mijloace automate”³.

Noțiunea de *informație* este definită ca fiind o comunicare, veste, știre care pune pe cineva la curent cu o situație; lămurire asupra unei persoane sau asupra unui lucru; totalitatea materialului de informare și documentare, izvoare, surse; fiecare dintre elementele noi, în raport cu cunoștințele prealabile, cuprinse în semnificația unui simbol sau a unui grup de simboluri⁴.

Informația este „obiect de bază în comunicarea cunoștințelor. Orice informație poate fi considerată sub două aspecte: cel al semnificației (conținut semantic) și cel al structurii (sintaxă)”⁵.

³ *Dicționar enciclopedic*, vol. III, Editura Enciclopedică, București, 1999, p. 207.

⁴ *Dicționar explicativ al limbii române*, Editura Univers Enciclopedic, București, 1998, p. 491.

⁵ *Dicționar de informatică Larousse*, Editura Niculescu, București, 2000, p. 162.

Teoria informației este teoria matematică a proprietăților generale ale surselor de informații, ale canalelor de transmisie și instalațiilor de păstrare și prelucrare a informațiilor din punctul de vedere al proprietăților statistice ale acestora.

Unele definiții ale termenului de informație evidențiază o serie de caracteristici ale acesteia, astfel:

- o proprietate real obiectivă prin care se realizează orientarea acțiunii⁶;
- o succesiune definită de evenimente fizice destinată special să influențeze organele de simț ale omului și ce semnifică situații care nu sunt perceptibile nemijlocit;
- măsura neuniformității distribuției materiei și energiei în timp și spațiu;
- cantitate măsurabilă abstractă a cărei valoare nu trebuie să depindă de natura informației;
- contribuie la desfășurarea numeroaselor procese de reglare și de autoreglare;
- face parte din nevoile fundamentale ale ființei umane⁷;
- va reprezenta cheia celui de-al patrulea val⁸.

Informația ca noțiune aparține în mod egal tuturor științelor, cu precizarea că unele dintre acestea au efectuat determinarea cantitativă, iar altele exprimarea calitativă a acesteia. În sens larg, informația reprezintă expresia dinamică a substanței și energiei care elimină incertitudinea⁹.

Clasificarea informației se realizează după criterii care evidențiază esența cantitativă, latura calitativă, aspectele conexe acțiunii și existenței, destinația, caracteristicile sistemelor, transmiterea ei etc.

În funcție de *destinația informației*, se disting două categorii:

- informația cibernetică – destinată conducerii ca proces fundamental al existenței și funcționării oricărui tip de sistem;
- informația noncibernetică – se referă la lumea anorganică și poate exista fără conducere.

În funcție de *caracteristica informației* în diferite tipuri de sisteme, există următoarele două categorii:

- informația tehnică – permite funcționarea sistemelor tehnice, conduce către organizarea și ordonarea acestora și are la bază o exprimare probabilistică;
- informația socială – destinată proceselor de conducere din diferite domenii (social, economic etc.) și care guvernează dezvoltarea societății umane și a individului. În cadrul acestei categorii, există informație comunicativă (care aduce o știre), informație de comandă (care produce o acțiune), informație organizatorică (care determină o

⁶ P. Apostol, *Cibernetică, cunoaștere, acțiune*, Editura Politică, 1969, p. 16.

⁷ A. Restian, *Patologie informațională*, Editura Academiei Române, București, 1997, p. 12.

⁸ A. Toffler, *Al treilea val*, Editura Politică, 1983, p. 36.

⁹ I. Roceanu, *Informația în sistemele C4I*, Editura A.Î.S.M., București, 2003, pp. 9-11.

punere în ordine specifică) și informație recurentă (care asigură eficiența acțiunii și intervine în autoreglarea împotriva hazardului)¹⁰.

În funcție de *relația dintre sursă, canal de transmisiune și receptor*, pot fi identificate următoarele categorii de informații:

- informație distribuită – nu are destinatari preciși și nu solicită expres canale de comunicație (de exemplu, emisiunile radio și de televiziune);
- informație orientată – are destinatari cunoscuți sau necunoscuți, dar receptorii au caracteristici comune și pot asimila informația; necesită canale de comunicație cu anumiți parametrii (de exemplu, radioamatorismul, discuțiile tematice pe Internet, cărțile etc.);
- informație de grup – numărul de receptori este cunoscut de sursă, canalele de comunicație sunt stabilite de comun acord, informațiile pot fi asimilate;
- informație directă – are un singur destinatar, poate fi asimilată; sursa și destinatarul se cunosc, iar canalul de transmisiune are parametrii solicitați de ambele părți.

Datele și informațiile în terminologia militară se definesc în funcție de finalitatea proceselor care le utilizează și trebuie să asigure un nivel de înțelegere mediu, astfel încât să poată fi folosite de către consumator.

Astfel, datele sunt definite ca fiind:

- reprezentări ale faptelor, conceptelor sau instrucțiunilor, prezentate într-un mod formal care pot fi utilizate pentru comunicare, interpretare, prelucrare prin intermediul unor mijloace automate sau de către om; orice reprezentări, cum ar fi, caracterele scrise sau orice formă analogică cărora le poate fi atașat înțelesul respectiv¹¹;
- o reprezentare a informației într-un mod formalizat care poate fi transmisă, interpretată sau prelucrată¹²;
- semnale neprelucrate transmise între două centre oarecare ale unui sistem informațional sau obținute din mediul înconjurător prin detecție de către un colector de orice tip (uman, mecanic sau electronic)¹³.

Informația este definită, astfel:

- fapte, date sau instrucțiuni din orice mediu și de orice formă; înțelesul pe care omul îl atașează datelor, prin intermediul unor convenții cunoscute, utilizate în reprezentarea lor¹⁴;
- în sens general, înțelesul pe care oamenii îl dau datelor; în ierarhia cognitivă, datele prelucrate pentru a fi înțelese¹⁵.

¹⁰ V. Săhleanu, *Știința și filosofia informației*, Editura Politică, București, 1972, p. 226.

¹¹ JP 1-02, *Dictionary of Military and Associated Terms*, Department of Defense, Washington, DC, 2005, p. 140.

¹² AdatP-02(M), *NATO Information Technology Glossary*, NATO HQ, Brussels, 2002, p. 46.

¹³ FM 6-0, *Mission Command: Command and Control of Army Forces*, Department of the Army, Washington, DC, 2003, Glossary – 3.

¹⁴ JP 1-02, *Dictionary of Military and Associated Terms*, Department of Defense, Washington, DC, 2005, p. 263.

În comanda și controlul operațiilor militare, pe lângă informațiile de interes național, politic, social, economic, comandamentele de mari unități trebuie să aibă la dispoziție un volum însemnat de informații cu caracter militar.

Informațiile de nivel strategic se integrează cu cele de natură politico – militară și fac obiectul studiului, analizei și deciziei structurilor de comandă de înalt nivel: Președinte, Parlament, Consiliul Suprem de Apărare a Țării, Ministerul Apărării, Centrul Național Militar de Comandă.

Informațiile de nivel operativ sunt rezultatul ciclului informațional desfășurat de un comandament operativ care utilizează informațiile primite de la nivel strategic, din teatrul de operații, subordonați și cele obținute prin mijloace proprii.

Informațiile de nivel tactic provin de la comandamentul operativ, mari unități (unități) vecine, subordonate, de sprijin și de la sursele de cercetare proprii.

În domeniul avantajului informațional se cunosc trei niveluri:

- superioritatea informațională;
- supremația informațională;
- dominația informațională.

Definirea acestor niveluri de avantaj informațional se realizează în funcție de următorii factori:

- capacitatea de a culege o cantitate cât mai mare de informații din surse și medii cât mai diverse;
- reducerea probabilității de a utiliza informații false prin adoptarea unor tehnici și proceduri eficiente de culegere, prelucrare, transmitere în diverse formate (date, imagini în format fix și în mișcare, sunete etc.) și prelucrarea lor automată;
- capacitatea sistemelor de comunicații de a transmite întregul flux de informații cu autenticitate și în timp scurt; nivelul de protecție și securitate a datelor și informațiilor;
- capacitatea structurilor de comandă de a utiliza informațiile și de a elabora deciziile, devansând inamicul în aceste procese etc.

Mediul informațional la rândul său definește practic sursa informației cu care operează sistemele informaționale, cât și întregul suport tehnic și uman ce le angrenează în acțiunea lor.

Conceptul în sine, de mediu informațional, îl vom găsi în general eludat din definiții, el fiind practic definit de specificitatea sistemelor informaționale din compunerea organizațiilor.

Generic definit, acesta se apreciază a fi totalitatea spațiilor generatoare de informație, respectiv: presa scrisă și audio-vizuală, publicații de toate tipurile, brevete de invenții și inovații, manifestări sociale, culturale, specializate și științifice, internet, comunicări directe, publicitate de toate

¹⁵ FM 6-0, *Mission Command: Command and Control of Army Forces*, Department of the Army, Washington, DC, 2003, Glossary – 9.

tipurile și altele¹⁶. Se sesizează astfel că, practic acesta este definirea unui mediu informațional nespecializat, enumerarea sistemelor fiind în marea lor majoritate unele publice, generale, accesibile oricărei persoane și mai ales, vizând obținerea informației cotidiene, ca produs consumabil cotidian.

Sistemele informaționale aparținând unor organisme, precum cele economice, bancare, de securitate și altele, consideră acele elemente ale mediului informațional, cât și suportul lor tehnic și logistic, ca fiind surse deschise de informație, ele concentrându-se atenția, în special, asupra produsului informațional pus la dispoziție de sisteme informaționale specializate, respectiv cele ale piețelor economice, financiare și de informații specializate în domeniul securității.

Specific domeniului apărării, mediul informațional își bazează acțiunea pe produsul informațional provenit din sistemele informaționale de securitate naționale interconectate secvențial la alte sisteme similare, vizând spațiile interne sau externe de apărare, judiciare sau protecție.

Domeniul apărării fiind unul clasificat, deci cu acces limitat publicului, își definește mediul informațional ca fiind totalitatea sistemelor și surselor de securitate naționale, aliate și de coalitie, înglobând personal, suport tehnic și doctrine capabile să asigure informațional acțiunea militară, cărora li se adaugă și sunt exploatate informativ și toate acele sisteme informaționale și surse pe care anterior le defineam, ca fiind surse deschise pentru mediul informațional militar, surse ce capătă o tot mai mare importanță, piața comercială a informațiilor deținând o resursă informațională din ce în ce mai importantă.

Punctual analizat *mediul informațional militar* dispune pentru decizie și execuție de produs informațional provenind din:

- sistemul informațional propriu;
- sistemele naționale și conexe cu responsabilitate internă;
- sistemele naționale și conexe cu responsabilitate externă;
- sistemele naționale și conexe cu responsabilitate de natură judiciară;
- sistemele naționale și conexe cu responsabilitate în protecție;
- surse deschise.

În concluzie, mediul informațional militar înglobează practic toate acele sisteme informaționale și sursele deschise ce îi facilitează asigurarea superiorității sau supremației informaționale, condiție de succes esențială pentru dominarea câmpului de acțiune modern, datele și informațiile operate de către acesta evoluând odată cu cerințele momentului și viitorului, cât și odată cu evoluția complexității acestor cerințe și evoluția din domeniul tehnologiei informațiilor.

¹⁶ Simona Potorac, *Necesitatea optimizării influxului informațional în examinarea psihologică*
<http://109.85.135.104/search?q=cache:LbNxthAGxwJ:www.referatpreferat.ro/psihologie/necesitatea-apt>

**MODALITĂȚI DE GESTIONARE
A CRIZELOR DETERMINATE DE NOUL CONCEPT
DE SECURITATE INTERNAȚIONALĂ**

***WAYS OF MANAGING THE CRISIS
DETERMINED BY THE NEW CONCEPT
OF INTERNATIONAL SECURITY***

Comisar drd. Ionel TUCMURUZ*

Ministerul Internelor și Reformei Administrative

Abordarea temei indicate de titlul lucrării nu poate fi exhaustivă în condițiile unei situații internaționale determinate de instabilitate și incertitudine care implică o întreagă serie de provocări la adresa securității statului. Fie ea națională sau colectivă, apărarea țării rămâne oricum o temă atemporală de gândire pentru toți cei interesați s-o asigure.

The approach of the theme entailed by the thesis of the paper can not be exhaustive, considered against an international background dominated by unpredictability and instability which implies a whole series of challenges to state security. Be it national or collective the defence of the country remains, however, an atemporal food for thought for all those interested in providing it.

Cuvinte cheie: securitate națională, securitate internațională, ordine publică, societate democratică.

Keywords: *national security, international security, public order, democratic society.*

Structurile care se ocupă de gestionarea situațiilor de criză și-au definit clar conceptele teoretice și practice privind gestionarea situațiilor de criză. Având în vedere tumultul vieții sociale, acestea sunt completate și îmbunătățite continuu, în scopul găsirii celor mai bune soluții și variante de aplicare.

* Tel. 021.319.48.80/0179

Norme și principii de întrebuințare a forțelor de ordine publică în situații de criză și organizarea cooperării între structurile care participă la gestionarea acestora

Fără îndoială, în toată lumea, forțele de ordine au un rol de coerciție, de impunere a unui anumit comportament al cetățenilor, deci trebuie acceptată și ideea, de altfel prevăzută de lege, privind intervenția în forță atunci când toate celelalte mijloace legale pentru menținerea ordinii au fost epuizate.

Însă, recurgerea la asemenea acte de ripostă are și trebuie să aibă un caracter de excepție, numai în cazul în care un pericol grav amenință instituțiile constituționale ale statului sau ordinea publică, adică în condițiile restrictive prevăzute de legea internă și internațională.

Stabilirea unor limitări ale drepturilor individuale răspunde nevoii de a asigura securitatea juridică a drepturilor și libertăților cetățenilor atât în perspectiva intereselor lor individuale, cât și a celor naționale ori de grup sau a binelui public – ca expresie sintetică a acestor interese ce rezultă cu claritate și din Declarația Drepturilor Omului și din celelalte documente internaționale referitoare la acestea. Prevederile acestora permit limitări, restrângeri sau derogări la fiecare drept sau libertăți dacă sunt expres prevăzute de lege și sunt necesare într-o societate democratică, îndeosebi pentru a proteja securitatea națională, ordinea publică, sănătatea și morala publică, drepturile și libertățile cetățenești, limitările stabilite exclusiv în vederea favorizării binelui general într-o societate democratică.

În folosirea forței trebuie respectate următoarele norme:

- folosirea forței trebuie făcută în mod excepțional, când celelalte mijloace legale nu au dat rezultat;
- folosirea forței să se facă proporțional cu intensitatea și gravitatea atacului;
- folosirea forței trebuie să se facă în mod gradual;
- intervenția în forță a organelor abilitate de lege cu mijloacele tehnice din dotare, se face numai după avertizarea și somarea, prin mijloace de amplificare sonoră, a participanților la dezordine;
- uzul de armă se face astfel încât să ducă la imobilizarea celor împotriva cărora se folosește arma, trăgându-se pe cât posibil la picioare, pentru a evita cauzarea morții acestora.

În activitatea de asigurare și restabilire a ordinii publice, în toate situațiile în care conducerea acțiunilor revine MIRA, folosirea forței și a mijloacelor din dotare se va face ținându-se cont de următoarele principii:

- *supremația legii*: potrivit acestuia, acțiunea forțelor de ordine publică trebuie să se desfășoare în spiritul și pentru respectarea legilor, iar

cetățenii – în exercitarea drepturilor și libertăților – nu sunt supuși decât îngrădirilor stabilite prin lege și cerințelor firești ale moralei;

- *principiul respectării drepturilor și libertăților oamenilor*: conform valorilor democratice recunoscute și acceptate, în acțiunile lor, forțele de ordine trebuie să respecte dreptul absolut la viață și nu au voie să impună, instige sau tolereze, nici un fel de tratamente inumane, degradante sau punitive;

- *principiul colaborării permanente*: în îndeplinirea atribuțiilor ce le revin, forțele de ordine trebuie să-și sprijine întreaga activitate pe concursul larg al cetățenilor, iar pentru aceasta ele vor acționa cu respect pentru public în general și cu multă considerație pentru grupurile vulnerabile;

- *principiul prevenirii și descurajării acțiunilor de tulburare a ordinii* reflectă capacitatea organismelor de conducere și a forțelor de ordine, de a lua *la timp, măsurile necesare* de înlăturare a cauzelor fenomenului infracțional, pentru a nu se ajunge la amplificarea lui și la degenerarea în acțiuni violente, sau care afectează grav ordinea publică.

Niciodată nu s-a insistat îndeajuns asupra adevărului că este mai ușor de prevenit decât de combătut manifestările violente.

În orice societate – arătau gânditorii antici – există persoane care respectă legea din convingere și nu au nevoie de nici o influențare educativă pentru a avea o comportare civilizată, în același timp există și un alt grup de persoane neadaptate social și care, de regulă, sunt nereceptive la orice muncă educativă. Partea cea mai importantă a societății o formează însă persoanele care respectă legea, dar sunt tentate, dacă condițiile le oferă prilejul, să comită și acte ilicite. Asupra acestora activitatea educativ-preventivă poate avea cele mai multe șanse de reușită. Un puternic efect preventiv îl exercită însuși comportamentul forțelor de ordine, adică ținuta sobră, principială, înțelegătoare, dar intransigentă.

- *principiul echidistanței*: are în vedere adoptarea unui tratament egal față de toți cetățenii, în activitatea de asigurare a ordinii publice, corect, imparțial și nediscriminatoriu, fără deosebire de rasă, religie, sex, naționalitate, apartenență politică, avere sau origine socială;

- *principiul proporționalității*: presupune folosirea mijloacelor de constrângere de către forțele de ordine publică numai atât cât este strict necesar și pe o perioadă limitată, suficientă pentru atingerea obiectivului propus. Procedeele și mijloacele de acțiune care implică măsuri de constrângere vor fi utilizate în mod progresiv, de la cele simple la cele severe, dacă este absolut necesar;

- *nonsurprinderea*: presupune din partea responsabililor cu menținerea ordinii publice/ somarea și atenționarea prealabilă, repetată, asupra uzului mijloacelor din dotare, îndeosebi a armelor de foc și, după caz,

acordarea timpului necesar pentru încetarea acțiunilor și/sau părăsirea zonei de către cei implicați;

- *principiul teritorial și al situației operative specifice*: forțele de ordine publică sunt organizate în baza acestui principiu, fiind încadrate cu personal specializat, ale cărui drepturi sunt prevăzute de lege. În acest sens, ele au structuri și competențe conform dispunerii și organizării unităților administrativ teritoriale și evoluției fenomenului infracțional;

- *principiul operativității și interoperativității*: capacitatea și disponibilitatea forțelor de ordine publică de a executa acțiuni în spațiul național, de a conlucra cu forțele similare din alte state și de a îndeplini misiuni specifice de menținere a păcii și înlăturare a efectelor unor dezastre, în compunerea organismelor internaționale, pe teritoriul altor state;

- *principiul mobilității*: reprezintă un factor decisiv al eficienței acțiunilor forțelor de ordine publică și presupune posibilitatea folosirii forțelor și mijloacelor pe întreg teritoriul național, la ordinul sau cu aprobarea conducerii ministerului, în scopul concentrării efortului și asigurării unui raport de forțe necesar menținerii sau restabilirii ordinii publice, în zonele sau obiectivele unde aceasta a fost grav afectată și reprezintă pericolul extinderii sau degenerării în situații de criză;

- *principiul libertății de acțiune*: are la bază profesionalismul, abilitatea managerială, tactul, competența și capacitatea de decizie a personalului cu funcții de conducere și se aplică pentru asigurarea operativității măsurilor ce se impun, în strictă concordanță cu prevederile legii, în situațiile când orice întârziere poate produce grave tulburări ale ordinii publice;

- *principiul folosirii forțelor participante la rezolvarea crizelor interne în funcție de specializarea acestora*: folosirea forțelor de ordine, în situații de criză, se va face în funcție de specializarea fiecărei categorii, de pregătirea, dotarea și atribuțiile stabilite prin lege. În general, în acțiunile pentru menținerea sau restabilirea ordinii publice trebuie să fie întrebuintate, în mod deosebit, forțele principale și cele complementare, îndeplinind sarcini și misiuni potrivit competențelor. Puține vor fi situațiile când se vor folosi forțele de excepție și, ca atare, apreciem că ar fi neproductivă decizia oricărei echipe manageriale de a le întrebuinta pe acestea doar pentru că au o capacitate de luptă superioară celorlalte. Din experiența misiunilor atât de asigurare, cât și de restabilire a ordinii și liniștii publice am tras concluzia că reușita misiunilor este strâns condiționată de existența forțelor specializate, a mijloacelor materiale și tehnice și a resurselor financiare necesare, de posibilitatea regroupării forțelor în dispozitive care să le permită desfășurarea acțiunilor în condiții de risc deosebit. Forțele mobile ale jandarmeriei au rolul principal, alături de alte structuri abilitate de lege, în restabilirea ordinii publice.

Ministerul Internelor și Reformei Administrative prin jandarmerie are la dispoziție o brigadă specială alcătuită din ofițeri și subofițeri profesioniști în restabilirea ordinii publice, acoperind principalele zone și orașele mari care au ridicat probleme în domeniul restabilirii ordinii și liniștii publice. Pe un plan mai larg, însă responsabilități în acest domeniu au toate cadrele Ministerului Internelor și Reformei Administrative, iar procesul de formare și perfecționare a cadrelor trebuie astfel organizat încât indiferent din arma din care face parte, cadrele Ministerului Internelor și Reformei Administrative să fie capabile să intervină cu înaltă competență și profesionalism, ori de câte ori situația o impune, pentru prevenirea (în mod deosebit, culegerea de informații și transmiterea urgentă spre organele de decizie ale acestora), menținerea și restabilirea ordinii publice. Paleta mijloacelor care pot sta la dispoziția forțelor de ordine pentru a asigura restabilirea ordinii publice este diversificată, începând cu sprijinul cetățenilor și ajungând la echipamentele individuale și colective din dotare, care în prezent lasă de dorit atât prin numărul acestora, cât și prin performanțele și calitatea lor.

Principiile de întrebuințare a unităților Ministerului Internelor și Reformei Administrative în situația declarării stării de asediu, la mobilizare și război, constituie o extensie a principiilor organizatorico-funcționale din timp de pace, completate cu principiile specifice la mobilizare și război, ca stări fundamental deosebite de starea de pace și condițiile normale de îndeplinire a atribuțiilor și misiunilor specifice.

Pentru a asigura respectarea acestor principii pe timpul acțiunilor de restabilire a ordinii publice atât comandantii, cât și subordonații trebuie să se conformeze unor reguli, astfel: să înțeleagă ordinul; să se asigure că folosirea forței a fost corect înțeleasă; nu se va deschide foc, în nici un fel, fără ordine exprese în acest sens; comandantii să înțeleagă limitele puterii lor și a subordonaților; orice persoană privată de libertate va fi tratată cu omenie, garantându-i-se integritatea fizică și morală; să interzică tortura, tratamentele inumane sau degradante; oricărei persoane rănite i se vor acorda îngrijiri medicale, fără nici o discriminare; menținerea legăturii permanente cu organizatorii acțiunilor pentru dezamorsarea situației create; informarea populației prin mijloacele mass-media despre acțiunile desfășurate, scopul și legalitatea acestora.

Cele prezentate anterior se supun unei legislații interne care creează cadrul juridic (legislativ) *pe baza căruia acționează forțele de ordine publică* pentru restabilirea ordinii atunci când situația impune.

În condițiile unei crize interne majore, care antrenează mase mari de oameni, cu manifestări deosebit de violente și care cuprinde suprafața mai multor județe, cadrul legislativ actual este insuficient, deoarece:

- limitează foarte mult acțiunea forțelor de ordine făcând-o dependentă de prezența prefectului sau primarului;
- practic limitează folosirea armamentului din dotare la autoapărare;
- nu se face nici o distincție între situațiile unor crize de mică amploare și situația declarării stării de urgență și a stării de asediu.

În vidul de conducere care se creează pe timpul situațiilor de criză se dau ordine contradictorii și chiar ilegale, sau pur și simplu nimeni nu-și asumă răspunderea pentru a gestiona aceste perioade, situație în care comandanții forțelor de ordine trebuie să-și asume răspunderea totală a acțiunilor lor și a subordonaților.

Coordonarea și armonizarea eforturilor pentru îndeplinirea obiectivelor și scopurilor propuse pe timpul îndeplinirii misiunilor se impune ca o necesitate primordială factorilor de decizie în domeniul ordinii publice.

Organizarea cooperării, prin prisma îndatoririlor celor ce conduc structurile de ordine publică, trebuie privită atât ca o activitate de bază în etapa planificării, cât și ca o secvență a procesului de conducere.

Necesitatea eficientizării permanente a acțiunilor care vizează apărarea și restabilirea ordinii publice impune realizarea sincronizării între organele de conducere a diferitelor categorii de forțe, cât și între forțele și mijloacele participante la îndeplinirea misiunilor.

Stabilirea misiunilor și a problemelor de cooperare trebuie să corespundă concepției generale de acțiune a MIRA, dar în același timp la toate nivelurile de conducere a misiunilor este nevoie de mult discernământ, pentru a nu limita inițiativa și libertatea de acțiune a executanților.

La nivel interinstituțional, Ministerul Internelor și Reformei Administrative cooperează cu Ministerul Justiției, Ministerul Apărării, Serviciul Român de Informații, Serviciul de Informații Externe, Serviciul de Protecție și Pază, Ministerul Afacerilor Externe, Ministerul Finanțelor Publice, Garda Financiară, Direcția Generală a Vămilelor, Curtea de Conturi, Ministerul Sănătății și Familiei, Ministerul Educației și Cercetării, Ministerul Muncii și Solidarității Sociale, Ministerul Industriei și Resurselor, Ministerul Lucrărilor Publice, Transporturilor și Locuinței, Ministerul Comunicațiilor și Tehnologiei Informației, Serviciul de Telecomunicații Speciale, mass-media, agențiile specializate în efectuarea sondajelor de opinie, serviciile civile de pompieri, formațiunile de inspecție sanitar-veterinară, de pază și protecție a persoanelor și bunurilor.

Prin cooperarea cu aceste instituții și organizații se urmărește permanentizarea și amplificarea schimbului de informații în ambele sensuri, conform atribuțiilor și competențelor conferite de legislația în vigoare; coordonarea acțiunilor de intervenție desfășurate în comun; mediatizarea activităților și rezultatelor acțiunilor întreprinse de forțele de ordine.

În acest sens, se realizează planuri de cooperare bilaterale și multilaterale între ministerele interesate, în funcție de situația operativă, pe baza cărora se emit dispoziții către structurile subordonate, pentru a organiza cooperarea la nivel local, cu unitățile corespondente aparținând ministerelor sau instituțiilor care au încheiat planuri de cooperare cu Ministerul Internelor și Reformei Administrative.

La ora actuală se manifestă o serie de disfuncționalități în organizarea cooperării cu o serie din aceste instituții, determinate în special de restructurarea și reorganizarea acestora, de transferul de sarcini și atribuțiuni, determinat de reforma generală a administrației publice, și nu în ultimul rând. de restructurarea și reforma Ministerului Internelor și Reformei Administrative și a structurilor subordonate.

La nivel intrainstituțional, pentru îndeplinirea atribuțiilor legale ce le revin pe linia asigurării și restabilirea ordinii publice, forțele principale cu atribuții exprese în acest domeniu cooperează între ele pe baza unor protocoale sau planuri întocmite din timp și pe misiuni concrete, în funcție de situațiile ce apar.

Cooperarea între forțele de ordine publică se organizează în principal pentru următoarele misiuni:

- Pentru menținerea ordinii publice cooperarea permanentă între poliție și jandarmerie vizează în mod deosebit:

- executarea în comun a misiunilor de ordine publică;
- informarea reciprocă cu date și informații referitoare la situația operativă;
- organizarea și executarea de către structurile mobile ale jandarmeriei a acțiunilor de combatere a fenomenului infracțional în diferite zone și locuri;
- sprijinirea acțiunilor structurilor de poliție cu forțe și mijloace specializate ale jandarmeriei în diferite situații;
- capturarea unor infractori deosebit de periculoși;
- sprijinul reciproc pentru identificarea în baza de date a unor persoane, în vederea stabilirii identității acestora și aplicarea măsurilor legale.

Modul de organizare și sarcinile fiecărei structuri sunt stabilite prin ordine ale ministrului de interne și documente de cooperare care sunt într-o continuă perfecționare și adaptare la realitatea cotidiană.

Pe timpul misiunilor de asigurare a ordinii publice cu ocazia activităților la care participă un public numeros, cooperarea între toate structurile componente ale Ministerului Internelor și Reformei Administrative, se planifică prin planul de acțiune, se organizează concret cu ocazia ședințelor de instruire

și a recunoașterilor din teren și se reface permanent pe timpul executării misiunilor în funcție de evoluția situațiilor operative.

- Acțiunea de restabilire a ordinii publice – fiind cea mai complexă și dificilă – presupune o concentrare deosebită de forțe și mijloace și implicit o rigoare deosebită a cooperării.

Din păcate, prin actele normative apărute în ultima perioadă fiecare structură cu obligații în domeniu a căutat să-și reducă sarcinile și responsabilitățile specifice, limitându-se la activitatea de sprijinire a jandarmeriei cu date și informații. Din activitatea practică se poate demonstra cu exemple concrete că în situații de criză, comandantul care s-a bazat pe informațiile primite de la alte structuri și nu și-a creat propriul sistem de documentare și, mai ales, de verificare a informațiilor, a fost depășit de evenimente, fiind pus în situația de a reacționa și nu de a determina evoluția evenimentelor.

La nivel local (teritorial), cooperarea se organizează atât intra, cât și interinstituțional, în baza dispozițiilor primite de la eșalonul superior, în scopul informării operative, reciproce, stăpânirii situației operativ-informativ, coordonării și sincronizării acțiunilor din zona de competență și îndeplinirea în comun a unor misiuni, și analiza oportunității măsurilor preventive pentru stoparea sau limitarea, după caz, a fenomenului infracțional sau destabilizator a ordinii publice. Realizarea și menținerea legăturilor de cooperare la nivel local se va înscrie, de regulă, în limita „Diagramei de relații a grupei de stat major”, prevăzută de ordinele în vigoare.

Cooperarea *forțelor principale* de ordine publică cu *forțele complementare* se organizează la nivel central și local, pe linie de competență, pentru coordonarea forțelor participante la acțiunile de asigurare a ordinii publice. Aceasta se poate face din timp, pe baza unor documente special întocmite, care vor fi folosite și în activitatea de pregătire comună a forțelor ori înaintea fiecărei acțiuni întreprinse, pe timpul organizării misiunilor.

Forțele principale cooperează cu *forțele de excepție*, în baza unor planuri întocmite din timp, aprobate de Consiliul Suprem de Apărare a Țării, în care sunt bine delimitate misiunile ce se îndeplinesc în comun, principiile pe baza cărora se organizează și se realizează cooperarea, precum și atribuțiile specifice fiecărei părți.

În toate cazurile, cooperarea trebuie să asigure însușirea, de către fiecare parte a misiunilor și atribuțiilor ce le revin, a modului concret de acțiune, precum și situațiile pentru care se organizează cooperarea.

Mecanisme și proceduri NATO de gestionare și prevenire a crizelor

La baza organizării și funcționării NATO stau prevederile Tratatului Atlanticului de Nord (Washington DC, 4 aprilie 1949), prin care se reafirmă încrederea țărilor semnatare în scopurile și principiile Cartei Organizației Națiunilor Unite, hotărârea de a apăra libertatea popoarelor, moștenirea

comună și civilizația lor, bazate pe principiile democrației, libertățile individuale și supremația dreptului.

Pentru realizarea politicii de securitate, Alianța folosește următoarele mijloace:

- menținerea unui potențial militar suficient pentru a preveni războiul și pentru a asigura o apărare eficientă;
- o capacitate globală de a gestiona crize ce pun în cauză securitatea membrilor săi, promovarea activă a dialogului cu alte țări și o înțelegere a securității europene în termenii cooperării;
- tratativele în domeniul dezarmării și al controlului armamentelor.

Principiile de bază ale funcționării Alianței în domeniul gestionării crizelor

Aplicarea acestora implică o angajare politică asumată în comun și o voință de cooperare practică între țările membre, a căror securitate comună este indivizibilă.

Alianța permite țărilor membre să-și dezvolte capacitatea de a atinge obiectivele naționale esențiale în domeniul securității și gestionării crizelor interne și colective.

Membrii Alianței sunt beneficiarii unui nivel de securitate egal, indiferent de situație sau deosebirile de potențial militar, este un factor ce contribuie la stabilitatea lor globală.

Luarea de decizii în comun

Prin luarea de decizii pe bază de consens și de comun acord, membrii Alianței respectă experiența și pozițiile fiecărei țări, utilizând, în același timp, mecanismele și procedurile care atunci când circumstanțele cer acest lucru le permite să acționeze în comun, rapid și decisiv.

Hotărârile luate de Alianță constituie expresia voinței comune a țărilor de a le aplica în totalitate. Toate țările membre NATO participă în mod activ la cooperarea politică din cadrul Alianței și sunt egal angajate să respecte termenii Tratatului de Nord, îndeosebi în ceea ce privește sprijinul reciproc pentru aplicarea prevederilor articolului 5.

Consultarea politică în cadrul NATO trebuie să aibă un caracter permanent, sistemul de lucru din cadrul Alianței potrivit acestui principiu, a fost întărit și adaptat situațiilor noi apărute.

Consiliul de securitate este principalul cadru de consultare politică a Alianței. Consultări regulate mai au loc și în cadrul altor organisme a căror autoritate derivă din cea a Consiliului, cum ar fi:

- comitetul politic la nivel înalt și la alte niveluri;
- grupurile de experți regionali;

- grupurile politice de lucru *ad-hoc*;
- grupurile consultative de politică atlantică și alte comitete speciale.

Toate având un rol direct în favorizarea consultării politice între guvernele din țările membre.

Asemenea Consiliului, și aceste instanțe sunt sprijinite în activitatea lor de Statul Major Internațional, responsabil în fata Directorului acestuia și, prin intermediul său, responsabil de susținerea activităților Comitetului militar.

Consultarea politică între membrii Alianței pe problematica gestionării crizelor nu se referă doar la evenimentele ce au loc în interiorul zonei acoperite de NATO, ci și unele evenimente care au loc în exteriorul acestei zone, ce pot avea repercusiuni pentru Alianță și constituie în mod firesc obiectul consultărilor.

În unele situații de acest gen, NATO poate să nu fie direct implicată. Cu toate acestea, datorită unei practici îndelungate a consultărilor și elaborării unei formule de reacție colectivă la evenimentele politice care afectează interesele sale comune, țările membre fiind în măsură ca, în caz de necesitate, să se bazeze pe proceduri comune, pe planuri de cooperare în materie de apărare și pe o infrastructură comună. Consultările permițându-le membrilor Alianței să determine rapid domeniile în care acțiunea coordonată ar putea fi întreprinsă în interesul securității și al stabilității.

Într-o situație de criză consultările nu se limitează doar la chestiuni politice, domeniul de investigare și consultare fiind mult mai vast, cuprinzând toate aspectele cu implicații posibile în evoluția și gestionarea situațiilor de criză create.

Consultările în cadrul Alianței în domeniul gestionării crizelor se desfășoară pe mai multe nivele; la primul nivel asistăm la un schimb intens de informații, la următorul nivel guvernele țărilor membre comunică Alianței măsurile sau hotărârile pe care le-au adoptat deja sau sunt iminente, și care au incidență directă asupra intereselor Alianței.

Toate aceste consultări vor permite țărilor membre Alianței să cadă de acord asupra hotărârilor colective sau acțiunilor de ansamblu ale acesteia, constituind argumente solide în adoptarea unor rezoluții finale.

Consultările politice, ca mecanisme de gestionare a crizelor mai au loc, și în cadrul Consiliului de Cooperare Nord-Atlantic (NACC) și cu prilejul reuniunilor Consiliului Atlanticului de Nord și ale Comitetului politic, la diferite niveluri, cu partenerii de cooperare. De asemenea, invitația la parteneriatul pentru pace, semnată de șefii de stat și de guvern din NATO, precum și Documentul cadru al Parteneriatului pentru Pace, semnat de țările participante, prevede consultări între NATO și oricare dintre participanții activi la Parteneriat care ar percepe o amenințare directă împotriva integrității sale teritoriale, a independenței sale politice sau a securității colective.

RĂZBOIUL ECONOMIC: EXISTĂ SAU ESTE DOAR O ILUZIE?

ECONOMIC WAR: DOES IT REALLY EXIST OR IT'S JUST AN ILLUSION?

Mihaela GHEORGHE*

Universitatea Națională de Apărare "Carol I"

Experiența istorică a demonstrat că rezolvarea diferitelor conflicte s-a realizat nu doar prin folosirea unor mijloace violente. Instrumentele specifice zonei economicului au stat la baza obținerii de numeroase bătălii, într-un timp scurt, cu pierderi materiale și, mai ales umane minime.

Întotdeauna, printre scopurile războaielor s-au numărat și cele de natură economică.

Historical experience has proved that different conflicts were carried out not only by using violent methods. The instruments belonging to the economic area represented the basis of numerous conflicts, within a short time, with very few damages and especially casualties.

All the time, among the aims of the war, there were also those of economic nature.

Cuvinte cheie: conflict, scop, natură economică, pierderi materiale, mijloace violente.

Keywords: conflict, aim, economic nature, material damages, violent methods.

Până acum nu s-a acordat foarte mare importanță războiului economic. Nici chiar mass-media nu a tratat problema manifestării și apariției războiului economic. Încercarea de a analiza războiul economic, prin publicarea unor articole și studii despre problemele apărute în industria pantofilor sau textilelor reprezintă mai degrabă o tentativă de a atrage atenția asupra fenomenelor reale ce se petrec la nivelul economic, decât de a încerca o explicare a acestor fenomene și, mai mult de atât, o determinare a cauzelor apariției lor.

Analizarea războiului economic în afara contextului social și economic în vederea determinării implicațiilor lui în mediul globalizării poate fi o activitate inadecvată dacă avem în vedere că o constantă economică s-a manifestat în majoritatea războaielor din istorie.

* e-mail: ella712000@yahoo.com

Ultimul război mondial constituie un exemplu elocvent al importanței factorului economic, deoarece interesele economice au jucat un rol central în acest conflict.

Caracterul violent al războiului impune o reticență în extinderea semnificațiilor lui către spațiul economic internațional actual. În abordarea teoretică, competiția economică mondială presupune angajarea statelor și firmelor în vederea obținerii de profit, astfel încât este extrem de dificil de stabilit dacă scopul principal urmărit de acești actori ai globalizării este distrugerea adversarilor.

Dar, existența raporturilor geopolitico-economice între statele lumii nu poate fi omisă, iar interesele și rivalitățile dintre marile puteri vor continua să se manifeste, chiar în condițiile în care ideologiile nu mai divid cele două tabere.

Războiul creat astăzi de globalizare și interesele politice este dificil de explicat. Este mai degrabă vorba despre utilizare complexă de arme economice la diferite niveluri unde politicul se implică sau nu, acționează din umbră sau relativ deschis. Loviturile date în războiul economic sunt deseori invizibile și decisive.

Diferențierea între război economic, competiție și armă economică este uneori incertă. Pe termen lung, efectele competiției economice accelerate dintre firme și state pot fi devastatoare pentru mediu și resursele naturale ce nu pot fi substituite, astfel încât zonele sărace în resurse ar putea fi perdanții acestor războaie, populația defavorizată fiind dependentă de acordarea rațiilor transmise de statele protectoare. Albert Hirschman afirma că nu se poate vorbi de echitate între o țară puternică și una slabă, deoarece întotdeauna cel puternic va impune condițiile comerciale cele mai avantajoase pentru el. O mare putere ar putea bloca importul unor mărfuri ce provin din țări pe care dorește să le domine economic și politic.

Războiul petrolului a avut o foarte mare influență asupra statelor, iar marile puteri s-au confruntat pentru a deține supremația în utilizarea aurului negru. Războiul petrolului a transformat armata americană în serviciul de protecție al acestei resurse naturale extrem de importante. Ceea ce în aparență părea a fi o victorie rapidă asupra Irakului, patru ani mai târziu se credea că acest conflict nu va ajunge niciodată la final. Numărul pierderilor umane din tabăra Statelor Unite ale Americii crește zi de zi, cu precădere datorită faptului că militarii trebuie să lupte atât pentru a menține controlul asupra orașelor irakiene, cât și pentru a proteja vasta infrastructură petrolieră împotriva sabotajelor și a atacurilor de tip terorist. Acțiunea de menținere a controlului asupra orașelor irakiene este tratată și prezentată amplu în presa americană.

Problema protejării infrastructurii petroliere împotriva atacurilor teroriste este la fel de importantă ca și obiectivul menționat anterior, deoarece

un eșec ar putea distruge baza economică pe care un viitor guvern stabil irakian ar putea-o utiliza pentru reconstrucția țării, iar pentru Statele Unite ale Americii ar însemna atât pierderea controlului asupra rezervelor petroliere ale Irakului, cât și afectarea supremației lor economice și militare la nivel mondial.

Au fost persoane care au susținut că rolul de protecție a petrolului este doar unul dintre obiectivele războiului din Irak, unde instalațiile petroliere sunt amplasate în toată zona, și economia națională depinde în mare măsură de încasările din vânzările de petrol. În Columbia și Arabia Saudită, trupele americane își petrec zilele și nopțile protejând conductele și rafinăriile sau supraveghind forțele locale ce sunt însărcinate cu îndeplinirea acestei misiuni.

Această tendință se manifestă și în Georgia unde, odată cu destrămarea Uniunii Sovietice, în 1992, companiile petroliere americane și oficialii guvernului au pretins accesul la imensele rezerve de petrol și gaze naturale ale bazinului Mării Caspice, în special în Azerbaidjan, Iran, Kazahstan și Turkmenistan. Conform opiniei unor specialiști în domeniu, se estimează că există 200 mld. barili de petrol în zona Mării Caspice, resurse neexploatate până la acest moment, resurse ce reprezintă aproximativ de șapte ori cantitatea rămasă în Statele Unite ale Americii. Dar, în cazul zonei caspice, singura modalitate de a transporta petrolul către Occident este prin conducte, care traversează regiunea Caucazului, suprafața cuprinzând Armenia, Azerbaidjan, Georgia și provinciile rusești Cecenia, Daghestan și Osetia de Nord.

Actualmente, firmele americane construiesc o importantă conductă petrolieră care va trece prin aceste zone volatile. În lungime de 1.600 km, această conductă trece de la Baku, prin Tbilisi în Georgia, la Ceyhan în Turcia, ea fiind concepută să transporte un milion de barili spre Vest, dar va fi permanent amenințată de sabotaj din partea militanților islamici și a separatiștilor etnici. Responsabilitatea pentru protecția acestei conducte a determinat o eliberare de fonduri imense furnizate Georgiei în vederea utilizării acestora pentru investiții în arme și echipament. Au fost trimiși specialiști la Tbilisi să antreneze și să dea consultații trupelor georgiene însărcinate cu apărarea acestei conducte de o importanță vitală. În 2005-2006, prezența americană s-a amplificat, atunci când conducta a început să transporte petrol.

Guvernele conduse de Truman și Eisenhower au fost cele care, după cel de-al Doilea Război Mondial au adoptat metoda de a utiliza mijloacele militare pentru garantarea continuității fluxului de petrol. Atunci, incursiunile sovietice în Irak și revoltele din lumea arabă din Orientul Mijlociu păreau să amenințe siguranța livrărilor de petrol din Golful Persic. În anul 1980 președintele Jimmy Carter a afirmat că securitatea livrărilor de petrol din Golful Persic era în interesul vital al Statelor Unite ale Americii, iar pentru protecția acestui interes se va folosi orice mijloc necesar, inclusiv forța

militară. Politica lui Carter vizavi de protejarea petrolului prin forța militară a fost citată ulterior de către președintele Bush senior pentru a se justifica intervenția trupelor americane în Golful Persic în 1990-1991 și a furnizat argumentele reale ale invaziei din Irak. Antiterorismul și protecția livrărilor de petrol sunt elemente foarte importante în strategia guvernului.

Din ce în ce mai multe efective ale forțelor navale sunt desemnate să protejeze livrările de petrol străin. A cincia flotă a Marinei, staționată în Bahrain, se ocupă cu precădere cu patrularea rutelor navale ale tancurilor petroliere în Golful Persic și Strâmtoarea Hormuz, strâmtoare ce leagă Golful de Marea Arabiei și de oceanele din jur. Marina și-a îmbunătățit capacitatea de protecție a rutelor maritime în Marea Chinei de Sud, o regiune ce prezintă potențial în exploatarea petrolieră, reclamată de China, Vietnam, Filipine și Malaiezia, și în Strâmtoarea Malacca, o conexiune esențială între Golful Persic și aliații Statelor Unite ale Americii din Asia de Est.

Războiul petrolului nu reprezintă decât o manifestare a interesului imens, prezentat de statele puternice ale lumii pentru deținerea supremației în utilizarea petrolului. Petrolul a constituit dintotdeauna un element de dispută între statele puternice, aspect ce a condus la utilizarea forței militare pentru deținerea supremației. Au fost eliberate fonduri bănești imense pentru protecția acestor resurse naturale dar încercarea de deținere a supremației a condus la acutizarea sentimentului de insecuritate la nivel global.

Dacă aparent, insecuritatea unui stat era cauzată doar de factorul militar, la începutul mileniului trei au fost identificați mulți alți factori, care nu sunt de ordin militar care concură la acutizarea sentimentului de insecuritate.

Riscurile privind asigurarea resurselor vitale pentru existență, dezvoltarea economiilor naționale, fenomenele de degradare galopantă a mediului înconjurător, lipsa de fiabilitate a unor inflații industriale sau energetice sunt doar câteva exemple de factori ce influențează apariția războiului economic.

În condițiile globalizării, conceptul de securitate statală nu poate fi limitat doar la sfera militară, acest concept trebuie să includă și aspectele economice, financiare, comerciale, energetice, aspecte ale poluării, protecției mediului și echilibrului natural etc.

Asigurarea securității și apărării împotriva agresiunii economice a devenit esențială pentru existența unui stat, iar acest lucru este destul de dificil, deoarece în condițiile în care războiul, sub forma sa violentă, lupta armată, presupune un ansamblu de acțiuni desfășurate de structuri militare care, utilizând armamentul și tehnica de luptă, vizează anihilarea rezistenței sau capturarea forțelor adversarului, pe considerente de ordin politic, confruntarea economică – parte componentă a confruntării armate, dar de sine

stătătoare – presupune, în mod similar, acțiuni desfășurate de structuri economico-financiare (corporații multinaționale, firme, trusturi etc.), utilizând mijloace specifice având intenția de a elimina de pe piață sau de a deține monopolul asupra structurilor economice ale adversarului, pentru realizarea acelorași scopuri politice finale sau altora similare.

În vederea realizării acestor scopuri, confruntarea economică include numeroase elemente specifice astfel: pârghiile economic-financiare, structurile economice, potențialul economic, politica și legislația economică, organizarea economică, pregătirea tehnologică și managerială etc.

Războiul economic se manifestă la nivelul surselor de materii prime și forță de muncă, la nivelul furnizorilor, piețelor de desfacere, precum și la nivelul altor elemente ce presupun afectarea de resurse naturale.

Abordarea războiului economic se realizează atât la nivel intern, cât și extern.

La nivel intern, confruntările dintre asociațiile patronale și sindicate, dintre sectorul privat cu monopolul de stat, concurența neloială, organizațiile de contrabandă or filierele de distribuție a mărfurilor de contrabandă, toate acestea sunt manifestări ale războiului economic.

La nivel extern, confruntările dintre economiile diferitelor state, dintre diferitele uniuni economice, vamale de liber schimb, dintre diferitele economii și trusturi sau corporații internaționale sau transnaționale, toate acestea reprezintă manifestări ale războiului economic.

În cele ce am prezentat anterior, am abordat problema tratării noțiunii de război economic, am prezentat exemple elocvente de manifestări ce sunt considerate de ordin economic prin prisma caracteristicilor acestei noțiuni de război economic, am prezentat strategiile elaborate de marile puteri în vederea deținerii monopolului asupra elementelor de ordin economic dar, întrebarea care se pune este: există oare o confruntare economică sau este doar o iluzie?

Existența situației politice conflictuale reprezentată de ieșirea din starea de echilibru și acutizarea stării de incertitudine în perioada de criză, din punct de vedere economic, se manifestă prin impunerea sancțiunilor economice pentru susținerea conflictului armat sau cu caracter protecționist, nerespectarea acordurilor economice, chiar blocarea bunurilor și valorilor unui stat pe teritoriul altui stat, preluarea unor valori, respingerea produselor și serviciilor țării adverse, toate aceste sunt acțiuni incontestabile specifice războiului economic.

Confruntarea economică presupune existența unei coerențe organizatorice la nivelul conducerii și al forțelor care se confruntă. Într-o confruntare economică sunt angrenate toate resursele existente, întregul potențial uman, material, tehnic, tehnologic, informațional și financiar.

Consecințele confruntării economice sunt la fel de puternice ca și cele ale agresiunii militare.

Adaptarea economiei statului agresat la economia agresorului îi creează acestuia posibilitatea exportului tehnologiilor scoase din uz și recuperarea integrală a costurilor de utilare și dotare, precum și imposibilitatea statului agresat de a ieși cu produse pe piața internațională.

Statul ce deține supremația asupra altui stat are astfel oportunitatea de a experimenta politici economice, sociale, educaționale pe care nu ar putea să le testeze pe propria economie, deoarece ar implica multe costuri sociale.

Războiul economic are influențe și la nivel demografic, producând reducerea natalității sub rata de înlocuire a forței de muncă. Se va crea astfel o zonă care să absoarbă imigrația din zonele suprapopulate înainte ca aceasta să atingă teritoriul agresorului.

Nivelele la care am abordat influența războiului economic asupra economiei statelor agresate sunt elocvente pentru determinarea avantajelor pe care statele agresoare le au față de cele agresate.

Comparativ, urmărind obiective similare și mizând pe aceleași rezultate finale cu confruntarea militară, confruntarea economică a preluat rolul de formă principală de realizare a scopurilor politice în lumea contemporană.

În concluzie, existența războiului economic este incontestabilă, războiul economic având efecte la fel de devastatoare ca și cele ale confruntărilor de ordin militar, în acest context cel mai important lucru fiind capacitatea de a percepe și a delimita manifestările războiului economic și, mai mult de atât de a elabora strategii de contracarare sau reducere a efectelor războiului economic.

BIBLIOGRAFIE

- Klare T. Michael, *Blood and Oil: The Dangers and Consequences of America's Growing Petroleum Dependency*, New York, 2004.
- Talbot Karen, *Backing up globalization with military might*, New York Times, 1999.
- Toffler Alvin, *Război și antirăzboi*, Editura Antet , 1995.
- Impact Strategic*, București , 2007.
- Buletinul ASIM*, București, 2002.

RĂZBOIUL ECONOMIC – CONCEPT, FORME ȘI EVOLUȚII

ECONOMIC WAR – CONCEPT, FORMS AND EVOLUTIONS

Mihaela GHEORGHE*

Universitatea Națională de Apărare "Carol I"

Războiul economic nu implică în mod obligatoriu starea de război, el este una dintre formele de luptă ale perioadei de pace. În cazul unui conflict, această luptă economică se amplifică. Piața externă devine o armă politică cu atât mai eficace, deoarece operațiile sunt conduse de stat.

Economic war does not mean – necessarily – the state of war , the economic war is one of the fighting manifestations belonging to the peace period. In case of conflict this economic fight will get stronger. The external market will become a political weapon, even more efficient, as the stat itself is the one to lead the operations.

Cuvinte cheie: război economic, relații internaționale, resurse economice, obiective, forme de manifestare.

Keywords: *economic war, international relations, economic resources, aims, manifestation forms.*

Războiul economic presupune totalitatea metodelor și formelor utilizate în confruntarea potențialelor economice în vederea slăbirii acestora, determinând o diminuare a rezultantei dintre rezervă, factorul militar și economic pentru realizarea scopului agresiv împotriva unui alt stat sau guvern.

Astfel, abordarea economică presupune abordarea unei strategii a unui stat, dar o abordare la nivel economic, o strategie de realizare a politicii agresive statale față de un alt stat.

Conform unor opinii, războiul economic a înlocuit agresiunea armată în realizarea scopurilor agresive ale unor state, iar această atitudine tindă să devină o dominantă a conflictelor care vor urma.

* e-mail: ella712000@yahoo.com

Apariția războiului economic poate fi considerată ca o stare precursoră a invaziilor, atacurilor armate sau intervențiilor militare, precum și a manifestării unor politici agresive. Războiul economic se manifestă în combinație cu mijloacele militare, politice, diplomatice etc.

Formele de manifestare a războiului economic se sesizează atât în timp de pace, cât și în timp de război, în vederea realizării obiectivelor propuse.

Blocada reprezintă un sistem de măsuri cu caracter diplomatic, militar sau economic ce vizează izolarea unui stat pentru a-l determina să accepte condițiile stabilite de statele care au ca obiectiv realizarea unor obiective de ordin economic.

Blocada economică reprezintă un act de izolare a unei țări sau a unui grup de țări, act inițiat de un stat sau mai multe state în scopul subminării economiei altor țări. Realizarea acestei blocade presupune împiedicarea exportului de materii prime și produse finite, măsură aplicată țărilor care sunt supuse blocadei economice. Inexistența piețelor de desfacere în țările supuse blocadei economice constituie o altă modalitate de impunere a condițiilor blocadei economice.

Blocada economică poate avea caracter general, când include întregul ansamblu de relații economice ale țării supuse blocadei economice sau parțial, când include numai unele mărfuri sau numai unele forme ale relațiilor economice, cele financiare (blocada financiară), de credit (blocada de credit) etc.

Blocada de credit este o formă de manifestare a blocadei economice care constă în refuzul de a acorda credite unei țări sau închiderea completă a pieței bănești pentru această țară. Blocada de credit se poate manifesta efectiv sau voalat și se exercită prin bursa și băncile care o practică, având ca scop crearea de dificultăți economice.

Blocada valutară presupune un sistem de măsuri valutare agresive practicate de o țară cu scopul de a împiedica desfășurarea normală a relațiilor valutare ale acesteia cu alte țări și de a-i submina economia. Prin aplicarea blocadei nu pot fi eliberate diferite mijloace valutare sau aur pe care țara respectivă îl deține în conturile de la băncile străine.

Boicotul economic vizează refuzul total sau parțial de a avea relații economice cu o persoană, organizație sau stat. Presupune ansamblul de măsuri prin care cel care le aplică apelează la sistarea tuturor relațiilor comerciale cu o firmă sau chiar cu o țară în semn de protest față de anumite acțiuni ale acestora.

Embargoul în relațiile economice reprezintă un sistem de interdicții stabilite de un stat, fie privind importul de mărfuri din alte țări pentru piața internă, fie pentru exportul de mărfuri și alte valori din țară pe alte piețe externe.

Războiul comercial are o arie de manifestare mai redusă decât a războiului economic. Acesta trebuie condus astfel încât să determine subminarea relațiilor nu numai de ordin militar, dar și a tuturor rezervelor materiale, cu precădere cele strategice ale adversarului.

Mijloacele războiului comercial, ca parte componentă a războiului economic, sunt folosite în toate perioadele de pace, de către state, pentru diminuarea concurenței potențialului adversarului pe piața externă, reducându-i beneficiile.

Prin război comercial se identifică și măsurile comerciale protecționiste, cu caracter prohibitiv, asupra importurilor de mărfuri dintr-o țară, fie ca o modalitate de represalii din partea acelei țări față de regimul comercial la care sunt supuse mărfurile ei în alte țări, fie pentru a constrânge anumite țări să renunțe la unele practici comerciale neloiale sau pentru a obține anumite concesiuni de la acestea.

Formele de manifestare ale războiului comerciale sunt extrem de variate: de la taxele vamale, impozite, contingentări până la dumping, boicot și diferite discriminări.

Războiul vamal ca o componentă a războiului comercial include măsurile de politică comercială care se limitează la sfera domeniului tarifar, a represaliilor vamale practicate de o țară în vederea obținerii de concesiuni în acest domeniu.

Utilizarea mijloacelor vamale pentru realizarea scopurilor unui război economic este insuficientă, conducând, eventual la diminuarea potențialului adversarului. Când se procedează la folosirea mijloacelor războiului economic acestea se concretizează prin includerea activității informaționale pentru atingerea obiectivelor stabilite.

De la apariția conflictelor între diverse grupuri de indivizi s-a pus accent pe subminarea adversarului, cu precădere subminarea resurselor sale economice pe parcursul manifestării acțiunii de luptă.

Primele forme de război economic se concretizau în înfometarea adversarului și a populației acestuia. Asediul conducea la utilizarea diferitelor forme de blocadă a inamicului sau de înfometare a populației necombatante (femei, bătrâni, copii), populație considerată consumatoare inutilă.

Recurgerea la aceste metode s-a manifestat în plenitudinea sa, istoria militară a lumii antice și evului mediu fiind marcată de multiple aspecte ale asedierii adversarului, ale înfometării acestuia până la acte de canibalism. De exemplu, odată cu asediul Cartaginei de către romani, în anul 146, înainte de Hristos, înfometarea asediaților a constituit un element de analiză pentru știința militară.

Politica dusă de romani privind înfometarea nu era un mijloc în sine, ci o componentă a politicii de descurajare și intimidare a inamicului prin erorile "războiului economic" împotriva populației civile care trebuia incitată la revoltă.

În perioada renașterii și epoca modernă, până la revoluția franceză, nu s-au produs schimbări majore. Blocada maritimă engleză contra Franței, precum și blocada continentală stabilită de Napoleon împotriva insulelor britanice sunt extrem de diferite față de războiul economic modern. Aceste acțiuni erau bazate pe principiul mercantilismului și nu vizau anihilarea inamicului prin moarte economică, ci se dorea numai ruinarea comerțului pentru a-l duce la masa tratatelor.

În aceste condiții, războiul economic avea rolul său, dar decisive erau tot loviturile armate date inamicului.

Rolul războiului economic s-a amplificat în perioada revoluției industriale.

În războiul de secesiune se încearcă prin distrugerea flotei comerciale a Statelor Unite, descurajarea inamicului, dar acest aspect nu a împiedicat Sudul ca

după doi ani de la blocadă să primească mai multe mărfuri strategice decât avea la începutul războiului.

În timpul Primului Război Mondial se manifestă modificări considerabile privind manifestarea războiului economic în sensul că industria de război putea fi neutralizată prin interzicerea comerțului maritim, chiar și în statele neutre apropiate inamicului. Războiul submarin total, declanșat de Germania împotriva vaselor comerciale engleze, face ca războiul economic să devină extrem de eficace, Anglia fiind salvată de la catastrofa inițiată de Statele Unite ale Americii.

Conjunctura existentă în acea perioadă a constituit punct de pornire pentru fundamentarea unei industrii militare germane bazată pe anarhie utilizând resursele țărilor ocupate sau atrase la efortul războiului german. Din acest punct de vedere cel de-al Doilea Război Mondial a fost în mare măsură o repetare a primului război mondial (blocada economică, războiul submarin total, acțiuni declanșate în primele zile).

Obiectivele economice capătă o importanță deosebită, intervenind schimbări în modul de abordare a problematicii războiului, fiind important să-i zdrobești inamicului mașina economică de război decât să-l distrugi într-o manieră "Clausewitziană".

Tehnica cea mai modernă (tancuri, avioane, nave) poate fi imobilizată prin distrugerea depozitelor și a surselor de carburanți. De fapt, războiul economic nu este altceva decât una dintre manifestările prin care se fac presiuni asupra efectivelor inamicului, care determină înfometarea populației necombatante cu efecte psihologice importante asupra combatanților.

Prin război economic se urmărește aspectul cel mai important al strategiei economice, deoarece este mult mai important să utilizezi resursele militare pentru atacul distrugător asupra obiectivelor economico-strategice, vizând reducerea armamentului adversarului care este indispensabil efortului de război.

Creșterea rolului războiului economic în desfășurarea confruntărilor dintre state, cu precădere dintre grupări de state în prima jumătate a secolului XX, este evidențiată și de instituționalizarea acestuia.

Folosirea mijloacelor economice, pe o scară mult mai mare, s-a manifestat și în cadrul conflictului din Golf unde au fost antrenate forțe militare multinaționale iar deciziile privind embargoul economic s-au luat în cadrul organizației mondiale, ONU.

Mijloacele războiului economic au fost utilizate înainte, pe timpul și după încetarea ostilităților militare, ceea ce a condus la izolarea treptată a Irakului de comunitatea economică mondială. Propagarea efectelor războiului economic afectează un număr considerabil de alte state ale lumii, fie că sunt mai puternice sau nu, în plan economic.

Evoluția contemporană a economiei mondiale a evidențiat utilizarea mijloacelor războiului economic între state sau grupări de state fără utilizarea armelor. Războiul petrolului declanșat în anii șaptezeci constituie un exemplu elocvent al declanșării războiului economic fără a recurge la forța armată.

Războiul economic este un rezultat al capacității de a detecta punctele vulnerabile ale adversarului, de a le analiza și de a determina eficacitatea declanșării unui război.

Evoluția războiului economic este elocventă pentru a stabili importanța diplomației și strategiei în declanșarea unui război economic.

Astfel, dacă de-a lungul istoriei conflictele de ordin militar au avut la bază forța armată, de fapt, metodele de asediere sau neutralizare a inamicului reprezentau forme de manifestare a războiului economic.

Securitatea economică trebuie să aibă un rol foarte important în cadrul societății, deoarece de modul cum resursele proprii sunt gestionate depinde capacitatea de contracarare a loviturilor inamicului.

Elaborarea strategiilor de securitate economică ar trebui să ia în considerare puterea economică a statului, să emită și să stabilească măsuri de protecție a resurselor economice, de utilizare cât mai eficientă, și, mai mult de atât de conservare a acestora.

Strategiile de protecție a resurselor economice trebuie să aibă în vedere faptul că războiul economic s-a manifestat pe fondul conflictelor armate, că a constituit o modalitate de coerciție asupra statelor asediate, că a reprezentat o realitate crudă a societății umane, o realitate incontestabilă ce va continua să se manifeste atâta vreme cât vor exista resurse economice.

Inexistența sau existența defectuoasă a resurselor economice în unele state va genera dispute care se vor manifesta pe fondul luptelor armate.

Experiența acumulată de-a lungul istoriei este relevantă pentru importanța elaborării unor linii directoare în utilizarea resurselor economice, în conștientizarea importanței intervenției armate la nivelul statelor, pentru a declanșa de fapt un război economic.

Importanța conștientizării efectelor războiului economic este incontestabilă.

BIBLIOGRAFIE

- Bistriceanu Gheorghe, *Lexicon de finanțe și credit*, Editura Didactică și Pedagogică, 1981.
- Corvisier Andre, *Dictionnaire d'art et d'histoire militaire*, Paris, 1987.
- Gorincu Gheorghe, *Mic dicționar al economiei de piață*, Editura Porto Franco, Galați, 1991.
- Piatier Andre, *L'économie de guerre*, Paris.
- Dicționar de economie politică*, Editura politică, București.
- Revista Academiei Trupelor de Uscat*, București, 1998.

CRIZA FINANCIARĂ ACTUALĂ – OPERA „BĂIEȚILOR DEȘTEPTI” DIN DOMENIUL FINANTELOR

ACTUAL FINANCIAL CRISIS – WORK OF THE „CLEVER BOYS” IN THE FINANCES ARE

Marilena IVAȘCU*

Universitatea Națională de Apărare "Carol I"

Starea de criză pare să fi devenit o adevărată obișnuință. De când liberalizarea financiară a devenit mondială, ciclul de apariție a unor astfel de crize s-a micșorat situându-se în ultimele decenii undeva la o perioadă ciclică medie de circa trei ani.

State of crisis seems to have become a real habit. Since the financial liberalization has become of a world level, the cycle of occurrence of such crises got decreased in such a manner that, in the last decades went at somewhere, in a cyclical average, of about three years.

Cuvinte cheie: criză, criză economică, criză financiară, risc, creditări abuzive, creditări abuzive.

Keywords: crisis, economic crisis, financial crisis, risk, abusive credits.

Crizele au consecințe asupra echilibrului internațional, astfel ideograma chineză ce reprezintă noțiunea de criză pune accentul pe două idei: pericolul și oportunitatea, prima pentru a-l evita, a doua pentru a o folosi. Ambivalența acestui demers, reflectare a unei abordări proprii civilizațiilor orientale, nu se regăsește în cuvântul criză. În Occident, acest concept este strict negativ, oferind imagini de ruptură, de pericole, de panică etc.

Dar criza, alături de negociere, integrare economică și politică, creare de organizații internaționale, dar și de război, reprezintă un mecanism util pentru evoluția sistemului internațional. Caracterul său tumultuos și paroxistic o face, însă, un instrument greu de mânuit, greu adaptabil la o evoluție

* e-mail: iva_mari@yahoo.com

pașnică a relațiilor interstatale. Și aceasta pentru că momentul exact când survine criza este de regulă imprevizibil, astfel că oamenilor de stat le repugnă utilizarea ei. Ea se dovedește, totuși, un puternic catalizator al definirii, stabilirii sau al transformării raporturilor de forțe dintre state. Din acest motiv criza constituie un mijloc privilegiat de îmbunătățire a sistemului internațional; ea este, deci, departe de a fi inutilă.

Criza posedă virtuți pedagogice evidente pentru că îngăduie să se afle multe despre statul în cauză și despre alte state, pentru că sugerează modalități adecvate de ajustare a raporturilor internaționale și totodată indică, la momentul potrivit, mijloacele de a evita confruntările armate.

Criza poate astfel întări oamenii de stat în refuzul salutar al războiului, îi poate determina să acorde o atenție sporită consecințelor actelor și deciziilor lor, îi poate incita să guverneze cu mai multă prudență și circumspecție. Ea contribuie, deopotrivă, nu fără paradoxuri, la creșterea încrederii între adversari și deci la stabilizarea relațiilor lor. Experiența ce decurge dintr-un diferend internațional și manifestarea plină de înțelepciune a protagoniștilor în timpul crizei favorizează, după deznodământul său, o înțelegere și un respect reciproc îmbunătățite.

Criza nu este niciodată neutră; omul de stat rațional o găsește mai curând primejdioasă decât oportună; stăpânirea ei este dificilă, consecințele sale sunt rar cele scontate; ea este deci, întotdeauna departe de a constitui un instrument privilegiat al relațiilor internaționale perfecționate.

Dar, deși imprevizibilă și, prin urmare, greu de gestionat, criza rămâne un mecanism destul de eficient de transformare voluntară a sistemului internațional.

Criza economică reprezintă o situație negativă din viața unei societăți, determinată de manifestări, măsuri sau reforme care afectează valorile fundamentale ale dezvoltării economice. Criza economică este o stare complexă, apărută, de cele mai multe ori, ca rezultat al unor combinații de crize de naturi diferite – politice, diplomatice, militare, sociale.

Elementele principale ale unei crize economice sunt date de o serie de factori, cum ar fi: declinul economiei naționale și înrăutățirea condițiilor de viață pentru majoritatea populației; devalorizarea monedei naționale și creșterea necontrolată a inflației; pierderea controlului statului asupra resurselor strategice; erodarea bazei economice a securității naționale prin declinul producției; dezechilibrul balanței comerciale; deficitul bugetar; eșecul reformelor economice etc.

Criza financiară reprezintă, într-un sens foarte larg, o stare de dezechilibru, peste anumite limite, între diferitele componente ale pieței. Unele crize financiare pot fi previzibile altele sunt greu de anticipat. Acestea

pot avea ca origine diverși factori. Pentru Alexandre Lamfalussy (Fostul director general al „Banque des règlements internationaux”, ex-președinte al „Comité des sages sur la régulation des marchés européens des valeurs mobilières” audiat în 27 februarie 2008 în cadrul Comisiei de finanțe a UE unde a prezentat analiza sa asupra crizei¹. Crizele financiare sunt necesare în sensul că ele „reprezintă o sancțiune indispensabilă pentru erorile de gestiune”, iar chestiunea care se pune este nu eliminarea tuturor crizelor ci pe acelea care „apasă greu asupra activității economice și reprezintă un pericol sistemic”.

„Marea criză economică” sau „Marea depresiune” a fost o perioadă caracterizată printr-o scădere dramatică a activității economice mondiale. Primele semne ale crizei s-au manifestat încă din anul 1928.

Începutul mării crize economice în Statele Unite este de obicei asociată cu prăbușirea bursei de acțiuni din ziua de marți (așa numita „Marțea neagră”) 29 octombrie 1929. Criza economică a avut efecte devastatoare, atât în țările puternic industrializate, cât și în cel mai puțin dezvoltate, ale căror economii depindeau în cea mai mare măsură de exporturile de materii prime. Nivelurile comerțului mondial au scăzut rapid, la fel cum au scăzut de altfel și veniturile personale, veniturile bugetare și profitul din afaceri. Orașele din întreaga lume au suferit puternic de pe urma crizei, în special cele care depindeau de industria grea. Activitatea în construcții a fost practic oprită. Zonele rurale au suferit de pe urma scăderii prețurilor mărfurilor agricole cu 40–60%. Mineritul și exploatarea lemnului au avut probabil cea mai dramatică scădere, deoarece cererea scăzuse puternic, iar alternativele de reangajare a muncitorilor mineri sau forestieri erau cele mai reduse. Marea depresiune economică s-a încheiat în momente diferite în țările globului. În majoritatea țărilor au fost concepute programe de refacere și cele mai multe au trecut prin diferite prefaceri politice, care le-au împins spre extremele dreaptă sau stângă. Societățile bazate pe democrația liberală au ieșit puternic slăbite din criză și dictatorii precum Adolf Hitler, Iosif Vissarionovici Stalin sau Benito Mussolini au ajuns la conducerea unora dintre cele mai puternice state și au pregătit condițiile pentru declanșarea în 1939 a celui de-al Doilea Război Mondial.

Revenind în actualitate, după 78 de ani, putem spune că debutul crizei financiare internaționale poate fi datat oficial pe 9 august 2007 deși primele semne ale instabilității financiare au apărut cu câteva luni mai devreme și conform opiniilor multor specialiști, era de așteptat. Problema care se pune era, nu dacă va fi, ci când va începe. Anunțul public că nu-și poate onora toate plățile, făcut de către banca franceză BNP Paribas, a atras atunci o scumpire a creditelor. Era prima scumpire dintr-o serie care abia începea. Ziua de 9 august marchează și data de la care, în Marea Britanie, unele instituții financiare încep să înăsprescă condițiile de acordare a creditelor către clienții considerați rău-platnici.

¹ subrimes. <http://www.hemicycle.info/p=1368>)

Așadar, starea de criză pare să fi devenit o adevărată obișnuință. De când liberalizarea financiară a devenit mondială ciclul de apariție a unor astfel de crize s-a micșorat situându-se în ultimele decenii undeva la o perioadă ciclică medie de circa trei ani.

Astfel anii 80' au fost marcați de căderea bursei din Tokyo și a bursei de la New York, în 1987 prăbușirea piețelor de acțiuni. Apoi, la începutul anilor 90', presiunile asupra mecanismului cursurilor de schimb au făcut ca lira sterlină, lira italiană și escudo-ul portughez să „iasă din tunel”. Tot la începutul anilor 90 a avut loc prăbușirea „obligățiunilor putrezite” sau „Junk, Bonds” precum și criza „Savings and Loans” (casele de economii americane). Prăbușirea peso-ului mexican din toamna anului 1994, a scos la iveală starea financiară fragilă a Mexicului care se baza pe finanțări speculative ale deficitului bugetar pe termene din ce în ce mai scurte. În 1994, s-a produs crahul titlurilor de proprietate americane; în 1997, debutul crizei financiare asiatice care s-a internaționalizat și în care au intrat, ca într-un joc de domino, Thailanda, Coreea și Hong Kong iar în 1998, Rusia și Brazilia; în 2001-2003, criza internetului iar 2007 aduce criza ipotecară americană.

Cu toate că unii specialiști au tratat-o cu lejeritate, pentru Alan Greenspan fostul șef al Băncii centrale americane (Fed) criza financiară actuală este cea mai rea pe care economia mondială a cunoscut-o de la sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial, iar în opinia lui George Soros comparația cu marele crah din 1929 este cea mai apropiată de realitate (Crise financiare: La „grosse bulle” va exploser et faire des dégats. 21.03.2008). Din păcate nu prea se învață mare lucru din aceste crize. Într-o formă sau alta crizele reapar, pe fond, factorii care le declanșează păstrând esența însă schimbându-și hainele. Unele devenind supersofisticate.

Criza actuală a condus, printre altele, la scoaterea la lumină a unor situații care, în spiritul libertății absolute a pieței, au permis producerea unor fenomene care au „infestat” piața. Dintre aceste fenomene amintim: practicarea unor creditări abuzive, revinderea creditelor ipotecare și imobiliare pe piețe sub forma unor instrumente financiare extrem de sofisticate, de complexe și netransparente. Poate că astfel de situații ar fi fost evitabile dacă între bănci și agențiile de rating, care trebuiau să le observe imparțial și obiectiv, nu s-ar fi stabilit relații pentru care termenul de „nepotrivit” pare cel mai blând. Ca filozofie generală premisele care au favorizat această criză constau, în opinia noastră, într-o problemă doctrinară și anume: dreptul actorilor care evoluează pe o piață financiară, în virtutea liberei inițiative și a atotputerniciei capitalului, să facă absolut tot ce vor fără nici un fel de control de natură instituțională, civic sau guvernamental. Sigur, orice tip de control este perceput ca o limitare a dreptului la liberă inițiativă,

drept sacrosanct pe o piață liberă însă, cum s-a dovedit în cazul pieței subprime americane, lipsa totală a controlului, coroborată cu flagrante încălcări ale legii, pot conduce la astfel de crize. Acestea, nu se manifestă doar local, sancționându-i doar pe aceia care le provoacă ci afectează zone majore ale pieței, la limită, piața mondială. După cum se cunoaște în procesul de „creditare” se creează monedă, iar lipsa transparenței și a criteriilor de creditare poate conduce la „injectarea” în piață a unor „monede false” imposibil de decelat în raport cu „moneda adevărată”. O astfel de „monedă falsă” poate eroda „mecanismul imunitar” al organismului care trebuie să fie și să se mențină sănătos pe piața financiară.

Criza s-a declanșat pe fondul unei situații marcate de o încetinire a ritmului de creștere a economiei americane, pe de o parte, iar pe de alta, pe fondul dezechilibrelor mondiale și a necesităților de ajustare care ar trebui să rezulte din aceste dezechilibre. A contribuit de asemenea și contextul economic marcat de prețurile mari ale materiilor prime și energiei precum și cursul scăzut al monedei americane în comparație cu principalele monede ale lumii. Peste acestea s-au suprapus instrumentele derivate create de „business friendly” sau cum am putea traduce în românește printr-un concept încetățenit deja, și anume „băieții deștepți”. Aceste instrumente se bazează pe o încredere exagerată în preluarea și poate atomizarea riscurilor, fapt posibil într-un sistem financiar internațional aflat oarecum în tranziție adică insuficient reglementat, destul de netransparent, necontrolat, un adevărat „rai financiar” pentru „băieții deștepți” din domeniul finanțelor.

Inovația financiară, mai precis *titrizarea*, se află la baza crizei supprime din SUA. Această tehnică permite celui care vinde un produs cu risc să-l revândă sub forma unor fracțiuni de produs respectiv sub formă de titluri debarasându-se astfel de un activ riscant din bilanț. Apoi, astfel de titluri mixate devin instrumente derivate complexe cu risc dispersat.

Tehnica titrizării, constând în transformarea creditelor existente în titluri pe piața de capital, cunoaște, după SUA, o foarte puternică extindere în Europa. Titrizarea a apărut în anii '70 dincolo de Atlantic, drept consecință a reglementărilor referitoare la credite, extinzându-se ulterior în multe alte domenii: de la credite ipotecare până la creanțe asupra cardurilor bancare. Noțiunea de „titrizare” are două semnificații înrudite. În primul rând, este sinonimă cu dezintermedierea financiară. Prin emisiunile de titluri, cei care se împrumută fac apel, în mod direct, la cei care economisesc, în locul recurgerii la credite bancare. În această accepțiune, titrizarea există de multă vreme pe piețele de capital, unde marile firme se finanțează cu regularitate prin emisiuni de obligațiuni. Începând cu anii '80, emisiunile de titluri pe termen scurt au crescut considerabil. Piața americană pentru hârtiile comerciale

(USCP) este pe primul loc. Cea mai mare parte a emisiunilor provine de la instituțiile financiare (bancare și nebancare), de la emitenții de carduri și de la societățile ce îi finanțează pe constructorii de automobile. (*Titrizarea: o expansiune nelimitată?*, Problèmes économiques, nr.2674 din 19 iulie 2000). În al doilea rând, vorbim de titrizare în situația transformării creditelor în titluri într-o etapă ulterioară, deci nu imediat ce au fost acordate. Scopul este îndepărtarea, respectiv scoaterea creditelor din bilanțul societăților creditoare. În cea de-a doua sa accepțiune, titrizarea s-a născut pe piața ipotecară americană. Reglementările existente la un moment dat au împiedicat transferul excedentelor de economisire din unele state federale către state cu deficit. Corectarea acestor dezechilibre regionale s-a făcut prin organizarea unui comerț activ cu credite, autoritățile consolidând, în acest scop, cele 4 instituții reprezentative, în prezent cu statut mixt: public și privat. În Europa, procesul de titrizare, atât în domeniul financiar cât și în cel nefinanciar, a fost stimulat prin introducerea monedei euro.

Cu, probabil interesata notare pozitivă a unor agenții de rating și sub girul unor nume sonore din piață, ca de exemplu Citi Bank, Merrill Lynch, aceste produse supersofisticate și strălucitor ambalate îmbracă un fel de „cel mai veritabil și de încredere instrument” pe piața financiară. De unde, și grație unei tendințe de câștig exagerat, mergând până la lăcomie, poate ajunge, ca în cazul devenit celebru, la o bancă germană IKB, care s-a trezit expusă la riscul de credit al americanilor fără ca ea să activeze pe piața americană și să devină în august 2007 aproape falită. Paradigma creditării de tip clasic care s-ar putea sintetiza în „creează, implică-te, asumă riscuri, controlează” poate deveni „creează, titrizează, ambalează frumos, maschează și distribuie riscul fără să-ți pese”.

Problema principală care se pune în această situație este că acest mecanism afectează cea mai importantă resursă a oricărei piețe financiare și anume credibilitatea. Când astfel de instrumente diseminează în toată lumea pericolul unei crize globale nu mai poate fi doar teoretic. De aceea, ca în cazul oricărei maladii, măsurile ferme și tratamentul adecvat se impun.

Dintre consecințele crizei financiare actuale amintim extraordinarele pierderi ale băncilor. Astfel băncile americane au recunoscut progresiv imensele pierderi situate, după unele estimări, între 250 și 500 miliarde de dolari. Pierderile principalelor bănci americane sunt impresionante: 24,1 miliarde de dolari pentru Citigroup, 22,5 pentru Merrill Lynch, 10,3 pentru Morgan Stanley 5,3 pentru Bank of America etc. Băncile europene au suferit de asemenea pierderi masive: UBS a anunțat pierderi de 18,7 miliarde de dolari; Crédit agricole 4,8; HSBC 3,4; Deutsche Bank 3,1; Société Générale 3 (în afara consecințelor fraudei comise de unul dintre lucrătorii săi) și Barclays 2,7. Aceste pierderi au trebuit să fie finanțate, iar unele bănci pentru a se

recapitaliza au apelat la fondurile suverane. Printre fondurile suverane care au contribuit la efortul de capitalizare al acestor bănci amintim Government of Singapore Investment Corporation (GSIC) care a adus pentru UBS 11 miliarde de dolari și China Development Bank care împreună GSIC au injectat 11,5 miliarde de dolari în Barclays Bank. De asemenea imense au fost și pierderile bursiere, care la începutul anului 2008 scăzuseră de la nivelul maxim atins în 31 octombrie 2008 de 62.580 mld. dolari la 54.835 mld. dolari, respectiv o scădere cu 7.746 mld. dolari (Conform datelor Bloomberg). Piața bursieră americană a pierdut, la sfârșitul lunii iulie 2007, cca. 15,32% din maximul atins în 2007, piața bursieră franceză a pierdut aproximativ 19,53%, iar piața bursieră din Marea Britanie a pierdut 14,72% din nivelurile maxime atinse în 2007.

Alte consecințe, la fel de dramatice, au constat în disponibilizarea a zeci de mii de salariați din domeniul financiar. Însă cea mai periculoasă consecință a constituit-o pierderea credibilității sistemului financiar a cărui refacere presupune timp și acțiuni ferme și concertate.

Criza financiară actuală reprezintă pe fond „exportarea și diseminarea la nivel mondial” a unui risc exagerat bazat pe evaluări de asemenea exagerate, indus în piață de către unii dintre actorii pieței financiare americane.

Astfel joaca cu economia mondială s-a transformat în ruletă rusească. Doar că pistolul este îndreptat către tâmpla noastră, a tuturor.

Consiliul Europei, analizând situația economică mondială pe baza unui raport interimar al ECOFIN, a constatat că perspectivele acestuia „sunt degradate ca urmare a turbulențelor de pe piețele financiare precum și ca urmare a încetirii activității economice din SUA pe fondul creșterii prețului petrolului și a produselor de bază”.

În contextul economic actual, se subliniază în raport: „politicile economice și financiare ale UE trebuie să se axeze pe menținerea stabilității macroeconomice și să urmeze reformele structurale”. Aprecierile de mai sus vin să aducă o oarecare doză de speranță optimism și liniște în ceea ce privește evoluția efectelor crizei subprimes americane și influențele acestuia în spațiul economico-financiar european. De asemenea, Consiliul european a subliniat „necesitatea de a se face cât mai repede lumină totală asupra expunerii activelor aflate în dificultate și asupra instrumentelor în afara bilanțului și sau a pierderilor suferite de către bănci sau alte instituții financiare”.

În ceea ce privește funcționarea pieței, inclusiv rolul agențiilor de rating „UE este gata să examineze soluții de reglementare dacă actorii pieței nu soluționează rapid aceste probleme”. Această analiză se constituie într-un punct de vedere unitar al țărilor UE, iar obiectivele expuse mai sus reprezintă și un serios mesaj către piețele financiare de dincolo de Atlantic. Poziția

coerentă a UE reprezintă și un efect benefic al acestei construcții, care, dacă ar fi fost divizată nu ar fi avut forța de a transmite și poate de a impune mai multă transparență și disciplină cercurilor financiare americane. Este și o confirmare a necesității și utilității existenței Uniunii Europene.

O deteriorare a economiei globale provocată de criza financiară este cea mai mare amenințare la adresa securității mondiale, pentru că va reduce la sărăcie și la resentimente sute de milioane de oameni.

Desființarea unui număr mare de locuri de muncă va accentua sărăcia, va spori numărul de îmbolnăviri și va duce la creșterea numărului de oameni care nu se pot alimenta în mod adecvat în țările în curs de dezvoltare. Acest lucru va influența negativ sistemele de securitate socială, care nu vor mai face față, arată raportul anual de evaluare a securității la nivel mondial redactat de Oxford Research Group (ORG). Toate acestea vor alimenta probabil nemulțumirile la scară largă și vor conduce la apariția unor mișcări sociale radicale și violente, care vor fi controlate recurgând la forță, arată raportul.

Deja există indicii privind accentuarea tulburărilor sociale în China, Grecia și a rebeliunii maoiste în India. „Ne confruntăm cu cea mai mare criză economică de două generații încoace” a comentat autorul raportului, Paul Rogers, consultant ORG și profesor la Universitatea Bradford. „Fie răspundem ca o comunitate globală, fie ca un grup restrâns de țări bogate și puternice”.

Potrivit raportului, țările bogate s-au concentrat până în prezent asupra măsurilor destinate să intensifice cooperarea în domeniul financiar, ceea ce este irelevant pentru țările mai sărace. Ar trebui să se profite de ocazie pentru a introduce reforme economice fundamentale, care să anuleze diviziunile săraci/bogați, ce s-au adâncit atât de mult în ultimele trei decenii.

BIBLIOGRAFIE

Conseil Europeen, 13-14 martie 2008, *Fiche d'information no. 5. Crise financière: La "grosse bulle" va exploser et faire des dégats.*
<http://www.relatio.fr/archive/2008/03/21/crise-financiere-la-grosse-bulle-va-exploser.html>
<http://www.hemicycle.info/?p=1368>

**EDITURA UNIVERSITĂȚII NAȚIONALE DE APĂRARE
"CAROL I"**

Redactor: *Laura MÎNDRICAN*

Tehnoredactor: *Gabriela CHIRCORIAN*

ISSN 1584 - 1928

Bun de cules: 01.10.2008

Bun de multiplicat: 26.12.2008

Hârtie copiator: A3

Format: A5

Coli tipar: 15,5

Coli editură: 7,75

Lucrarea conține 248 de pagini.

Tipografia Universității Naționale de Apărare "Carol I"

Șoseaua Panduri, nr. 68-72, sector 5, București

e-mail: buletin@unap.ro

Tel./Fax 319.59.69; 319.48.80/0215; 0307

